

המכון החרדי
למחקרי מדיניות

דוח מצב החברה החרדית

איתן רגב, יהודית מילצקי

2023

דוח
מצב
החברה
החברדית
2023

דוח זה רואה אור בזכות עבודתם המסורה
והמקצועית של אליה יכין ואדם נשרי מיחידת
המחקר והנתונים של המכון, אשר סייעו רבות
בניתוח ובעיבוד הנתונים המינהליים. כמו כן,
נבקש להודות לעובדי היחידה להנגשת מידע
למחקר בלמ"ס ובייחוד לג'וליה וידר, סיגלית
מזא"ה וליפעת קלופשטוק, על יצירתם
והנגשתם של הנתונים הגולמיים שעליהם
מבוססים רוב הניתוחים בדוח זה.

הקמת מרכז הנתונים ע"ש וואהל, כמו גם הוצאת
דוח מצב החברה החרדית לשנת 2023, התאפשרה
תודות לתמיכתה האדיבה של קרן וואהל

תוכן העניינים

93	חינוך	13	דמוגרפיה
96	התפלגות התלמידים במערכת החינוך לפי מגזר	16	התפלגות האוכלוסייה בישראל
97	מעמד משפטי בחינוך היסודי	21	מצב משפחתי
102	התפלגות התלמידים במערכת החינוך לפי יישוב מגורים	23	גודל משפחה ממוצע
105	שיעור הזכאים לתעודת בגרות	25	פריון ילודה
		26	מבט פנים־מגזרי
109	השכלה גבוהה	33	דיור
112	שיעור בעלי השכלה גבוהה	36	פריסה גאוגרפית
124	השכלה אקדמית: תעסוקה ושכר	40	שיעור בעלי הדירות
127	השכלה טכנולוגית	41	שיעור בעלי המשכנתאות
		42	גובה משכנתה ממוצע
135	כלכלת משק הבית	43	תשלום שכר דירה ממוצע
138	מבנה ההכנסות של משק הבית	45	מאפייני הדירות הנרכשות
141	מבנה ההוצאות		
141	תשלומי מיסים	57	תעסוקה
143	התפלגות ההוצאות על צריכה	60	שיעור התעסוקה
144	תרומות	62	שכר ממוצע
145	חלוקת משקי הבית לפי עשירוני הכנסה	66	שעות עבודה
146	שיעור העוני	68	התפלגות ענפית
		70	שכר ממוצע לפי ענפים כלכליים
149	דיגיטציה	73	שיעורי תעסוקה לפי יישובים
152	חיבור לאינטרנט בבית	76	שכר לפי יישובים
152	החזקת טלפון חכם	79	שיעור תעסוקה לפי זרמים חרדיים
153	שימוש בווטסאפ	82	שכר לפי זרמים חרדיים
154	שימוש במחשב לפי קבוצות גיל	85	שיעור תעסוקה לפי קבוצות גיל
155	סוגי השימוש באינטרנט	88	שכר לפי קבוצות גיל
158	מקורות		

דבר היו"ר

עמיתים וחברים יקרים,

עם צאתו לאור של "דוח מצב החברה החרדית בישראל", אני מתמלא בתחושת גאווה והישג עמוקה. מסמך זה הוא לא רק עדות למסירות ולעבודה הקשה של צוות המכון המוערך שלנו, אלא גם קרן אור של תקווה לעתיד טוב יותר לחברה בישראל.

בשלוש השנים האחרונות עסק המכון בשקדנות בהקמת תשתית ידע רחבה, מקיפה ומבוססת, המוכוונת במיוחד להבנה מעמיקה של המאפיינים והרגישויות הייחודיות של החברה החרדית. בתהליך זה השקענו אין-ספור שעות במחקר, בהכנת מסדי נתונים ובפיתוח של אלגוריתמים מתוחכמים, כדי לספק מבט מקיף על הקהילה הייחודית הזו. יצירת תשתית זו התאפשרה הודות לתמיכה בלתי מעורערת של קרן וואהל, שהייתה שותפה מהרגע הראשון לחזון ולהבנת החשיבות הרבה של יצירת תשתית מידע מקיפה, אמינה וראשונה מסוגה על החברה החרדית בישראל.

באופן ייחודי, מסמך זה לא רק מנגיש נתונים ממאגרי הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, אלא יוצר אינטגרציה פורצת דרך של מסדי נתונים מרובים. המשימה שלנו תמיד הייתה ברורה: להתקדם מעבר לתובנות ברמת המאקרו ולקבל זווית ראייה רחבה על קהילה מגוונת זו, המפולחת לפי קהילות, אזורים גאוגרפיים, גיל ומגדר.

פרסום זה הוא עדות למחויבות הבלתי מעורערת של המכון שלנו למצוינות. המסמך מציג לא רק את היכולת הטכנית שלנו אלא גם את הגישה הייחודית שלנו לעבודה משותפת, על ידי שילוב המקצועיות של מומחי נתונים, של מובילי מדיניות ושל עמיתים המגיעים מתוך החברה החרדית.

עליי להודות מעומק הלב לד"ר שי שטרן, המשנה ליו"ר המכון, לד"ר איתן רגב, ליהודית מילצקי ולכל הצוות אשר מסירותו הוציאה את הפרויקט לפועל. המאמצים הבלתי נלאים שלהם, לצד התמיכה הנדיבה של קרן וואהל, הניחו את הבסיס לעידן חדש של קביעת מדיניות מבוססת נתונים בישראל.

מסמך זה יוצא לעולם מתוך דבקות במטרה ותחושת אחריות. זהו לא רק מסמך נתונים, אלא עדות למחויבותנו המתמשכת לשגשוג החברה החרדית יחד עם כלל החברה בישראל. אנו מתחייבים לעדכן דוח זה מדי שנה, כדי להבטיח שהוא יישאר כלי חיוני לעיצוב מדיניות בעלת השפעה המקדמת שוויונית, ולהנגישו גם בשפה האנגלית לטובת גופי מחקר בין-לאומיים, קרנות פילנתרופיות וגורמים נוספים שמגלים עניין בסוגיות הקשורות לחברה החרדית בישראל.

אני שמח לחגוג איתכם את ציון הדרך הזה, בידיעה שעשינו צעד משמעותי לעבר עתיד מכיל ומשגשג יותר עבור החברה הישראלית כולה.

ברכות חמות,

אלי פלאי

יו"ר המכון החרדי למחקרי מדיניות

דבר המשנה ליו"ר

"דוח מצב החברה החרדית" המוצג בפניכם נולד מתוך אמונה עמוקה בדבר חשיבותם של נתונים מדויקים ככל האפשר, והבנה סוציולוגית מעמיקה, כתנאי הכרחי לקביעת מדיניות ראויה ויעילה ביחס לאזרחים בכלל, ועבור החברה החרדית בפרט. מדינת ישראל מתמודדת במשך עשרות שנים עם אתגרים משמעותיים לצורך קביעת מדיניות עבור החברה החרדית, על קהילותיה השונות. חלקם של אתגרים אלה נובעים מפערים משמעותיים בתפיסות עולם, ואולם מקור חלק מהאתגרים הללו הוא היעדר הבנה מעמיקה של החברה החרדית, ובעיקר אודות מאפייניה וצרכיה. "דוח מצב החברה החרדית" לשנת 2023, שהוכן במכון החרדי למחקרי מדיניות על ידי ד"ר איתן רגב ויהודית מילצקי, הינו פורץ דרך בכך שהוא מאפשר, לראשונה, מעבר לתכנון מדיניות מבוסס נתונים. הדוח פורס שורה ארוכה של נתונים סטטיסטיים מדויקים על החברה החרדית במגוון רחב של תחומים: דמוגרפיה, דיור, חינוך, השכלה גבוהה, תעסוקה, צרכנות ודיגיטציה. זהו הדוח המקיף והמדויק ביותר מבחינה סטטיסטית המוצג כיום למקבלי ומקבלות החלטות, חוקרים וחוקרות באקדמיה, ולמעשה לכל גורם בחברה הישראלית ומחוצה לה, המעוניינים להעמיק את ידיעותיהם אודות החברה החרדית, מאפייניה וצרכיה.

תכנון וביצוע מבוססי נתונים הינם אחת מאבני היסוד של המכון החרדי למחקרי מדיניות, שהיה שותף בשנים האחרונות לעיצובן של כמה תכניות אסטרטגיות ולאומיות עבור החברה החרדית בישראל. "דוח מצב החברה החרדית" לשנת 2023 מהווה תוצר ראשון של מרכז הנתונים שהקים המכון, בתמיכה האדיבה של קרן וואהל, אשר מרכז את מכלול הנתונים הסטטיסטיים, העדכניים והמדויקים ביותר הקיימים, על החברה החרדית בישראל. הקמתו של מרכז הנתונים ע"ש וואהל, והנגשתו למקבלי החלטות, חוקרי אקדמיה והציבור הרחב, מהווה, לפיכך, הגשמה של אחת ממטרות המכון החרדי למחקרי מדיניות, ומייסדו, אלי פלאי: לפעול על מנת להתגבר על כל האתגרים, בעיקר אלה הנובעים מחוסר הבנה או היכרות, בדרך לחיים הרמוניים ככל הניתן בין החברות השונות בחברה הישראלית. הנחת מסד נתונים עדכני ומדויק על החברה החרדית מהווה צעד משמעותי בדרך להגברת ההיכרות עם מאפייניה של חברה זו, כמו גם צרכיה, ויש בו כדי לאפשר למקבלי החלטות לתכנן ולבצע תוכניות מותאמות וישימות עבור החברה החרדית.

ד"ר שי שטרן

משנה ליו"ר המכון

מבוא

מדינת ישראל עומדת בפתחו של הרבעון הרביעי לקיומה. בשלושת הרבעונים הקודמים היא עברה שינויים חברתיים, כלכליים וביטחוניים דרמטיים. 25 השנים הקרובות צפויות להציב בפני החברה הישראלית אתגרים משמעותיים לא פחות, ונדרשת חשיבה מדויקת וברורה על המגמות החברתיות-כלכליות הנוכחיות, כדי לתכנן את העתיד הקרוב באופן הנכון והמועיל ביותר להמשך קיומה המוצלח של החברה הישראלית.

החברה החרדית היא אחת הקבוצות הבולטות בפסיפס הישראלי המורכב. חלקה עומד כיום על כ־12.3% מאוכלוסיית המדינה, וכ־15.6% מהאוכלוסייה היהודית בישראל. היא מונה כ־1.21 מיליון איש, המרוכזים בכ־235,000 בתי אב. אורח החיים הייחודי של החברה החרדית נובע מעקרונותיה הדתיים והאידיאולוגיים, לצד נורמות וערכים חברתיים ותרבותיים האופייניים לה. מאפיינים אלו משפיעים על כל היבטי החיים שלה: דיור, חינוך, השכלה, בריאות, כלכלה, תעסוקה ועוד. בשל מאפייניה הייחודיים של האוכלוסייה החרדית, לצד קצב הגידול המהיר שלה בעשורים האחרונים, למגמות בקרבה יש השלכות אסטרטגיות על כל סוגיות הליבה של ישראל. השלכות אלו מחייבות היערכות ותכנון מותאמים לטובת המשך קיומה של ישראל כחברה מגוונת ועשירה. דוח זה מבקש להניח את תשתית הנתונים המדויקים והמקיפים ביותר על החברה החרדית בישראל, כדי לאפשר לייצר דיון מבוסס ומקצועי, לצורך היערכות ותכנון אסטרטגיים מושכלים. בדוח מוצגים נתונים עדכניים ומגמות לאורך זמן בנושאים מהותיים בחיי היומ־יום – דיור, חינוך, תעסוקה, דיגיטציה ועוד. באמצעות הממצאים משרטט המסמך תמונה כוללת של פני החברה החרדית כיום, ומאפשר לשער לאן פניה מועדות. אנו סבורים כי היכרות כזו היא הכרחית כדי לתכנן מדיניות שתטיב עם האוכלוסייה החרדית בפרט, ועם החברה הישראלית כולה.

מתודולוגיה

שלא כמו דוחות דומים בנושא החברה החרדית, אשר לרוב מתבססים על איגום של נתונים ומדדים קיימים ממקורות שונים, הנתונים המוצגים בדוח זה מרחיבים את בסיס הידע על החברה החרדית, ומתבססים ברובם על עיבודים מקוריים של צוות המכון החרדי למחקרי מדיניות לקובצי נתונים מנהליים. הקבצים הללו הורכבו ביחידה להנגשת מידע למחקר בלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, והם משלבים נתונים ממספר רב של מקורות ממשלתיים, לרבות מרשם האוכלוסין, רשות המיסים, משרד החינוך, מוסדות אקדמיים, המועצה להשכלה גבוהה, קבצי כרמן (נדל"ן) ועוד. השימוש במקבץ הנתונים המנהליים מאפשר להגיע לרזולוציות ולרמות דיוק גבוהות מאלו המתאפשרות בסקרים הרגילים, למשל במדידת שיעורי בעלי התארים באוכלוסייה, וכן למדוד מגמות לאורך זמן בנושאים כמו שיעור הפריזון.

זיהוי האוכלוסייה החרדית בקבצים אלו בוצע על בסיס אלגוריתם משופר שפותח במכון החרדי, המשלב בין זיהוי לפי משתנים המוכרים כמנבאי חרדיות (למשל מקום מגורים) ובין למידת מכונה, המתבססת על הצלבה בין מספר גדול של מקורות מידע רלוונטיים, ומסייעת לזיהוי חרדיות ברמת דיוק גבוהה מאוד. אלגוריתם זה כולל גם זיהוי של השתייכות לזרמים בתוך החברה החרדית (חסיד, ליטאי, ספרדי או חב"ד) – חלוקה שיש לה משמעות רבה בשל השוני המהותי בין הזרמים הללו. זיהוי הזרמים מתבסס על עבודת מיפוי מקיפה ויסודית של אלפי מוסדות חינוך הקיימים כיום, או התקיימו בעשור האחרון, בפיקוח ממלכתי-דתי וחרדי (להרחבה ראו יכין ורגב, 2024).

השימוש במתודולוגיות חדשות ובמאגר נתונים משולב ממקורות רבים מניב תובנות חדשות ומפתיעות בסוגיות מדיניות מרכזיות הנוגעות לאוכלוסייה החרדית, ולחברה הישראלית כולה. לדוגמה, הזיהוי המדויק של האוכלוסייה החרדית באמצעות אלגוריתם מבוסס למידת מכונה מצביע על כך שחלקה של החברה החרדית בכלל האוכלוסייה בישראל נמוך בכ-10% מן הנתון המוכר כיום, וכך גם קצב הגידול של החברה. משמעות הדבר היא שגודלה העתידי של החברה החרדית בשנת 2065 יהיה נמוך בהרבה אפילו מהצפי בתרחישים הנמוכים של התחזיות המקובלות כיום. גילויים חדשים מסוג זה יוצגו כאן לראשונה גם בתחומי מדיניות אחרים, כגון השכלה גבוהה, דיור, פריזון ילודה, תעסוקה ושכר.

החברה החרדית ב-2023: מגמות עיקריות

החברה החרדית היא אחת מקבוצות האוכלוסייה הגדולות בישראל. היא דוגלת באורח חיים דתי אדוק, ויש לה מאפיינים תרבותיים שונים מאלו של האוכלוסייה היהודית שאינה חרדית. החברה החרדית חיה לאור שלושה עקרונות מרכזיים: כפיפות לדעת תורה, התבדלות מרחבית ותרבותית ומתן חשיבות רבה ללימודי תורה בקרב גברים (מודל "חברת הלומדים"). לצד זאת, האוכלוסייה החרדית היא הטרוגנית, ומורכבת ממספר רב של קהילות שונות זו מזו באידיאולוגיה ובאורחות החיים שלהם – מחינוך והשכלה ועד מקומות המגורים ואופן ההשתלבות בכלכלה הישראלית. בדוח ייבחנו הנתונים בחלוקה לשלושת הזרמים החרדיים המרכזיים: ליטאים, ספרדים וחסידים, וכן בקרב חסידות חב"ד, הקטנה בהרבה מהזרמים שהוזכרו אך יש לה מאפיינים ייחודיים, השונים משאר החסידויות.

הנתונים המופיעים בדוח זה לא רק משמשים בסיס לחשיבה על האתגרים שמציבה החברה החרדית למרחב, לכלכלה ולחברה, אלא גם מספקים הצצה לסולם הערכים של החברה החרדית. הם מעידים, למשל, על מרכזיות מוסד המשפחה בחברה החרדית: גיל הנישואים בחברה החרדית הוא הצעיר ביותר מכלל קבוצות האוכלוסייה בישראל, ובכל קבוצות הגיל שיעור הנישואים החרדים הוא הגבוה מבין כלל הקבוצות. נתונים נוספים, דוגמת גודל המשפחה הממוצע ופריון הילודה הגבוה, מעידים גם הם על הערך שמייחסת החברה החרדית למוסד המשפחה ולגודלה.

גם לחינוך יש מקום מרכזי בסולם הערכים החרדי, כפי שמתבטא, בין היתר, בריבוי התלמידים (שנותר יציב במשך שנים) במוסדות המשתייכים לרשתות החינוך הוותיקות, ובכך שלמרות אתגרי התקציב של משק הבית החרדי, החינוך הוא סעיף ההוצאה היחיד שבו מוציאה משפחה חרדית ממוצעת יותר ממשפחות המשתייכות לקבוצות אוכלוסייה אחרות.

מאפיין בולט נוסף של אורח החיים החרדי הוא החשיבות המוקנית לרכישת דירה. אף שרמת ההכנסות של משקי הבית בחברה החרדית נמוכה יחסית ולמרות עליית יוקר המחיה ומחירי הדירה, שיעור בעלי הדירות בחברה החרדית עדיין גבוה יותר מאשר בקרב יהודים שאינם חרדים. כדי להתמודד עם הקושי הגובר ברכישת דירה, החרדים קונים דירות קטנות יותר וזולות יותר ונוודים לפריפריה, בדגש על צפון הנגב, אזור חיפה וצפון הארץ. משמעות הדבר היא פריסה גאוגרפית נרחבת יותר של החברה החרדית בכל הארץ; בשני העשורים האחרונים חל זינוק עצום בחלקם של התלמידים החרדים ביישובים שאינם חרדיים, כמו בית שמש, ערד, אשדוד ואופקים – עניין המצריך היערכות מותאמת של הרשויות המקומיות.

הנטייה המסורתית לריבוי ילודה מביאה לצמיחה דמוגרפית מהירה של הציבור החרדי, ולכן חלקה באוכלוסייה הכללית – ובפרט במערכת החינוך – צפוי להתרחב יותר ויותר. לצד זאת, המגמות המוצגות

בדוח זה לראשונה מצביעות על שינויים חברתיים וכלכליים משמעותיים המתרחשים בחברה החרדית. אולי החשוב בהם הוא הממצא שגודל המשפחה החרדית נמצא בשנים האחרונות בירידה, לצד ירידה מתמשכת בפריור הילודה בכל הקהילות והיישובים החרדיים. מגמות אלו מביאות לראשונה לתחזית נמוכה בהרבה מאלו המקובלות כיום של שיעור החרדים באוכלוסייה בעתיד.

בתחום התעסוקה ממשיכה מגמת העלייה בשיעורי התעסוקה של חרדים, בעיקר בקרב נשים אך גם בקרב גברים חרדים. עם זאת, פערי השכר בין נשים יהודיות שאינן חרדיות לנשים חרדיות עודם גדולים, ופערי השכר בין גברים יהודים שאינם חרדים לגברים חרדים מתרחבים – נתונים המצביעים על כך שהשתלבותם של החרדים בשוק העבודה עדיין טעונה שיפור בהיקפה, וביתר שאת באיכותה.

מגמת ההשתלבות הגוברת של החברה החרדית בכלכלה הישראלית באה לידי ביטוי גם בעלייה ניכרת בגובה ההכנסות מעבודה, וכן בגובה תשלומי החובה של החברה החרדית ביחס לקבוצות אחרות. גם העלייה בגובה התמיכות הממשלתיות הייתה קטנה בהרבה בהשוואה לקבוצות אחרות. שיעורי העוני בחברה החרדית נמצאים במגמת ירידה, בזכות התמורות בהיקף התעסוקה – אולם הם עדיין גבוהים בפער ניכר מהשיעור במגזר הכללי.

גם במערכת החינוך החרדית חלו שינויים המעידים על נכונות מסוימת להשתלבות בתעסוקה ובכלכלה הישראלית: שיעור מקבלי הבגרות בקרב התלמידים החרדים עלה בעשור האחרון ואף הכפיל עצמו בקרב הבנים, לצד צמיחת מוסדות החינוך הממלכתי-חרדי ועלייה מתמדת בשיעור התלמידים החרדים הלומדים בהם (אף על פי שחלקם באוכלוסייה עדיין אינו גדול).

עוד חלק בלתי נפרד ממגמת ההשתלבות של החברה החרדית בכלכלה הוא לגיטימציה הולכת וגוברת לשימוש מבוקר באינטרנט. הרחבת ההשתלבות בתעסוקה ובהשכלה, לצד המענים המותאמים שהתפתחו בתוך החברה החרדית לסינון ובקרה על תכנים וירטואליים, הביאו לכך כי מרבית משקי הבית החרדים מחוברים לאינטרנט, וכי שיעור השימוש במחשבים גבוהים. עם זאת, בהיבטים מסוימים החברה החרדית בוחרת להישאר מאחור. למשל, שיעור המחזיקים בטלפון החכם נמוך בהרבה מאשר במגזרים אחרים (כשליש מהחרדים בלבד), והשימוש באינטרנט מוגבל לרוב לצרכים בסיסיים כמו דואר אלקטרוני וחיפוש מידע.

הנתונים המוצגים בדוח זה מלמדים כי החברה החרדית מצויה בעת של תמורות משמעותיות במגוון רחב של היבטי חיים, ומדגישים את ההכרח לגיבוש מדיניות מותאמת לצורך התמודדות עם האתגרים וההזדמנויות הייחודיות שיוצרים שינויים אלו.

חברה הישראלית מגוונת ומורכבת מקבוצות אוכלוסייה רבות ושונות זו מזו – וכאמור החרדים היא אחת הגדולות שבהן. לפיכך, מדידה וניתוח של מגמות דמוגרפיות ודפוסי צמיחה של החברה החרדית הם בעלי חשיבות רבה. משקלה של החברה החרדית

בכלל האוכלוסייה חורג מעבר לסטטיסטיקה הדמוגרפית בלבד. בשל אורחות חייה המובחנים והשפעתן על כל מערכות המדינה, יש לדפוסים הדמוגרפיים של חרדים היבטים חברתיים, כלכליים ופוליטיים רבים ומשמעותיים מאוד.

מרבית החברות בארץ ובעולם מתמודדות עם אתגרים הקשורים לירידה דרמטית בשיעורי הילודה ולהזדקנות האוכלוסייה. לעומת זאת, החברה החרדית מאופיינת בשיעורי ילודה גבוהים ובהרכב גילים צעיר. קצב הגידול של החברה החרדית עמד בעשורים האחרונים על כ־4% לשנה – כפול משאר האוכלוסייה בישראל.

הנתונים המוצגים בפרק זה מצביעים על מרכזיות מוסד המשפחה בחיי הפרט החרדי, הבאה לידי ביטוי בגיל הנישואים הצעיר ובהקמת משפחות מוקדם ככל האפשר, וכן בחשיבות שמקנה החברה החרדית לגודלה של המשפחה, כפי שניכר מגודל המשפחה הממוצע ומפריון הילודה הגבוה.

לצד זאת, המגמות לאורך זמן מצביעות על שינויים חברתיים וכלכליים המתרחשים בחברה החרדית: גודל המשפחה החרדית נמצא בשנים האחרונות בירידה, לצד ירידה מתמשכת בפריון הילודה בכל הקהילות והיישובים החרדיים. ירידה זו עלולה לנבוע הן מסיבות כלכליות של עלויות החזקת המשפחה, והן מסיבות חברתיות, כמו תעסוקת נשים חרדיות בענפים הדורשים שעות עבודה ארוכות והיעדרות ממושכת מן הבית, לצד מודעות גוברת, גם מצד פוסקי הלכה, למחירים הפיזיים והנפשיים של גידול משפחה מרובת ילדים לצד נשיאה בעול הפרנסה. מגמות אלו מביאות לראשונה לתחזית דמוגרפית הצופה שיעור נמוך יותר של חרדים באוכלוסייה ביחס לתחזיות המקובלות – ויש לתת על כך את הדעת כדי ליצור מדיניות שתביא בחשבון את הרכב האוכלוסייה העתידי.

דמוגרפיה

נתונים מרכזיים

החרדים הם 12.3% מכלל האוכלוסייה
ו-15.6% מהאוכלוסייה היהודית בישראל

1.2

מיליון חרדים

מתגוררים בישראל בשנת 2023

56%

מהאוכלוסייה החרדית

נמצאת מתחת לגיל 19, לעומת 30%
מהאוכלוסייה היהודית שאינה חרדית

כ-375,000

חרדים

נמצאים בגילי העבודה (25-64),
לעומת כ-3.1 מיליון יהודים שאינם
חרדים, משמע: החרדים הם
כ-11% מכוח העבודה היהודי

איש בזרם הליטאי (34% מהחרדים)	415,000
איש בזרם הספרדי (33% מהחרדים)	390,000
איש בזרם החסידי ללא חב"ד (29% מהחרדים)	355,000

5.15

נפשות

במשפחה חרדית ממוצעת.
המשפחה החרדית היא הגדולה ביותר,
במשפחה יהודית שאינה חרדית 2.8
נפשות ובמשפחה ערבית 4.15 נפשות

מהחרדים בגילי 18-24
נשואים. החרדים נישאים
בגיל הצעיר ביותר, לעומת 9%
בחברה הערבית ו-4% בחברה
היהודית שאינה חרדית

36%

7.1

פריון הילודה בזרם החסידי

בתוך החברה החרדית פריון הילודה
הגבוה ביותר נרשם בקרב הזרם
החסידי. בזרם הליטאי שיעור הפריון
הוא 6.6, ובזרם הספרדי – 5.2

6.2

פריון הילודה בחברה החרדית

בחברה החרדית פריון הילודה הוא
הגבוה ביותר, בקרב ערבים פריון
הילודה הממוצע עומד על 2.6, ובקרב
יהודים שאינם חרדים – 2.3

מגמות מרכזיות

קצב הגידול

קצב הגידול של האוכלוסייה החרדית עומד כיום על כ-3.9% בשנה – קצב התואם את התחזיות הנמוכות של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה. לפי התחזיות, קצב הגידול צפוי לרדת בהדרגה בעשור הקרוב ל-3% בשנה, ובהמשך צפויה ירידה נוספת ל-2% בשנה.

מספר החרדים

בהינתן גודלה הנוכחי (הנמוך מאומדנים קודמים) וקצב הגידול הצפוי, בשנת 2065 צפויה האוכלוסייה החרדית למנות כ-4 מיליון איש, ואילו שאר האוכלוסייה בישראל תמנה כ-12 מיליון איש, כך שחלקה הצפוי של האוכלוסייה החרדית יהיה כ-25% בלבד מהאוכלוסייה בישראל.

גיל הנישואין

גיל הנישואים בחברה החרדית נמצא בעלייה: שיעור הנישואים בקבוצת הגיל 18-24 ירד מאז שנת 2014 מ-46% ל-36%.

גודל המשפחה

גודל משק הבית החרדי הממוצע עלה במקצת בעשור האחרון – כנראה בגלל תופעת הרווקות המאוחרת, הגורמת לצעירות רווקות להתגורר שנים רבות יותר בבית הוריהן.

פריון הילודה

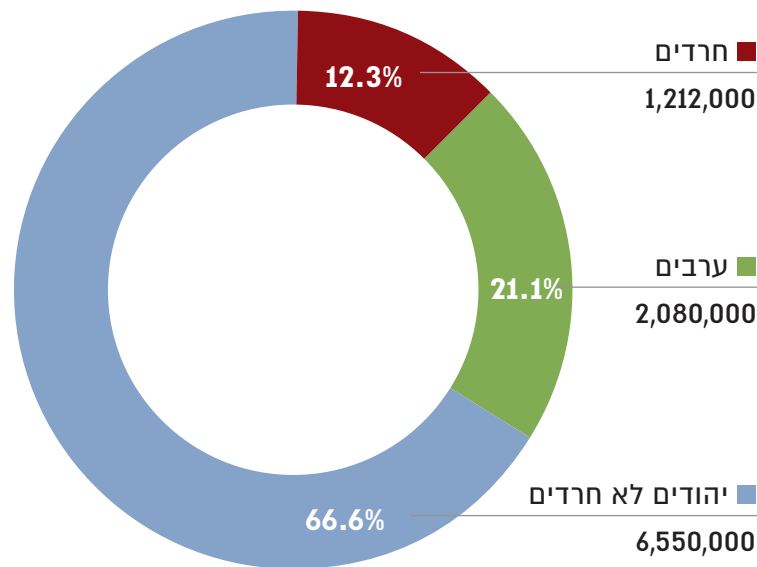
פריון הילודה בחברה החרדית נמצא במגמת ירידה מאז שנת 2004, ובשנת 2020 הגיע לשפל של 40 שנה – 6.2 ילדים למשפחה.

התפלגות האוכלוסייה בישראל

בשנת 2023 מנתה אוכלוסיית ישראל 9,842,000 איש: כ־6.5 מיליון יהודים שאינם חרדים (ואחרים), שהם כ־67% מכלל האוכלוסייה; כ־2.1 מיליון ערבים, שהם כ־21% מכלל האוכלוסייה; וכ־1.2 מיליון חרדים, שהם כ־12.3% מכלל האוכלוסייה, וכ־15.6% מהאוכלוסייה היהודית בישראל. נתון זה, המבוסס כאמור על אלגוריתם למידת מכונה ובסיס נתונים מנהליים, נמוך בכ־125,000 איש מהנתון המקובל כיום.

תרשים 1

התפלגות התושבים בישראל לפי קבוצות אוכלוסייה, 2023

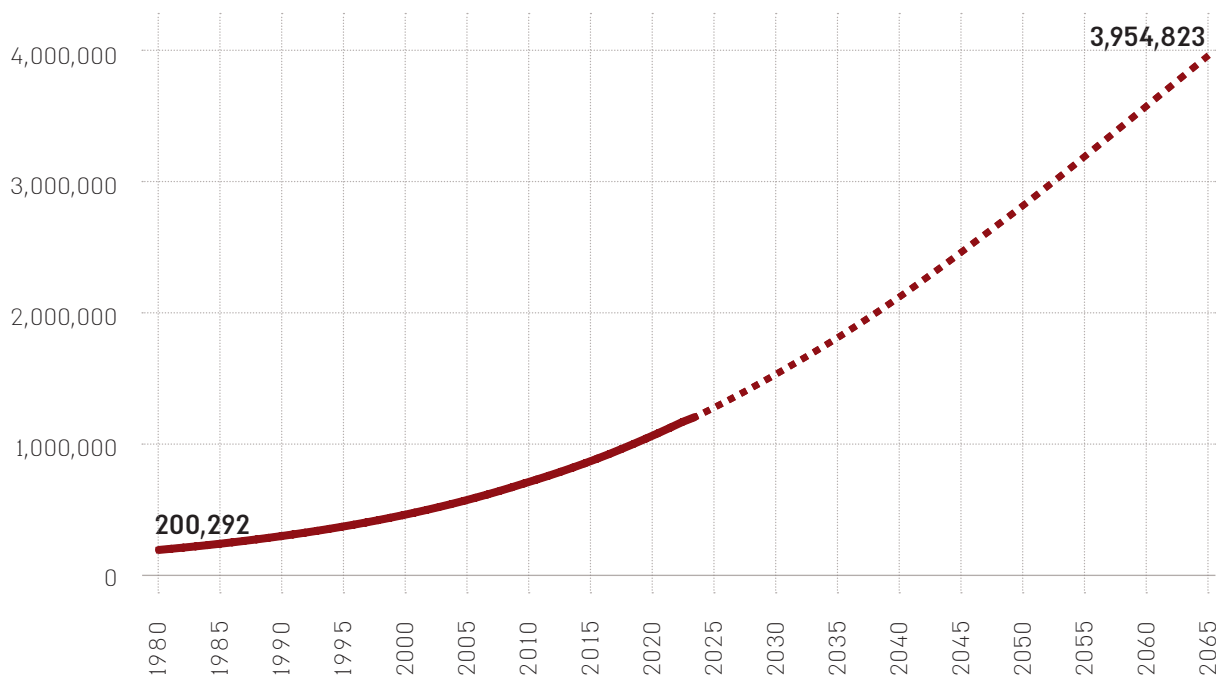
מקור: עיבודי המכון החרדי למחקרי מדיניות לנתונים מנהליים

בשנים 1979-2023 צמחה האוכלוסייה החרדית בישראל מכ־200,000 איש לכ־1.2 מיליון איש, כלומר מספר החרדים גדל פי שישה. בתקופה זו גדלה שאר האוכלוסייה בישראל מכ־3.6 מיליון איש ל־8.6 מיליון איש, כלומר פי 2.4. קצב הגידול בפועל של האוכלוסייה החרדית בשנים האחרונות (3.9%) תואם את התרחיש הנמוך של תחזיות הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה. בהתאם לכך, ולאומדן המעודכן של מספר החרדים (שנאמור נמוך מהמקובל), חושבו האומדנים לגודל האוכלוסייה החרדית בשנים 2023-2065. על פי התרחיש הנמוך של תחזיות הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (שנאמור תואם את קצב הגידול הנוכחי), בעשור הקרוב צפוי קצב הגידול של האוכלוסייה החרדית לרדת בהדרגה ל־3% בשנה, ובהמשך אף ל־2%, ובד בבד צפוי קצב הגידול של יתר האוכלוסייה בישראל לרדת לכ־1% בשנה. עד שנת 2030 צפויה האוכלוסייה החרדית למנות כ־1.5 מיליון איש, ושאר האוכלוסייה בישראל תמנה כ־9.35 מיליון איש. כלומר חלקה של האוכלוסייה החרדית יהיה כ־14% מהאוכלוסייה בישראל.

עד שנת 2050 צפויה האוכלוסייה החרדית למנות כ-2.8 מיליון איש, ושאר האוכלוסייה בישראל כ-11 מיליון איש, כך שהאוכלוסייה החרדית תהיה כ-20% מהאוכלוסייה. עד שנת 2065 צפויה האוכלוסייה החרדית לגדול לכ-4 מיליון איש, ויתר האוכלוסייה בישראל תצמח לכ-12 מיליון איש, כך שחלקה של האוכלוסייה החרדית יהיה כ-25% מאוכלוסיית ישראל.

תרשים 2

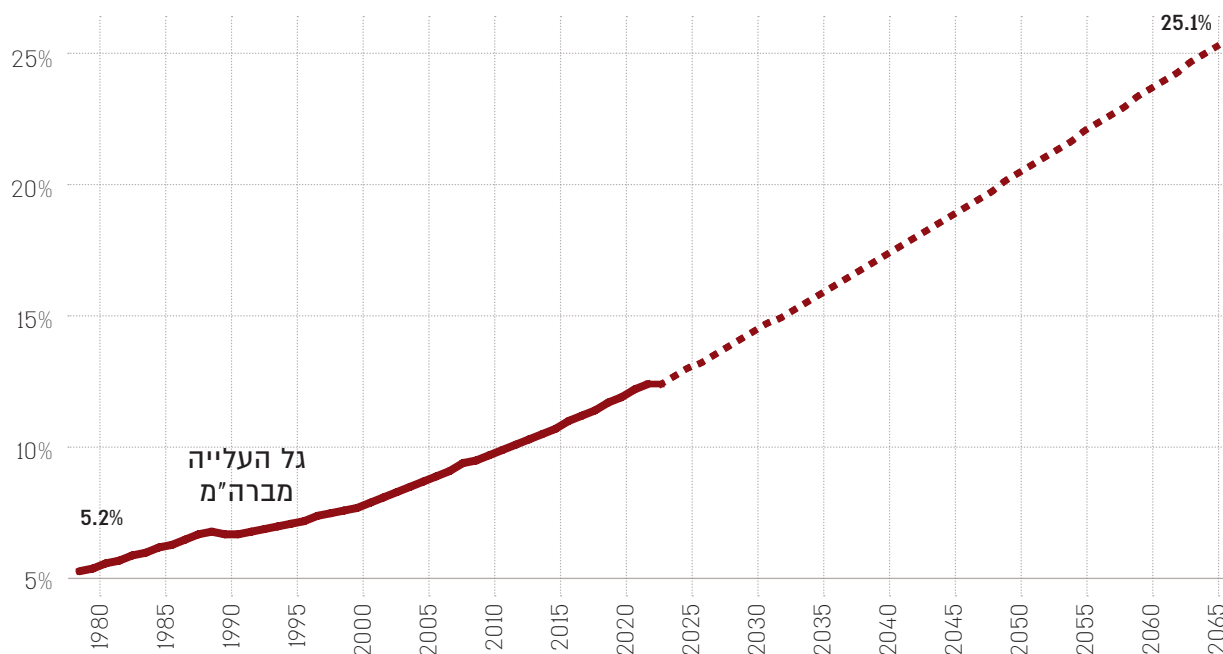
אומדן לגודל אוכלוסייה חרדית, 1979-2065

מקור: עיבודי המכון החרדי למחקרי מדיניות לנתונים מינהליים

נתונים אלו מצביעים על כך שהאומדן המקובל כיום - התחזית הבינונית של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, הצופה כי ב-2065 יעמוד שיעור החרדים באוכלוסיית ישראל על 32% מכלל האוכלוסייה - אינו צפוי להתממש. המגמות הדמוגרפיות הנוכחיות הולמות כאמור את התחזית הנמוכה, והן מחזקות את הצורך לעקוב אחר מגמות פריון וילודה באוכלוסיות השונות.

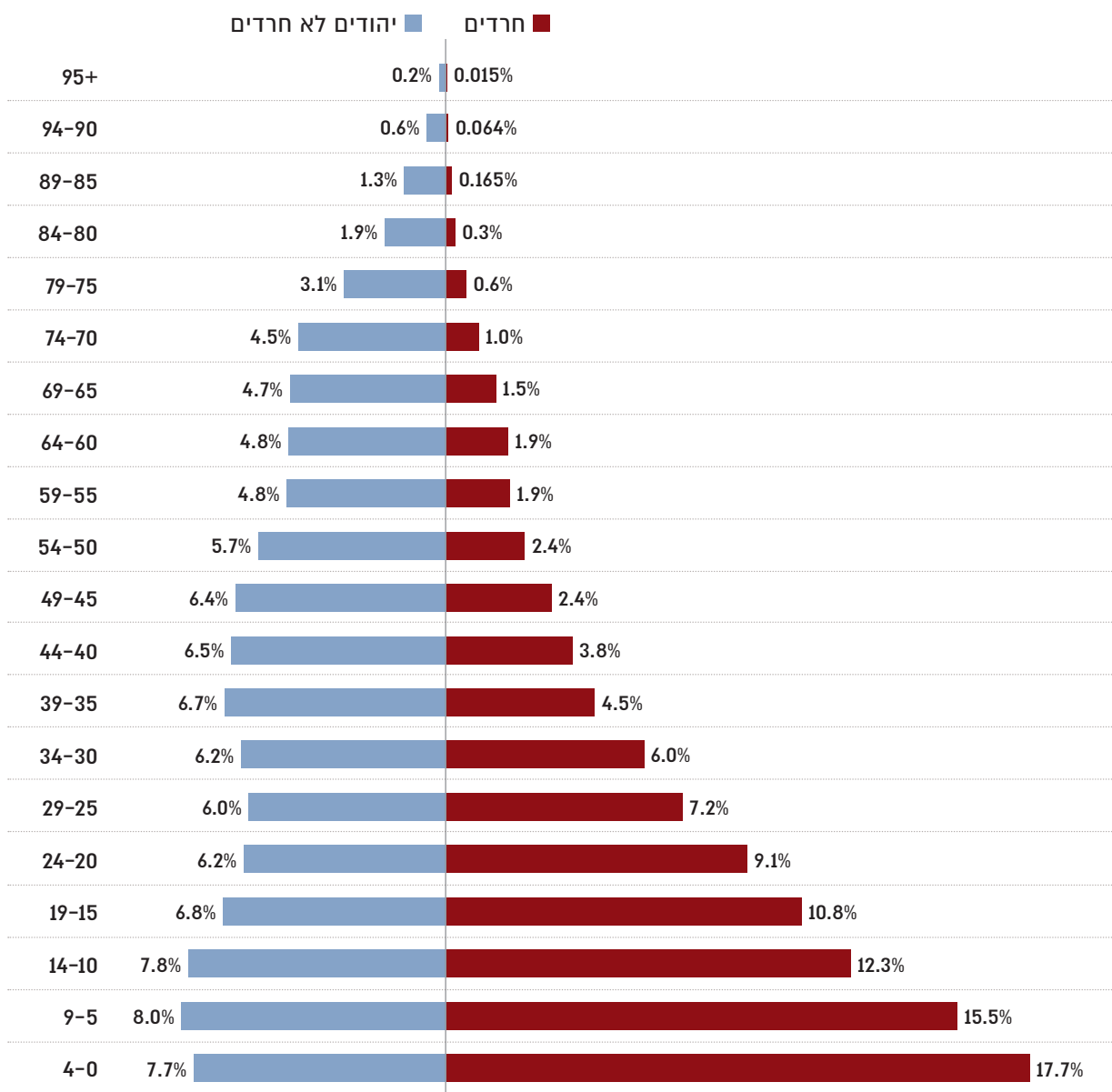
שיעור החרדים מכלל אוכלוסיית ישראל, 1979-2065

מקור: עיבודי המכון החרדי למחקרי מדיניות לנתונים מינהליים

קצב הגידול של האוכלוסייה החרדית יוצר גם מבנה גילים ייחודי: כ-56% מהאוכלוסייה החרדית נמצאת מתחת לגיל 19, לעומת כ-30% מהאוכלוסייה היהודית שאינה חרדית. בגילי העבודה (25-64) המגמה הפוכה: כ-47% מהאוכלוסייה היהודית שאינה חרדית נמצאת בקבוצת גיל זו, לעומת כ-31% בלבד מהאוכלוסייה החרדית. נכון לשנת 2023 כ-375,000 חרדים נמצאים בגילי העבודה, לעומת כ-3.1 מיליון יהודים שאינם חרדים.

התפלגות גילאים לפי מגזר, 2022

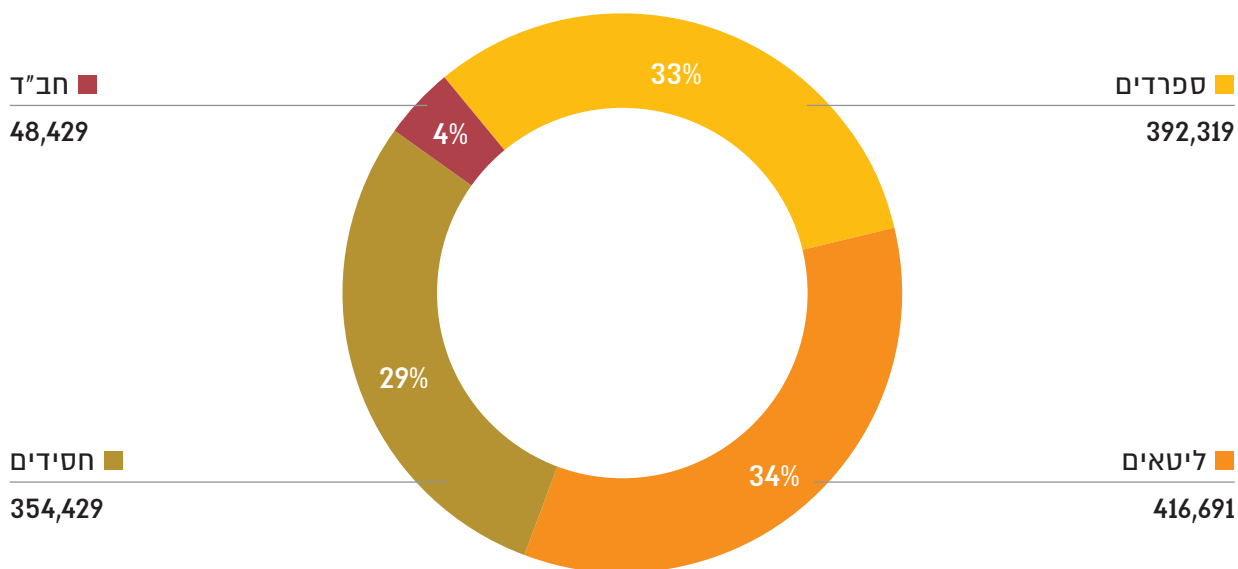

מקור: עיבודי המכון החרדי למחקרי מדיניות לנתונים מינהליים

כאמור, החברה החרדית מורכבת מזרמים וקהילות שונות, ובהם ארבעה עיקריים. הזרם הליטאי הוא הגדול ביותר, וגודלו כ־34% מהחברה החרדית – כ־415,000 איש. הזרם הספרדי הוא השני בגודלו, ומונה כ־390,000 תושבים, שהם כ־33% מהאוכלוסייה החרדית. הזרם החסידי (ללא חב"ד) מעט קטן יותר, כ־355,000 איש, וחלקו הוא כ־29% מהחברה החרדית. חסידות חב"ד מונה כ־4% מכלל החרדים, ובה כ־48,000 איש.

תרשים 5

התפלגות זרמים בחברה החרדית, 2023

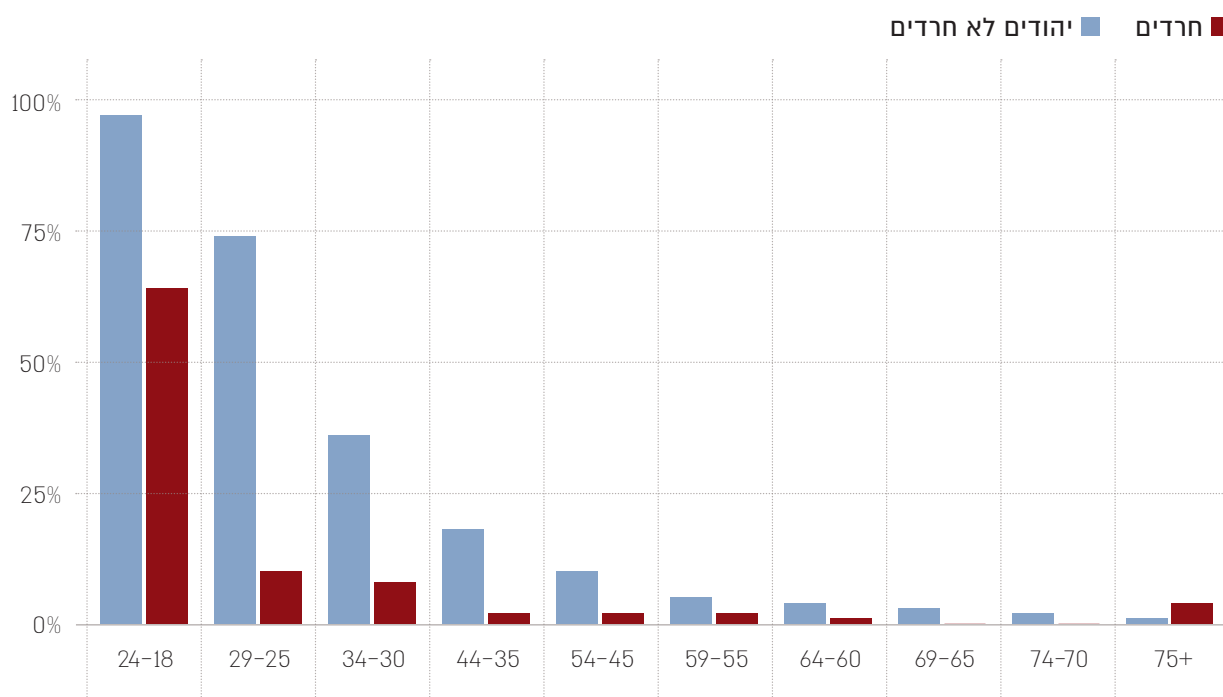
מקור: עיבודי המכון החרדי למחקרי מדיניות לנתונים מנהליים

מצב משפחתי

החברה החרדית מייחסת חשיבות רבה למוסד המשפחה, ורואה ערך בהקמתה בגיל צעיר יחסית. בהתאם לכך, החל מגיל 18 שיעור הרווקים בחברה החרדית נמוך בהרבה משיעורם בחברה היהודית שאינה חרדית. בקרב גברים, בקבוצות הגיל הצעירות הפער גדול מאוד: בקרב בני 18-24 רק 64% מהחרדים רווקים, לעומת 97% מהיהודים שאינם חרדים. בקרב בני 25-29 שיעור הרווקים בחברה החרדית צונח ל-10%, לעומת 74% מהיהודים שאינם חרדים. בקבוצות הגיל הבוגרות יותר הפערים בין קבוצות האוכלוסייה מצטמצמים: שיעור הרווקים בחברה החרדית בקרב בני 30-34 הוא 8%, ובקרב בני 35-44 – רק 2%. בחברה היהודית שאינה חרדית שיעור הרווקים בקבוצות גיל אלו יורד ל-36% ול-18%, בהתאמה.

תרשים 6

שיעור גברים רווקים לפי קבוצת גיל ומגזר, 2022

מקור: עיבודי המכון החרדי למחקרי מדיניות לנתוני סקר כוח אדם

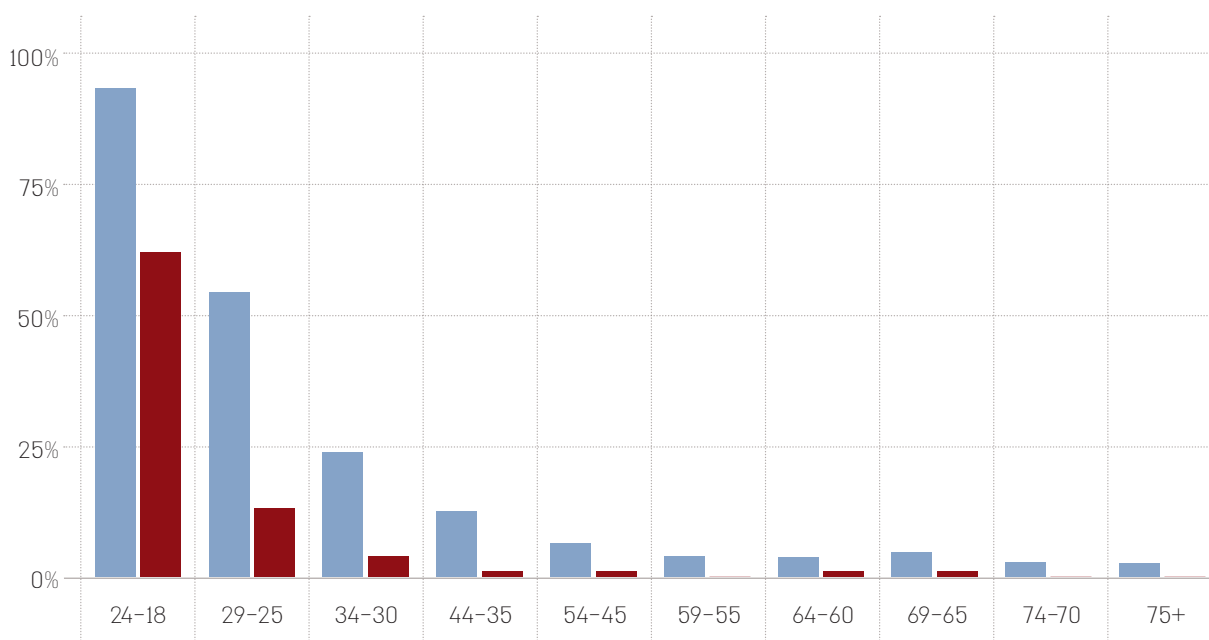
בקרב נשים נראית מגמה דומה. בקבוצת הגיל 18-24 שיעור הרווקות בחברה החרדית עומד על 62%, ובחברה היהודית שאינה חרדית – על 93%. בקרב בנות 25-29 שיעור הרווקות בחברה החרדית צונח ל-13%, לעומת 54% מהיהודיות שאינן חרדיות. נתונים אלו מצביעים על כך שבשתי החברות נשים נישאות בגיל צעיר יותר מגברים, אך הנשים החרדיות נישאות בגיל צעיר בהרבה מנשים יהודיות שאינן חרדיות.

בקבוצות הגיל הבוגרות יותר הפערים בין קבוצות האוכלוסייה ממשיכים להצטמצם: שיעור הרווקות בחברה החרדית יורד ל-4% בקבוצת הגיל 30-34, ול-1% בקרב בנות 35-44. בחברה היהודית שאינה חרדית שיעור הרווקות בקבוצות גיל אלו עומד על 24% ועל 12%, בהתאמה.

תרשים 7

שיעור נשים רווקות לפי קבוצת גיל ומגזר, 2022

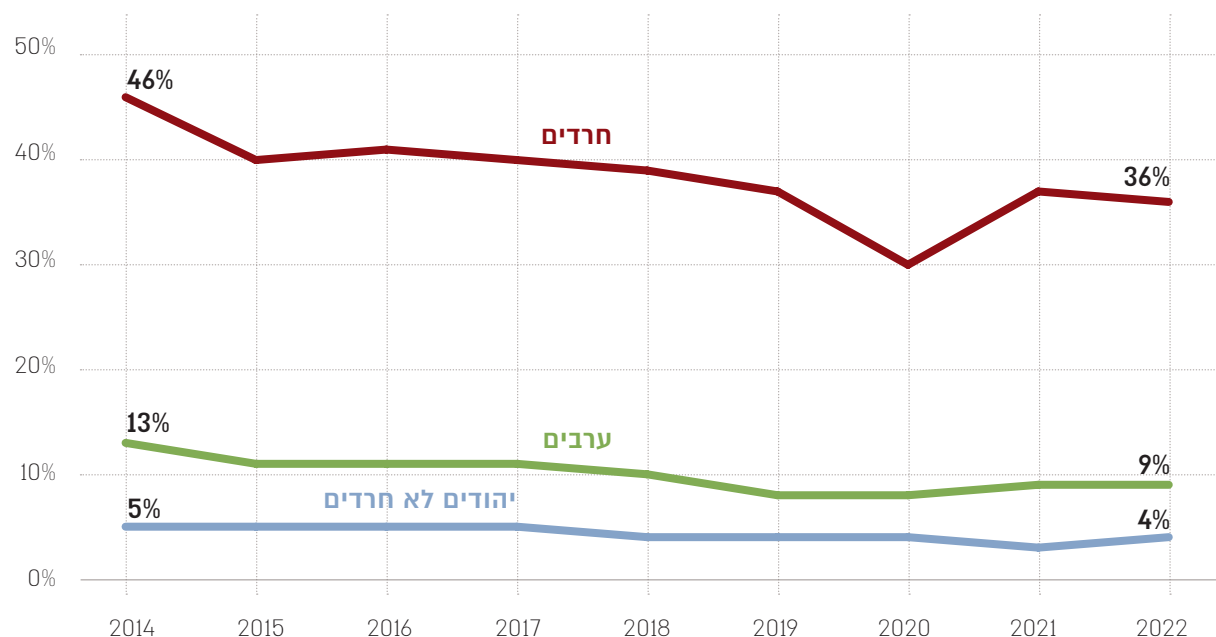
■ חרדיות ■ יהודיות לא חרדיות

מקור: עיבודי המכון החרדי למחקרי מדיניות לנתוני סקר כוח אדם

בהתאמה, שיעור הנשואים בחברה החרדית (גברים ונשים) גבוה בהרבה משיעור הנשואים בקבוצות האוכלוסייה האחרות. בשנת 2022 עמד שיעור הנשואים בקרב חרדים בני 18-24 על 36%, לעומת 9% בחברה הערבית ו-4% בלבד בחברה היהודית שאינה חרדית. עם זאת, לאורך השנים ניכרת מגמת ירידה בשיעור הנשואים בקבוצת הגיל הצעירה. בשנת 2014 עמד שיעור הנשואים בחברה החרדית בקבוצת גיל זו על 46%, והוא ירד בהדרגה עם השנים והגיע לכ-36% ב-2022. מעניין לציין כי בשנת 2020 חלה צניחה זמנית וחדה בשיעור זה, ככל הנראה בגלל מגבלות הקורונה. בחברה היהודית שאינה חרדית לא נצפתה מגמה בולטת בשיעור הנישואים בגיל צעיר, ולאורך כל התקופה הנמדדת נע הנתון בין 5% ל-4%. בחברה הערבית ניכרת מגמת ירידה דומה לחברה החרדית: שיעור הנשואים בקבוצת גיל זו ירד בהדרגה מ-13% בשנת 2014 עד לכ-9% כיום.

שיעור הנשואים לפי מגזר, 2014-2022, גילי 18-24

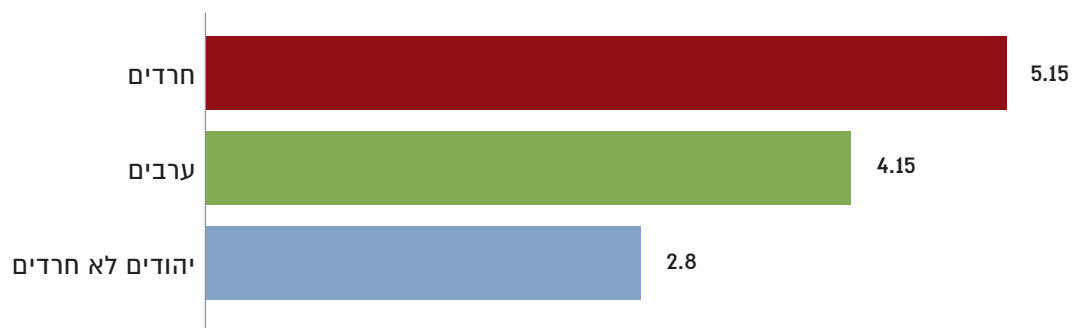
מקור: עיבודי המכון החרדי למחקרי מדיניות לנתוני סקר כוח אדם

גודל משפחה ממוצע

החשיבות שמקנה החברה החרדית למוסד המשפחה באה לידי ביטוי גם בקיומן של משפחות גדולות ומרובות ילדים. המשפחה החרדית היא הגדולה ביותר מבין קבוצות האוכלוסייה השונות; גודלה הממוצע עמד בשנת 2022 על 5.15 נפשות, לעומת 2.8 בקרב יהודים שאינם חרדים ו־4.15 במשפחה בחברה הערבית.

* המשפחה החרדית הממוצעת היא משפחה צעירה יחסית שבה טרם נולדו חלק מהילדים.

גודל משפחה ממוצע לפי מגזר, 2022

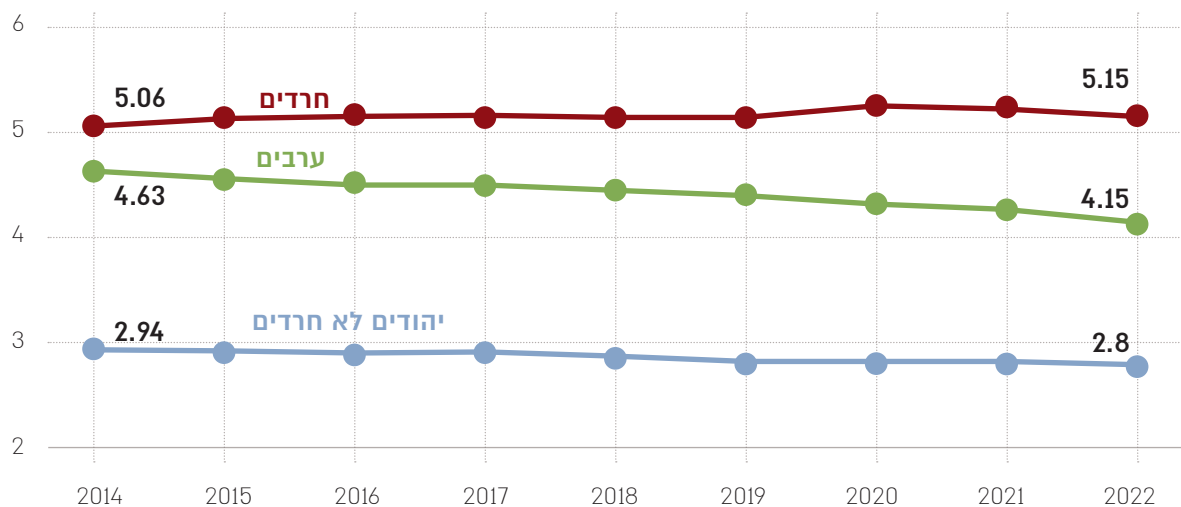

מקור: עיבודי המכון החרדי למחקרי מדיניות לנתוני סקר כוח אדם

לאורך השנים חלו שינויים בגודל המשפחות בקבוצות השונות באוכלוסייה: מאז שנת 2014 חלה ירידה מתמשכת בגודל המשפחות של יהודים שאינם חרדים (מ-2.94 ל-2.8 נפשות במשפחה בממוצע), ושל ערבים (מ-4.63 ל-4.15). בחברה החרדית, לעומת זאת, נצפתה עלייה מתונה בגודל המשפחה הממוצע בשנים אלו, מ-5.06 נפשות בשנת 2014 ל-5.15 בשנת 2022. ייתכן כי ההסבר לכך הוא דווקא הגידול בתופעת הרווקות המאוחרת יחסית בחברה החרדית. כאשר צעירות חרדיות מתחתנות בגיל מאוחר יחסית, הן מתגוררות שנים רבות יותר בבית הוריהן – נתון שמגדיל את ממוצע הנפשות למשק בית, אך גם מקטין את מספר משקי הבית.

תרשים 10

גודל משפחה ממוצע לפי מגזר, 2014-2022

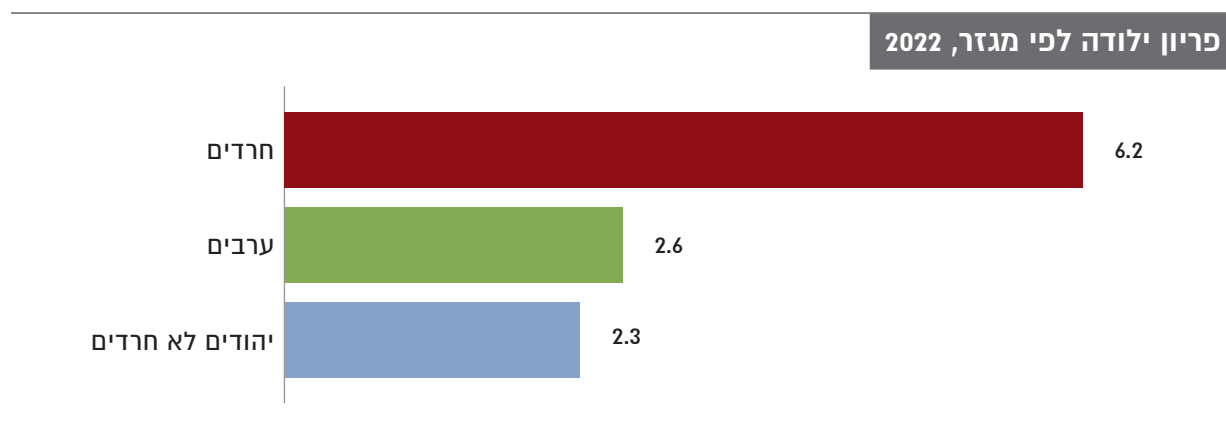

מקור: עיבודי המכון החרדי למחקרי מדיניות לנתוני סקר כוח אדם

פריון ילודה

גודל המשפחה הממוצע נשען, כמובן, על פריון הילודה של הנשים. בחברה החרדית פריון הילודה הוא הגבוה ביותר, ועומד על 6.2 לידות לאישה בממוצע. בקרב יהודים שאינם חרדים, פריון הילודה הממוצע נמוך בהרבה ועומד על 2.3 לידות לאישה. בחברה הערבית תמונת הפריון דומה יחסית לאוכלוסייה היהודית שאינה חרדית, ועומדת על 2.6 לידות לאישה בממוצע.

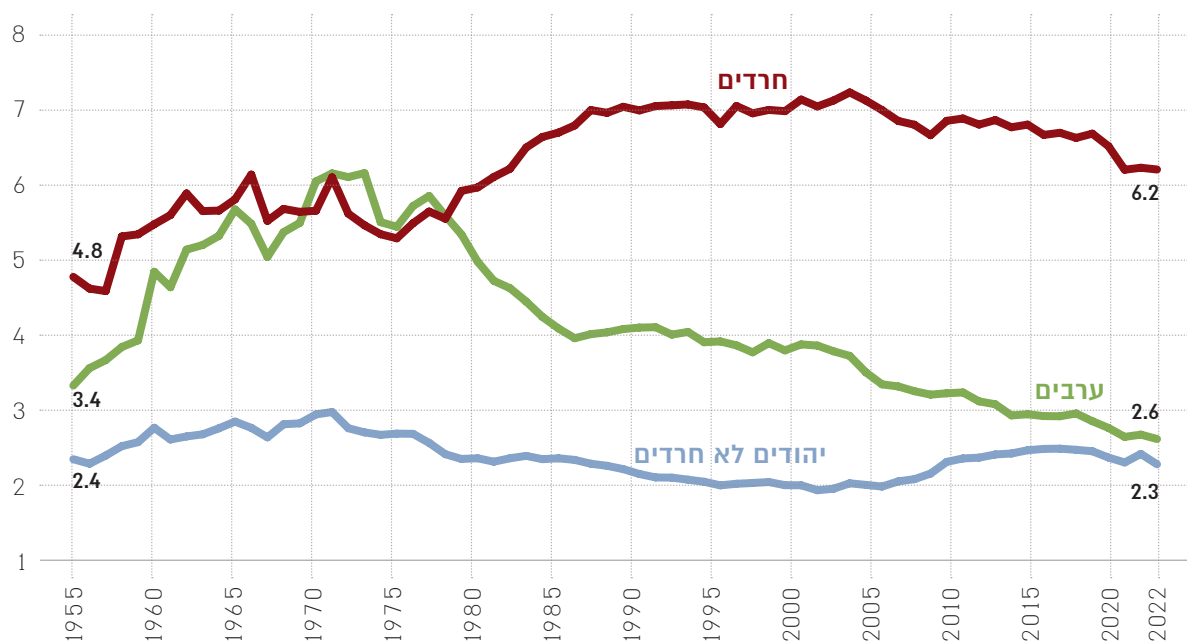
תרשים 11

מקור: עיבודי המכון החרדי למחקרי מדיניות לנתונים מנהליים

כמו גודל המשפחה הממוצע, גם מצב הפריון בקבוצות האוכלוסייה השונות משתנה במשך השנים. בקרב נשים בחברה החרדית חלה עלייה הדרגתית בפריון הממוצע, מ-4.8 בשנת 1955 (שיעור הפריון הנמוך ביותר שנמדד בחברה החרדית בטווח שנים אלו) עד 7.3 בשנת 2003. מגמת עלייה זו ניכרה בכל השנים, למעט העשור 1966-1975. בשלהי שנות השבעים חלה האצה בקצב הגידול של פריון הילודה בחברה החרדית, והוא עלה מ-5.7 בשנת 1978 ל-7.0 ב-1987. שיא הפריון של נשים חרדיות היה בשנת 2003: 7.3 לידות בממוצע. מאז חלה ירידה מתמשכת, וירידה חדה יחסית בין 2019 ל-2020 הביאה לפריון הנמוך ביותר באוכלוסייה החרדית זה 40 שנה: 6.2 ילדים בממוצע. בקרב נשים יהודיות שאינן חרדיות, פריון הילודה הממוצע לא השתנה בהרבה ב-70 השנים האחרונות. בשנת 1955 עמד פריון הילודה בקבוצה זו על 2.4, דומה מאוד למספר כיום (2.3). בין השנים הללו חלו עליות וירידות; בשנת 1971 נקבע שיא הפריון של נשים יהודיות שאינן חרדיות – 3.0, ובשנים 1999-2005 נקבע שפל הפריון בחברה זו – 2.0. מאז עלה הפריון מעט ל-2.3.

כריון ילודה לכי מגזר, 1955-2022

מקור: עיבודי המכון החרדי למחקרי מדיניות לנתונים מנהליים

בחברה הערבית נראית מגמה מעניינת: עלייה ניכרת בפריון הילודה בשנים 1973-1955, מ-3.4 ל-6.2 (בשנים 1970-1978). היה פריון הילודה בחברה הערבית גבוה אף יותר מפריון הילודה בחברה החרדית, ולאחר מכן מגמת ירידה מתמשכת. בשנת 2022 הגיע הפריון בחברה הערבית לשפל של 2.6.

מבט פנים-מגזרי

כאמור, החברה החרדית מורכבת מזרמים שונים, ובין היתר יש ביניהם הבדלים גדולים בפריון הילודה. נכון לשנת 2022 פריון הילודה הגבוה ביותר נרשם בזרם החסידי – 7.1; בזרם הליטאי פריון הילודה הממוצע מעט נמוך יותר, ועומד על 6.6. פריון הילודה הנמוך ביותר בחברה החרדית נמצא בזרם הספרדי – 5.2 בממוצע.

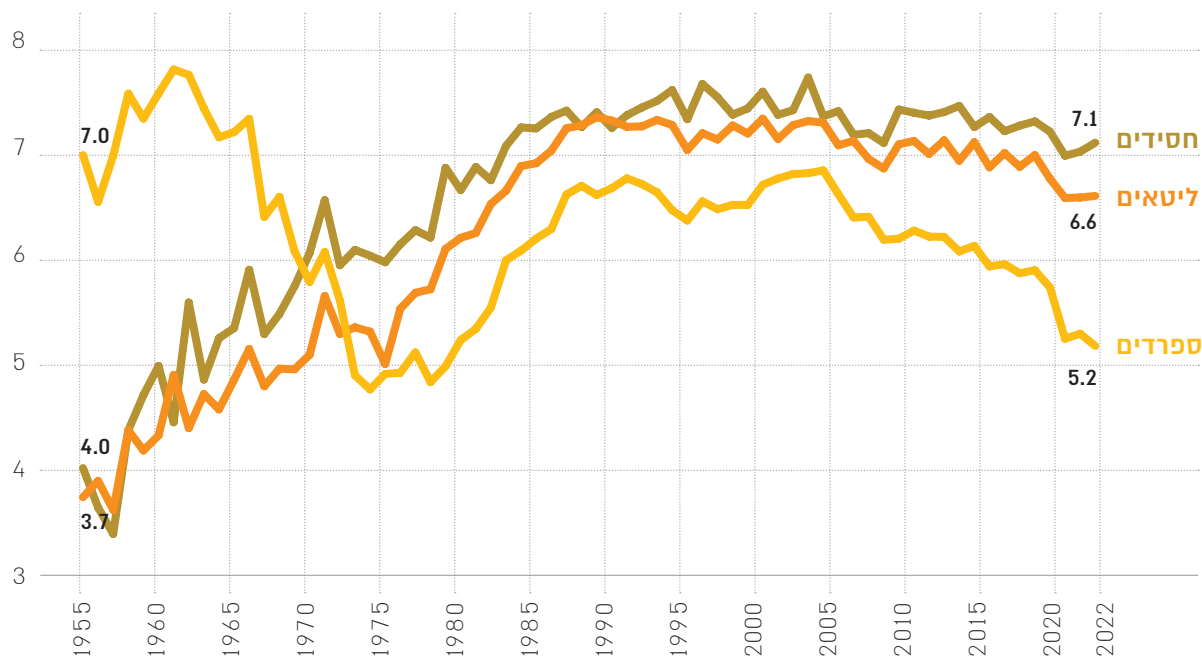
לאורך השנים ניכרו מגמות שונות בפריון הילודה גם בתוך החברה החרדית. מעניין לראות כי בשנות החמישים ובראשית שנות השישים פריון הילודה בזרם הספרדי היה הגבוה ביותר, ועמד על כ-7 לידות בממוצע לאישה. בהמשך שנות השישים ובשנות השבעים חלה ירידה דרמטית בפריון הילודה בזרם זה, והוא צנח ל-4.9 בלבד (מגמה התואמת את הירידה הכוללת בפריון הילודה בקרב עדות המזרח). בשנים שלאחר מכן חלה עלייה מחודשת ולאחר מכן שוב ירידה, והתייצבות על כ-5.2 לידות בשנת 2020.

בשאר הזרמים בחברה החרדית חלה מגמת עלייה מתמשכת בפריון עד תחילת שנות האלפיים. בזרם הליטאי חלה עלייה מ-3.7 בשנת 1955 עד לשיא של 7.4 בשנת 2000. לאחר מכן החלה מגמת ירידה איטית, עד להתייצבות על 6.6 לידות בשנת 2020. בזרם החסידי נצפית מגמה דומה: בשנת 1955 עמד פריון הילודה הממוצע עמד על 4.0, ועלה בהדרגה עד לשיא של 7.6 בשנת 2000. כמו בזרם הליטאי, לאחר מכן החלה מגמת ירידה איטית עד להתייצבות על כ-7 לידות בממוצע בשנת 2020.

אם כן, החל משלהי שנות השבעים (עם הרחבת תחולתו של חוק "תורתו אומנותו") נצפו בשלושת הזרמים החרדיים מגמות דומות למדי – עלייה מהירה בילודה עד ראשית שנות האלפיים, ומשנת 2004 ואילך (כנראה בגין קיצוץ קצבאות הילדים) ירידה הדרגתית ועקבית בילודה עד ימינו. נראה כי בשני העשורים האחרונים קצב ירידת הפריור בזרם הספרדי מהיר יותר, והפער בינו ובין הזרמים האחרים מתרחב.

תרשים 13

פריור ילודה לפי זרם חרדי, 1955-2022

מקור: עיבודי המכון החרדי למחקרי מדיניות לנתונים מנהליים

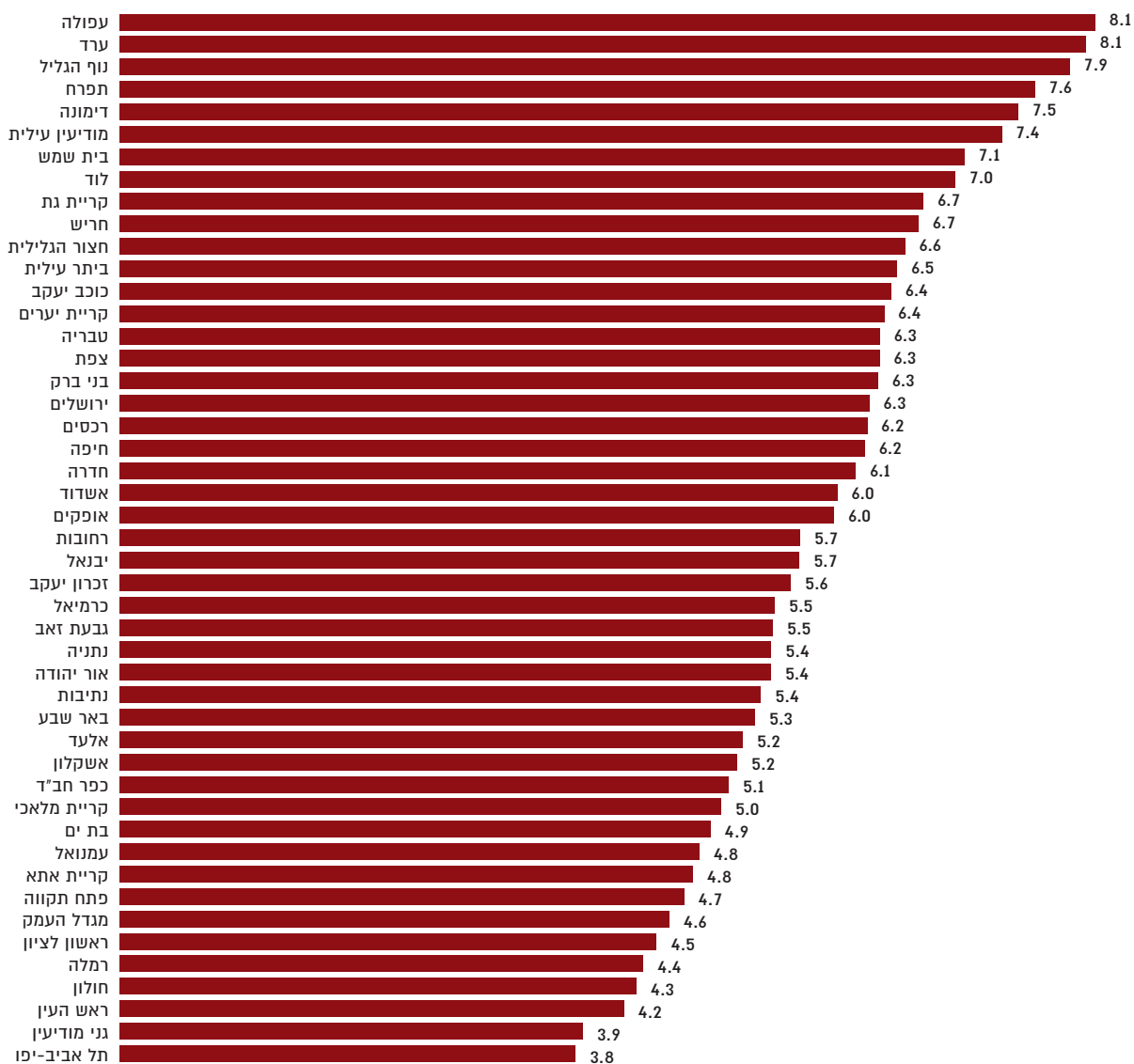
היות שהשתייכות לזרם חרדי קשורה גם לבחירת מקום המגורים, פריור הילודה הממוצע באוכלוסייה החרדית משתנה מאוד בין היישובים. שיא פריור הילודה נמצא בקרב חרדים המתגוררים בערים עפולה וערד – ממוצע של 8.1. העיר ערד מאופיינת בקהילה חסידית גדולה (בעיקר חסידי גור ומעט חב"ד), כך שנתון זה תואם את הנתונים בתרשים הקודם, המצביעים על פריור ילודה ממוצע גבוה יחסית בזרם החסידי. יישובים מובילים נוספים בפריור הילודה במגזר החרדי הם מודיעין עילית (7.4), עיר המאופיינת דווקא באוכלוסייה ליטאית בעיקרה; בית שמש (7.1), המורכבת מאוכלוסייה מגוונת – קהילות חסידיות שמרניות לצד קהילות מודרניות; ויישובים בעלי נוכחות חסידית גבוהה כמו לוד (7.0), קריית גת (6.7) וחצור הגלילית (6.6).

בתחתית טבלת הפריור נמצאים יישובים במרכז הארץ, כמו רמת גן (3.4), תל אביב (3.8), ראש העין (4.2), חולון (4.3), ראשון לציון (4.5) ופתח תקווה (4.7). ביישובים אלו, ובפרט בפתח תקווה, מתגוררות קבוצות חרדיות צעירות יחסית ובעלות אופי פתוח וליברלי בהשוואה לזרם החרדי העיקרי, תכונות המקושרות לפריור ילודה נמוך מהממוצע.

ערי הראשה החרדיות, ירושלים ובני ברק – שבהן חיים הריכוזים החרדיים הגדולים והוותיקים ביותר, ויש בהן תמהיל של כלל הזרמים בחברה החרדית – ממוקמות באמצע הטבלה, ופריון הילודה בהן דומה לממוצע בכלל האוכלוסייה החרדית (6.3).

תרשים 14

פריון ילודה במגזר החרדי לפי יישובים, 2022

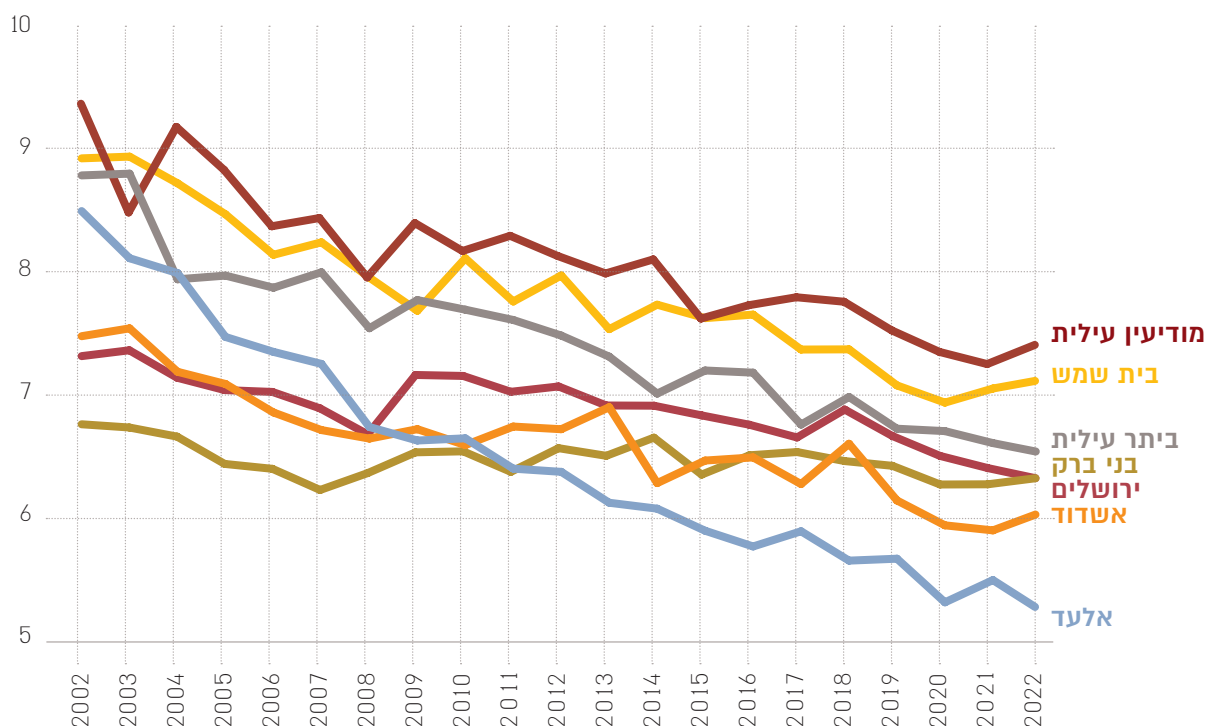
מקור: עיבודי המכון החרדי למחקרי מדיניות לנתונים מנהליים

גם במגמות לאורך זמן הערים החרדיות המרכזיות אינן עשויות מקשה אחת. בין השנים 2002 ל-2022 ניכרה מגמת ירידה איטית אך עקבית בפריון הילודה הממוצע בכל הערים, אך במידה שונה. בני ברק, העיר השנייה בגודלה מבחינת ריכוז החרדים, השתנה פריון הילודה הממוצע במידה המעטה ביותר, מ-6.7 בתחילת התקופה ל-6.3 בסופה. מגמה מתונה זו תואמת את אופייה השמרני יחסית של האוכלוסייה בעיר. גם בירושלים פריון הילודה הממוצע ירד במתינות יחסית: מ-7.3 בשנת 2002 ל-6.3 בשנת 2022. לעומת זאת, באלעד נצפתה הירידה החדה ביותר: פריון הילודה הממוצע בעיר עמד בשנת 2002 על 8.5, ועד שנת 2022 צנח ל-5.3. באשדוד, בביתר עילית, בבית שמש ובמודיעין עילית נצפתה מגמת ירידה בהיקפים דומים של 1.5-2 בממוצע.

ההבדלים במגמות פריון הילודה בערים השונות יכולים לנבוע מכמה גורמים, למשל הרכב הגילים של תושבי העיר – ערים מסוימות מתאפיינות בתושבים מבוגרים או צעירים יותר; מיקומה הגאוגרפי במרכז או בפריפריה; וכאמור גם הזרמים החרדיים המתגוררים בה.

תרשים 15

פריון ילודה במגזר החרדי בערים נבחרות, 2002-2022

מקור: עיבודי המכון החרדי למחקרי מדיניות לנתונים מנהליים

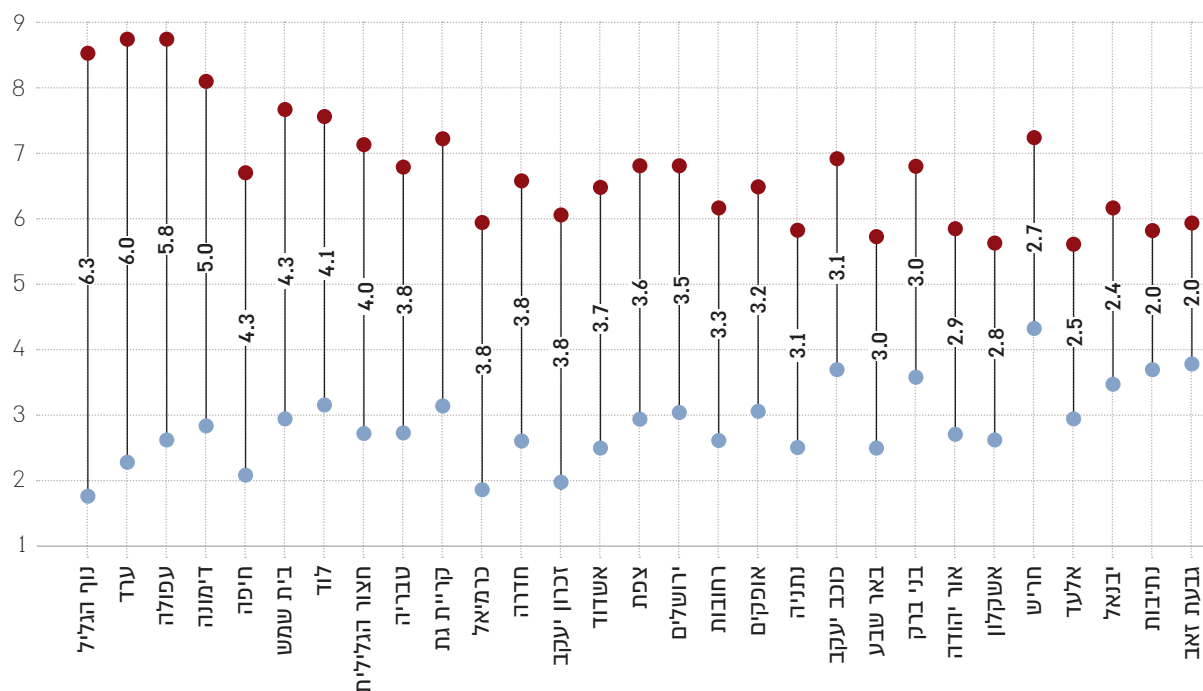
מעניין לעמוד על הפערים בפריון הילודה בין האוכלוסייה החרדית ובין האוכלוסייה היהודית שאינה חרדית באותו יישוב. בכל הערים פריון הילודה הממוצע של החרדים ביישוב גבוה בהרבה, אך בערים מסוימות הפערים גדולים במיוחד. בערים ערד, עפולה ודימונה פערי פריון הילודה עומדים על 5-6 ילדים, ואילו בגבעת זאב, בנתיבות ובאלעד פער הילודה קטן בהרבה ועומד על 2-2.5 ילדים.

ההבדלים בין היישובים בגודל פערי הפיריון בין האוכלוסייה החרדית לאוכלוסייה שאינה חרדית עשויים לנבוע, בין היתר, מהרכב האוכלוסייה שאינה חרדית ביישובים השונים, וכן מאופייה של האוכלוסייה החרדית ביישובים שבהם אחוז גדול מהאוכלוסייה שאינה חרדית היא דתית, או שאחוז גדול מהחרדים משתייכים לזרם הספרדי (לדוגמה, נתיבות) – הפערים בפיריון הילודה בין החרדים ליהודים שאינם חרדים צפויים להיות קטנים יותר.

תרשים 16

פיריון ילודה לפי עיר ומגזר, 2022

■ חרדים ■ יהודים לא חרדים

מקור: עיבודי המכון החרדי למחקרי מדיניות לנתונים מנהליים

וגיית הדיור היא אחד הנושאים הכלכליים-חברתיים הבוערים והמשמעותיים בחברה הישראלית. עליית מחירי הדירות והמחסור ביחידות דיור פנויות באזורי ביקוש הולידו אפקט אדווה, שהכריח אוכלוסיות שונות בחברה הישראלית, לרבות חרדים, להגר לשכונות וליישובים הסמוכים לאזורי הביקוש בחיפוש אחר דיור זמין וברי-השגה. החברה החרדית מייחסת חשיבות רבה לבית המגורים, וכן למרחב שהוא ממוקם בו. רכישת דירה נעשית בדרך כלל בעת הנישואים, ובכל מקרה בשלבים מוקדמים יחסית של חיי הזוג. רכישת דירה בסיוע רב של המשפחה לזוג הצעיר היא חלק ממוסכמות חברתיות נפוצות בחברה החרדית. רקע זה מסביר מדוע שיעור הבעלות על דירה בחברה החרדית גבוה ביחס לאוכלוסייה היהודית שאינה חרדית, וכן את הגיל הממוצע של רוכשי דירות בחברה החרדית הנמוך בהרבה מהממוצע בחברה הכללית.

בשל מצבו החברתי-כלכלי של הציבור החרדי, חרדים נכונים לרכוש דירות ישנות וקטנות יותר מאלו הנרכשות בחברה הכללית. כאמור, מצוקת הדיור השפיעה גם היא על מאפייני הדיור בחברה החרדית, ובשנים האחרונות ניכרת מגמה רחבה יותר של רכישת דירות לזוגות צעירים חרדים בפריפריה, בדגש על אזור חיפה וצפון הארץ. עם זאת, היציאה אל מחוץ לערי הראשה וערי הלוויין החרדיות מותנית בקיומם של מוסדות חברתיים וקהילתיים התואמים את מאפייני החברה החרדית, ובפרט את הזרם המסוים שאליו משתייכים רוכשי הדיור. מסיבה זו רכישות הדיור החרדיות בפריפריה מתמקדות בערים חיפה, עפולה ונוף הגליל, שבהן הוקמו בשנים האחרונות תשתיות קהילתיות חרדיות.

הקמת תשתיות חרדיות בריכוזים חדשים בארץ עלולה ליצור התנגשויות חברתיות בין האוכלוסיות הקיימות באותו מרחב. בהינתן המשך מצוקת הדיור בישראל בכלל, ובחברה החרדית בפרט, יש להיערך להתרחבות מגמת ההתפרסות הגאוגרפית של החברה החרדית, ולהידרש לתכנון ולהיערכות ליצירת מרחבים ציבוריים המותאמים לחיים המשותפים בהיבטים כגון מוסדות חינוך, שירותים קהילתיים ועוד.

דיוור

נתונים מרכזיים

40%

ממשקי הבית החרדיים נטלו משכנתה

חרדים נוטלים יותר משכנתאות מיהודים
לא חרדים. רק ל-28% מהיהודים
שאינם חרדים יש משכנתה

68%

מהחרדים בעלי דירות

לעומת 62% בקרב יהודים שאינם
חרדים ו-73% בקרב ערבים

1.39

מיליון שקלים

עלות דירה ממוצעת בקרב חרדים. חרדים רוכשים
דירות זולות יותר: עלות דירה בקרב חרדים
עומדת על כ-75% בממוצע מעלות דירה בקרב
האוכלוסייה היהודית שאינה חרדית (1.85 מיליון
שקלים). יחס זה נותר יציב יחסית במשך השנים

80

מ"ר

שטח חציוני של דירות
שוכשים חרדים.
חרדים קונים דירות
קטנות יותר: השטח
החציוני של דירות
שוכשים יהודים לא
חרדים עומד על 97 מ"ר

29

שנים

גיל דירה חציוני שוכשים חרדים.
הדירות שקונים חרדים ישנות יותר:
גיל הדירה החציוני שוכשים יהודים
שאינם חרדים עומד על 15 שנה בלבד

3,340

שקלים

שכר דירה ממוצע
של חרדים.
חרדים משלמים שכר
דירה נמוך מיהודים
שאינם חרדים:
יהודים שאינם
חרדים משלמים
שכר דירה של 3,550
שקלים בממוצע

3,455

שקלים

משכנתה ממוצעת
של חרדים.
חרדים משלמים
משכנתה ממוצעת
נמוכה מיהודים
שאינם חרדים: גובה
משכנתה ממוצעת של
יהודים שאינם חרדים
הוא 4,158 שקלים

29.2

גיל חציוני של רוכשי דירות חרדים. החרדים
קונים דירות בגיל צעיר יותר: הגיל החציוני
של קונים יהודים לא חרדים היה 41.4

מספר הדירות שקנו חרדים בשנים 2018-2021	בית שמש 8,602 דירות	ירושלים 8,414 דירות	בני ברק 5,663 דירות	אשדוד 2,777 דירות	חיפה 1,825 דירות
---	------------------------	------------------------	------------------------	----------------------	---------------------

מגמות מרכזיות

בעלי דירות

בשנים האחרונות נרשמה ירידה קלה בשיעור בעלי הדירות בחברה החרדית, מכ-69% ב-2014 לכ-68% ב-2021.

משכנתה

בחמש השנים האחרונות חלה ירידה קלה בשיעור משקי הבית החרדיים הנוטלים משכנתה, מ-45% לכ-40% – רמה דומה לזו שנצפתה ב-2014. במשקי הבית היהודיים שאינם חרדים שיעור משקי הבית נוטלי המשכנתאות ירד בהדרגה מ-33% בשנת 2014 עד לכ-28% בשנת 2021.

רכישות במרכז הארץ

בעשורים האחרונים צנח שיעור רכישת הדירות של חרדים באזור המרכז מ-35% ל-20%; במחוזות הדרום, הצפון והחיפה עלה השיעור מ-20% ל-40%, ובמחוז ירושלים הוא נותר כ-30%.

פריסה גאוגרפית

רוב הציבור החרדי מרוכז בשבעה יישובים מרכזיים:

- ירושלים היא הריכוז החרדי הגדול ביותר: גרים בה כ־293,000 חרדים, שהם 24% מכלל החרדים החיים בישראל, ו־29% מתושבי העיר.
- היישוב החרדי השני בגודלו הוא בני ברק, שבה גרים כ־210,000 חרדים – כ־17% מכלל החרדים החיים בישראל, ו־95% מתושבי העיר.
- בית שמש היא היישוב החרדי השלישי בגודלו. גרים בה כ־108,000 חרדים, שהם 9% מכלל החרדים החיים בישראל, ו־73% מתושבי העיר.
- במודיעין עילית גרים כ־87,000 חרדים – כ־7% מכלל החרדים החיים בישראל, ו־99% מתושבי העיר.
- בביתר עילית יש כ־67,000 תושבים חרדים, שהם כ־5.5% מכלל החרדים המתגוררים בישראל, ו־98% מתושבי העיר.
- באשדוד ובאלעד גרים כ־50,000 תושבים בכל יישוב, שהם כ־4% מכלל החרדים המתגוררים בישראל. באשדוד שיעור החרדים הוא 22% מתושבי העיר, ובאלעד – 94%.

טבלה 1

התפלגות אוכלוסייה לפי מגזר ויישוב, 2023						
שם יישוב	חרדים	יהודים לא חרדים ואחרים	ערבים	סך האוכלוסייה ביישוב	אחוז החרדים ביישוב	אחוז מסך החרדים בארץ
סה"כ	1,211,668	6,550,331	2,080,000	9,842,000	12.3	100.0
ירושלים	292,634	330,875	389,230	1,012,740	28.9	24.2
בני ברק	209,710	18,535	112	221,134	94.8	17.3
בית שמש	108,054	42,990	106	147,597	73.2	8.9
מודיעין עילית	86,601	746	-	87,347	99.1	7.1
ביתר עילית	67,147	1,010	-	68,157	98.5	5.5
אשדוד	52,587	183,173	425	235,273	22.4	4.3
אלעד	48,733	4,578	-	51,634	94.4	4.0
פתח תקווה	23,571	238,159	542	262,650	9.0	1.9
נתיבות	18,585	25,647	56	43,769	42.5	1.5
צפת	18,280	20,458	807	39,014	46.9	1.5
חיפה	17,521	240,560	35,627	294,469	6.0	1.4
נתניה	15,968	216,196	589	233,285	6.8	1.3
רחובות	13,616	139,734	383	153,962	8.8	1.1
רכסים	13,269	1,488	-	14,301	92.8	1.1
אופקים	11,611	23,838	233	35,398	32.8	1.0
גבעת זאב	11,391	9,792	25	20,858	54.6	0.9
טבריה	11,327	36,756	743	48,619	23.3	0.9
קריית גת	11,005	52,113	79	63,075	17.4	0.9
תל אביב-יפו	10,960	451,181	22,996	487,126	2.3	0.9
לוד	9,577	50,886	25,527	86,029	11.1	0.8

שם יישוב	חרדים	יהודים לא חרדים ואחרים	ערבים	סך האוכלוסייה ביישוב	אחוז החרדים ביישוב	אחוז מסך החרדים בארץ
ערד	9,509	18,464	978	28,717	33.1	0.8
כוכב יעקב	7,079	3,068	-	9,916	71.4	0.6
כפר חב"ד	6,935	381	-	7,077	98.0	0.6
קריית יערים	6,474	486	-	6,737	96.1	0.5
קריית מלאכי	6,341	19,743	88	26,052	24.3	0.5
עפולה	6,077	54,714	649	61,506	9.9	0.5
חולון	5,335	199,098	341	205,589	2.6	0.4
באר שבע	5,150	207,503	6,398	219,943	2.3	0.4
אשקלון	5,084	149,236	403	155,297	3.3	0.4
חדרה	4,510	98,940	975	104,771	4.3	0.4
ראש העין	4,468	69,881	54	74,599	6.0	0.4
ראשון לציון	4,280	261,983	277	267,708	1.6	0.4
עמנואל	4,205	492	-	4,552	92.4	0.3
חריש	4,048	23,681	409	28,117	14.4	0.3
מגדל העמק	3,687	23,410	12	27,100	13.6	0.3
קריית אתא	3,619	58,647	140	62,575	5.8	0.3
בת ים	3,524	126,404	1,041	131,486	2.7	0.3
חצור הגלילית	2,618	7,554	46	10,166	25.8	0.2
רמת גן	2,615	172,275	1,020	176,689	1.5	0.2
זכרון יעקב	2,558	22,196	62	24,839	10.3	0.2
נוף הגליל	2,441	27,783	14,070	44,412	5.5	0.2
תפרח	2,284	119	-	2,323	98.3	0.2
יבנאל	2,235	2,459	-	4,631	48.3	0.2
כרמיאל	2,231	44,000	1,834	48,216	4.6	0.2
אור יהודה	1,674	36,454	77	38,330	4.4	0.1
גני מודיעין	1,547	1,298	-	2,799	55.3	0.1
בית חלקיה	1,544	17	-	1,561	98.9	0.1
רמלה	1,329	59,504	19,822	80,999	1.6	0.1
באר יעקב	1,299	29,577	99	31,080	4.2	0.1
ירוחם	1,281	9,838	359	11,485	11.1	0.1
רעננה	1,247	80,128	60	81,794	1.5	0.1
גבע בנימין	1,246	4,852	19	6,098	20.4	0.1
גני תקווה	1,126	22,416	12	23,628	4.8	0.1
יסודות	1,074	22	-	1,096	98.0	0.1
יבנה	1,035	54,452	76	55,800	1.9	0.1
בית שאן	1,023	18,422	174	19,678	5.2	0.1
מעלה אדומים	1,013	37,876	56	39,100	2.6	0.1
שאר היישובים	35,774	2,514,244	1,552,968	4,109,099	0.9	3.0

מקור: עיבודי המכון החרדי למחקרי מדיניות לנתונים מינהליים

בפריסתם הגאוגרפית של חרדים ביישובים השונים ניכרת נטייה להתקבצות לפי זרמים, הנובעת מההיסטוריה של התיישבות קהילות מזרמים מסוימים ביישובים שונים, וכן מתנועה מאורגנת של קהילות ליישובים מסוימים, ממידת ההתאמה של מוסדות החינוך והקהילה המוצעים לזרם ביישוב ועוד.

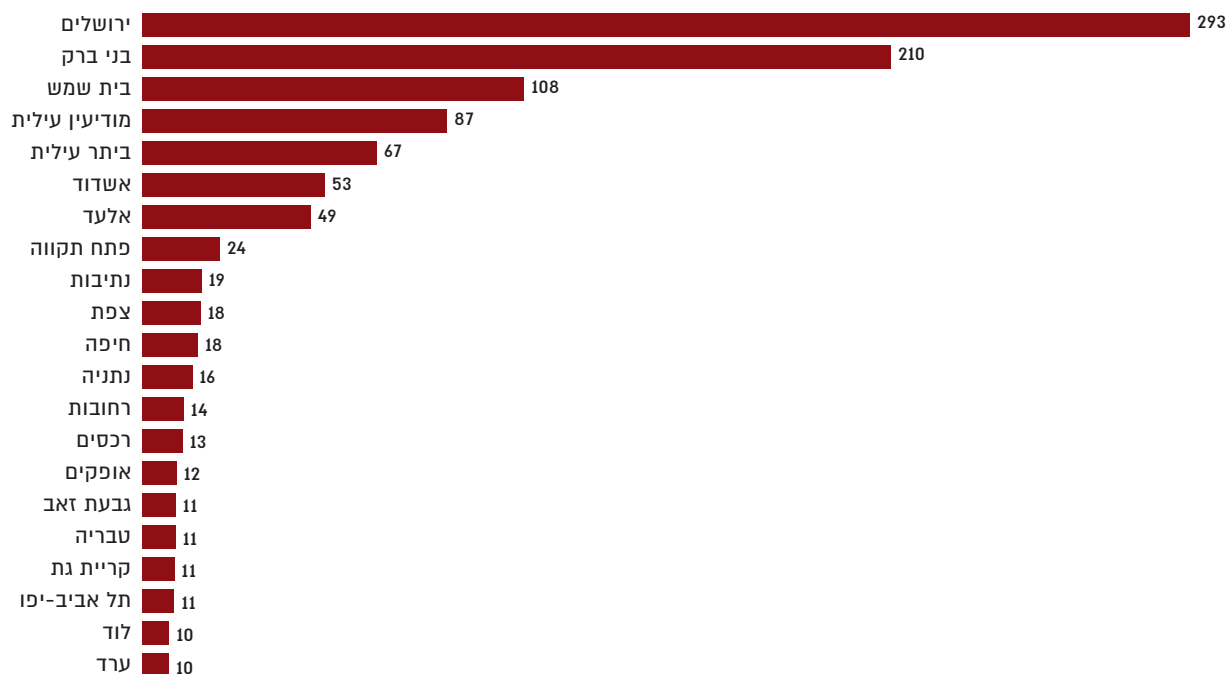
טבלה 2

				התפלגות האוכלוסייה החרדית לפי זרם ויישוב, 2023	
חלקו של הזרם מהאוכלוסייה החרדית ביישוב (%)				מספר חרדים ביישוב	יישוב
חב"ד	חסידים	ליטאים	ספרדים		
4.0	29.3	34.4	32.4	1,211,668	סה"כ
2.2	27.6	42.5	27.6	292,634	ירושלים
0.8	30.1	40.3	28.8	209,710	בני ברק
2.3	42.9	37.9	16.9	108,054	בית שמש
0.4	16.8	64.6	18.3	86,601	מודיעין עילית
4.0	52.5	22.3	21.2	67,147	ביתר עילית
1.2	61.1	9.2	28.4	52,587	אשדוד
1.9	29.3	24.9	44.0	48,733	אלעד
3.0	12.6	42.0	42.4	23,571	פתח תקווה
1.6	7.2	11.2	80.0	18,585	נתיבות
15.0	33.5	12.8	38.7	18,280	צפת
5.1	43.9	29.0	22.0	17,521	חיפה
7.1	37.2	12.3	43.4	15,968	נתניה
9.4	16.6	21.7	52.4	13,616	רחובות
0.4	3.6	39.9	56.2	13,269	רכסים
1.3	6.1	40.2	52.4	11,611	אופקים
2.5	26.3	36.2	35.0	11,391	גבעת זאב
2.1	31.4	12.4	54.1	11,327	טבריה
9.6	59.1	4.4	26.9	11,005	קריית גת
14.3	8.4	25.9	51.4	10,960	תל אביב-יפו
25.5	3.4	40.0	31.2	9,577	לוד
2.0	89.2	5.8	2.9	9,509	ערד
3.9	10.4	33.3	52.3	7,079	כוכב יעקב
97.4	0.7	0.9	1.1	6,935	נפר חב"ד
0.6	7.0	69.9	22.5	6,474	קריית יערים
53.5	2.8	7.0	36.7	6,341	קריית מלאכי
3.0	27.5	35.1	34.4	6,077	עפולה
8.7	7.6	9.2	74.5	5,335	חולון
8.9	7.0	5.1	79.1	5,150	באר שבע
6.7	4.5	6.9	81.9	5,084	אשקלון
7.0	5.2	30.1	57.7	4,510	חדרה
1.1	7.1	5.1	86.7	4,468	ראש העין

חלקו של הזרם מהאוכלוסייה החרדית ביישוב (%)				מספר חרדים ביישוב	יישוב
חב"ד	חסידים	ליטאים	ספרדים		
14.2	11.2	22.5	52.0	4,280	ראשון לציון
8.1	37.9	7.3	46.7	4,205	עמנואל
5.5	11.8	22.0	60.6	4,048	חריש
26.6	3.9	6.2	63.3	3,687	מגדל העמק
7.2	11.7	19.2	61.9	3,619	קריית אתא
3.5	19.5	6.5	70.5	3,524	בת ים
-	72.2	6.2	21.6	2,618	חצור הגלילית
6.2	9.6	34.8	49.3	2,615	רמת גן
1.3	4.5	42.6	51.6	2,558	זכרון יעקב
14.1	44.2	22.1	19.6	2,441	נוף הגליל
-	5.1	62.3	32.6	2,284	תפרח
3.8	29.3	9.2	57.7	2,235	יבנאל
1.6	3.7	72.2	22.4	2,231	כרמיאל
34.0	4.5	12.7	48.8	1,674	אור יהודה
3.3	9.5	19.2	68.0	1,547	גני מודיעין
-	20.8	71.7	7.5	1,544	בית חלקיה
11.9	7.9	10.9	69.3	1,329	רמלה
6.3	2.5	42.6	48.7	1,299	באר יעקב
-	7.2	28.5	64.3	1,281	ירוחם
4.2	10.3	36.2	49.3	1,247	רעננה
7.2	13.9	17.0	62.0	1,246	גבע בנימין
3.6	9.6	18.0	68.8	1,126	גני תקווה
-	10.0	62.7	27.2	1,074	יסודות
6.2	5.4	3.3	85.1	1,035	יבנה
4.9	7.2	2.2	85.6	1,023	בית שאן
4.4	6.0	20.0	69.6	1,013	מעלה אדומים
9.7	10.0	14.9	65.4	35,774	שאר היישובים

מקור: עיבודי המכון החרדי למחקרי מדיניות לנתונים מינהליים

מספר תושבים חרדים בערים מרכזיות, באלפים, 2023

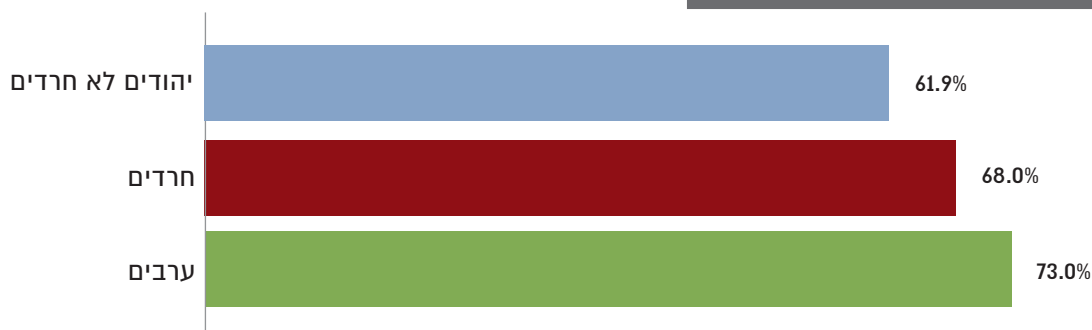
מקור: עיבודי המכון החרדי למחקרי מדיניות לנתונים מנהליים

שיעור בעלי הדירות

כאמור, בציבור החרדי לבעלות על דירת המגורים יש חשיבות רבה מבחינה חברתית. בהתאם לכך, שיעור בעלי הדירות בחברה החרדית גבוה יחסית ועומד על 68%, לעומת כ-62% בקרב יהודים שאינם חרדים. בחברה הערבית שיעור בעלי הדירות הוא הגבוה ביותר, ועומד על 73%.

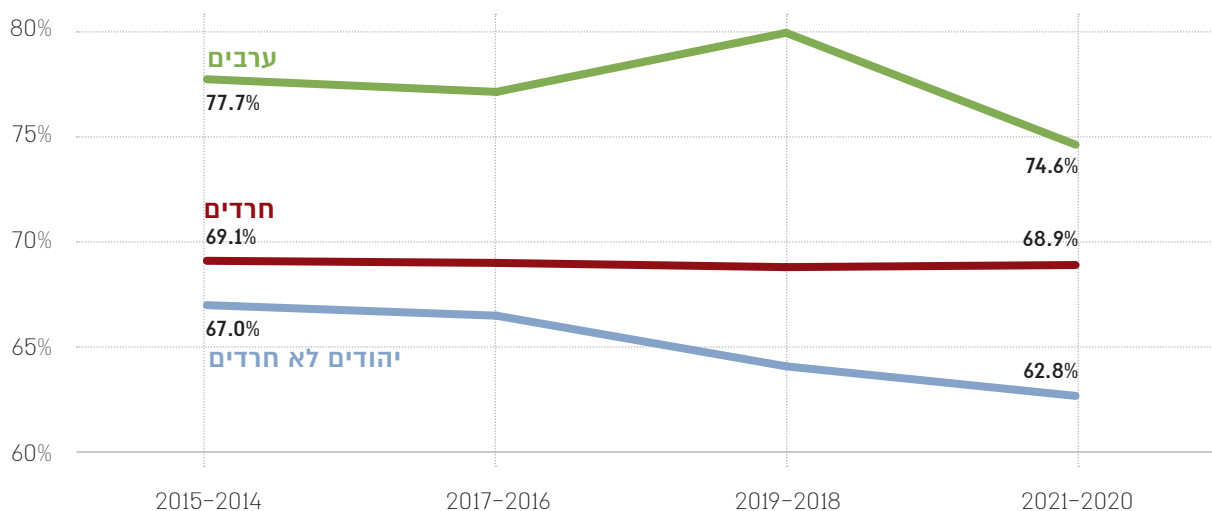
בין 2014 ל-2021 היה שיעור בעלי הדירות בחברה החרדית גבוה מעט מהשיעור בחברה היהודית שאינה חרדית, ונמוך בהרבה משיעור בעלי הדירות בחברה הערבית. בשנים אלו לא חלו כמעט שינויים בשיעור בעלי הדירות בחברה החרדית. בניגוד לכך, בתקופה זו חלה ירידה מתמשכת בשיעור הבעלות על דירה בחברה היהודית שאינה חרדית, מ-67% בשנים 2014-2015 עד ל-63% בשנים 2020-2021.

שיעור בעלות דירות לפי מגזר, 2021

מקור: עיבודי המכון החרדי למחקרי מדיניות לנתוני סקר הוצאות משקי הבית

בעלות על דירות לפי מגזר, 2014-2021, סקר הוצאות

מקור: עיבודי המכון החרדי למחקרי מדיניות לנתוני סקר הוצאות משקי הבית

שיעור בעלי המשכנתאות

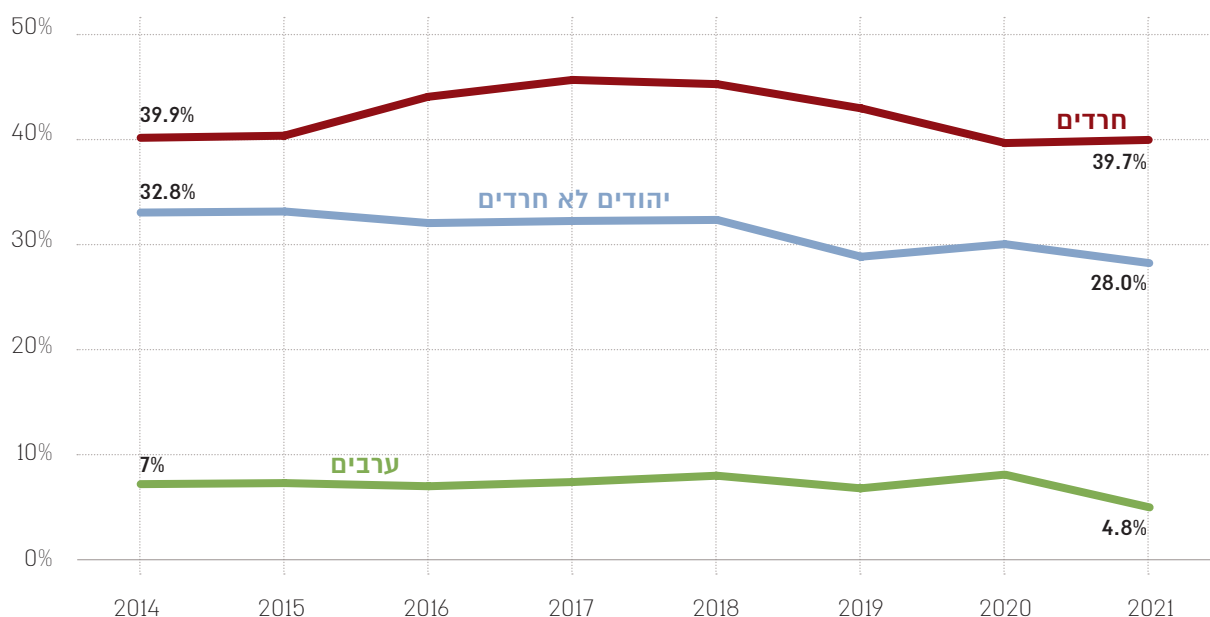
על פי רוב רכישת דירה כרוכה בתשלום משכנתה על הנכס הנרכש. בהתאם לשיעור הגבוה יותר של בעלי הדירות בחברה החרדית, שיעור משקי הבית החרדיים הנוטלים משכנתה גבוה גם הוא ביחס למשקי בית יהודים שאינם חרדים. בשנת 2021 נדרשו כ-40% ממשקי הבית החרדיים לשלם משכנתה, לעומת 28% ממשקי הבית היהודיים שאינם חרדיים. בחברה הערבית מאפייני הדיור שונים לחלוטין: אף ששיעור בעלי הדירות בחברה זו גבוה ביחס לשאר הקבוצות בחברה הישראלית, שיעור משקי הבית נוטלי המשכנתאות דווקא נמוך, כ-5% בלבד.

לאורך השנים חלו שינויים בשיעור משקי הבית הנוטלים משכנתה בקבוצות השונות. אמנם שיעור משקי הבית החרדיים הנוטלים משכנתה עמד על 40% ב-2014 וגם ב-2021, אך בין 2015 ל-2018 ניכרה עלייה בשיעור זה לכ-45%,

ובשנים שלאחר מכן מגמת ירידה חזרה לכ־40%. במשקי הבית היהודיים שאינם חרדיים ירד שיעור משקי הבית נוטלי המשכנתאות בהדרגה מ־32% בשנת 2014 עד לכ־28% בשנת 2019, ומאז שיעורם נותר יציב. בחברה הערבית היה השיעור יציב בין 2014 ל־2020 (כ־7%), ורק בשנת 2021 ירד לכ־5%.

תרשים 20

שיעור משקי הבית עם משכנתה לפי מגזר, 2014-2021

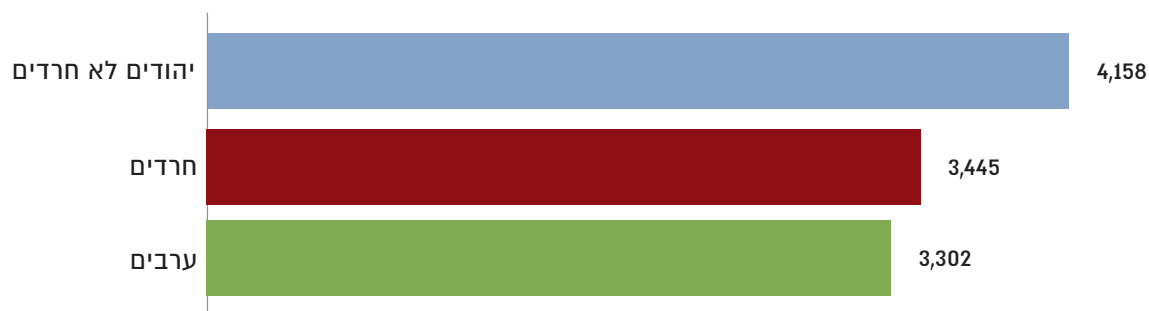
מקור: עיבודי המכון החרדי למחקרי מדיניות לנתוני סקר הוצאות משקי הבית

גובה משכנתה ממוצע

חרדים רבים משלמים משכנתה, אך גובה ההחזר החודשי של ההלוואה בקרבם מעט נמוך יותר: חרדים משלמים משכנתה חודשית ממוצעת של 3,445 שקלים, לעומת יהודים שאינם חרדים, המשלמים 4,158 שקלים בממוצע. ההחזר החודשי של המשכנתה בקרב ערבים הוא הנמוך ביותר ועומד על 3,302 שקלים.

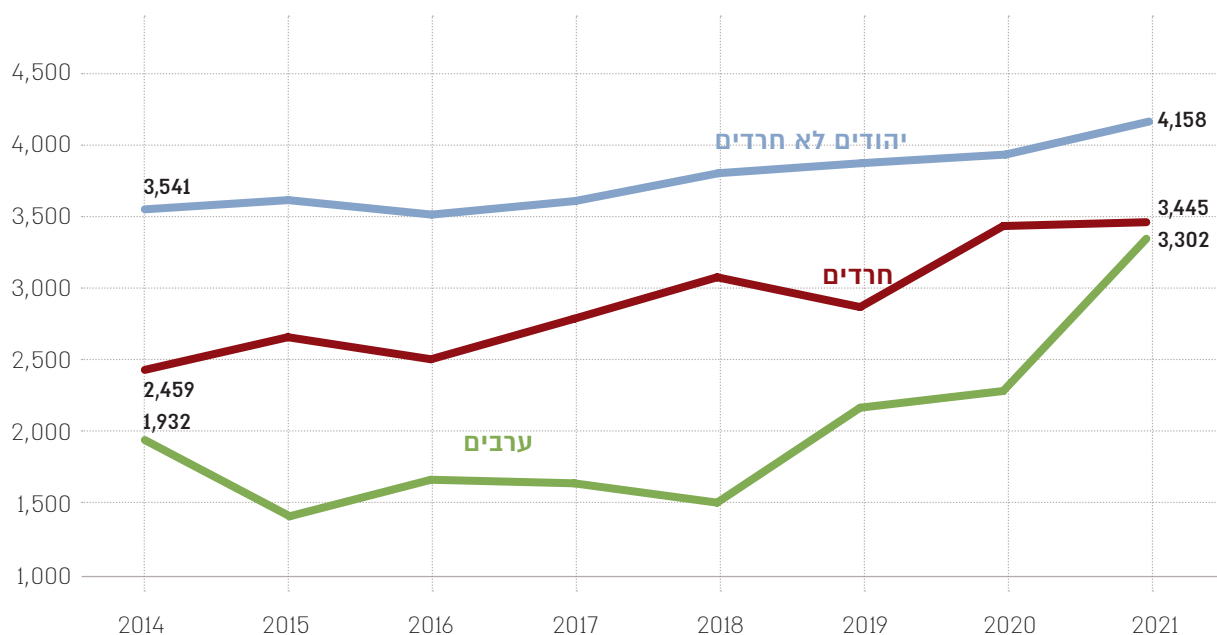
בשבע השנים שבין 2014 ל־2021 הייתה המשכנתה הממוצעת של יהודים שאינם חרדים גבוהה משל חרדים, אך הפערים בין הקבוצות הצטמצמו עם השנים. בשנת 2014 עמד פער המשכנתה בין חרדים ליהודים שאינם חרדים על כ־1,000 שקלים, ובין חרדים לערבים – על כ־500 שקלים. עד שנת 2021 הצטמצם פער המשכנתה בין חרדים ליהודים שאינם חרדים בכ־40% ועמד על כ־600 שקלים, ובין חרדים לערבים הפער נסגר כמעט לחלוטין ועומד על כ־100 שקלים בלבד.

גובה החזר משכנתה חודשי ממוצע לפי מגזר, בשקלים, 2021

מקור: עיבודי המכון החרדי למחקרי מדיניות לנתוני סקר הוצאות משקי הבית

גובה החזר משכנתה חודשי ממוצע לפי מגזר, בשקלים, 2014-2021

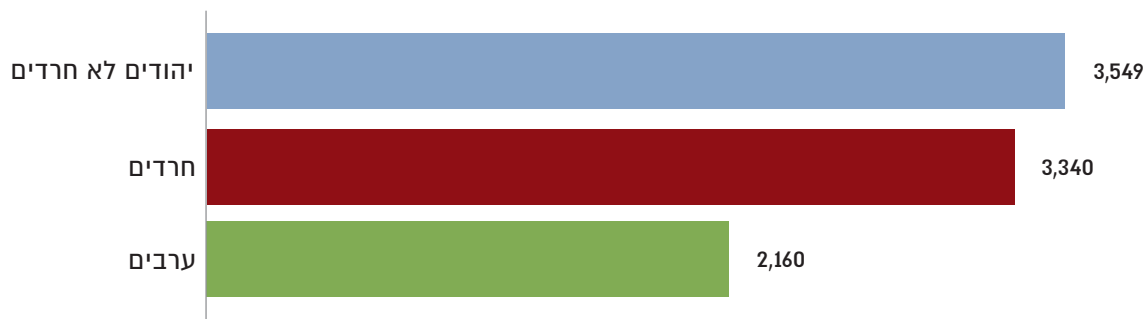

מקור: עיבודי המכון החרדי למחקרי מדיניות לנתוני סקר הוצאות,

תשלום שכר דירה ממוצע

חלק ניכר מהאוכלוסייה בישראל, לרבות חלק מבעלי הדירות, מתגורר בדירות שכורות. גובה שכר הדירה הממוצע בחברה החרדית מעט נמוך לעומת יהודים שאינם חרדים: חרדים משלמים שכר דירה ממוצע של 3,340 שקלים, ויהודים שאינם חרדים משלמים 3,549 שקלים בממוצע. גובה שכר הדירה בחברה הערבית הוא הנמוך ביותר, ועומד על 2,160 שקלים.

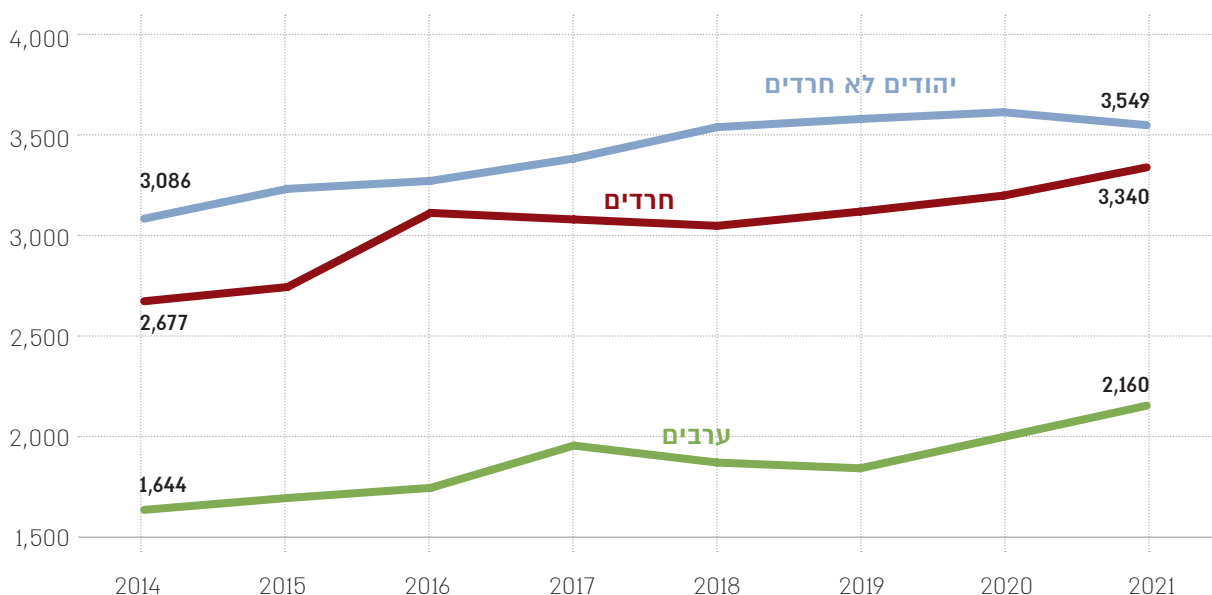
גובה שכר דירה ממוצע, לפי מגזר, בשקלים, 2021

מקור: עיבודי המכון החרדי למחקרי מדיניות לנתוני סקר הוצאות

הפערים בשכר הדירה הממוצע בין קבוצות האוכלוסייה נותרו דומים מאז שנת 2014. בשנה זו עמד שכר הדירה הממוצע בקרב יהודים שאינם חרדים על 3,086 שקלים, בקרב חרדים – על 2,677 שקלים, ובקרב ערבים – על 1,644 שקלים. כלומר, בין 2014 ל-2021 הצטמצמו רק במקצת הפערים בגובה שכר הדירה בין חרדים ליהודים שאינם חרדים.

גובה שכר דירה ממוצע לפי מגזר, בשקלים, 2021-2014

מקור: עיבודי המכון החרדי למחקרי מדיניות לנתוני סקר הוצאות משקי הבית

מאפייני הדירות הנרכשות

מאחורי הנתונים של שיעורי הבעלות על דירה עומדים הבדלים רבים בין מאפייני הדירות הנרכשות בכל מגזר:

מחירי הדירות

משפחה חרדית שרכשה דירה בשנת 2021 שילמה בממוצע כ-1.39 מיליון שקלים, לעומת משפחה יהודית לא חרדית, שרכשה דירה בשנה זו במחיר ממוצע של 1.85 מיליון שקלים. כלומר, מחירן הממוצע של הדירות שרוכש הציבור החרדי הוא כ-75% מעלות דירה שרוכש הציבור היהודי שאינו חרדי.

* חלק זה אינו כולל התייחסות למאפייני הדירות הנרכשות ע"י ערבים, כיוון שהן מהוות אחוז זניח מכלל הרכישות (כ-2%).

תרשים 25

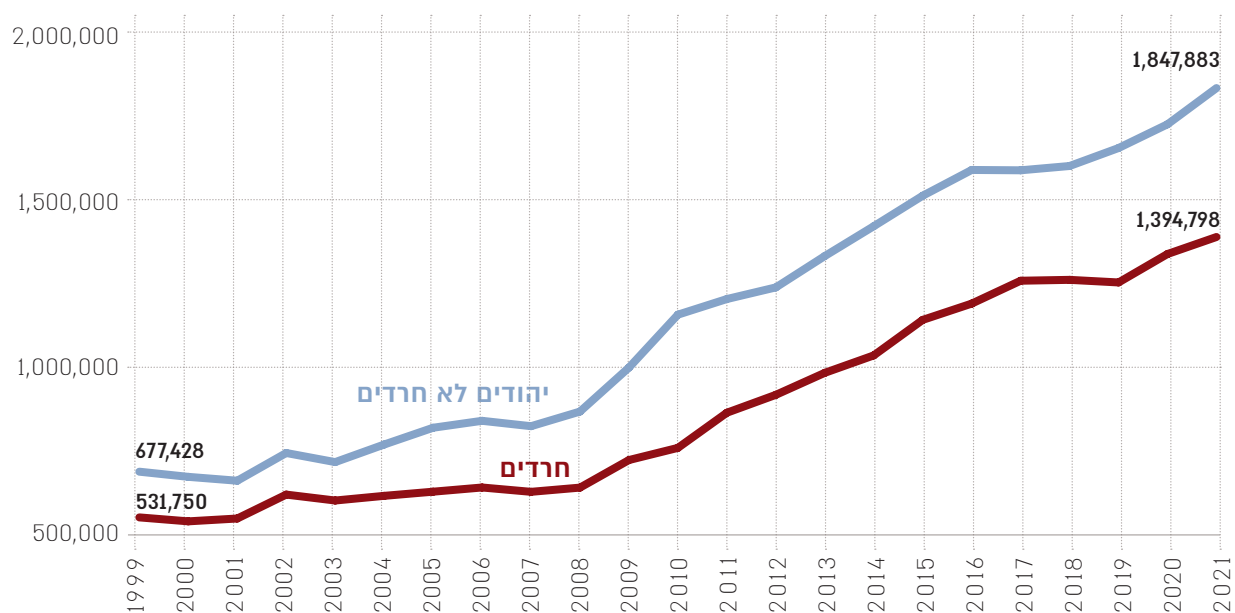
מחיר דירה ממוצע בעת רכישה, לפי מגזר, בשקלים, 2021

מקור: עיבודי המכון החרדי למחקרי מדיניות לנתונים מנהליים

כאמור, לאורך השנים נרשמה עלייה תלולה במחירי הדירות בישראל. הן בקרב חרדים והן בקרב יהודים שאינם חרדים זינקו מחירי הדירה הממוצעים מאז 1999, וביתר שאת מאז שנת 2008. מחיר דירה ממוצעת שרכש אדם חרדי בשנת 1999 עמד על 531,000 שקלים. עד שנת 2008 עלה המחיר ל-623,000 שקלים, ובשנים 2008-2021 נרשמה עלייה של כ-60,000 שקלים בממוצע בכל שנה במחיר הדירה הנרכשת. מעניין לראות כי בין 2017 ל-2018 נרשמה רק עלייה זניחה במחירי הדירות שרכשו חרדים, ובין השנים 2018 ל-2019 אף נרשמה ירידה קלה במחיר הדירה הנרכשת. סביר כי ירידה זו נובעת מפנייה מוגברת של ציבור רוכשי הדירות החרדים לפריפריה, שבה מחירי הדירות זולים בהרבה. במהלך שני העשורים האחרונים התרחבו פערי המחירים בין הדירות הנרכשות בקרב חרדים ובקרב יהודים לא חרדים. עם זאת, היחס בין ממוצעי המחירים בכל קבוצה נותר יציב למדי לאורך השנים (למעט תנודות קלות) – כ-75%. בהתאם לכך, גם שיעורי השינוי במחירי הדירות בשתי הקבוצות דומים. בין 1999 ל-2021 עלה מחיר הדירה הממוצעת של חרדים ב-160%, ובקרב יהודים שאינם חרדים נרשמה עלייה גבוהה רק במעט – כ-170%. כלומר, בשתי הקבוצות מחיר הדירה הממוצע כמעט שילש את עצמו.

מחיר דירה ממוצע בעת רכישה לפי מגזר, בשקלים, 1999-2021

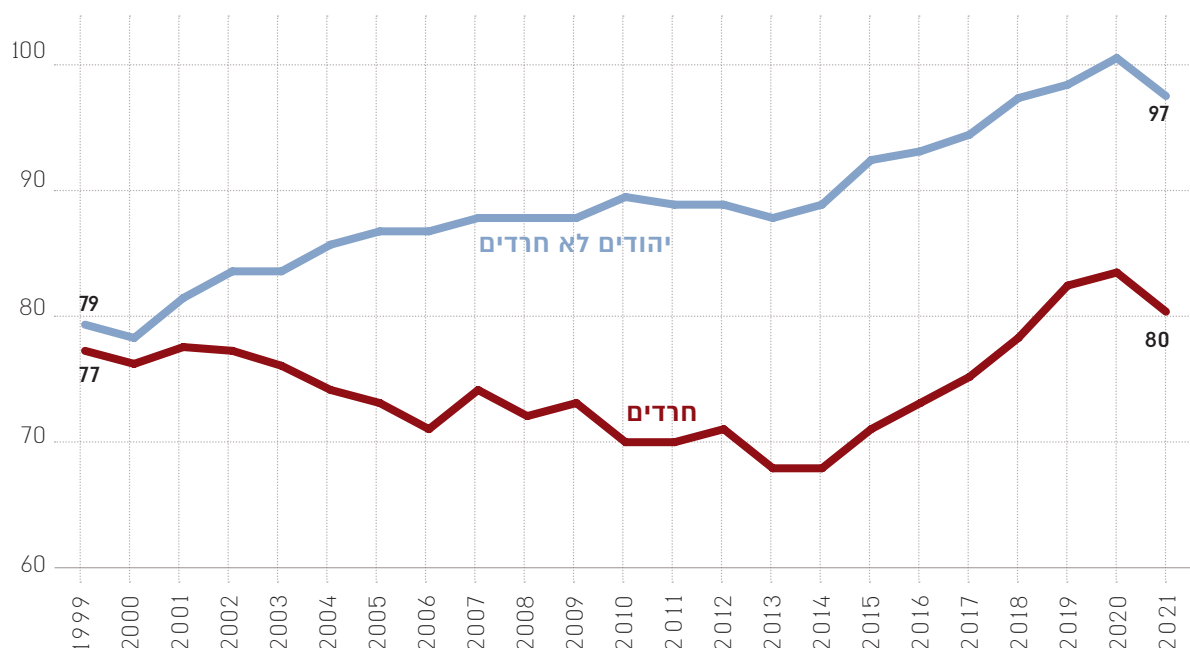
מקור: עיבודי המכון החרדי למחקרי מדיניות לנתונים מנהליים

גודל הדירה

גודל הדירה הוא אחד הגורמים המרכזיים להבדלים במחירי הדירות בין קבוצות האוכלוסייה. השטח החציוני של דירות שרכשו חרדים בשנת 2021 עמד על 80 מ"ר – נמוך בהרבה מהשטח החציוני של דירות שרכשו יהודים שאינם חרדים, שעמד על 97 מ"ר. ניתן לראות כי לאורך כל התקופה הנמדדת שטחי הדירות שקנו יהודים שאינם חרדים היו גדולים משטחי הדירות שרכשו חרדים, אך מעניין לראות כי בין 1999 ל-2000 הפער היה קטן מאוד: 79 מ"ר לעומת החרדים 77 מ"ר, בהתאמה – ולמרות זאת הפער בין מחירי הדירות הממוצעות בכל מגזר עמד על כ-75% גם אז.

תרשים 27

שטח חציוני של דירות שנרכשו לפי מגזר, במ"ר, 1999-2021

מקור: עיבודי המכון החרדי למחקרי מדיניות לנתונים מנהליים

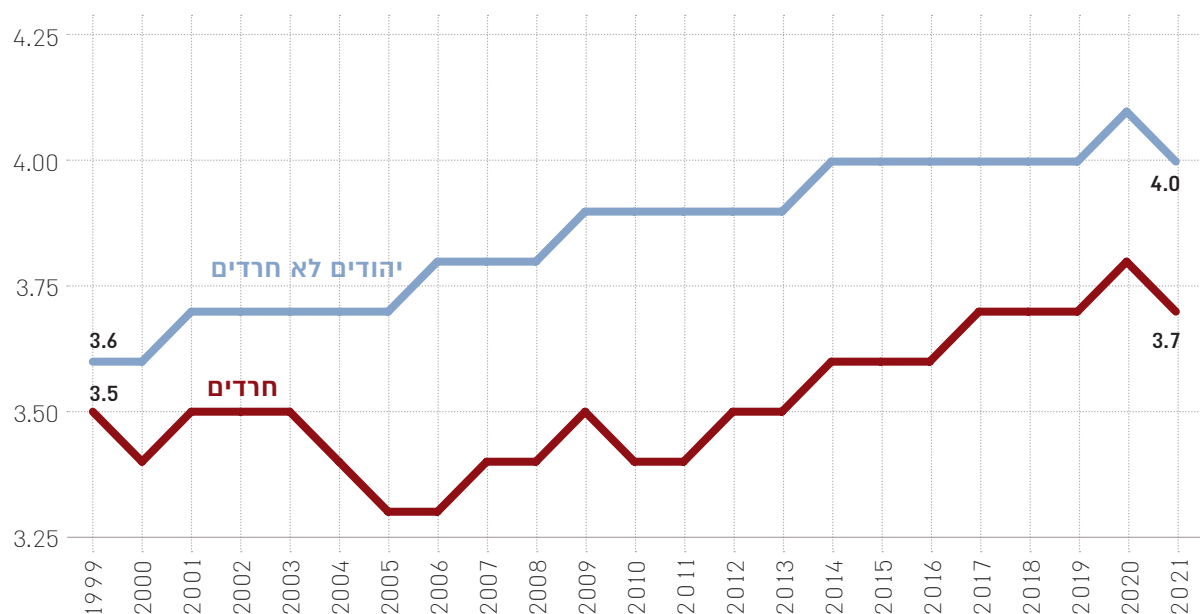
מספר החדרים

כמו שטח הדירות, גם מספר החדרים הממוצע בדירות שרוכשים חרדים קטן ממספר החדרים הממוצע בדירות שרוכשים יהודים שאינם חרדים. בשנת 2021 עמד מספר החדרים הממוצע בדירות שרכשו חרדים על 3.7, לעומת 4.0 בקרב יהודים שאינם חרדים. פער זה אינו גדול מאוד, אך בהתחשב במספר הנפשות הממוצע במשק הבית החרדי, הגבוה בהרבה מאשר במשק הבית היהודי שאינו חרדי, ניתן להסיק כי חרדים שמתגוררים בדירות שרכשו חיים בצפיפות גבוהה באופן ניכר.

בתחילת שנות האלפיים היה הפער במספר החדרים מעט קטן יותר. הוא הלך וגדל עם השנים, אך הצטמצם שוב בשנים 2017-2018 ונותר בעינו עד היום.

תרשים 28

מספר חדרים ממוצע של דירות שנרכשו לפי מגזר, 1999-2021

מקור: עיבודי המכון החרדי למחקרי מדיניות לנתונים מנהליים

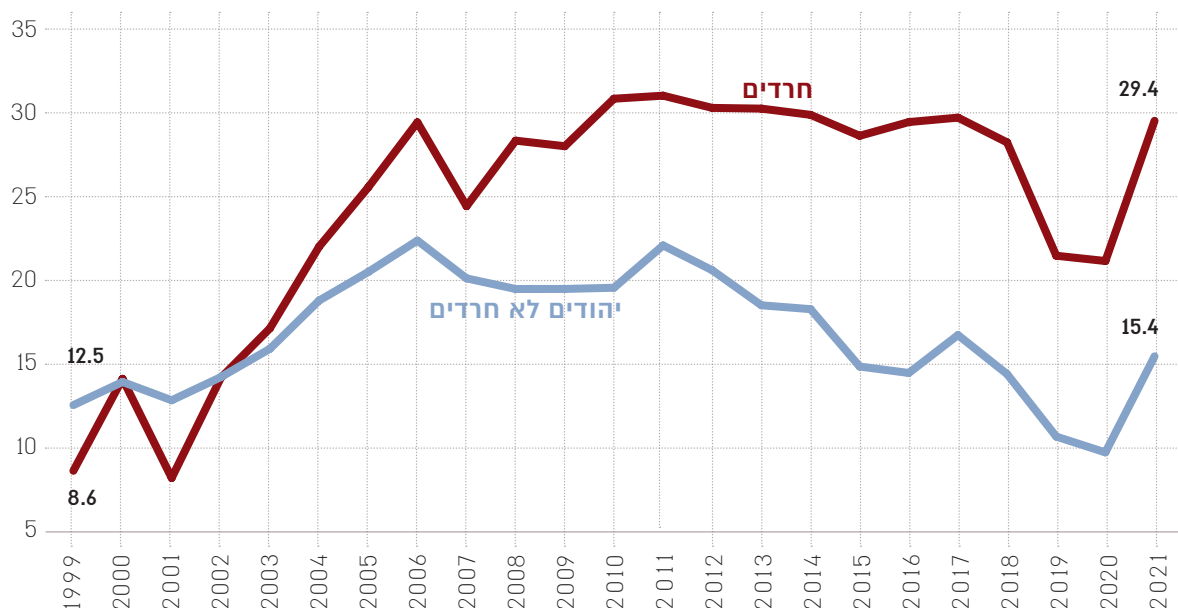
גיל הדירות

נתון נוסף שעשוי לסייע בהבנת הפערים בין מחירי הדירות שרוכשים חרדים לאלו שרוכשים יהודים שאינם חרדים הוא גיל הדירות הנרכשות. הגיל החציוני של דירה שרכשו חרדים בשנת 2021 עמד על 29 שנים. בקרב יהודים שאינם חרדים, לעומת זאת, גיל הדירה החציוני עמד בשנה זו על 15 שנה בלבד. כלומר, בשנת 2021 הדירות שרכשו חרדים היו ישנות פי שניים מהדירות שרכשו יהודים שאינם חרדים.

פערים אלו לא התקיימו בתחילת המאה. בין 1999 ל-2004 היו גילי הדירות הנרכשות דומים מאוד בשתי הקבוצות. נראה אפוא שאחת הדרכים של האוכלוסייה החרדית להתמודד עם מחירי הדירות המאמירים היא רכישת דירות ישנות יותר.

תרשים 29

גיל דירה חציוני בעת רכישה לפי מגזר, בשנים, 1999-2021

מקור: עיבודי המכון החרדי למחקרי מדיניות לנתונים מנהליים

מיקום הדירה

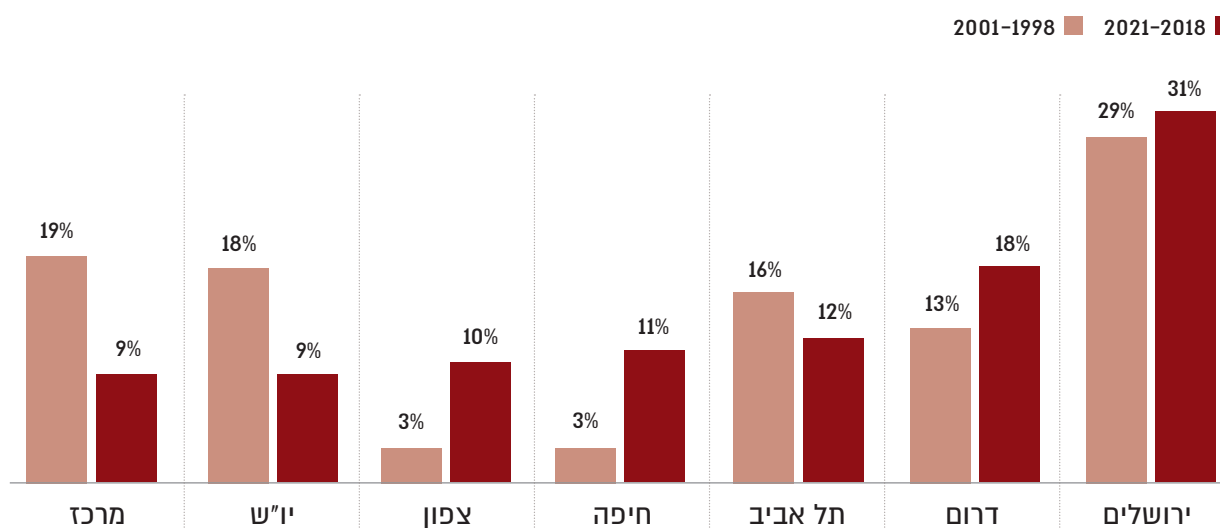
עוד מאפיין מרכזי המשפיע על מחירי הדירות הנרכשות הוא מיקומן בישראל. אחת מדרכי ההתמודדות של האוכלוסייה החרדית עם העלייה המהירה במחירי הדירות היא רכישת דירות באזורי מגורים זולים יותר. בתחילת שנות האלפיים (1998-2001) התרכזו רכישות הדירות של הציבור החרדי באזור המרכז ובמחוז תל אביב (שבו נמצאת העיר בני ברק) – כ־35% מכלל הדירות הנרכשות. בשני העשורים האחרונים צנח שיעור הרכישות באזורים אלו לכ־20% בלבד, ככל הנראה בשל עלייה ניכרת במחירי הדירות באזור, לצד היווצרות היצע של דירות זולות יותר באזורים אחרים. בד בבד ניכרת בשנים אלו תנועה של הרוכשים החרדים מאזור המרכז אל הפריפריה הדרומית והצפונית. בשנים 1998-2001 נרכשו במחוזות הדרום, הצפון וחיפה כ־20% מכלל הדירות שרכשו חרדים. 20 שנה מאוחר יותר, שכיחות הרכישות באזורים אלו הוכפלה, וכ־40% מן הדירות שרכשו חרדים בשנים 2018-2021 נמצאות במחוזות אלו.

מחוז ירושלים, בשונה משאר המחוזות, נותר יציב בשתי התקופות הנמדדות, ושיעור הדירות הנקנות בו עומד על כ-30% מסך הרכישות. ההסבר לכך נעוץ בעובדה שהעיר ירושלים עצמה היא מוקד רוחני ותרבותי לאוכלוסייה החרדית, ולמרות העלייה במחירי הדירות חשיבותה הרבה הותירה אותה אטרקטיבית לרכישת דירות. נוסף על כך, אוכלוסיית רוכשי הדירות החרדים בעיר מתאפיינת בריבוי תושבי חוץ, שלהם יכולת כלכלית גבוהה בהרבה מאשר לקבוצות אחרות בחברה החרדית.

לצד זאת, מחוז ירושלים כולל גם את העיר בית שמש ופרבריה, שנהפכו ליעד אטרקטיבי למשפרי דיור מירושלים ואף מאזור המרכז, בזכות תנופת הבנייה באזור ומפני שמחירי הדירות ברמות המקיפות את העיר היו בשנים אלו נמוכים בהרבה ממחירי הדיור בבית שמש עצמה. אם כן, ייתכן כי היציבות בהיקפי רכישת הדיור במחוז זה נובעת מתנועת רכישות פנים-מחוזית, כלומר, חרדים שרכשו בעבר דירות בירושלים פנו לרכישת דירות ביישובי הלווין הסמוכים, לצד רוכשים שהגיעו מאזורים אחרים, ולכן חלקו של המחוז בסך רכישות הדירות נותר דומה.

תרשים 30

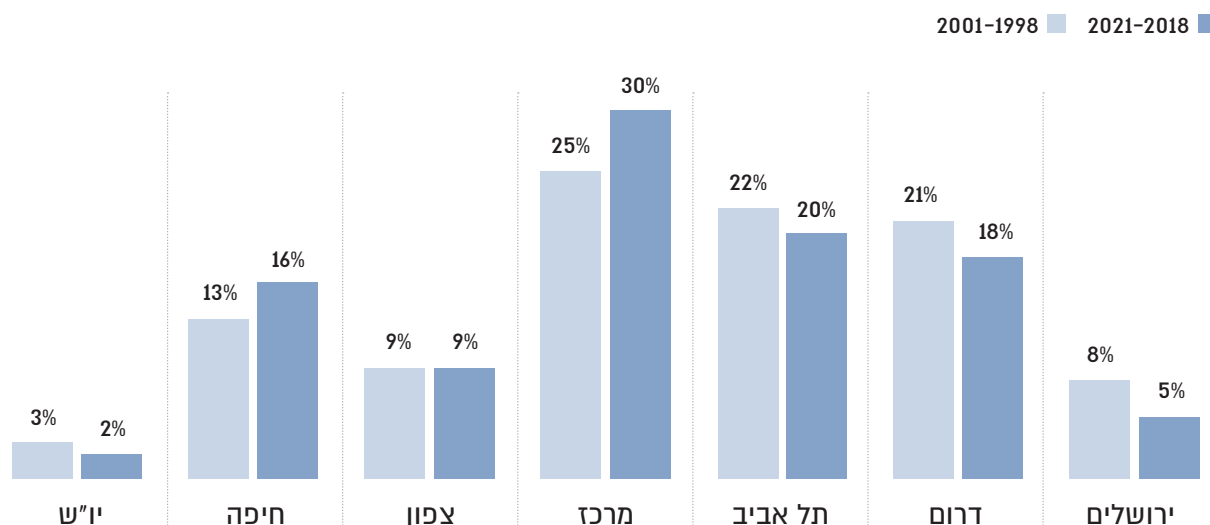
התפלגות רכישת דירות בקרב חרדים לפי מחוז ותקופה

מקור: עיבודי המכון החרדי למחקרי מדיניות לנתונים מנהליים

בקרב יהודים שאינם חרדים המגמות בפריסת הדירות שנרכשו היו שונות לחלוטין. ראשית, בין 1998 ל-2021 לא חלו שינויים נרחבים בהתפלגות בין המחוזות השונים. בכל התקופה הוביל מחוז המרכז ברכישת הדירות במגזר שאינו חרדי, ואף חלה עלייה קלה בשכיחות רכישת הדירות בו: מכ-25% בתחילת התקופה לכ-30% בסופה. שיעור הדירות הנרכשות במחוז הדרום ובמחוז ירושלים, לעומת זאת, ירד מעט: במחוז הדרום ירד חלקן של הדירות הנרכשות מ-21% בשנים 2001-1998 ל-18% בשנים 2021-2018, ובמחוז ירושלים חלה באותן שנים ירידה מ-8% ל-5%.

התפלגות רכישת דירות בקרב יהודים שאינם חרדים לפי מחוז ותקופה

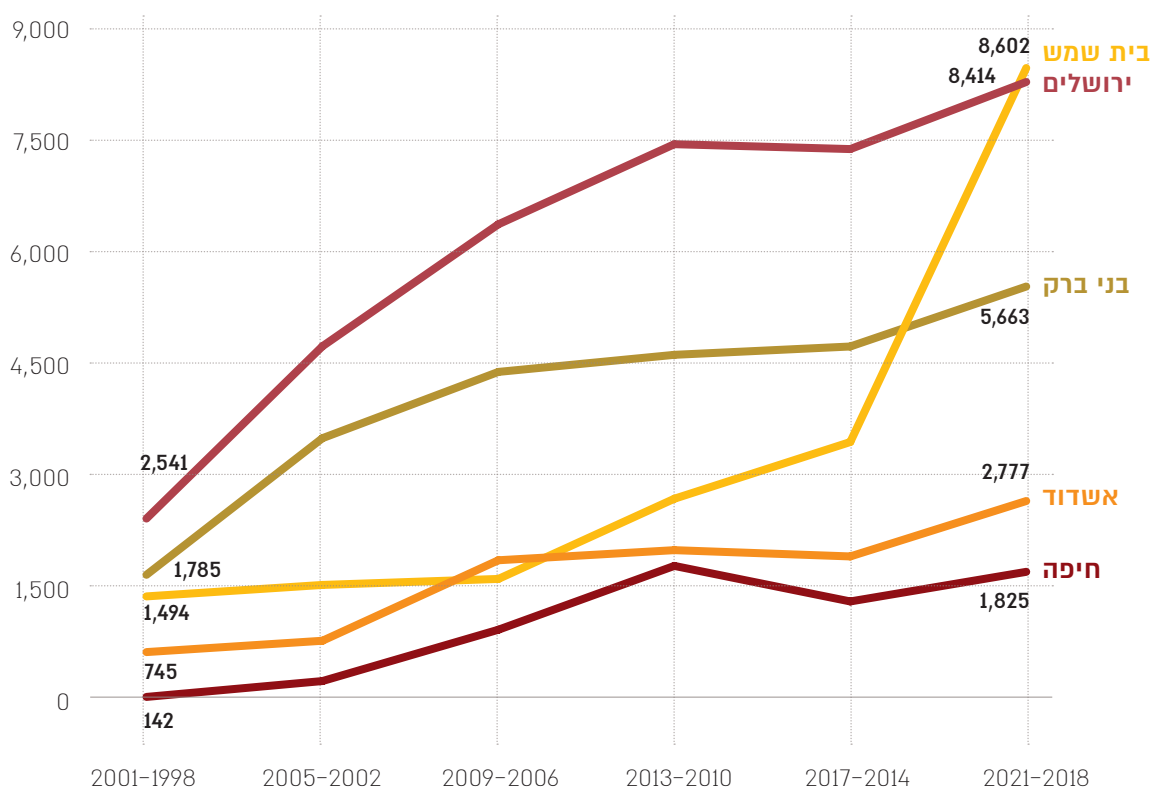
מקור: עיבודי המכון החרדי למחקרי מדיניות לנתונים מנהליים

כאמור, האוכלוסייה החרדית מרוכזת במספר מצומצם יחסית של יישובים, עקב ביקוש למגורים באזורים שיש בהם קהילות חרדיות גדולות וכן שירותי חינוך, דת ותרבות מותאמים. מבט ממוקד יותר על חמש הערים המובילות בקניית דירות בקרב האוכלוסייה החרדית משלים את התמונה המחוזית שהוצגה בתרשימים הקודמים. ירושלים מובילה במספר הדירות שרכשו חרדים בשני העשורים האחרונים: כ-2,500 דירות בתחילת התקופה וכ-8,400 דירות בשנים 2021-2018. גם היקפי רכישת הדירות בבית שמש זינקו בחדות בשנים 2021-2018; בתקופה זו נרכשו בה כ-8,600 דירות, מעט יותר מבירושלים. תמונת רכישת הדירות בערים אלו, השייכות למחוז ירושלים, מסבירה את המגמה הציבה ברכישת הדירות של חרדים במחוז זה.

העלייה המשמעותית ביותר במספר הדירות שרכשו חרדים בין 1998 ל-2021 נרשמה בארבע ערים מרכזיות: בית שמש, ירושלים, בני ברק ואשדוד – בכל אחת מהן עלה המספר ביותר מ-300% במהלך התקופה. בירושלים ובבני ברק התרכזו עיקר העלייה בשנים שעד 2005, ואילו באשדוד ובית שמש התרכזו העלייה בשנים שאחרי 2005 (אולי בשל עליית מחירי הדירות בערים האחרות).

ממצא מפתיע באשר ליעדי הרכישה המועדפים על הציבור החרדי הוא שחיפה היא היעד החמישי במדד מספר הדירות שרכשו חרדים בשנים 2021-2018 – 1,825 דירות, לעומת 142 דירות בלבד בשנים 2001-1998. ממצא זה תואם את הנתון שהוצג לעיל בדבר העלייה בשיעור החרדים הרוכשים דירות במחוז חיפה. חלק ניכר מן הדירות נרכשות כהשקעה ומושכרות לציבור שאינו חרדי, אך ניכרת מגמת עלייה גם בשיעור החרדים המתגוררים בעיר.

מספר דירות שנרכשו ע"י חרדים ב-5 יעדי הרכישה המובילים, 1998-2021

מקור: עיבודי המכון החרדי למחקרי מדיניות לנתונים מנהליים

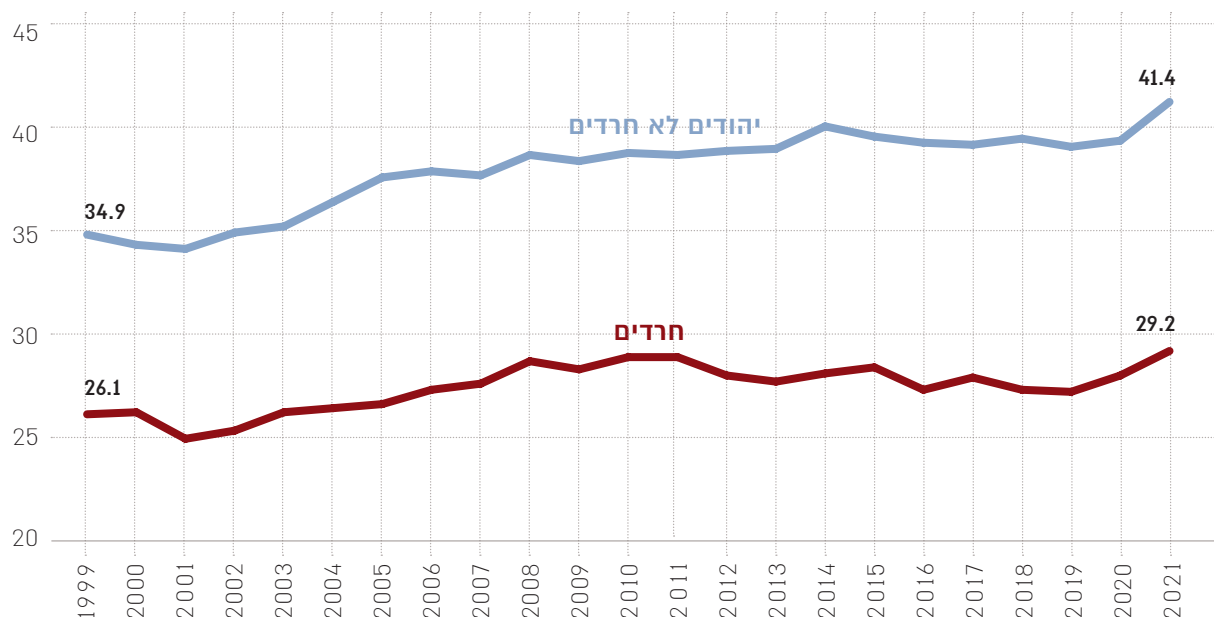
גיל הרוכשים

לצד מאפייני הדירות הטיפוסיות של קבוצות האוכלוסייה השונות, חשוב להבין גם את מאפייני הקונים עצמם. בקרב חרדים עמד גיל הקנייה החציוני של דירה בשנת 2021 (בין שזו דירה ראשונה ובין שאלו משפרי דיוור) על 29.2, לעומת 41.4 בקרב קונים יהודים שאינם חרדים. נתון זה תואם את מאפייני רכישת הדירות בחברה החרדית שהוזכרו לעיל: סמוך לנישואים, כחלק מהסדרים חברתיים מקובלים.

הגיל החציוני של קונה הדירה החרדי עלה רק במעט ב-20 השנים האחרונות: בשנת 1999 עמד גיל זה על 26.1. נתונים אלו מצביעים על כך שלמרות העלייה החדה במחירי הדירות, חשיבות רכישת הדירה לזוגות צעירים בחברה החרדית נותרה גבוהה ויש נכונות לעמוד במחירים המאמירים. לצד זאת, העלייה הקלה בגיל הקונה החציוני עשויה להצביע על כך שכיום זוגות צעירים חרדים מקבלים על עצמם חלק מתשלומי הדירות הנרכשות, בניגוד לעבר, ולכן רכישת הדירה לזוג הצעיר מתעכבת מעט, עד שהזוג מתייצב כלכלית בשנים הראשונות לאחר הנישואים.

ניכר כי בקרב יהודים שאינם חרדים עליית מחירי הדיוור השפיעה מעט יותר על גיל רכישת הדירות: בשנת 1999 עמד גיל הקונה החציוני היהודי שאינו חרדי על 34.9, כשש שנים פחות מאשר ב-2021.

גיל קונה חציוני בעת רכישה, לפי מגזר, 1999-2021

מקור: עיבודי המכון החרדי למחקרי מדיניות לנתונים מנהליים

מאפייניהם של הדירות ושל רוכשי הדירות ביישובים שבהם נרכשו יותר מ-100 דירות בידי חרדים בשנים 2018-2021 מסוכמים בטבלה שלהלן. המחיר הממוצע הגבוה ביותר של דירות שקנו חרדים ביישובים שבהם קהילות חרדיות גדולות, נרשם בירושלים (כ-1,900,000 שקלים), והנמוך ביותר – בנתיבות (כ-900,000 שקלים). המחיר הממוצע של דירה בבני ברק בשנים אלו עמד על כ-1,600,000 שקלים, באשדוד – על כ-1,400,000 שקלים, ובבית שמש – על כ-1,350,000 שקלים. ככלל ניכר שוב כי עליית מחירי הדירות הובילה את החרדים לרכוש בפריפריה הצפונית והדרומית, הזולות בהרבה מאזורי הביקוש במרכז, והערים באזורים אלו נהפכו ליעדים מובילים בהיקפי רכישת הדירות בקרב חרדים.

מספר החדרים הממוצע בדירות שרכשו חרדים בתקופה זו עומד על כ-3.5, וההבדלים בין היישובים אינם גדולים: בגבעת זאב מספר החדרים הממוצע הגבוה ביותר – 4.5, ובחיפה הנמוך ביותר – 3. לעומת זאת, יש הבדלים גדולים מאוד בין היישובים בשטח הדירות שנרכשו. הדירות בבית שמש גדולות יחסית, ושטחן החציוני עומד על 94 מ"ר. בירושלים ובאשדוד השטח החציוני של הדירות שרכשו חרדים עומד על כ-75 מ"ר. בבני ברק השטח הממוצע נמוך יותר ועומד על 66 מ"ר, ובחיפה הדירות הן הקטנות ביותר, ושטחן החציוני עומד על 61 מ"ר בלבד.

גילן של הדירות הנרכשות בערים המובילות גם הוא מגוון מאוד. בבית שמש, עיר בתנופת בנייה נרחבת מאוד בשנים האחרונות, גילן הממוצע של דירות בעת רכישתן הוא 5 שנים בלבד. באשדוד גיל הדירות הנרכשות עומד על 28 שנים בממוצע. בבני ברק ובירושלים הדירות הנרכשות ישנות יותר, וגילן הממוצע עומד על 39 ו-34 שנים, בהתאמה. הדירות הנרכשות בחיפה הן הדירות הישנות ביותר, וגילן הממוצע בתקופה זו עומד על 59 שנים.

מהנתונים על גודלן המצומצם ועל גילן הגבוה יחסית של הדירות שרכשו חרדים בחיפה מתחזקת המסקנה כי אמנם חיפה נהפכה ליעד מרכזי עבור רוכשי חרדים, אך ככל הנראה מדובר בעיקר בדירות להשקעה ולא למגורים.

אשר לגיל הרוכשים, בחמש הערים המרכזיות ברכישת דירות בקרב חרדים – בית שמש, ירושלים, בני ברק, אשדוד וחיפה – הגיל הממוצע עומד על כ־27. רוכשי הדירות בחיפה הם הצעירים ביותר – בני 25 בממוצע – ובירושלים המבוגרים ביותר – בני 31 בממוצע.

טבלה 3

מאפייני דירות של חרדים לפי יישובים, 2018–2021, בעת הרכישה							
גיל ממוצע של הדירה	גיל הרוכש של הציוני	שטח חציוני	מספר חדרים ממוצע	מחיר חציוני	מחיר ממוצע	מספר דירות שנרכשו	יישוב
5	27	94	3.9	1,296,000	1,346,703	8,602	בית שמש
34	31	75	3.7	1,710,000	1,878,970	8,414	ירושלים
39	28	66	3.5	1,575,000	1,629,071	5,663	בני ברק
28	26	74	3.7	1,324,500	1,425,483	2,777	אשדוד
59	25	61	3	700,000	765,672	1,825	חיפה
13	27	85	3.6	1,380,000	1,423,189	1,804	מודיעין עילית
10	29	106	4.5	1,610,000	1,664,032	1,629	ביתר עילית
11	28	102	4	852,168	906,120	1,556	נתיבות
43	30	74	3.7	1,430,000	1,539,099	1,535	פתח תקווה
30	25	78	3.6	740,000	741,116	1,373	טבריה
42	27	66	3.6	685,000	796,345	1,263	צפת
40	28	73	3.5	700,000	775,665	1,230	באר שבע
31	25	78	3.7	635,000	685,401	1,183	עפולה
23	26	80	3.6	887,811	975,083	1,067	קריית גת
32	30	76	3.6	830,000	917,189	1,025	אשקלון
45	28	66	3.5	620,000	712,669	969	קריית אתא
1	27	104	4.3	1,031,608	1,039,395	959	חריש
17	32	80	3.9	1,580,000	1,681,685	853	אלעד
41	25	69	3.9	522,500	680,206	775	ערד
24	27	85	3.9	764,053	859,946	753	אופקים
31	31	87	3.8	1,400,000	1,659,574	584	נתניה
11	23	82	3.6	786,617	757,209	567	נוף הגליל
48	30	57	3	650,000	676,157	567	קריית ים
13	31	120	4.5	1,875,000	1,991,263	488	גבעת זאב
27	30	84	3.8	887,000	1,042,156	460	קריית מלאכי

גיל ממוצע של הדירה	גיל חציוני של הרוכש	שטח חציוני	מספר חדרים ממוצע	מחיר חציוני	מחיר ממוצע	מספר דירות שנרכשו	יישוב
13	25	90	3.6	690,000	740,457	430	עמנואל
37	32	86	4	1,444,800	1,539,835	398	רחובות
33	31	74	3.8	1,170,000	1,247,644	381	לוד
23	28	82	4	1,057,315	1,110,095	360	רכסים
43	27	68	3.5	400,000	462,836	341	דימונה
48	28	60	3.2	640,000	667,745	322	קריית ביאליק
44	25	67	3.4	660,000	748,231	294	כרמיאל
46	28	64	3	670,000	714,734	287	קריית מוצקין
31	30	77	3.8	634,230	743,438	276	מגדל העמק
27	34	88	3.8	1,960,000	2,033,924	252	רמת גן
42	31	86	3.9	1,080,000	1,194,775	246	חדרה
9	31	119	4.4	1,319,232	1,429,344	206	ראש העין
15	32	85	3.9	1,460,117	1,567,087	205	ראשון לציון
24	30	77	3.7	1,094,000	1,150,907	200	רמלה
12	30	100	4.3	1,647,500	1,794,611	197	קריית יערים
15	26	88	3.7	1,200,000	1,253,684	176	כוכב יעקב
46	29	70	3.6	1,400,000	1,407,306	175	חולון
42	26	80	3.7	555,000	613,637	165	חצור הגלילית
1	31	88	3.7	1,369,238	1,469,550	153	מודיעין-מנביס-רעות
41	35	66	3.3	1,350,000	1,445,373	146	בת ים
18	25	103	4.3	1,180,000	1,099,576	141	טירת כרמל
42	37	79	3.5	1,610,000	1,762,599	139	תל אביב-יפו
12	27	105	4.1	919,503	948,267	104	נהרייה

מקור: עיבודי המכון החרדי למחקרי מדיניות לנתונים מנהליים

המודל החברתי הייחודי של החברה החרדית, "חברת הלומדים" – שבו גברים מתמסרים ללימודים תורניים ונשים נושאות בעול הפרנסה – מתבטא בהיבטים שונים, למשל במאפייני מערכת החינוך החרדית (כפי שיתואר בפרק החינוך), אולם הוא מקבל את ביטוי המרכזי במאפייני התעסוקה של הציבור החרדי.

שיעור התעסוקה הנמוך של הציבור החרדי נמצא בעשורים האחרונים במרכז השיח הכלכלי-חברתי. צעדי מדיניות שננקטו כדי לעודד תעסוקת חרדים, לצד תהליכים חברתיים ולחצים כלכליים, אכן הובילו ליציאה נרחבת של נשים חרדיות לשוק התעסוקה, ולאורך הדרך גם לכניסתן לענפי תעסוקה חדשים בעולמות ההיי־טק, הפיננסים, הבריאות ועוד. שינויים אלו לוו גם בתמורות במערכי ההכשרה וההשכלה בחברה החרדית (כפי שיפורט בפרק ההשכלה). למרות זאת, נותרו עדיין פערי שכר לא זניחים בין ובין נשים יהודיות שאינן חרדיות.

השפעתם של תהליכים אלו על התעסוקה של גברים חרדים הייתה מוגבלת יחסית לנשים. בשנים 2004-2015 עלה שיעור התעסוקה של גברים חרדים באופן הדרגתי, אך במקביל התרחבו פערי השכר בינם ובין גברים יהודים שאינם חרדים. לאחר קיפאון של שש שנים (בין 2015 ל־2021) נרשמה בשנתיים האחרונות עלייה גדולה בשיעורי התעסוקה של גברים חרדים, וברבעון האחרון של 2023 הגיעה התעסוקה לשיא של 57% (ובממוצע שנתי – ל־55%).

מאפייני התעסוקה הייחודיים של הציבור החרדי מציבים אתגרים והזדמנויות כאחד. פערי השכר הנרחבים בין חרדים ליהודים שאינם חרדים מצריכים התייחסות מקיפה ויסודית, כדי לאפשר השתלבות איכותית של צעירות וצעירים חרדים בשוק התעסוקה ולהניע צמיחה כלכלית. הפערים הפנים־מגזריים בשיעור התעסוקה וברמות השכר מפנים לראשונה את הזרקור לצורך במיקרו מדיניות ובהתערבויות המותאמות לקהילה, לגיל וליישוב המגורים, שיאפשרו השפעה ממוקדת ויעילה יותר.

תעסוקה

נתונים מרכזיים

9,936

שקלים

שכר ממוצע של גברים חרדים.

גבר חרדי משתכר כ-50% משכרו של
גבר יהודי שאינו חרדי: שכרו של גבר
יהודי שאינו חרדי עמד על 19,973
שקלים, ושל גבר ערבי – על 11,543

55%

שיעור התעסוקה של גברים חרדים
ניכר משיעור התעסוקה של גברים ערבים (78%)
ושל גברים יהודים שאינם חרדים (87%)

81%

שיעור התעסוקה של נשים חרדיות
דומה
מאוד לשיעור התעסוקה של נשים יהודיות
שאינן חרדיות (83%) וגבוה בהרבה משיעור
התעסוקה של נשים ערביות (45%)

9,059

שקלים

שכר ממוצע של נשים חרדיות.

אישה חרדית משתכרת כ-71% משכרה
של אישה יהודית שאינה חרדית: שכרה
הממוצע של אישה יהודית שאינה חרדית
עומד על 12,771 שקלים, ושכרה של
אישה ערבית – על 7,398 שקלים

גבר חרדי משתכר לשעה פחות מאישה
חרדית: שכר שעתי ממוצע של גבר חרדי
67 שקלים בממוצע, שכר ממוצע של
אישה חרדית 70 שקלים לשעה

86%

מהשכר השעתי של
יהודיות לא חרדיות.
נשים יהודיות לא
חרדיות מרוויחות
בממוצע 81 שקלים
לשעה, לעומת 70
שקלים בממוצע
בקרב החרדיות

62%

מהשכר השעתי
של גברים יהודים
שאינם חרדים.
גברים יהודים שאינם
חרדים מרוויחים
בממוצע 106 שקלים
לשעה, לעומת 67
שקלים בממוצע
בקרב חרדים

משכרם של יהודים לא חרדים. 60%

במרבית הענפים גברים חרדים
משתכרים בממוצע פחות מ-60% משכרם של
גברים יהודים שאינם חרדים, לרבות בענף "מידע
ותקשורת", שנכללים בו שירותי ההיי-טק

משכרן של יהודיות לא חרדיות. 70%

במרבית הענפים נשים חרדיות
משתכרות בממוצע כ-70% או פחות משכרן
של נשים יהודיות שאינן חרדיות, לרבות "מידע
ותקשורת"

ברמת גן נמדד השכר הממוצע הגבוה ביותר של מועסקים חרדים:

16,054 שקלים בקרב גברים, ו-12,243 שקלים בקרב נשים

מגמות מרכזיות

תעסוקת גברים

לאחר שש שנות קיפאון, שיעור התעסוקה של גברים חרדים נמצא בשנתיים האחרונות במגמת עלייה ניכרת, ובין 2021 ל-2023 הוא עלה מ-51% ל-55%.

תעסוקת נשים

בעשור האחרון צמצמו נשים חרדיות את הפער בשיעורי התעסוקה בין לבין נשים יהודיות שאינן חרדיות מ-10 נקודות אחוז ל-2 נקודות אחוז בלבד.

פערי שכר גברים

פערי השכר בין גברים חרדים ליהודים שאינם חרדים מתרחבים עם השנים: בשנת 2005 היה שכרו של גבר חרדי כ-70% משכרו של גבר יהודי שאינו חרדי, וכיום הוא עומד על 50% בלבד.

פערי שכר נשים

פערי השכר בין נשים חרדיות לנשים יהודיות שאינן חרדיות נותרים יציבים לאורך השנים.

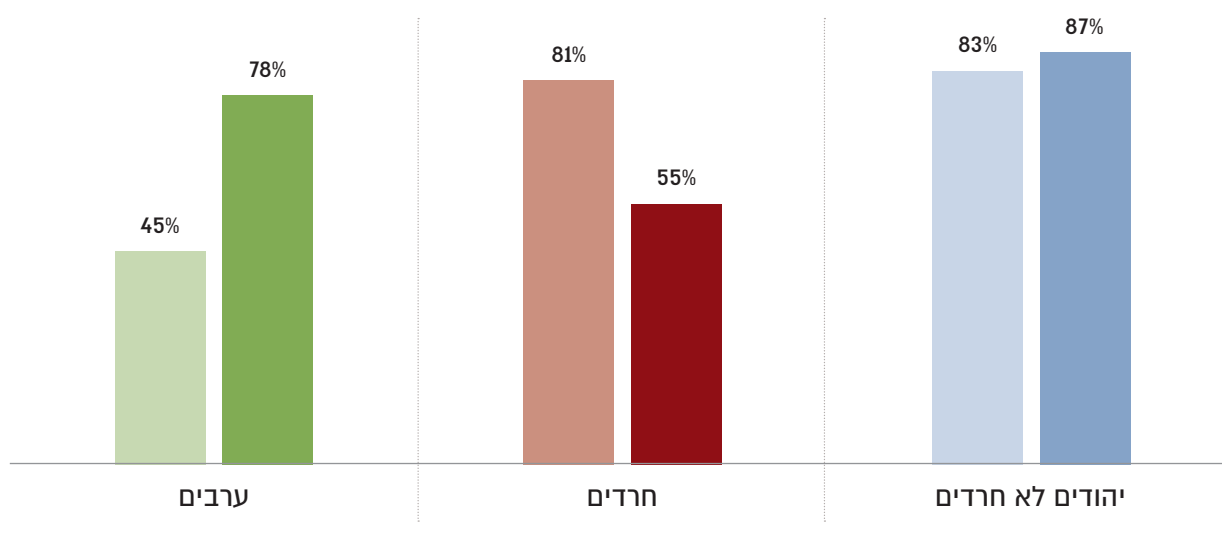
שיעור התעסוקה

שיעורי התעסוקה של קבוצות האוכלוסייה השונות בישראל שונים מאוד אלו מאלו. נכון לשנת 2023, שיעור התעסוקה של גברים חרדים עומד על 55%, והוא נמוך בהרבה משיעור התעסוקה של גברים ערבים (78%) ושל גברים יהודים שאינם חרדים (87%). מנגד, שיעור התעסוקה של נשים חרדיות עומד על 81% – דומה מאוד לשיעור התעסוקה של נשים יהודיות שאינן חרדיות, שעומד על 83%, וגבוה בהרבה משיעור התעסוקה של נשים ערביות, שעומד על 45% בלבד.¹

תרשים 34

שיעור תעסוקה לפי מגדר ומגזר, 2023

■ גברים ■ נשים

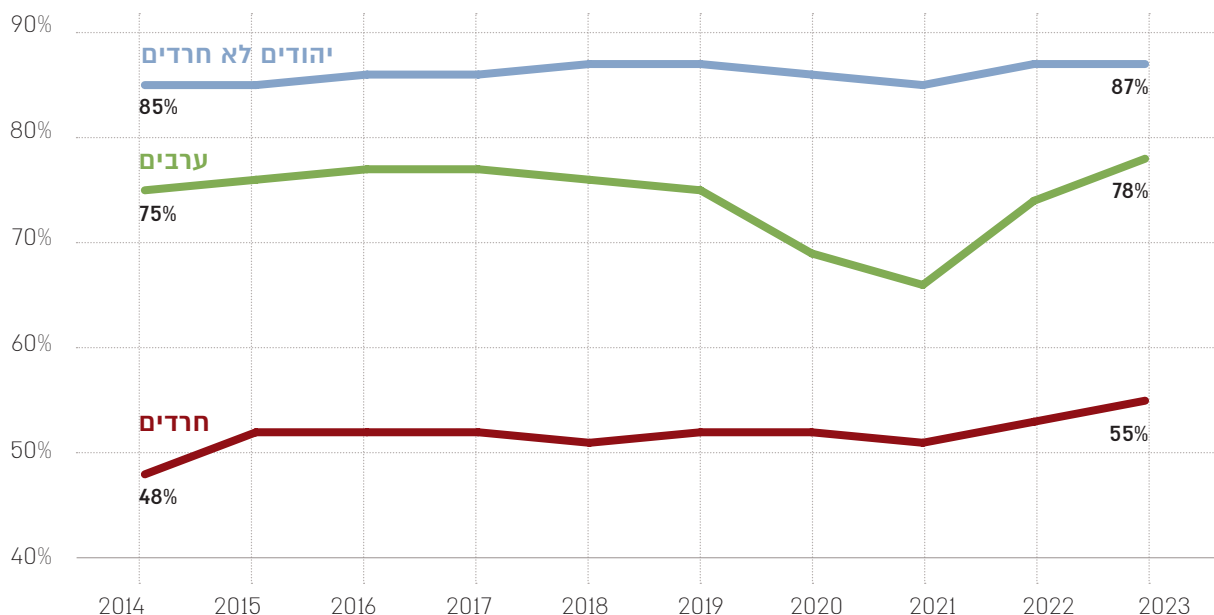
מקור: עיבודי המכון החרדי למחקרי מדיניות לנתוני סקר כוח אדם

תהליכים חברתיים ולחצים כלכליים הובילו בשנים האחרונות לשינויים גדולים בשיעורי התעסוקה של קבוצות מסוימות. בשנת 2014 עמד שיעור התעסוקה של גברים חרדים על 48%, ובשנת 2015 הוא טיפס ל-52%, ונותר יציב עד שנת 2022. בשנתיים האחרונות חלה בשיעור זה עלייה ניכרת והוא הגיע לכ-55% – בין היתר בגלל עליית הריבית, שיצרה לחצים כלכליים כבדים בקרב משפחות חרדיות רבות.

בקרב יהודים שאינם חרדים חלו בשנים האחרונות שינויים קלים בלבד, ומאז שנת 2014 נע שיעור התעסוקה שלהם בין 85% ל-87%. בקרב גברים ערבים חלה צניחה דרמטית עד לשיעור תעסוקה של 66% בשנים 2020-2021 בשל משבר הקורונה, ולאחר מכן עלייה מחודשת לשיעור התעסוקה הגבוה ביותר שנמדד בקרב גברים ערבים בעשור האחרון – 78%.

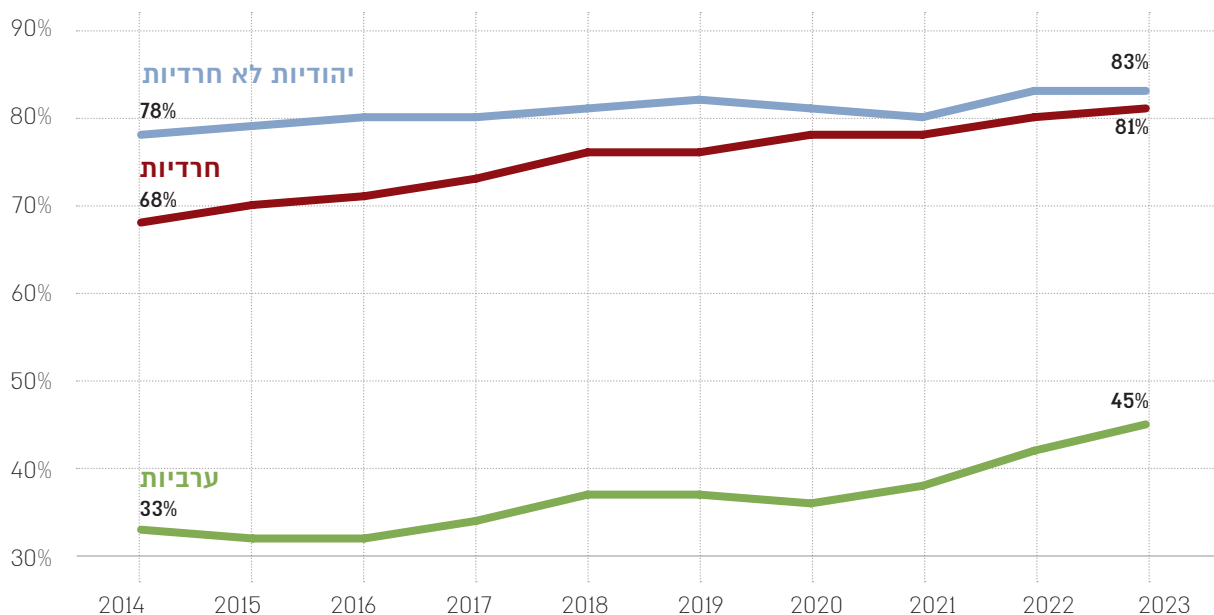
¹ על פי מחקרם של רגב ויכין (2024), שיעור התעסוקה בפועל של נשים ערביות גבוה בהרבה מן הדיווח שלהן בסקרי הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, והגיע בשנת 2021 ל-54%.

שיעור תעסוקת גברים לפי מגזר, 2023-2014

מקור: עיבודי המכון החרדי למחקרי מדיניות לנתוני סקר כוח אדם

שיעור תעסוקת נשים לפי מגזר, 2023-2014

מקור: עיבודי המכון החרדי למחקרי מדיניות לנתוני סקר כוח אדם

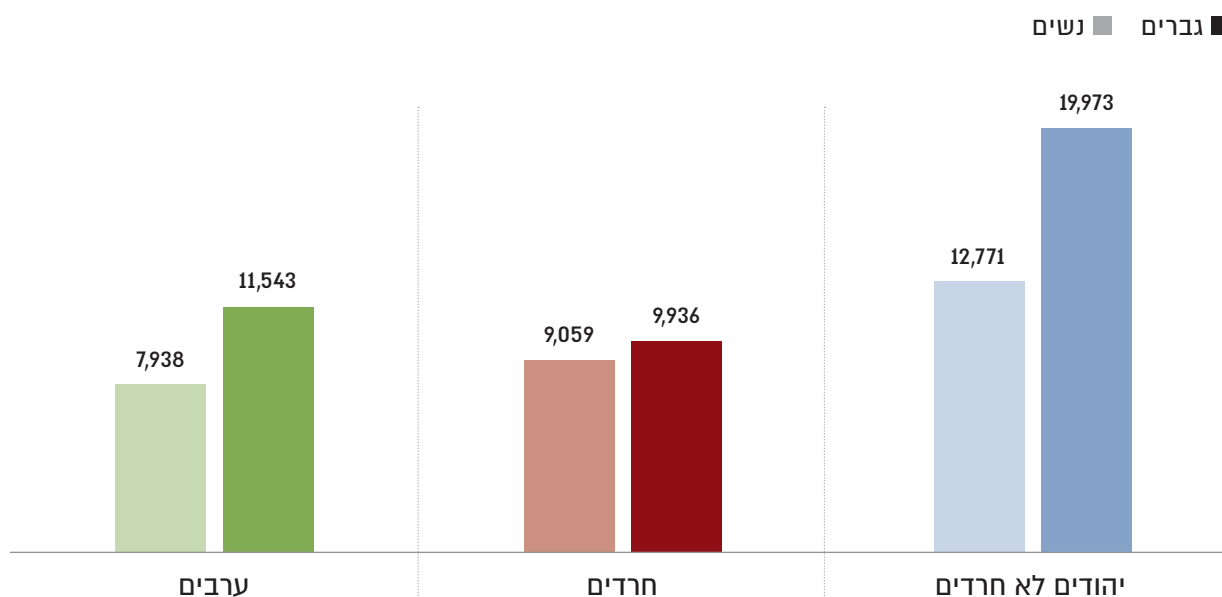
מגמות התעסוקה בקרב הנשים מעט שונות. שיעור התעסוקה של נשים חרדיות עלה בעקביות מ־68% בשנת 2014 עד ל־81% בשנת 2023. מאז שנת 2020 שיעור התעסוקה של נשים חרדיות דומה מאוד לשיעור התעסוקה של נשים יהודיות לא חרדיות, ולאורך העשור האחרון הן צמצמו את הפער בשיעורי התעסוקה ביניהן מ־10 נקודות אחוז לכ־2 נקודות אחוז בלבד. גם בקרב נשים ערביות חלה בשנים האחרונות עלייה ניכרת בשיעור התעסוקה, מ־33% ב־2014 ל־45% ב־2023.

שכר ממוצע

הפערים בגובה השכר הממוצע בין נשים וגברים ממגזרים שונים גדולים עוד יותר מהפערים בשיעורי התעסוקה. השכר הממוצע של גבר חרדי עמד בשנת 2021 על 9,936 שקלים, כ־50% בלבד משכרו של גבר יהודי שאינו חרדי (19,973 שקלים בממוצע) וכ־85% משכרו הממוצע של גבר ערבי (11,543 שקלים). גם בקרב הנשים מתקיימים פערים, אך הם קטנים יותר. שכרה הממוצע של אישה חרדית עומד על 9,059 שקלים, כ־71% משכרה של אישה יהודית שאינה חרדית (12,771 שקלים), וגבוה בכ־22% משכרה של אישה ערבית (7,398 שקלים).

תרשים מס' 37

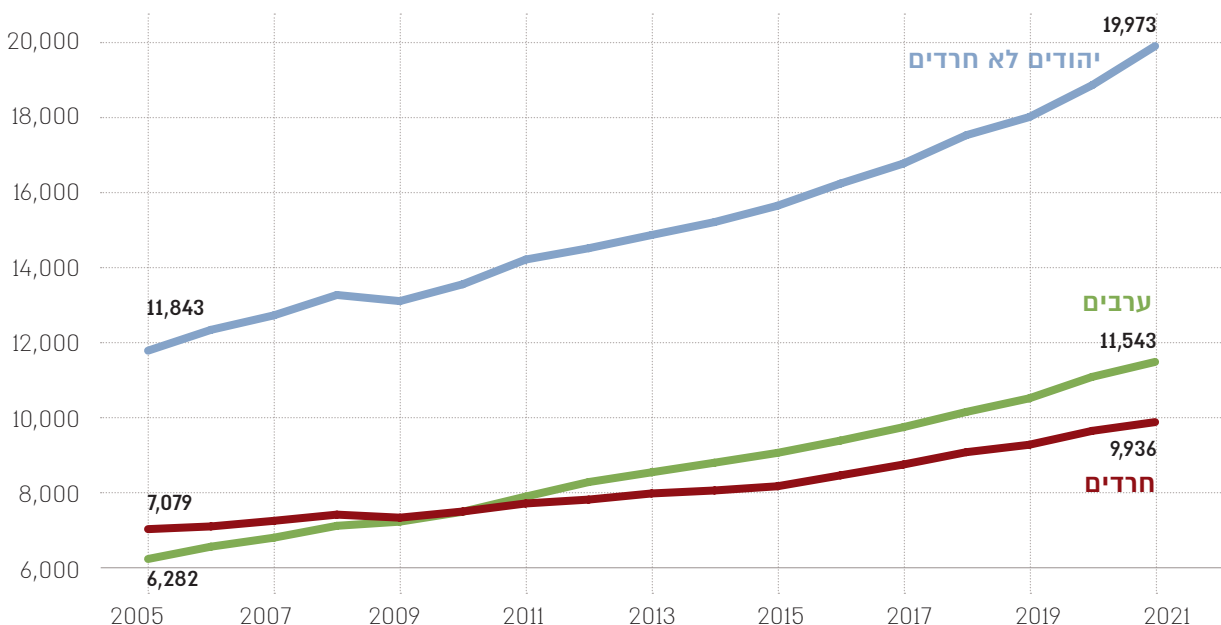
שכר חודשי ממוצע של שכירים לפי מגדר ומגזר, בשקלים (ברוטו), 2021

מקור: עיבודי המכון החרדי למחקרי מדיניות לנתונים מנהליים

שכרם של גברים חרדים עמד בשנת 2005 על 7,079 שקלים, וטיפס בעשור וחצי האחרונים בכ־40% (נומינלית). לעומת זאת, שכרם של גברים יהודים לא חרדים עלה בתקופה זו בכ־70%. שכרם של גברים ערבים היה נמוך משכרם של גברים חרדים בשנת 2005 (6,282 שקלים), אך צמיחה של כ־85% בשכרם הממוצע הובילה את הערבים לשכר הגבוה משכרם הממוצע של גברים חרדים בשנת 2021. כלומר, שכרם של גברים חרדים עלה בקצב האיטי ביותר בעשור וחצי האחרונים, ועקב כך התרחבו פערי השכר בינם ובין גברים יהודים שאינם חרדים, ונפערו פערי שכר גם ביחס לגברים הערבים.

שכר חודשי ממוצע של עובדים שכירים לפי מגזר, בשקלים (ברוטו), 2005-2021

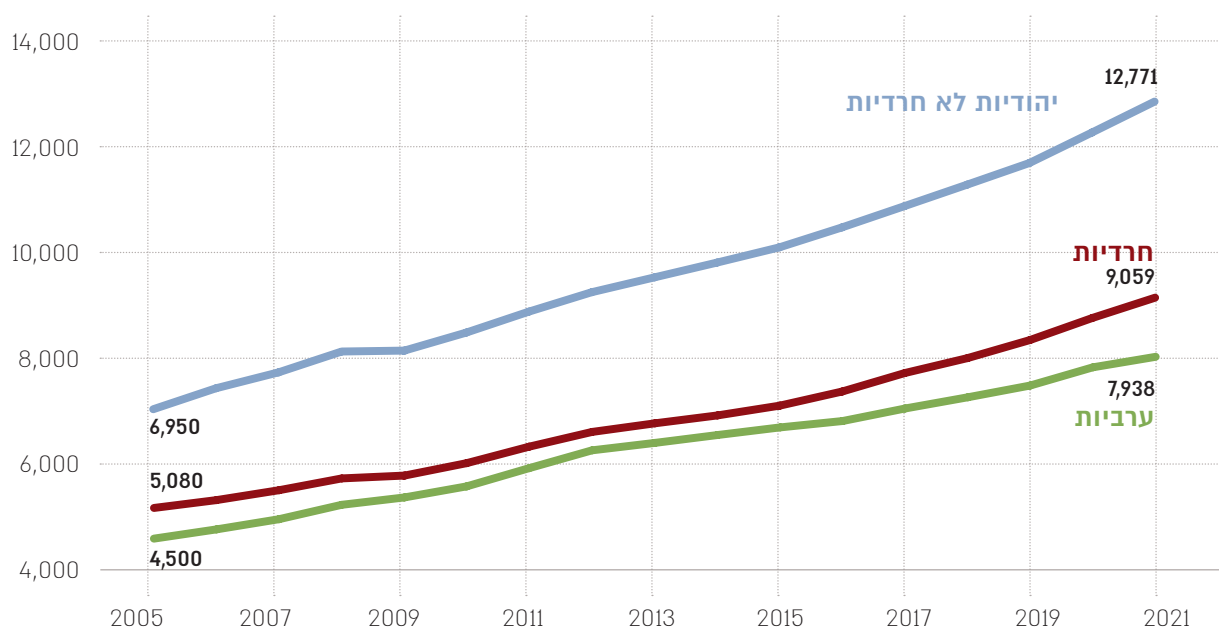

מקור: עיבודי המכון החרדי למחקרי מדיניות לנתונים מנהליים

מגמות השכר בקרב נשים מן הקבוצות שונות דומות יותר אלו לאלו. השכר הממוצע של אישה חרדית בשנת 2005 היה 5,080 שקלים, שכרה של אישה יהודית שאינה חרדית עמד על 6,950 שקלים, ושל אישה ערבית – על 4,500 שקלים. קצב הגידול בשכר מאז היה דומה בשלושת המגזרים: עד 2021 צמח שכרה של אישה חרדית בכ-78%, שכרה של אישה ערבית – בכ-76%, ושכרה של אישה יהודית שאינה חרדית – בכ-84%. בשל כך, פער השכר בין נשים חרדיות לנשים יהודיות שאינן חרדיות התרחב רק במעט: בשנת 2005 עמד שכרה של אישה חרדית על כ-73% משכרה של אישה יהודית שאינה חרדית, ובשנת 2021 – על כ-70%.

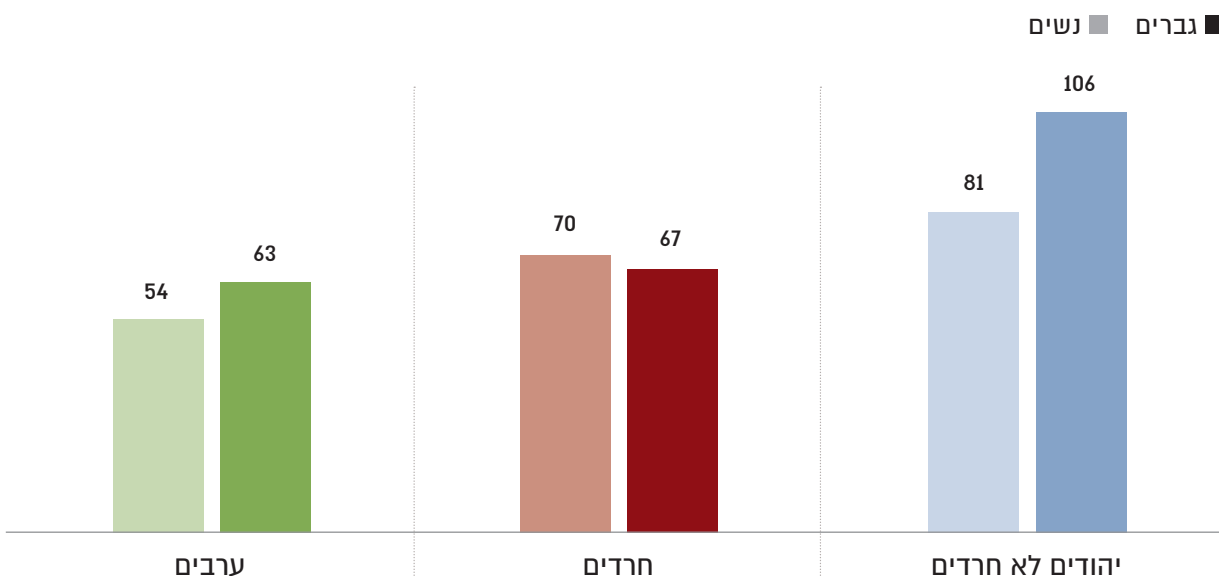
גם בהיבט השכר השעתי יש פערים גדולים בין קבוצות האוכלוסייה השונות, וכן פערים מגדריים בתוך הקבוצות. שכרו השעתי של גבר חרדי עמד בשנת 2021 על 67 שקלים – נמוך משכרה הממוצע של אישה חרדית, שעמד על 70 שקלים לשעה. מאפיין זה ייחודי לחברה החרדית, שכן בשאר קבוצות האוכלוסייה שכרם השעתי של גברים גבוה משכרן השעתי של נשים. אפשר לייחס זאת, בין היתר, לעלייה הניכרת בשיעור האקדמאיות החרדיות בשנים האחרונות. בקרב יהודים שאינם חרדים השכר השעתי הממוצע של גברים הוא 106 שקלים, ושל נשים – 81 שקלים. בקרב ערבים השכר השעתי הממוצע של גברים עומד על 63 שקלים, ושל נשים – על 54 שקלים לשעה. בהשוואה בין הקבוצות, שכרם השעתי של גברים חרדים עומד על 62% משכרם השעתי של גברים יהודים שאינם חרדים, וגבוה בכ-5% משכרם השעתי של גברים ערבים. שכרן השעתי של נשים חרדיות עומד על 86% משכרן השעתי של נשים יהודיות שאינן חרדיות, וגבוה בכ-30% משכרן השעתי של נשים ערביות.

שכר חודשי ממוצע של עובדות שכירות לפי מגזר, בשקלים (ברוטו), 2005-2021

מקור: עיבודי המכון החרדי למחקרי מדיניות לנתונים מנהליים

שכר שעתי ממוצע של עובדים שכירים לפי מגדר ומגזר, בשקלים (ברוטו), 2021

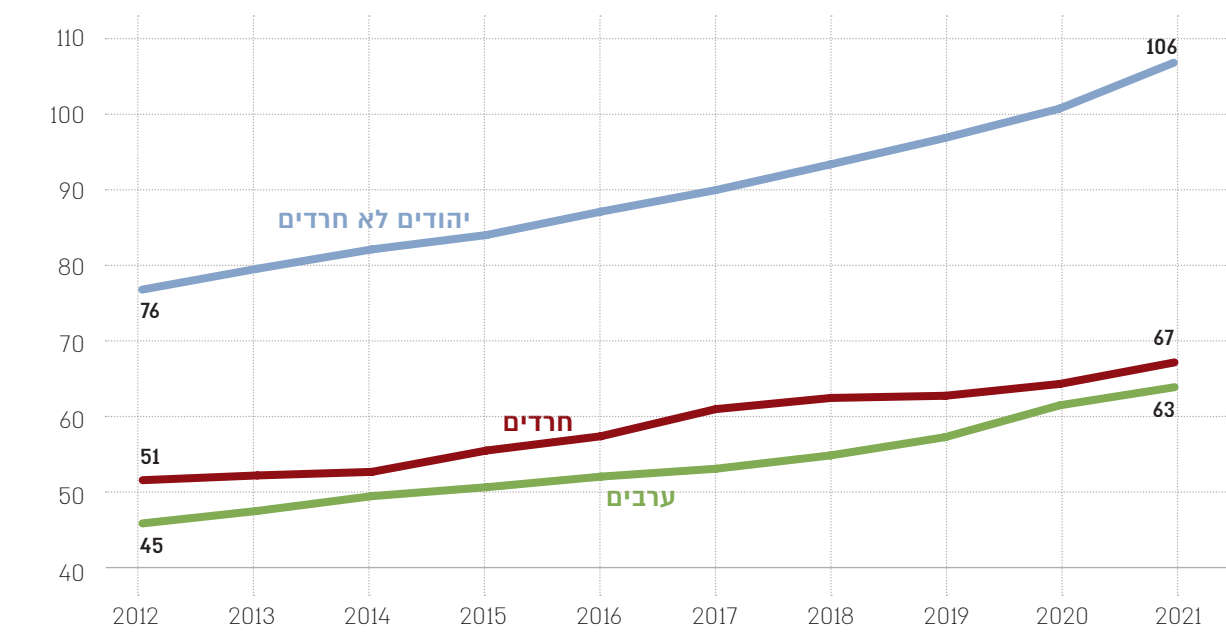

מקור: עיבודי המכון החרדי למחקרי מדיניות לנתונים מנהליים

פערי השכר המתרחבים בין גברים חרדים ליהודים שאינם חרדים ניכרים גם במגמות השכר השעתי בין 2012 ל-2021. אצל גברים יהודים לא חרדים חלה עלייה של כ-39% בתקופה זו, מכ-76 שקלים לכ-106 שקלים. בקרב גברים ערבים נרשמה עלייה מתונה יותר של כ-34%, מכ-47 שקלים לכ-63 שקלים. באותה תקופה עלה שכרם השעתי הממוצע של גברים חרדים ב-31% בלבד, מכ-51 שקלים לכ-67 שקלים. העלייה האיטית בשכרם השעתי של גברים חרדים משקפת בין היתר את הפערים בהון האנושי, אשר מקשים עליהם להשתלב במשרות ובענפים המתאפיינים בשכר גבוה.

תרשים 41

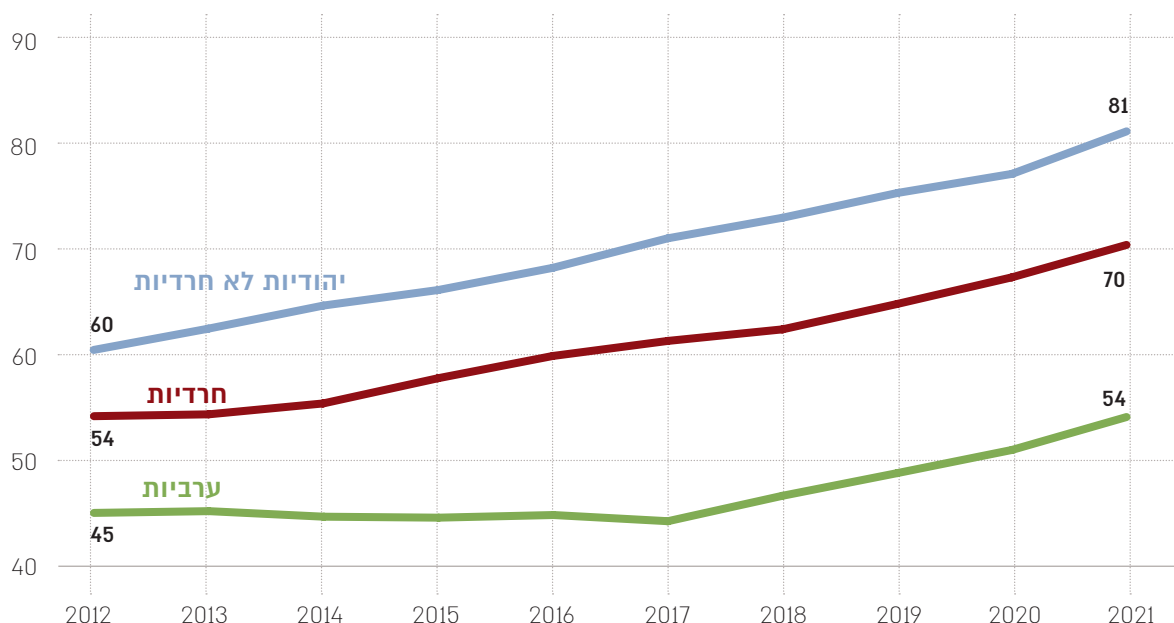
שכר שעתי ממוצע של עובדים שכירים לפי מגזר, בשקלים (ברוטו), 2012-2021

מקור: עיבודי המכון החרדי למחקרי מדיניות לנתונים מנהליים ולסקרי כוח אדם

מגמות השכר השעתי בקרב נשים דומות לאלו שנצפו בשכר החודשי. אצל נשים חרדיות חלה עלייה של כ-30% בשכר השעתי מכ-54 שקלים לכ-70 שקלים. באותה תקופה עלה שכרן השעתי הממוצע של נשים יהודיות לא חרדיות בשיעור גבוה מעט יותר: מכ-60 שקלים לכ-80 שקלים, עלייה של 33%. בקרב נשים ערביות נרשמה העלייה הקטנה ביותר בשכר השעתי, של כ-20% – מכ-45 שקלים לכ-54 שקלים.

שכר שעתי ממוצע של עובדות שכירות לפי מגזר, בשקלים (ברוטו), 2012-2021

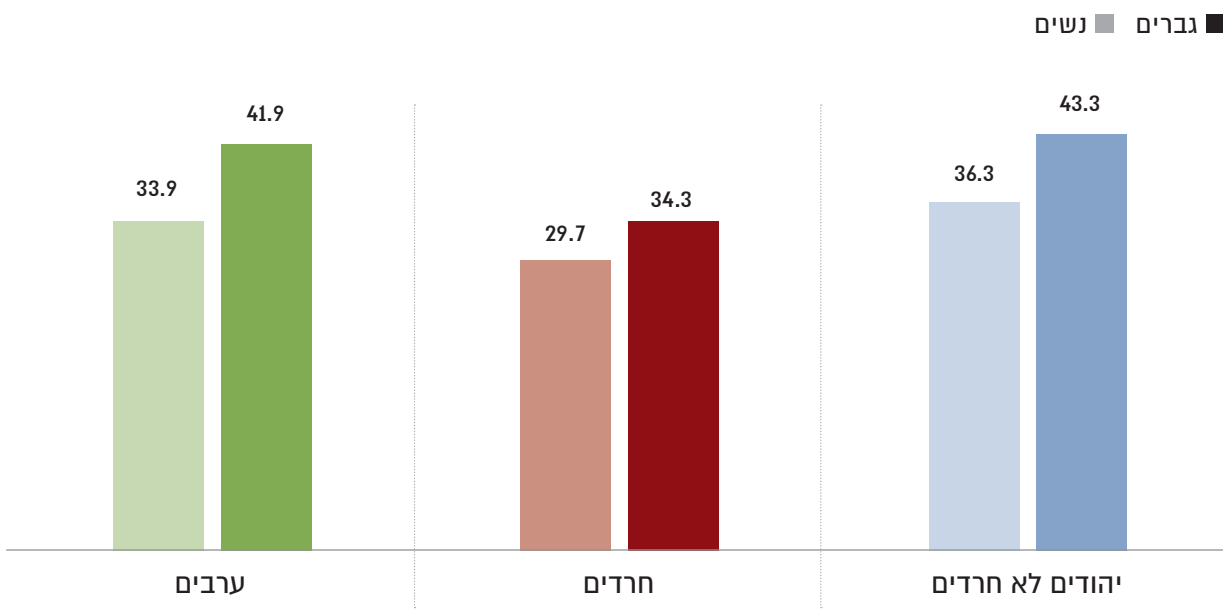
מקור: עיבודי המכון החרדי למחקרי מדיניות לנתונים מנהליים ולסקרי כוח אדם

שעות עבודה

שיעור המועסקים במשרה חלקית במגזר החרדי הוא הגבוה ביותר מבין המגזרים שנבדקו. מועסקת חרדית שכירה עובדת בממוצע כ־30 שעות בשבוע, לעומת כ־34 שעות בקרב נשים ערביות וכ־37 שעות בקרב יהודיות לא חרדיות. בקרב גברים הפערים גדולים אף יותר: מועסק חרדי שכיר עובד בממוצע כ־34 שעות בשבוע, לעומת כ־42 שעות בקרב ערבים וכ־43 שעות בקרב יהודים לא חרדים. פערים אלו במספר שעות העבודה השבועיות אחראים לחלק ניכר מפער השכר החדושי בין יהודים שאינם חרדים לבין חרדים, בייחוד בקרב נשים.

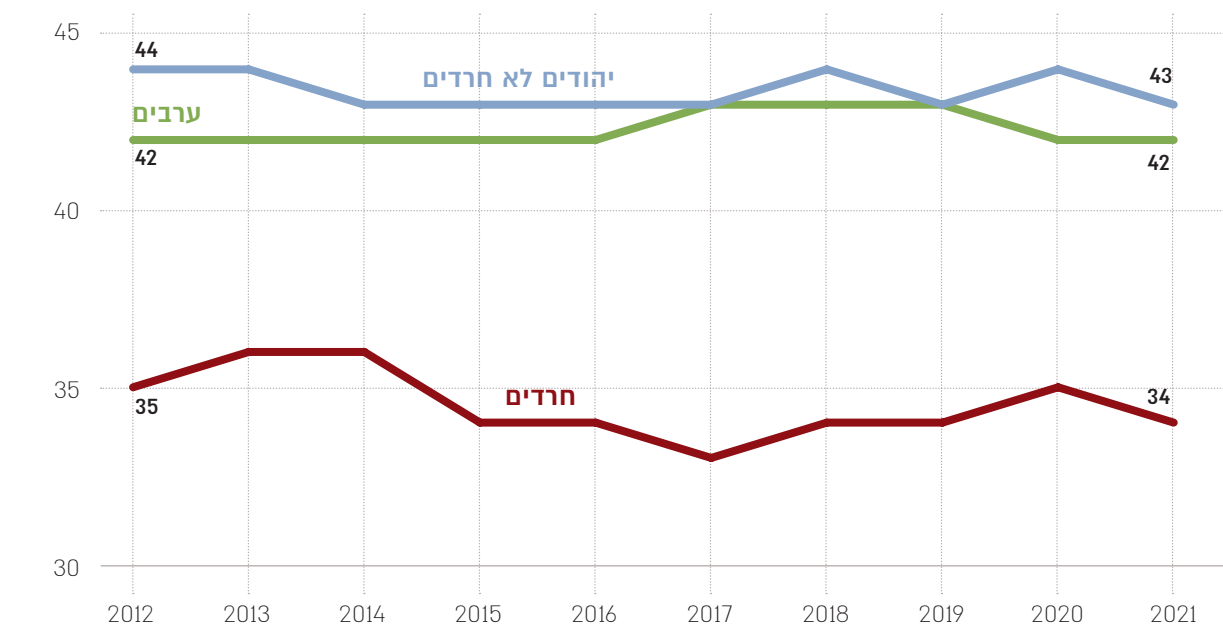
במשך הזמן חלו שינויים מעניינים במספר שעות העבודה השבועיות של העובדים החרדים. בין 2012 ל־2014 עמד ממוצע שעות העבודה של גבר חרדי על כ־35 שעות בשבוע. בין 2014 ל־2017 חלה ירידה של כשעתיים במספר שעות העבודה הממוצע, ל־33 שעות שבועיות. בשנים 2018-2020 (שבהן לא נרשמה עלייה בשיעורי התעסוקה של גברים חרדים) חלה דווקא עלייה במספר שעות העבודה השבועיות של המועסקים החרדים. ייתכן שהעלייה נבעה מהאטה בכניסה של צעירים חרדים נוספים בהיקף משרה נמוך לשוק העבודה, לצד התבססות של עובדים ותיקים יותר בשוק העבודה והגדלה הדרגתית של היקף המשרה. בתקופה זו נע ממוצע שעות העבודה של גברים יהודים שאינם חרדים בין 43 ל־44, ושל גברים ערבים – בין 42 ל־43.

שעות עבודה שבועיות של עובדים שכירים לפי מגזר ומגדר, 2021

מקור: עיבודי המכון החרדי למחקרי מדיניות לסקר כוח אדם

שעות עבודה שבועיות של גברים לפי מגזר, 2012-2021

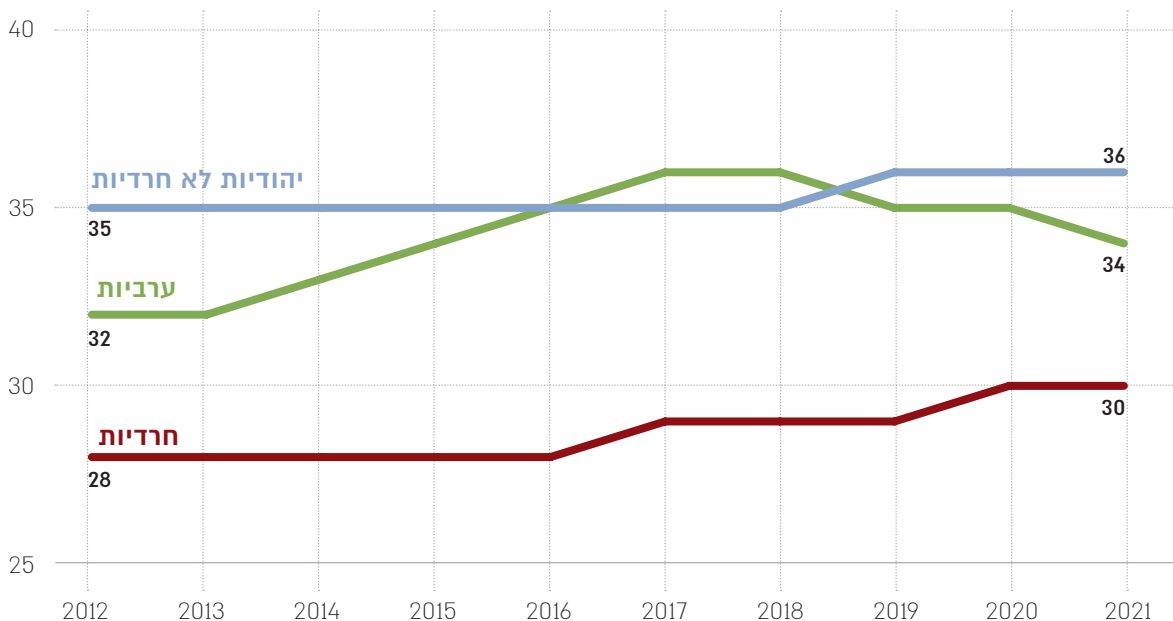
מקור: עיבודי המכון החרדי למחקרי מדיניות לסקרי כוח אדם

בקרב נשים חרדיות, לעומת זאת, חלה בעשור האחרון עלייה איטית אך עקבית בשעות העבודה השבועיות, מכ־28 שעות ב־2012 לכ־30 שעות ב־2021. בקרב נשים יהודיות שאינן חרדיות מספר שעות העבודה השבועיות היה יציב בין 2012 ל־2017, ועמד על כ־35 שעות בממוצע. החל משנת 2017 חלה עלייה הדרגתית מ־35 ל־36 שעות עבודה שבועיות בממוצע.

בקרב נשים ערביות נרשמה בשלוש השנים האחרונות מגמה הפוכה של ירידה במספר שעות העבודה השבועיות, מ־36 לכ־34 שעות, לאחר שנים של עלייה הדרגתית. ייתכן כי ירידה זו במספר שעות העבודה הממוצע נובעת מכניסה הדרגתית של נשים ערביות רבות אל שוק העבודה, בתחילה במשרות חלקיות ובהמשך בהיקפים גדולים יותר.

תרשים 45

שעות עבודה שבועיות של נשים לפי מגזר, 2012-2021

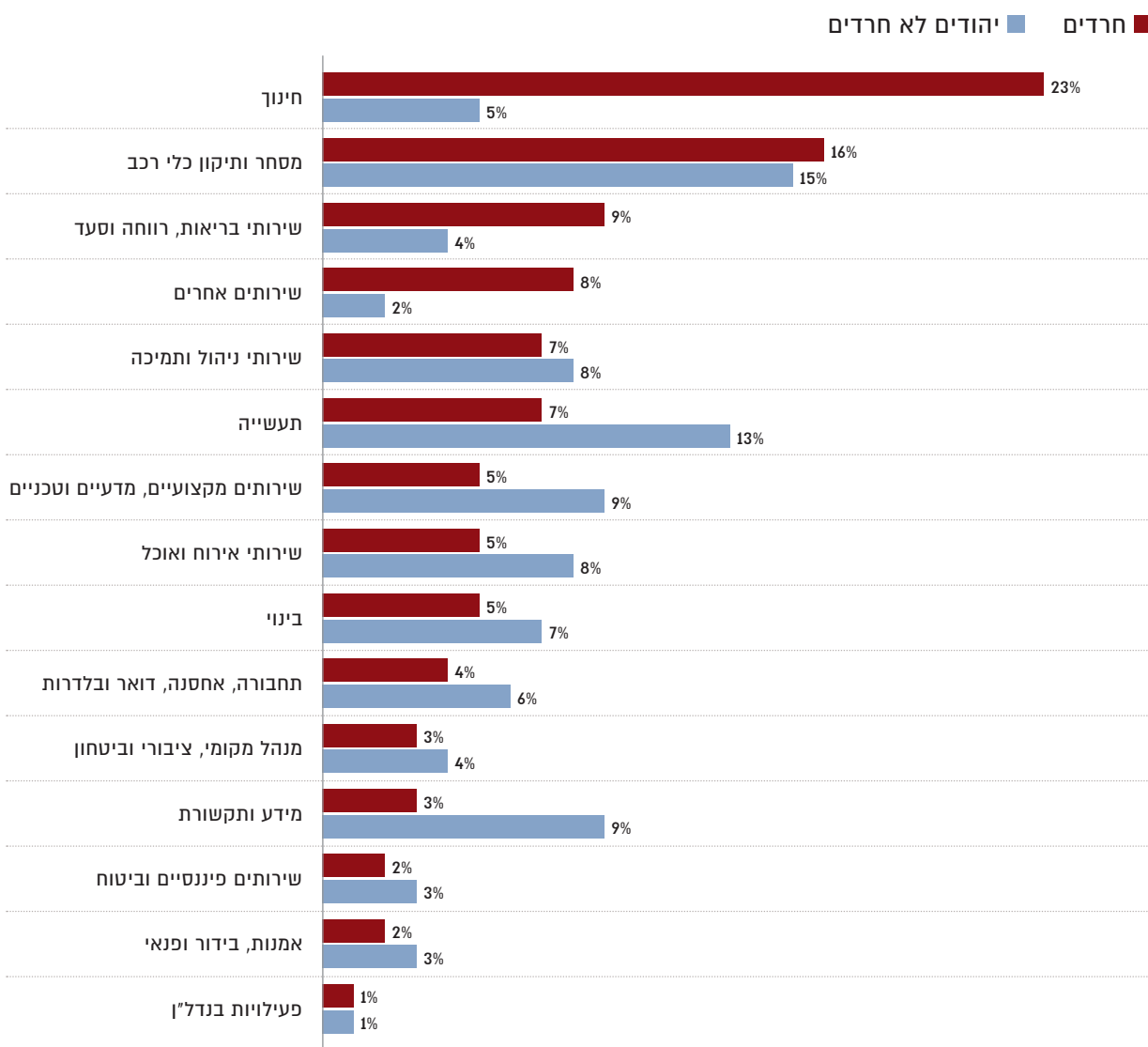

מקור: עיבודי המכון החרדי למחקרי מדיניות לסקרי כוח אדם

התפלגות ענפית

לענפי התעסוקה האופייניים לכל מגזר יש השפעה מכרעת על השכר. השוואה בין ענפי התעסוקה בקרב גברים מראה שלעובדים החרדים ייצוג יתר ניכר בענף החינוך: 23%, לעומת 5% בלבד בקרב יהודים לא חרדים. מנגד, לגברים החרדים יש ייצוג חסר בענפים המאופיינים בשכר גבוה, כגון ענפי התעשייה, שבהם מועסקים 13% מהגברים היהודים שאינם חרדים, לעומת 7% מהחרדים; ענפי המידע והתקשורת (9% לעומת 3%, בהתאמה); שירותים מקצועיים, מדעיים וטכניים (9% לעומת 5%, בהתאמה), ושירותי אירוח ואוכל (8% מהגברים היהודים שאינם חרדים, לעומת 5% מהגברים החרדים).

התפלגות ענפית של מועסקים לפי מגזר, 2021

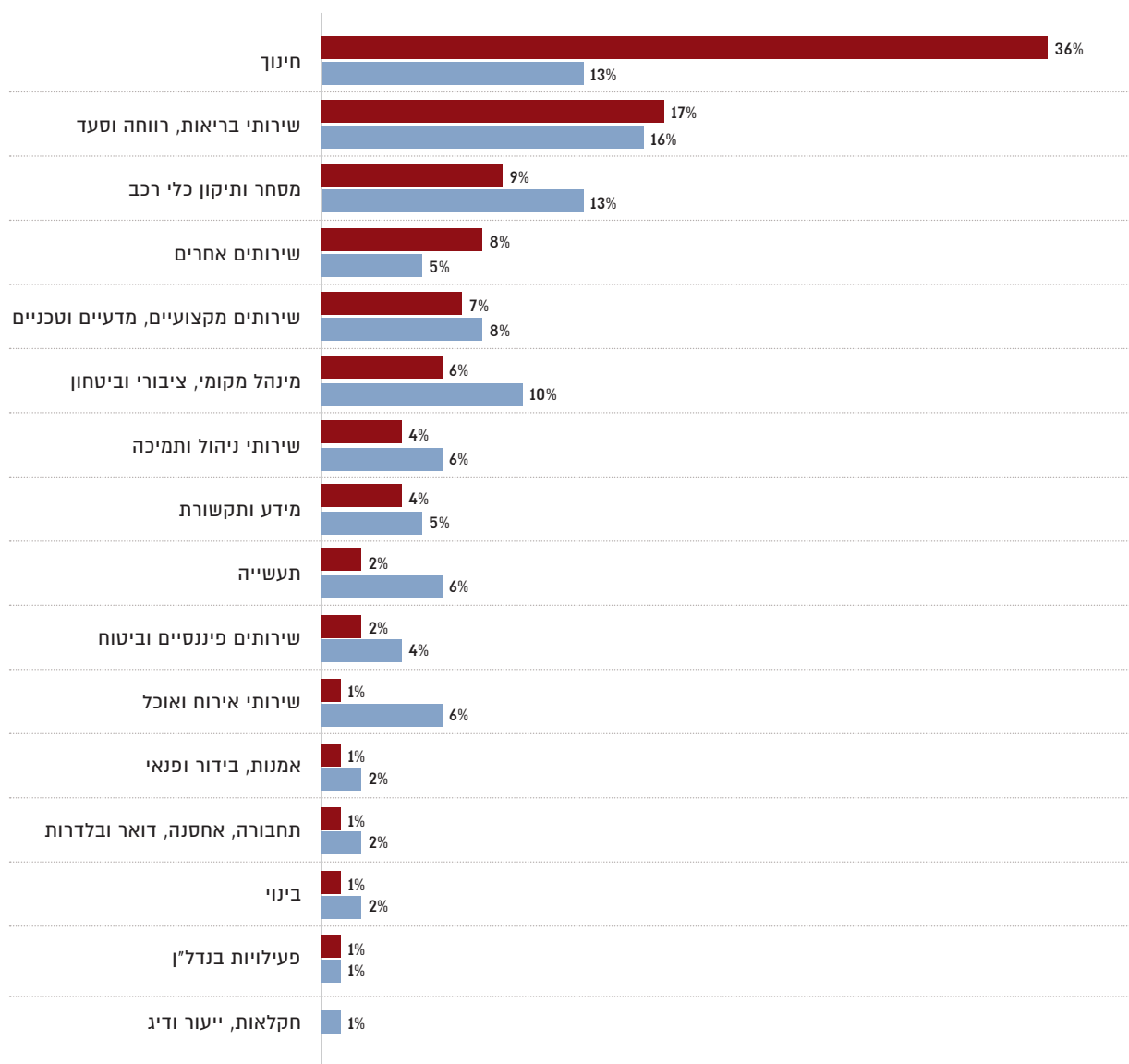

מקור: עיבודי המכון החרדי למחקרי מדיניות לנתונים מנהליים

לנשים החרדיות, בדומה לגברים החרדים, יש ייצוג יתר גדול בענף החינוך: 36% מהחרדיות מועסקות בו, לעומת 13% מן העובדות היהודיות שאינן חרדיות. הענפים שבהם נמצאות החרדיות בייצוג חסר הם מסחר – 13% מן הנשים היהודיות שאינן חרדיות, לעומת 9% מן הנשים החרדיות; מנהל מקומי וציבורי (10% לעומת 6%, בהתאמה); תעשייה (6% לעומת 2%, בהתאמה); ושירותי אירוח ואוכל (6% מהיהודיות שאינן חרדיות לעומת 1% מהחרדיות).

התפלגות ענפית של מועסקות לפי מגזר, 2021

■ חרדיות ■ יהודיות לא חרדיות

מקור: עיבודי המכון החרדי למחקרי מדיניות לנתונים מנהליים

שכר ממוצע לפי ענפים כלכליים

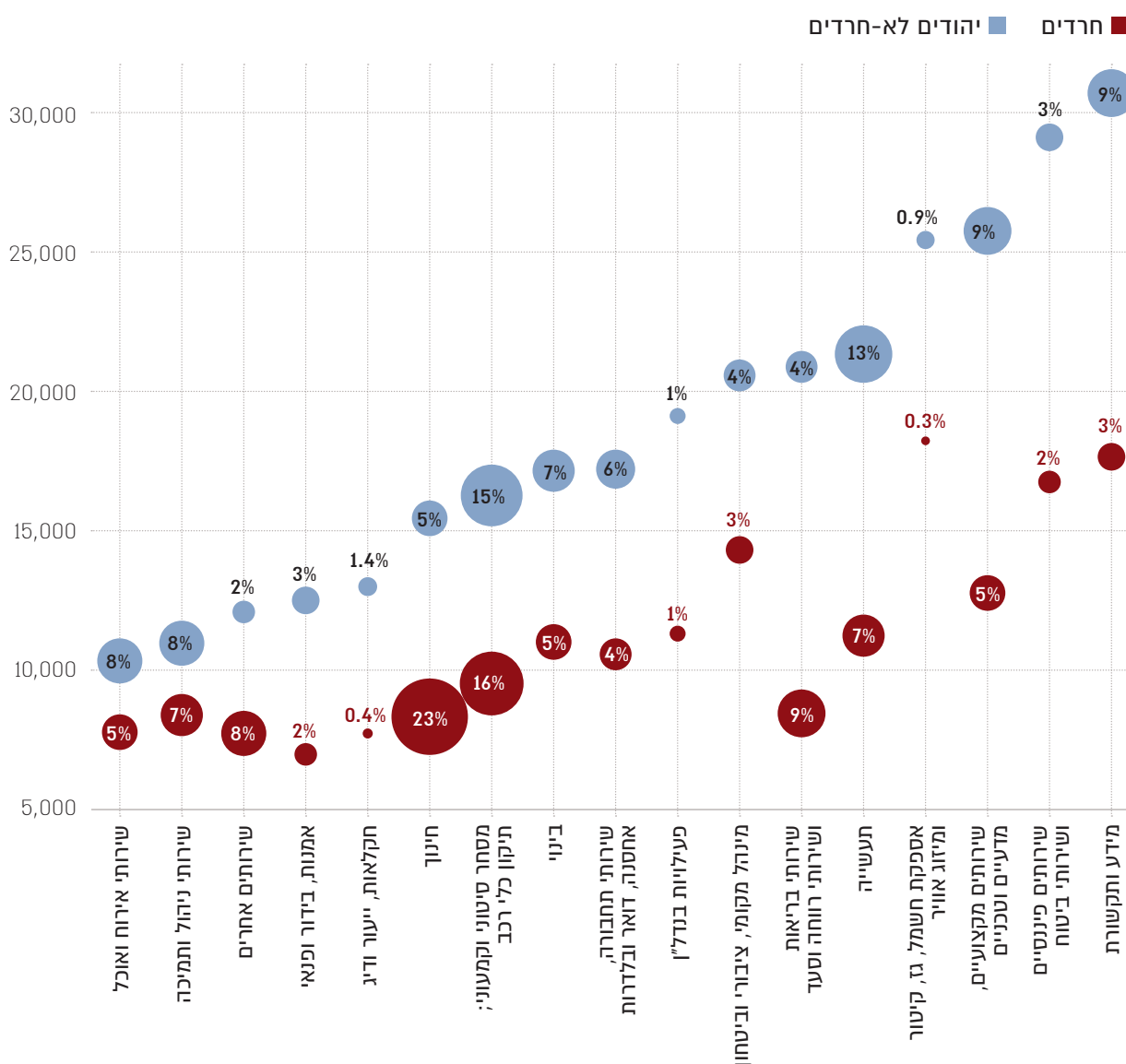
לצד פערי השכר בין מועסקים חרדים ליהודים לא חרדים הנובעים מהשוני בענפי התעסוקה האופייניים לכל מגזר, קיימים פערים גם בקרב המועסקים באותו ענף. ברוב הענפים גברים חרדים משתכרים בממוצע עד כ־60% משכרם של גברים יהודים שאינם חרדים. בענף הבריאות נרשם פער השכר הגדול ביותר: גברים חרדים מרוויחים כ־40% בלבד משכרם של גברים יהודים שאינם חרדים המועסקים בענף. בענפי האוכל והאירוח ובשירותי הניהול והתמיכה נמצאו

פערי השכר הנמוכים ביותר: שכרם של גברים חרדים בענפים אלו הוא כ־75% משכרם של גברים יהודים שאינם חרדים. בענפי ההיי־טק – מידע ותקשורת ושירותים מקצועיים, מדעיים וטכניים – שכרם של גברים חרדים הוא כ־57% וכ־50% (בהתאמה) משכרם של גברים יהודים שאינם חרדים.

פערי השכר בענפים השונים משקפים, בין היתר, את האתגרים המורכבים שעימם מתמודדים גברים חרדים המשתלבים בשוק העבודה – ובפרט את פערי ההשכלה, ואת המחסור בידע המקצועי ובמיומנויות הנדרשות בענפים בפריון גבוה. חסמים אלו מקשים על השתלבות צעירים חרדים במשרות מבוקשות בשכר גבוה יותר.

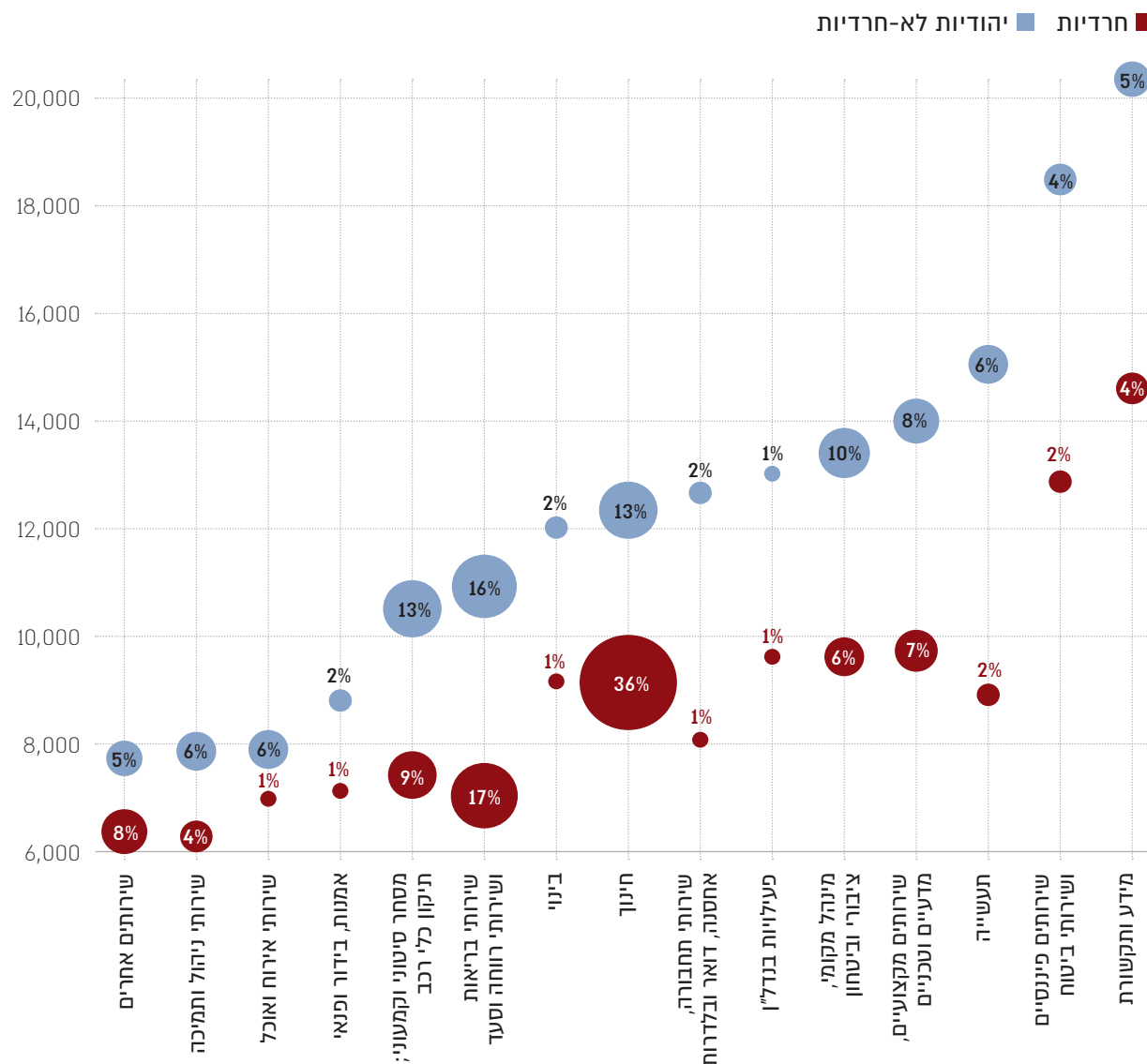
תרשים 48

שיעור תעסוקה וגובה שכר ממוצע ברוטו (בשקלים) בקרב גברים, לפי ענף כלכלי ומגזר, 2020

* גודל העיגול מייצג את שיעור המועסקים בענף בכל מגזר
מקור: עיבודי המכון החרדי למחקרי מדיניות לנתונים מנהליים

שיעור תעסוקה וגובה שכר ממוצע ברוטו (בשקלים) בקרב נשים, לפי ענף כלכלי ומגזר, 2020

* גודל העיגול מייצג את שיעור המועסקות בענף בכל מגזר.
מקור: עיבודי המכון החרדי למחקרי מדיניות לנתונים מנהליים

גם בקרב נשים נמצאו הבדלים פנים-ענפיים גדולים בין שכרן של מועסקות חרדיות ולא חרדיות. בכל הענפים הנשים החרדיות מרוויחות שכר חודשי ממוצע נמוך בפער ניכר מזה שמשתכרות נשים יהודיות שאינן חרדיות. במרבית הענפים הפער מגיע לכ-30% – כלומר נשים חרדיות משתכרות בממוצע כ-70% משכרן של נשים יהודיות שאינן חרדיות. בענף התעשייה פער השכר בין שתי הקבוצות הוא הגדול ביותר: נשים חרדיות העובדות בענף משתכרות כ-60% בלבד משכרן של נשים יהודיות שאינן חרדיות. פער השכר הנמוך ביותר נמצא בענפי שירותי האירוח והאוכל, שבו נשים

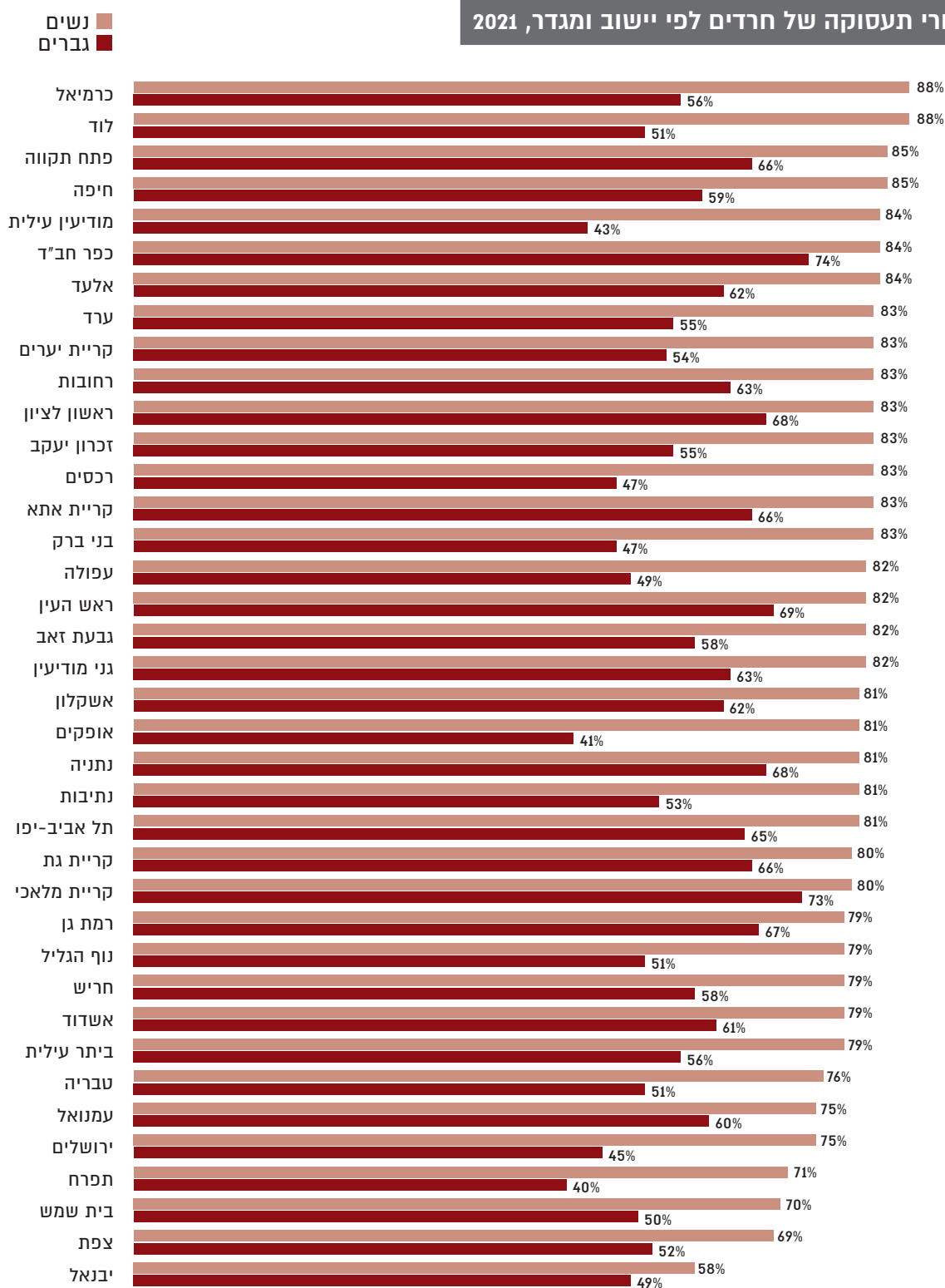
חרדיות משתכרות קרוב ל-90% משכרן של נשים יהודיות שאינן חרדיות. בענפי ההיי-טק – מידע ותקשורת ושירותים מקצועיים, מדעיים וטכניים – נשים חרדיות משתכרות כ-70% משכרן של נשים יהודיות שאינן חרדיות.

שיעורי תעסוקה לפי יישובים

ההבדלים הגדולים בין אופיין של הקהילות החרדיות ביישובים השונים באים לידי ביטוי גם בשוני בדפוסי ההשתלבות בשוק העבודה.

מבין היישובים שבהם האוכלוסייה החרדית בגילי העבודה העיקריים (25-64) מונה יותר מ-500 איש, שיעורי התעסוקה הגבוהים ביותר בקרב נשים חרדיות נרשמו בכרמיאל ולוד (88%), והנמוכים ביותר – ביבנאל, בצפת ובבית שמש (58%), 69% ו-70% (בהתאמה). ברוב היישובים שיעור התעסוקה של נשים חרדיות דומה למדי ונע בין 79% ל-83%. בקרב גברים חרדים השונות בין היישובים בשיעורי התעסוקה גדולה יותר. שיעורי התעסוקה הנמוכים ביותר נרשמו בתפרח, באופקים ובמודיעין עילית (40%, 41% ו-43% בהתאמה), והגבוהים ביותר בכפר חב"ד וקריית מלאכי (74% ו-73% בהתאמה).

שיעורי תעסוקה של חרדים לפי יישוב ומגדר, 2021

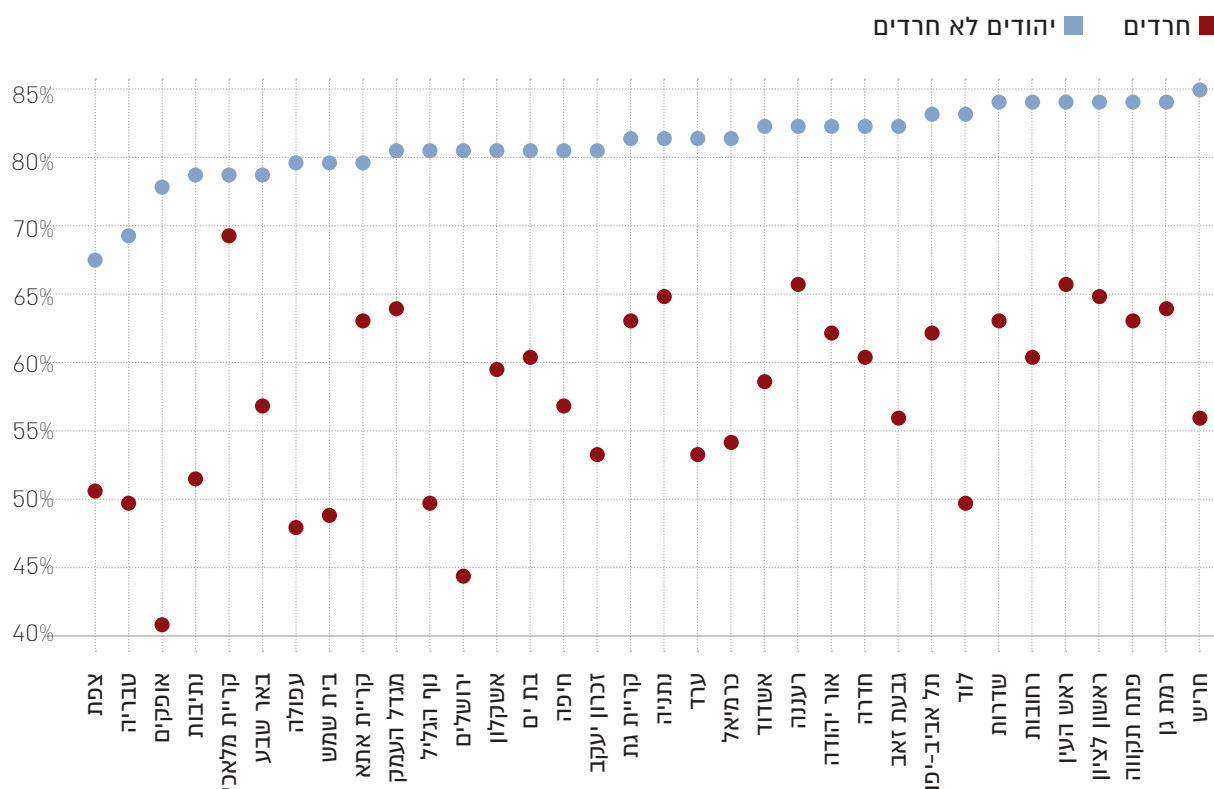

מקור: עיבודי המכון החרדי למחקרי מדיניות לנתונים מנהליים

היות ששיעורי התעסוקה מושפעים גם מגורמים סביבתיים, כמו מיקום בפריפריה לעומת מרכז או קרבה למרכזי תעסוקה, מעניין להשוות את שיעורי התעסוקה של חרדים לאלו של יהודים שאינם חרדים המתגוררים באותו יישוב. מההשוואה עולה כי פערים פנים-יישוביים לרעת החרדים קיימים בכל הערים המעורבות שנבדקו, ולא ניכר מאפיין יישובי מסוים המוביל לשיעורי תעסוקה נמוכים של גברים ביישוב – לבד מבערים צפת וטבריה, שבהן שיעורי התעסוקה נמוכים יחסית ליישובים המעורבים האחרים גם אצל גברים חרדים וגם אצל גברים יהודים שאינם חרדים.

תרשים 51

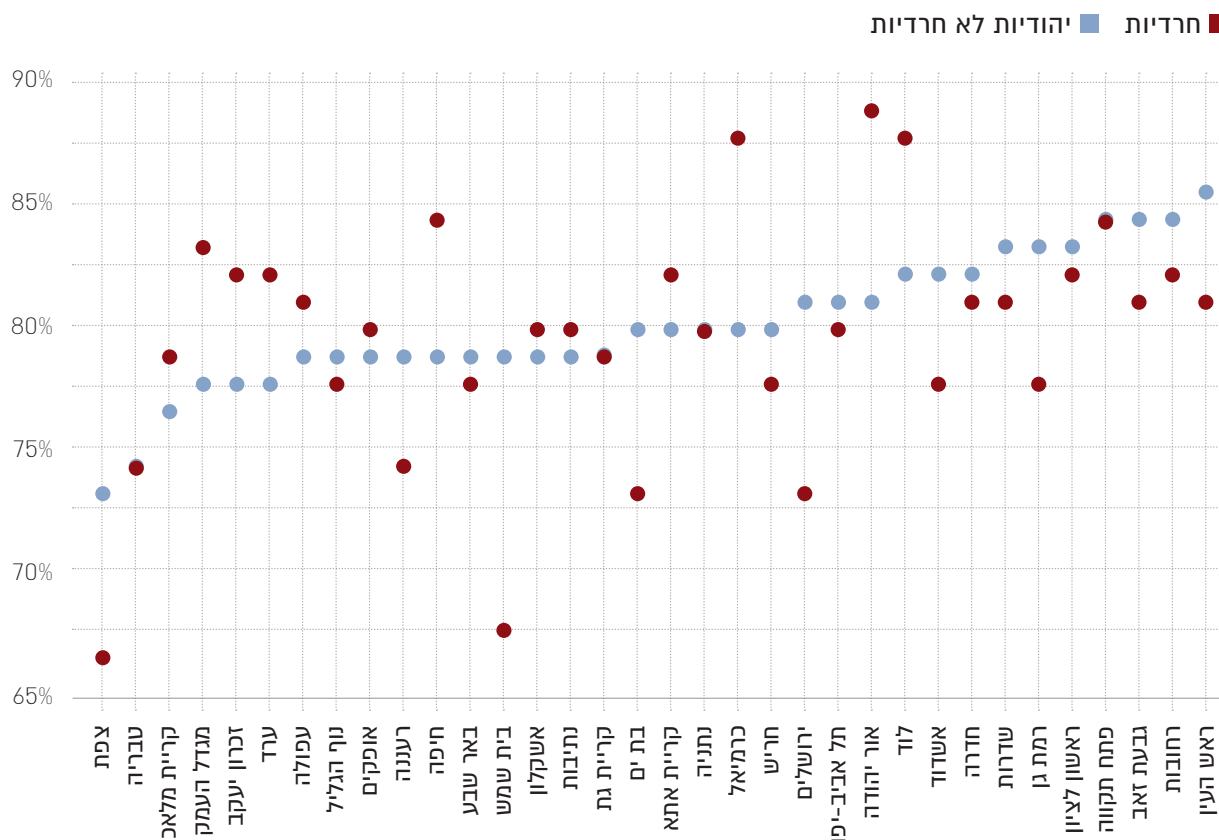
שיעורי תעסוקה של גברים בערים מעורבות לפי מגזר ויישוב, 2021

מקור: עיבודי המכון החרדי למחקרי מדיניות לנתונים מנהליים

בקרב נשים התמונה מורכבת יותר: בחלק מהיישובים שיעורי התעסוקה של נשים חרדיות גבוהים יותר מאלו של יהודיות לא חרדיות, ובאחרים המגמה הפוכה. אולם גם בקרבן לא ניכר מאפיין יישובי מסוים המוביל לשיעורי תעסוקה נמוכים של חרדיות ביישוב – לבד מבערים צפת וטבריה, שגם שיעורי התעסוקה של כלל הנשים בהן נמוכים מהממוצע של היישובים המעורבים האחרים.

שיעורי תעסוקה של נשים בערים מעורבות לפי מגזר ויישוב, 2021

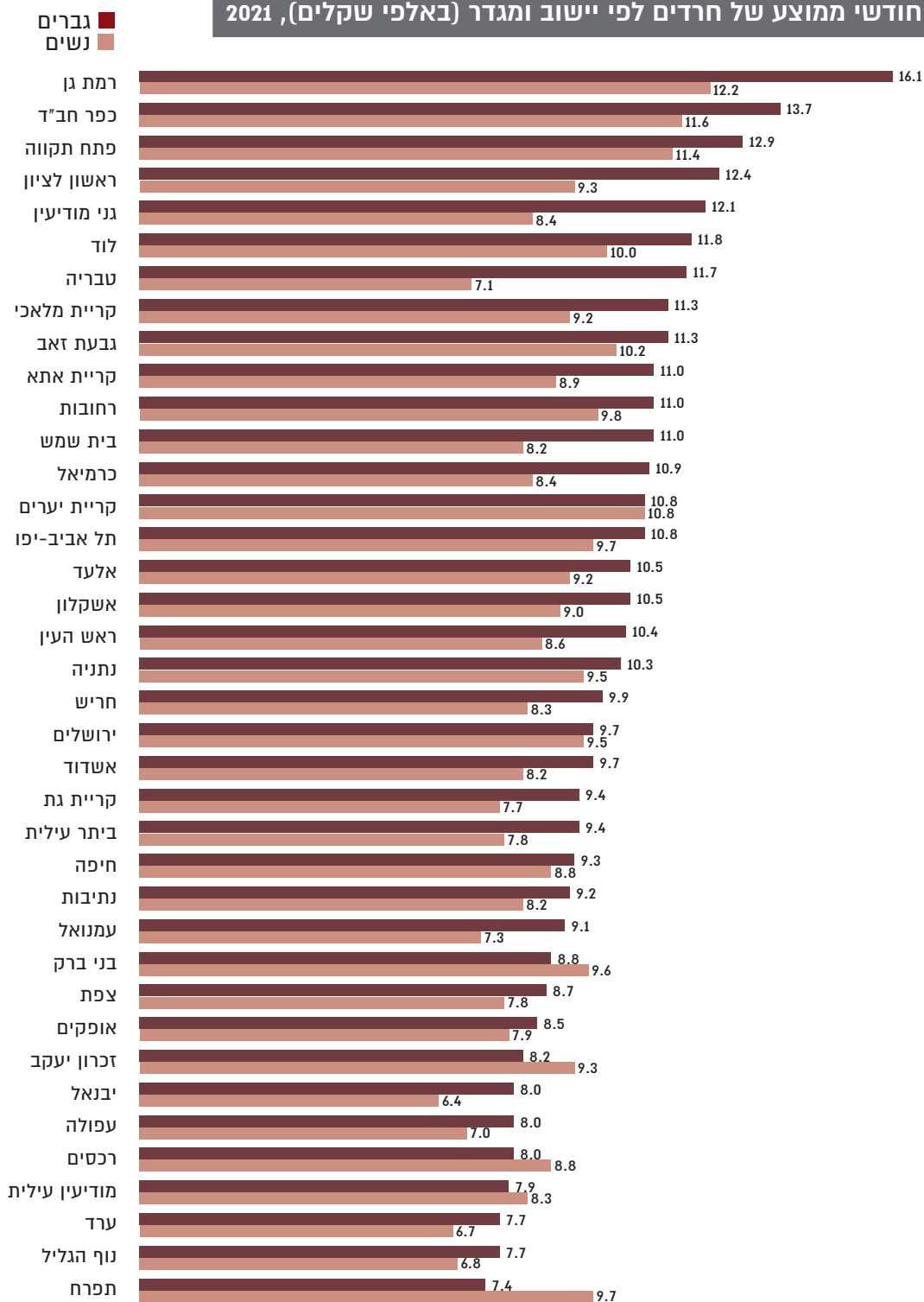

מקור: עיבודי המכון החרדי למחקרי מדיניות לנתונים מנהליים

שכר לפי יישובים

מהשוואת השכר של חרדים המתגוררים ביישובים שונים עולים כמה ממצאים מעניינים. ראשית, במרבית היישובים גברים חרדים משתכרים שכר חודשי ממוצע גבוה משכרן הממוצע של הנשים ביישוב. בערים ראשון לציון, גני מודיעין וטבריה שכרן של הנשים החרדיות ביישוב נמוך בפער הגדול ביותר משכרן של הגברים החרדים המועסקים. רק בערים ספורות, ובהן זכרון יעקב, בני ברק, מודיעין עילית ורכסים, שכר הנשים החודשי גבוה יותר. ברמת גן, שבה שיעור התעסוקה של גברים חרדים גבוה בהרבה מהממוצע, גם השכר החודשי של הגברים המועסקים הוא הגבוה ביותר, ועומד על 16,054 שקלים. גם שכרן הממוצע של הנשים החרדיות המתגוררות ברמת גן הוא הגבוה ביותר, ועומד על 12,243 שקלים. השכר הממוצע הנמוך ביותר של גברים חרדים נמדד בתפרח (7,353 שקלים) ובנוף הגליל (7,692 שקלים), ושל הנשים – ביבנאל (6,379 שקלים) ובערד (6,664 שקלים).

שכר חודשי ממוצע של חרדים לפי יישוב ומגדר (באלפי שקלים), 2021

מקור: עיבודי המכון החרדי למחקרי מדיניות לנתונים מנהליים

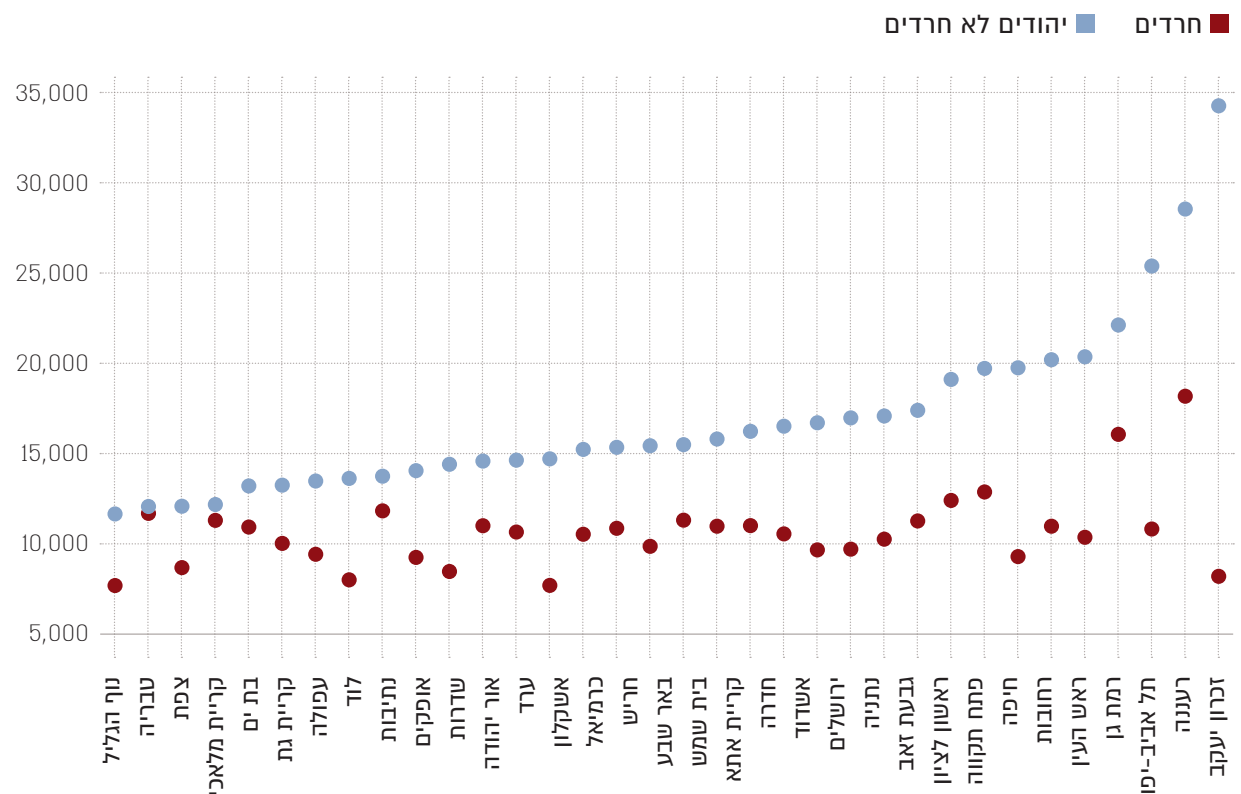
בהשוואת השכר הממוצע של גברים חרדים מועסקים לזה של גברים יהודים שאינם חרדים המתגוררים באותו יישוב עולה כי חרדים מרוויחים פחות בכל היישובים, אולם גובה הפער משתנה מאוד בין יישוב ליישוב.

בזכרון יעקב נמצא פער השכר הגדול ביותר בין גברים חרדים לגברים יהודים שאינם חרדים: גבר חרדי ביישוב משתכר כרבע משכרו של גבר יהודי שאינו חרדי המתגורר ביישוב. ההסבר לפער נעוץ בממוצע השכר של גברים יהודים שאינם חרדים ביישוב, שהוא הגבוה מבין היישובים שנבדקו וגבוה בהרבה גם מממוצע השכר הארצי. גם בתל אביב נמצאו פערים גדולים בין גברים המתגוררים ביישוב: גבר חרדי שגר בעיר משתכר כ-45% משכרו הממוצע של גבר יהודי שאינו חרדי שגר בעיר.

בטבריה נמצא פער השכר הקטן ביותר בין גברים חרדים לגברים יהודים שאינם חרדים – גבר חרדי שחי בעיר משתכר בממוצע כ-97% משכרו של גבר יהודי שאינו חרדי. עם זאת, כאמור השכר הממוצע של גבר יהודי שאינו חרדי מטבריה נמוך בהפרש ניכר מהשכר הממוצע הארצי בקבוצה זו.

תרשים 54

שכר חודשי ממוצע של גברים בערים מעורבות לפי מגזר ויישוב, בשקלים, 2021

מקור: עיבודי המכון החרדי למחקרי מדיניות לנתונים מנהליים, 2021

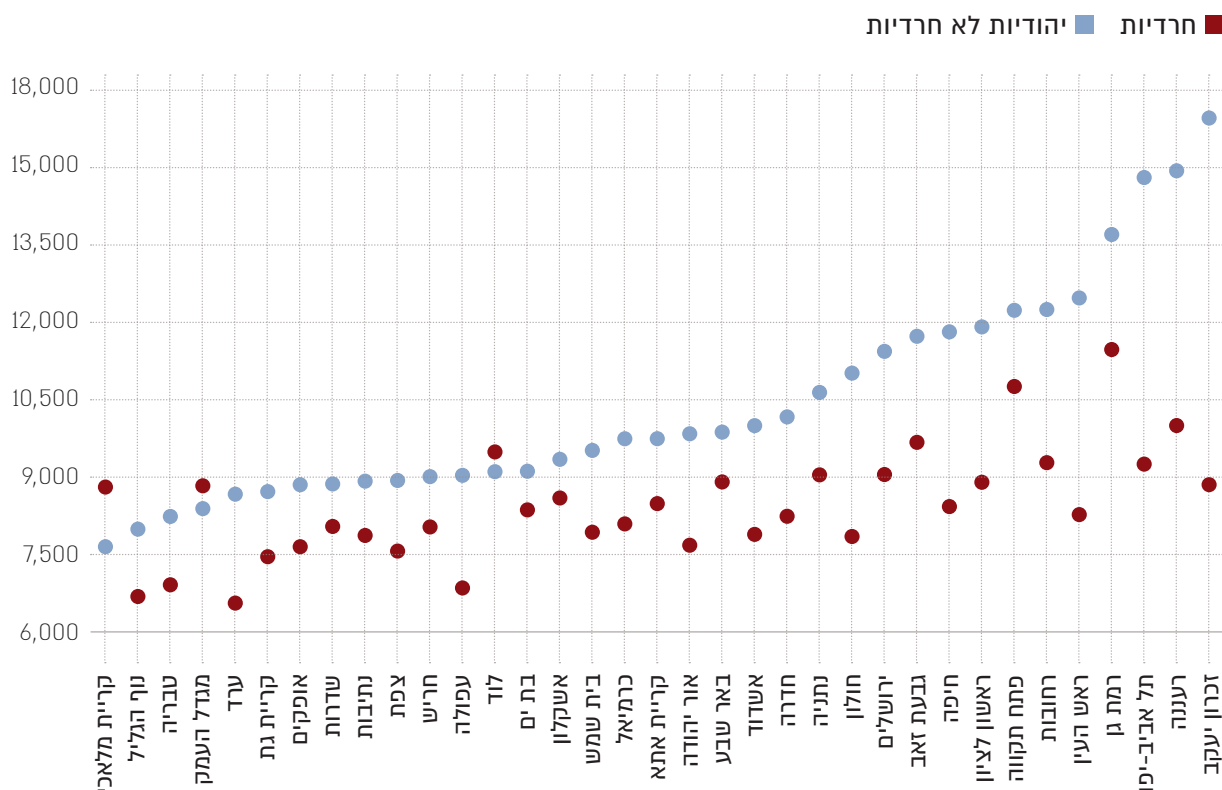
בהשוואת השכר הממוצע של נשים חרדיות לשכרן של נשים יהודיות שאינן חרדיות באותן ערים, לא ניכרת חוקיות ברורה הקובעת את גודל הפערים. כמו אצל גברים, גם בקרב נשים פערי השכר הגדולים ביותר נמצאו בזכרון יעקב: שכרה הממוצע של אישה חרדית המתגוררת ביישוב עומד על 53% משכרה של אישה יהודית שאינה חרדית מן היישוב.

כמו אצל הגברים, שכרה הממוצע של אישה יהודית שאינה חרדית בזכרון יעקב גבוה בהרבה משכרן של נשים בשאר היישובים, וכן ביחס לממוצע הארצי.

שלא כמו בקרב הגברים, יש כמה יישובים שבהם שכרן הממוצע של נשים חרדיות גבוה מהשכר הממוצע של נשים יהודיות שאינן חרדיות; למשל בקריית מלאכי היה שכרה הממוצע של אישה חרדית ב־2021 גבוה בכ־17% משכרה הממוצע של אישה יהודית שאינה חרדית. עם זאת, בעיר זו שכרן הממוצע של נשים יהודיות שאינן חרדיות נמוך הרבה יותר מאשר שכר הנשים בשאר היישובים שנבדקו, ונמוך גם ביחס לממוצע הארצי. גם בערים לוד ומגדל העמק שכרן הממוצע של נשים חרדיות גבוה בכ־5% משכרן הממוצע של נשים יהודיות שאינן חרדיות.

תרשים 55

שכר חודשי ממוצע של נשים בערים מעורבות לפי מגזר ויישוב, בשקלים, 2021

מקור: עיבודי המכון החרדי למחקרי מדיניות לנתונים מנהליים

שיעור תעסוקה לפי זרמים חרדיים

כאמור, החברה החרדית מורכבת משלושה זרמים מרכזיים: ליטאים, חסידיים וספרדים, ונהוג להבחין גם את חסידות חב"ד (שלה מאפיינים ייחודיים) מבין שאר החסידויות. ההבדלים בין הקהילות השונות באים לידי ביטוי גם באופן השתלבותן בשוק העבודה.

בשנת 2021 היה שיעור התעסוקה של נשים חרדיות גבוה משיעור התעסוקה של גברים חרדים בכל הזרמים, אולם

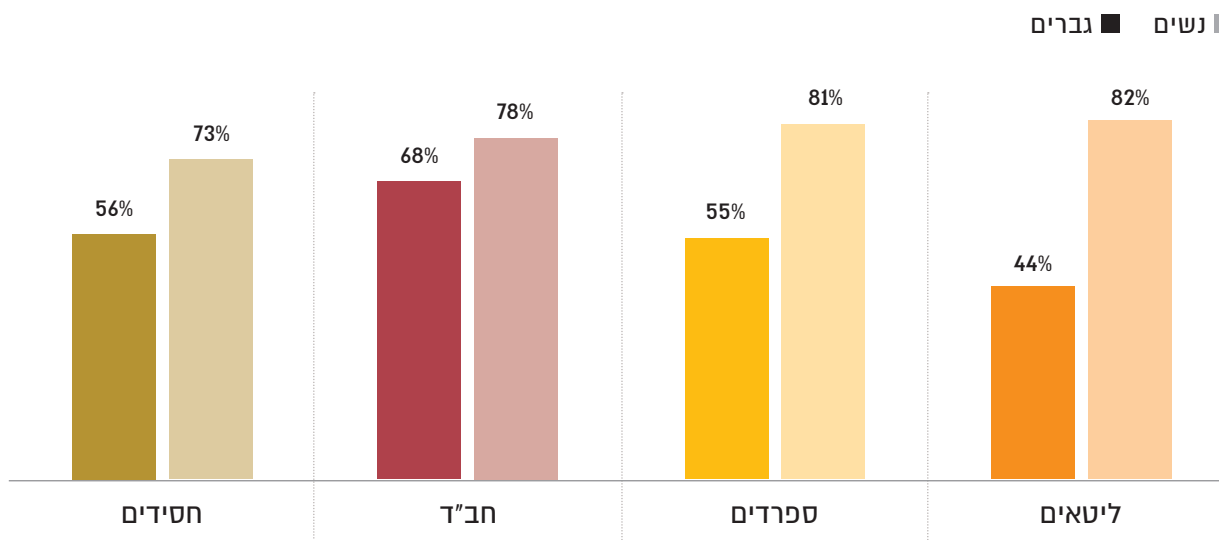
בקהילה הליטאית פערי התעסוקה בין גברים לנשים הם הגדולים ביותר; שיעור התעסוקה של נשים ליטאיות הוא הגבוה מבין הנשים החרדיות, ועומד על 82%, ושיעור התעסוקה של הגברים הליטאים הוא הנמוך מבין הגברים החרדים, ועומד על 44%. זהו ביטוי לכך שהחברה הליטאית היא המובילה את עקרון "חברת הלומדים", ואי-חלוקת עול הפרנסה בין הגבר לאישה בחברה זו בולט מאוד.

בקרב הספרדים שיעור תעסוקת הנשים דומה לשיעור התעסוקה של נשים ליטאיות, ועומד על 81%, אך שיעור התעסוקה של גברים ספרדים גבוה משיעור התעסוקה של גברים ליטאים, ועומד על 55%. בקהילה החסידית פערי התעסוקה בין גברים לנשים הם הקטנים ביותר מבין הזרמים הגדולים: שיעור התעסוקה של גברים חסידים הוא הגבוה ביותר מבין הגברים החרדים – 56%; ושיעור התעסוקה של נשים חסידיות הוא הנמוך מבין הנשים החרדיות – 73%.

היחס בין תעסוקת הנשים לתעסוקת הגברים בכל זרם חרדי מבטא ככל הנראה את התפיסה כי תעסוקה היא נטל משותף של משק הבית, ולא של כל אחד מהפרטים: ככל ששיעור התעסוקה של הנשים גבוה יותר, כך שיעור התעסוקה של הגברים נמוך יותר.

תרשים 56

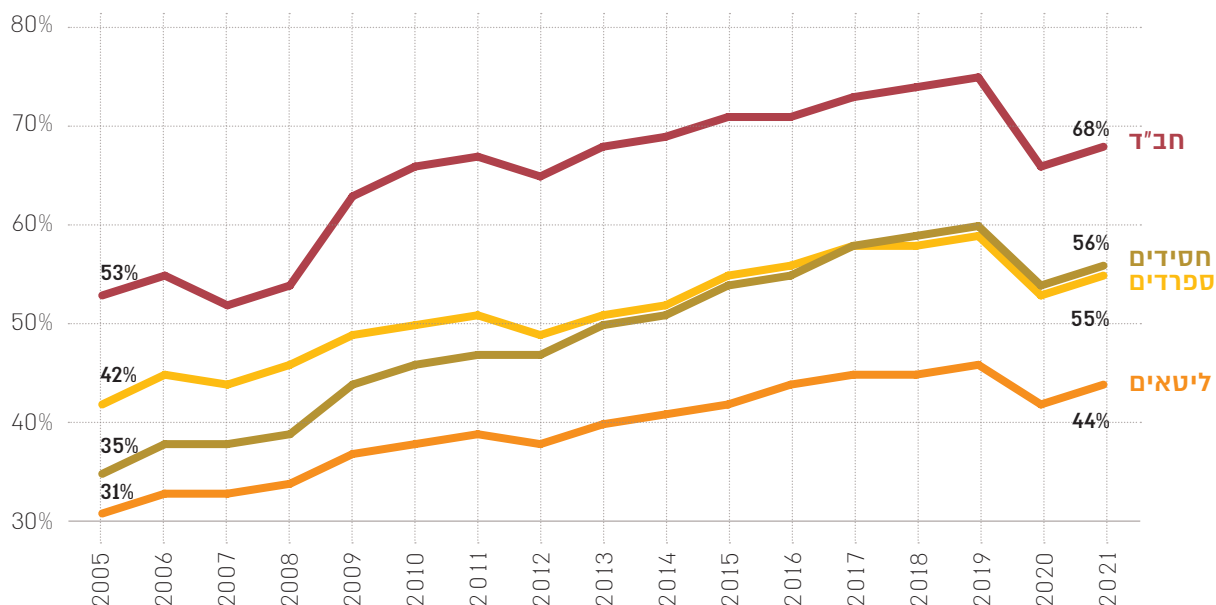
שיעור תעסוקת חרדים לפי מגדר וזרם, 2021

מקור: עיבודי המכון החרדי למחקרי מדיניות לנתונים מנהליים

השוואה בין גברים חרדים מן הזרמים השונים לאורך זמן מגלה כי שיעור התעסוקה של הגברים הליטאים היה הנמוך ביותר מבין כלל הזרמים באופן עקבי. בשנת 2005 עמד שיעור התעסוקה של הליטאים על 31%, והוא טיפס בהדרגה ל-44% בשנת 2021. בקרב גברים חסידים נרשמה העלייה הגדולה ביותר בשיעורי התעסוקה; בשנת 2005 היה שיעור התעסוקה בקרבם נמוך משל הספרדים (35% לעומת 42%, בהתאמה), אך עד שנת 2021 צומצמו הפערים וכיום שיעור התעסוקה של החסידים אף עולה במעט על שיעור התעסוקה של הספרדים – 56% לעומת 55%, בהתאמה. בשנים 2020-2021 חלה ירידה בשיעורי התעסוקה של גברים חרדים מכל הזרמים, בשל השפעות הקורונה על שוק העבודה בישראל.

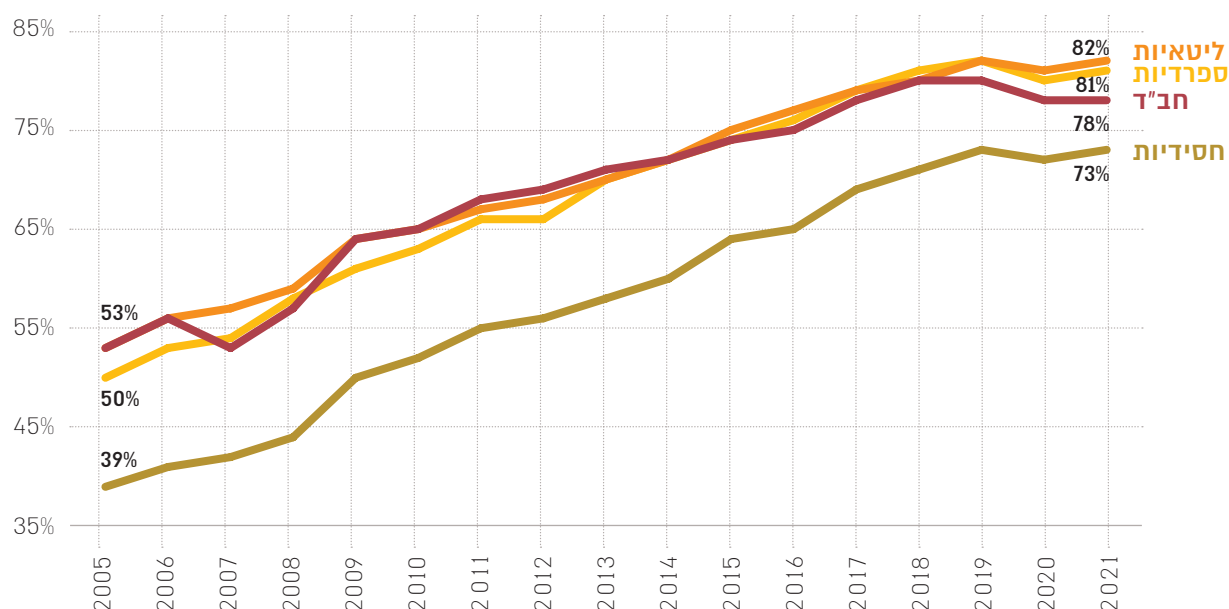
שיעור תעסוקת גברים חרדים לפי זרמים, 2005-2021, גילי 25-64

מקור: עיבודי המכון החרדי למחקרי מדיניות לנתונים מנהליים

בקרב נשים חרדיות מכל הזרמים עלה שיעור התעסוקה מאוד בין 2005 ל-2021, אך יש הבדלים בין הזרמים בשיעור הגידול. שיעור התעסוקה של נשים חסידיות עמד בשנת 2005 על 39%, נמוך באופן ניכר משיעור התעסוקה של נשים ספרדיות וליטאיות (כ-50%). עד שנת 2021 שיעור התעסוקה של נשים חסידיות כמעט הכפיל את עצמו והגיע ל-73%, ושיעור התעסוקה של נשים ספרדיות וליטאיות הגיע לכ-82%. הפער בין הנשים החסידיות לנשים משאר הזרמים הצטמצם אפוא – אך שיעורי התעסוקה שלהן נותרו הנמוכים ביותר, ובפער ניכר.

שיעור תעסוקת נשים חרדיות לפי זרמים, 2005-2021, גילי 25-64

מקור: עיבודי המכון החרדי למחקרי מדיניות לנתונים מנהליים

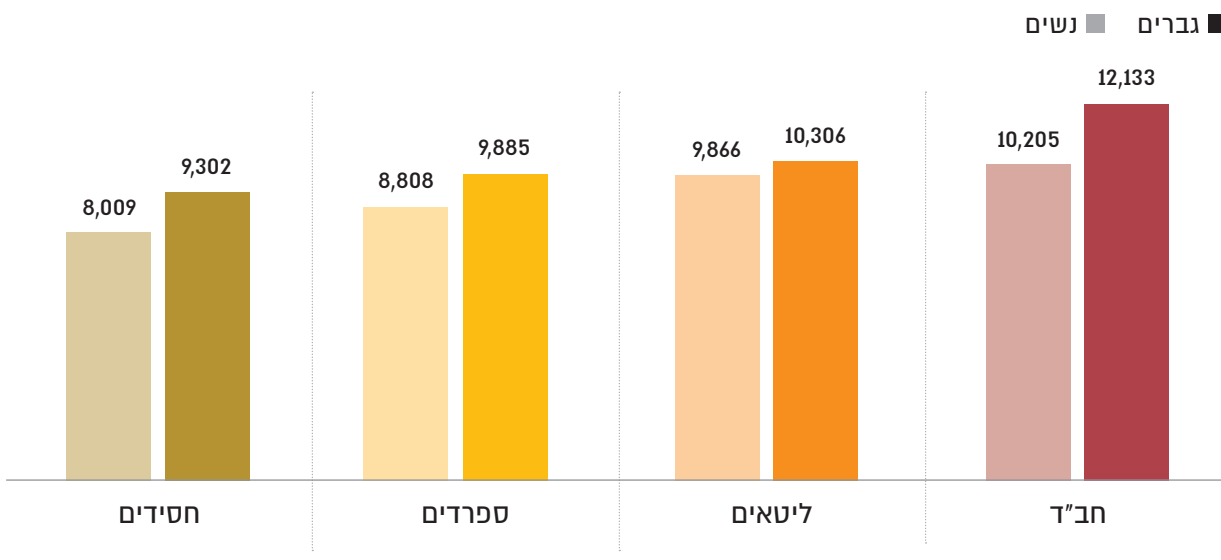
שכר לפי זרמים חרדיים

ההבדלים בין מאפייני התעסוקה של הזרמים השונים בחברה החרדית באים לידי ביטוי גם בפערים בשכר החודשי הממוצע. בכל הזרמים שכרם החודשי הממוצע של הגברים גבוה משכרן של הנשים, אך בחברה החסידיית פערי השכר הם הגדולים ביותר. נוסף על כך, בקרב החסידים העובדים שכרם של גברים ושל נשים כאחד הוא הנמוך ביותר מבין הזרמים החרדיים: שכרה של אישה חסידיית עומד על 8,009 שקלים לחודש בממוצע, ושכרו של גבר חסידי – על 9,302 שקלים בממוצע.

שכרם של גברים ושל נשים מהזרם הספרדי מעט גבוה יותר: שכרה הממוצע של אישה ספרדית הוא 8,808 שקלים, ושל גבר – 9,885 שקלים. בקהילה הליטאית ממוצע השכר הוא הגבוה ביותר מבין הזרמים הגדולים, וגם פערי השכר בין נשים לגברים הם הקטנים ביותר: שכרה הממוצע של אישה ליטאית עומד על 9,866 שקלים, ושל גבר ליטאי – על 10,306 שקלים.

שכרם הממוצע של גברים מחסידות חב"ד גבוה בפער ניכר משכרם של גברים משלושת הזרמים הגדולים – כנראה בגלל שיעור האקדמאים הגבוה יחסית בקרבם.

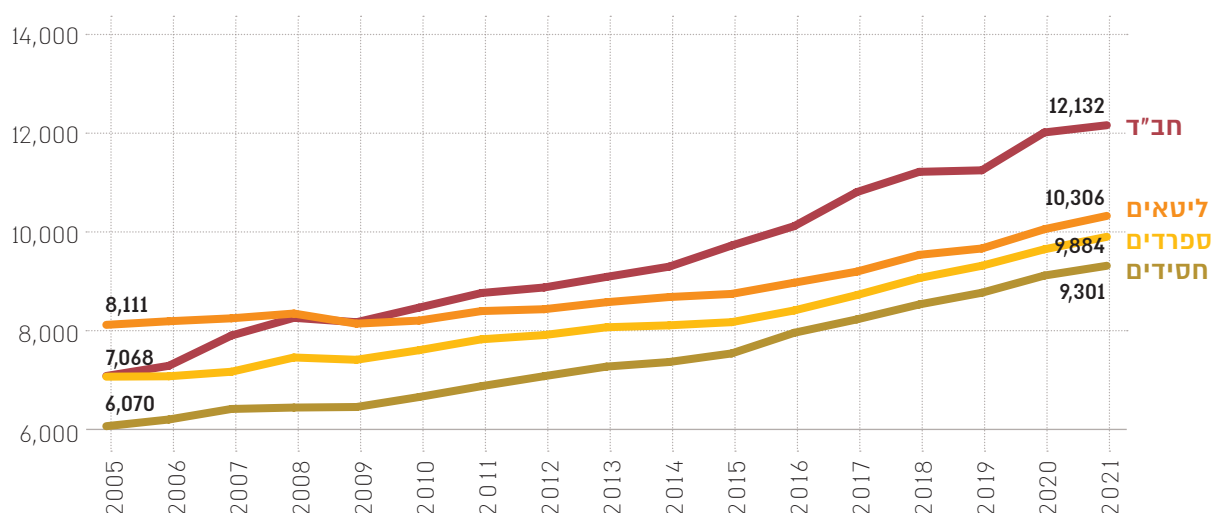
שכר חודשי ממוצע של שכירים חרדים לפי מגדר וזרם, גילי 25-64, 2021

מקור: עיבודי המכון החרדי למחקרי מדיניות לנתונים מנהליים

בין 2005 ל-2021 הצטמצמו בהדרגה פערי השכר בין גברים חרדים מ-3 הזרמים הגדולים, אם כי הדירוג נותר בעינו. בכל התקופה היה שכרם הממוצע של גברים חסידיים הנמוך ביותר מבין הזרמים; בשנת 2005 עמד שכרם הממוצע על 6,070 שקלים, לעומת גברים ספרדים, שהשתכרו 7,068 שקלים בממוצע (16% יותר מגברים חסידיים), ולעומת גברים ליטאים, שהשתכרו 8,111 שקלים בממוצע (34% יותר מהחסידיים, ו-15% יותר משכרם הממוצע של הספרדים). בשנת 2021 עמד שכרם הממוצע של גברים ספרדים על 9,885 שקלים, ושל גברים חסידיים – על 9,302 שקלים, כך שפער השכר ביניהם הצטמצם מ-16% ל-6%. שכרם הממוצע של גברים ליטאים עמד בשנה זו על 10,306 שקלים, כך שפער השכר בין גברים ליטאים לגברים חסידיים הצטמצם ל-11%, והפער בין ליטאים לספרדים – ל-4% בלבד. במילים אחרות, בקרב גברים ליטאים קצב עליית השכר היה האיטי ביותר: בשנים 2005-2021 חל גידול של 36% בשכרם של הגברים הספרדים, של 50% בשכרם של הגברים החסידיים, ושל 24% בלבד בשכרם של גברים ליטאים. גם במגמות השכר בולטת העלייה המרשימה שחלה בשכרם של חסידי חב"ד, אשר פתחו בעשור האחרון פער גדול מן הזרמים האחרים. כפי שיוצג בפרק ההשכלה, עלייה מהירה זו תואמת במידה רבה את הזינוק שחל בשיעור האקדמאים בחסידות זו בעשור האחרון.

שכר חודשי ממוצע של גברים חרדים שכירים לפי זרמים, בשקלים, 2005-2021

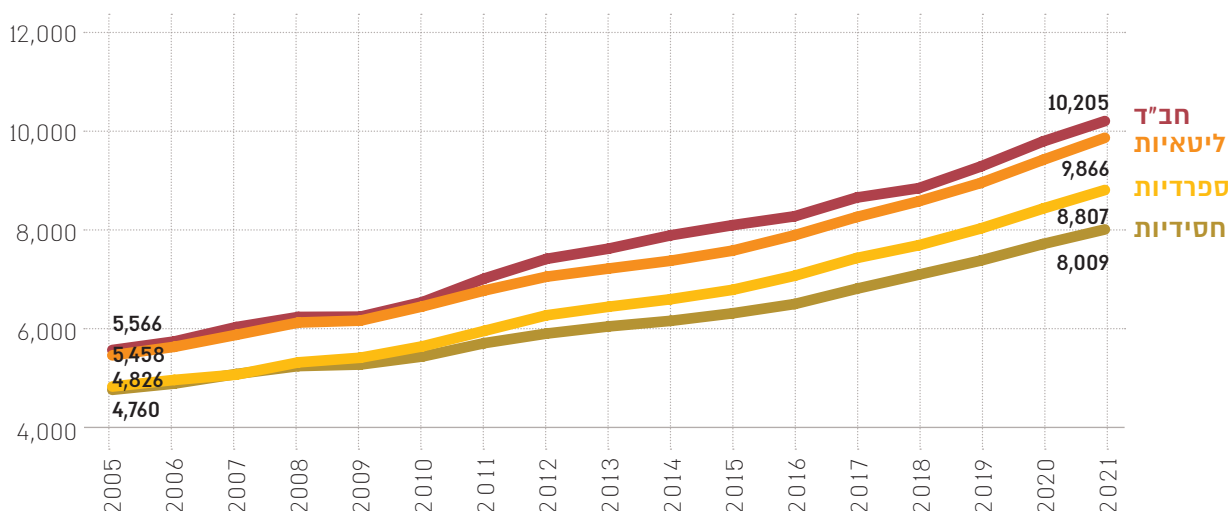

מקור: עיבודי המכון החרדי למחקרי מדיניות לנתונים מנהליים

לאורך כל התקופה (2005-2021) היו נשים ליטאיות ונשות חב"ד בעלות השכר הגבוה ביותר, ונשים חסידיות וספרדיות השתכרו בממוצע הרבה פחות מהן. בשנת 2005 השתכרו נשים ספרדיות 4,826 שקלים בחודש בממוצע, נשים חסידיות – 4,760 שקלים, ונשים ליטאיות השתכרו 5,458 שקלים בחודש – 15% יותר מנשים חסידיות, ו-13% יותר מנשים ספרדיות. בעשור וחצי האחרונים חלה עלייה גדולה בשכרן הממוצע של נשים חרדיות מכל הזרמים, אך בזרמים מסוימים קצב הגידול היה מהיר יותר מאחרים. אצל נשים ספרדיות חלה העלייה הגדולה ביותר, של 83%, וכך הגיע שכרן הממוצע ל-8,808 שקלים ב-2021. שכרן של הנשים הליטאיות ושל נשות חב"ד עלה בתקופה זו בשיעור דומה, 81% ו-82% (בהתאמה) ועמד בשנת 2021 על 9,866 שקלים ועל 10,205 שקלים (בהתאמה).

בתחתית הרשימה נמצאות הנשים החסידיות, אשר שכרן הממוצע עלה בתקופה זו ב-68% בלבד, ועמד בשנת 2021 על 8,009 שקלים בחודש. בשל כך התרחב פער השכר בין הנשים הליטאיות ונשות חב"ד ובין הנשים החסידיות בהדרגה במשך התקופה מ-15% ל-23% – ולעומת זאת, פער השכר בין ליטאיות ונשות חב"ד ובין הנשים הספרדיות נותר יציב, ועמד בשנת 2021 על 12%. כפי שיוצג בפרק ההשכלה, שיעור האקדמאיות החסידיות נמוך בהרבה משיעור האקדמאיות בזרמים האחרים – והדבר בא לידי ביטוי בשכרן הנמוך.

שכר חודשי ממוצע של נשים חרדיות שכירות לפי זרמים, בשקלים, 2021-2005

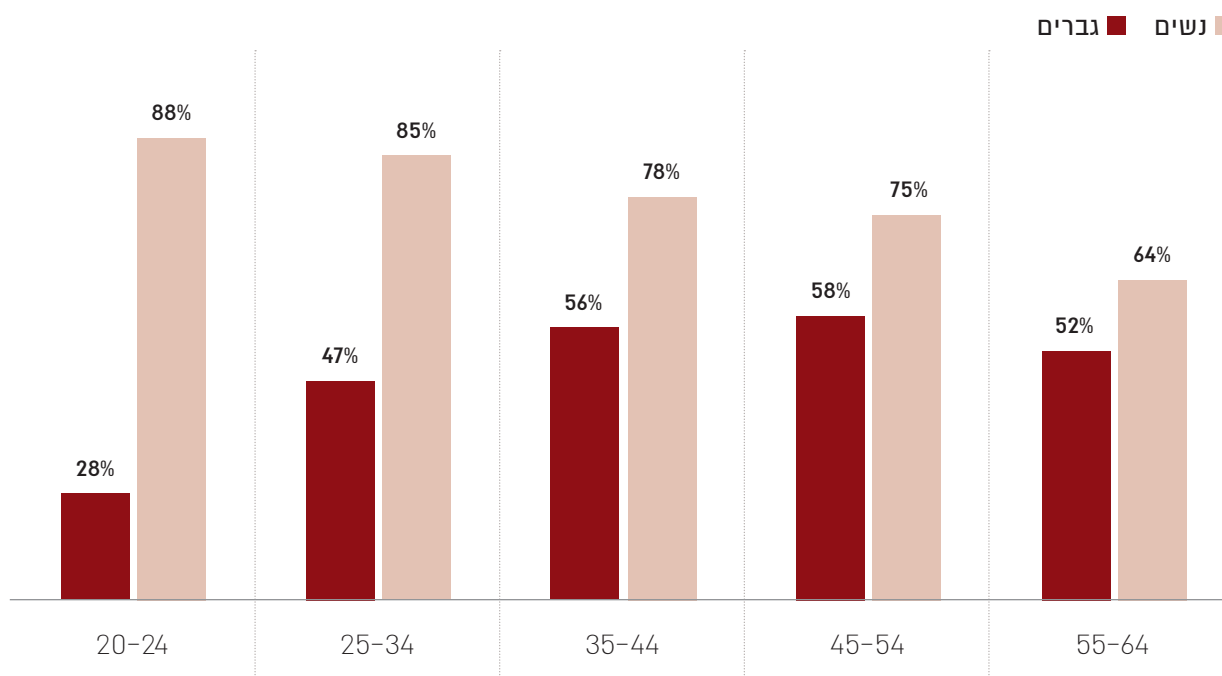

מקור: עיבודי המכון החרדי למחקרי מדיניות לנתונים מנהליים

שיעור תעסוקה לפי קבוצות גיל

מסלול התעסוקה הייחודי של החרדים מוביל להבדלים גדולים במאפייני התעסוקה של קבוצות הגיל השונות. בין שיעור התעסוקה של נשים לזה של גברים חרדים מתקיים יחס הפוך: שיעור התעסוקה של נשים חרדיות הולך ויורד עם הגיל, ושל גברים חרדים – הולך ועולה. אפשר להסביר מגמה זו בכך שגברים חרדים לומדים בצעירותם בישיבות, בעוד האישה החרדית נושאת בעול פרנסת משק הבית – ואילו בשלבים מאוחרים יותר, כאשר הגברים פורשים מהישיבה ונכנסים למעגל התעסוקה, הם מפצים על הירידה ההדרגתית בתעסוקת הנשים עם התרחבות המשפחה. בהתאם לעיקרון זה, שיעור התעסוקה הגבוה ביותר של נשים נמדד בקבוצת הגיל הצעירה ביותר (20-24) ועומד על 88%. בקבוצת גיל זו שיעור התעסוקה של גברים חרדים הוא הנמוך ביותר, ועומד על 28% בלבד. בקרב בני 25-34 עולה שיעור התעסוקה של גברים חרדים ל-47%, ושל נשים חרדיות יורד מעט ל-85%. בגילי 35-44 שיעור התעסוקה של גברים חרדים שוב עולה, ל-56%, ושל נשים חרדיות יורד ל-78%. בקבוצת הגיל 45-54 שיעור התעסוקה של גברים חרדים מגיע לשיא של 58%, ושל נשים חרדיות יורד ל-75%. בקרב בני 55-64 שיעורי התעסוקה של נשים ושל גברים כאחד יורדים: אצל נשים חרדיות בגיל זה עומד השיעור על 64%, ואצל גברים חרדים – על 52%.

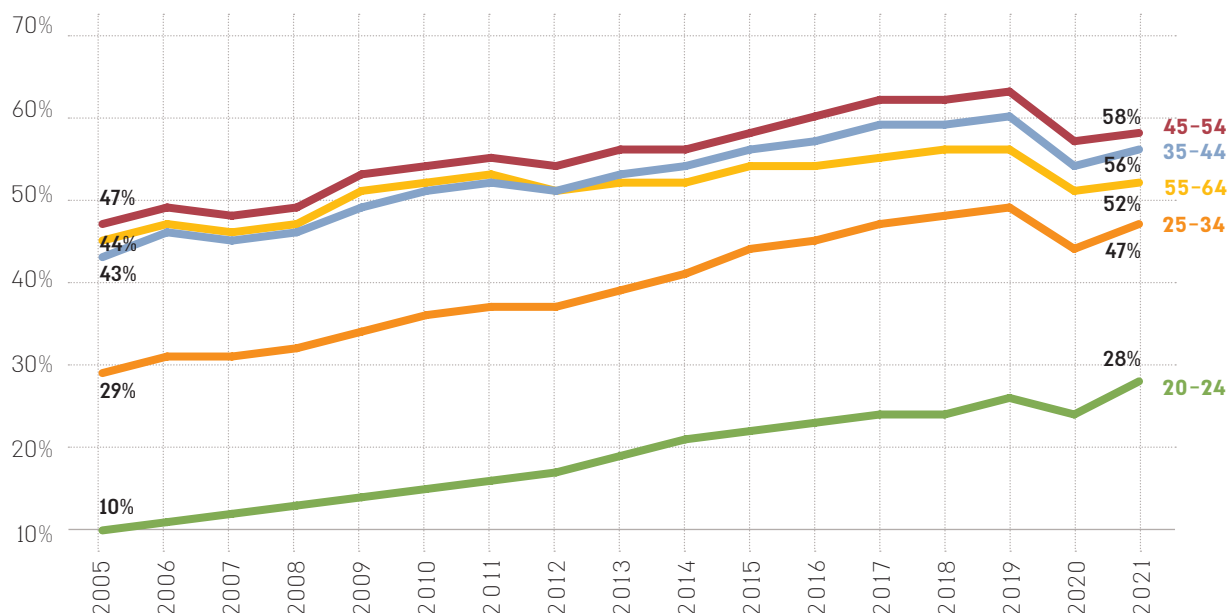
שיעור תעסוקת חרדים לפי מגדר וקבוצות גיל, 2021

מקור: עיבודי המכון החרדי למחקרי מדיניות לנתונים מנהליים

מבחינת מגמות התעסוקה בקרב גברים בשני העשורים האחרונים, ניכר כי בכל אחת מקבוצות הגיל החלה עלייה סביב שנת 2006. העלייה הגדולה ביותר התרחשה בקרב הצעירים: שיעור התעסוקה של בני 20-24 עלה מ-10% בשנת 2005 ל-28% בשנת 2021, ושל בני 25-34 עלה מ-29% ל-47%. הקצב המהיר של עלייה בתעסוקה בקרב הצעירים החרדים מלמד כי זהו דור חרדי שעובד בשיעורים גבוהים מן הדור שקדם לו. מכך ניתן להסיק בסבירות גבוהה כי מגמת העלייה בתעסוקת גברים חרדים צפויה להימשך גם בשנים הקרובות, בשל חילופי הדורות.

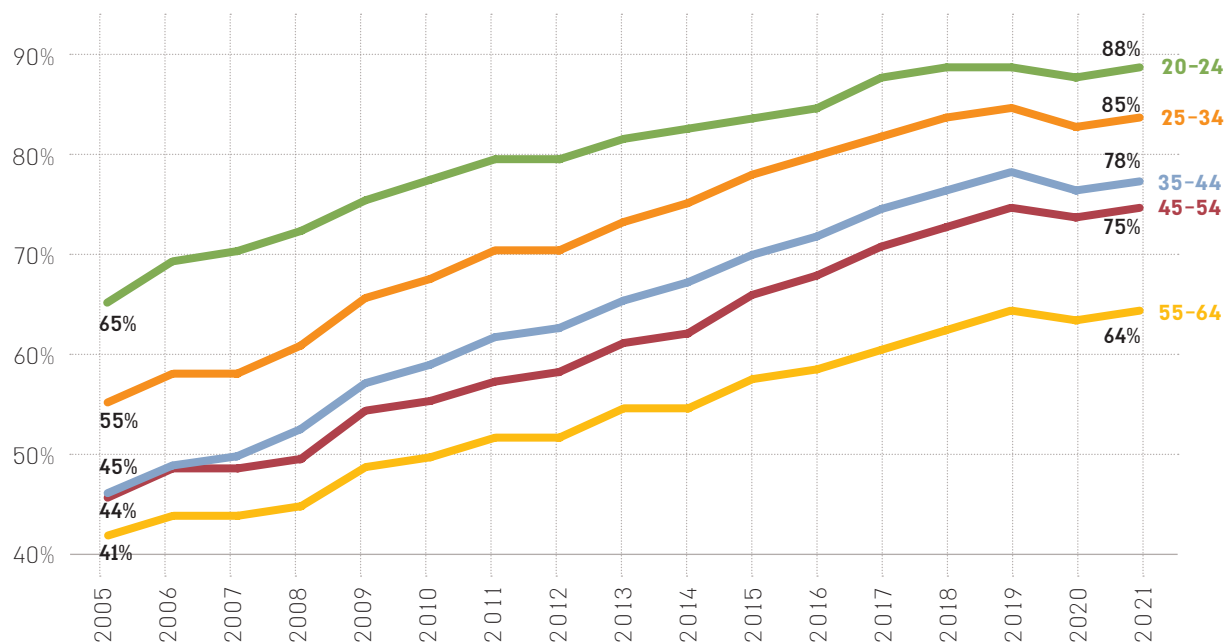
שיעור תעסוקת גברים חרדים לפי קבוצות גיל, 2005-2021

מקור: עיבודי המכון החרדי למחקרי מדיניות לנתונים מנהליים

גם אצל הנשים החרדיות החלה מגמת עלייה בתעסוקה סביב שנת 2006, אך קצב העלייה היה מהיר משל הגברים. העלייה הגדולה ביותר נרשמה בקבוצת הגיל 44-35, מ-44% בשנת 2005 ל-78% בשנת 2021. בקרב צעירות בגילי 34-25 נרשמה בתקופה זו עלייה בהיקף דומה – מ-55% ל-85% – ובקרב בנות 54-45 עלה שיעור התעסוקה מ-45% ל-75%. שיעור התעסוקה של בנות 24-20 עלה בתקופה זו מ-65% ל-88%. קבוצת הגיל הזאת אינה נכללת בהגדרה של גילי העבודה העיקריים (25-64), אך לו הייתה נכללת – פער התעסוקה בין יהודיות שאינן חרדיות לבין חרדיות היה נסגר לחלוטין. כלומר, בפועל תעסוקת נשים חרדיות זהה כבר היום לתעסוקת יהודיות שאינן חרדיות.

שיעור תעסוקת נשים חרדיות לפי קבוצות גיל, 2005-2021

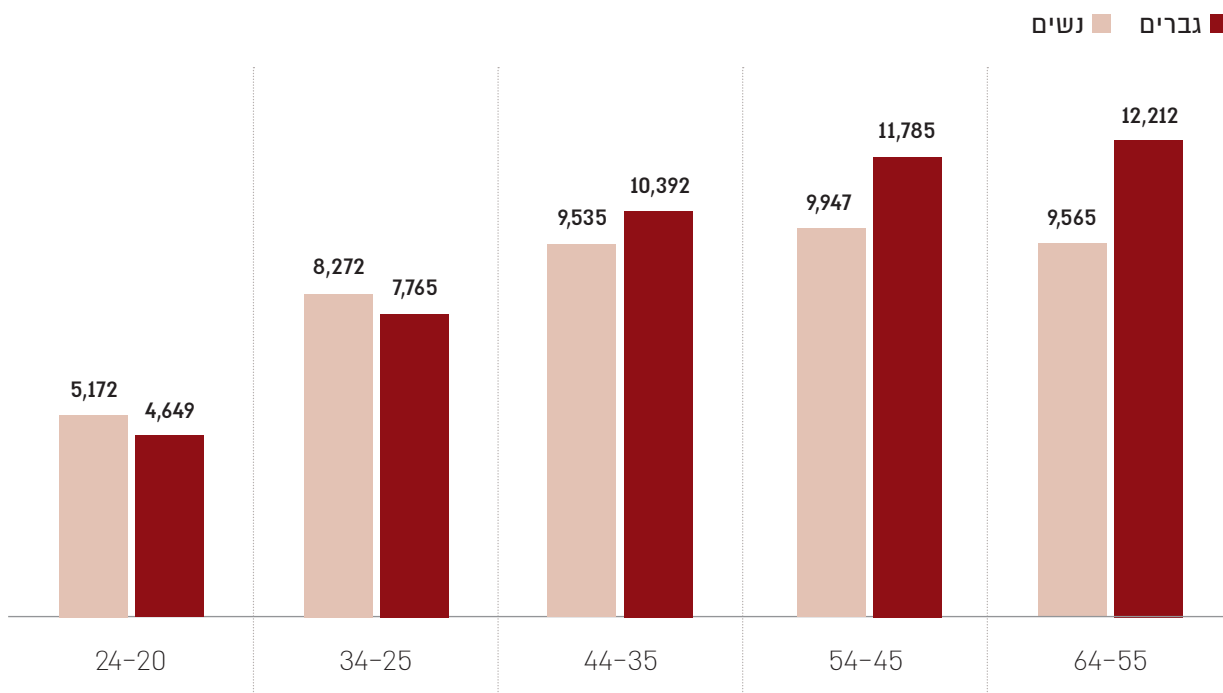
מקור: עיבודי המכון החרדי למחקרי מדיניות לנתונים מנהליים

שכר לפי קבוצות גיל

נוסף על שיעורי התעסוקה, יש הבדלים גם בשכר הממוצע בקבוצות הגיל השונות. אולם בניגוד לשיעורי התעסוקה, השכר הממוצע של גברים ונשים כאחד עולה עם הגיל. שכרן הממוצע של נשים חרדיות עולה בהדרגה: מ־5,172 שקלים בגילי 20-24 ל־8,272 שקלים בגילי 25-34, ואז שוב ל־9,535 שקלים בגילי 35-44, ולבסוף מגיע לשיא בקבוצת הגיל 45-54 – 9,947 שקלים. בקבוצת הגיל המבוגרת ביותר, 55-64, השכר יורד מעט – כנראה בגין ירידה בהיקף המשרה הממוצעת.

בקרב גברים חרדים השכר הממוצע עולה מ־4,649 שקלים בגילי 20-24 ל־7,765 שקלים בגילי 25-34. הוא ממשיך לעלות ל־10,392 שקלים בגילי 35-44, ול־11,785 שקלים בגילי 45-54. בניגוד לנשים, שיא השכר של גברים חרדים מגיע בקבוצת הגיל המבוגרת ביותר: בני 55-64 משתכרים בממוצע 12,212 שקלים.

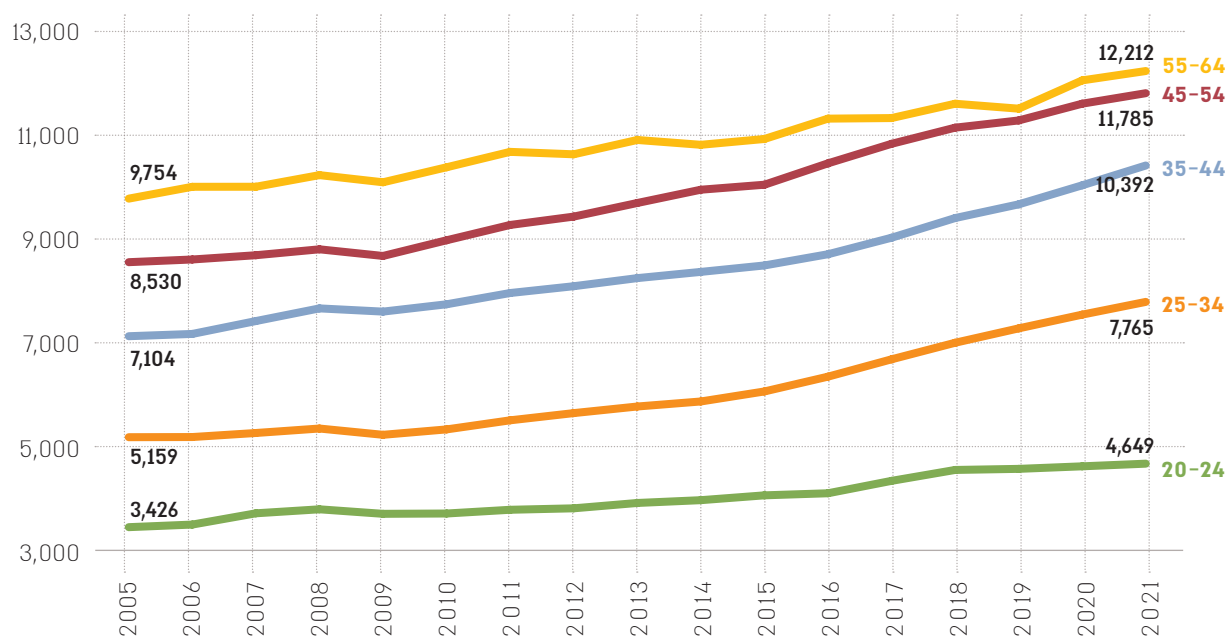
שכר חודשי ממוצע של מועסקים חרדים לפי מגדר וקבוצות גיל, 2021

מקור: עיבודי המכון החרדי למחקרי מדיניות לנתונים מנהליים

בין 2005 ל-2021 עלה השכר הממוצע בכל קבוצות הגיל, אך בשיעור שונה. שכרם הממוצע של בני 34-25 עלה בשיעור של 50%, מ-5,159 שקלים בשנת 2005 ל-7,765 שקלים בשנת 2021. שכרם של בני 44-35 עלה בשיעור דומה של 46%, מ-7,104 שקלים בשנת 2005 ל-10,392 שקלים בשנת 2021. שכרם של בני 24-20 ושל בני 54-45 עלה בשיעור של כ-37% בתקופה זו, ושכרם של בני 64-55 עלה ב-25% בלבד.

שכר חודשי ממוצע של גברים חרדים לפי קבוצות גיל, 2005-2021

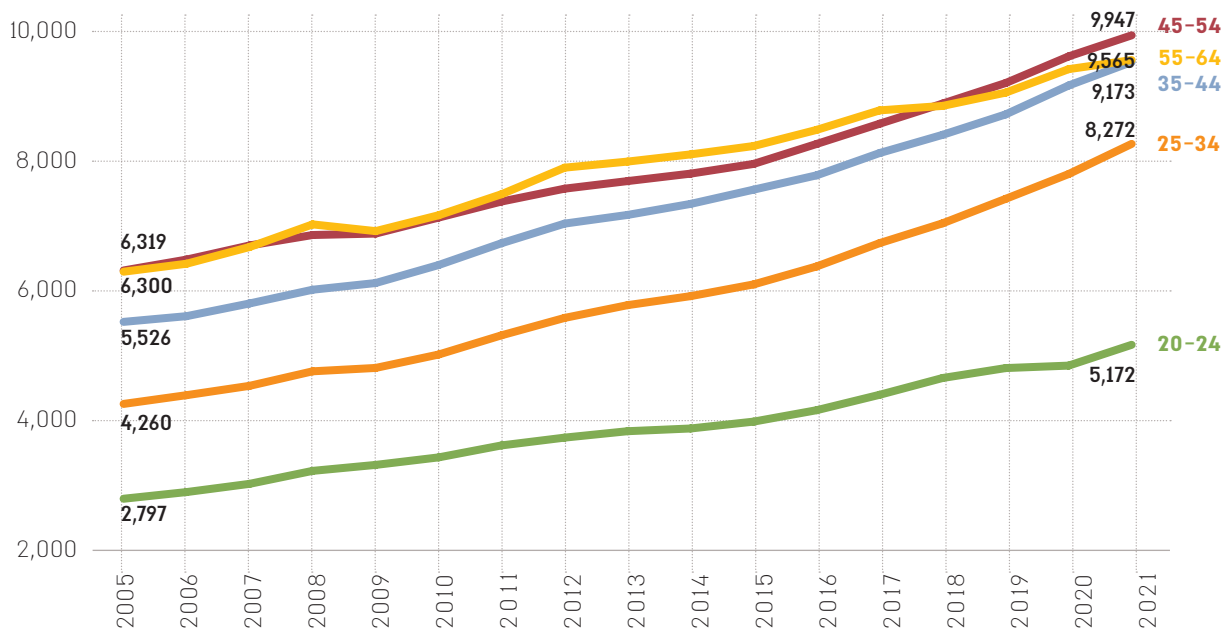

מקור: עיבודי המכון החרדי למחקרי מדיניות לנתונים מנהליים

מגמות השכר של הנשים החרדיות שונות מאלו של הגברים. ראשית, השכר הממוצע של כל קבוצות הגיל עלה במידה רבה יותר משל הגברים; שכרם של גברים עלה בתקופה זו בכ-40%, ושכר הנשים עלה בכ-70%. שנית, הפערים בין קבוצות הגיל גדולים יותר. בנות 25-34 מובילות במגמת העלייה בשכר: שכרן עלה בין 2005 ל-2021 ב-94%, מ-4,260 שקלים בשנת 2005 ל-8,272 שקלים בשנת 2021. שכרן של הנשים הצעירות יותר, בנות 20-24, עלה בתקופה זו ב-85%, מ-2,797 שקלים בשנת 2005 ל-5,172 שקלים בשנת 2021. שכרן של בנות 35-44 עלה בתקופה זו ב-73%, מ-5,526 שקלים בשנת 2005 ל-9,535 שקלים בשנת 2021. שכרן של קבוצות הגיל המבוגרות ביותר, בנות 45-54 ובנות 55-64, עלה בכ-55% בתקופה זו.

הבדלים אלו במגמות השכר של נשים חרדיות מקבוצות גיל שונות עשויים להצביע על השפעות של הכשרות חדשות בסמינרים החרדיים לבנות והנגשתה של ההשכלה הגבוהה, המאפשרים לנשים חרדיות צעירות להיכנס לענפים ולמקצועות בפריון גבוה יותר בשלב מוקדם בחייהן. לעומתן הגברים, הנכנסים אל שוק העבודה בשלב מאוחר יותר ואף רוכשים את הכשרתם או השכלתם בשלב מאוחר יותר (כפי שיוצג בפרק ההשכלה), מגיעים לרמות שכר גבוהות יותר בגיל מבוגר בהרבה. עקב כך, ובשל מבנה פירמידת הגילים של המגזר החרדי, שכרם הממוצע של הגברים החרדים צפוי להמשיך לעלות בקצב איטי בהרבה משכרן של הנשים החרדיות – והן צפויות לעקוף את הגברים גם בשכר החודשי תוך שנים ספורות.

שכר חודשי ממוצע של נשים חרדיות לפי קבוצות גיל, 2021-2005

מקור: עיבודי המכון החרדי למחקרי מדיניות לנתונים מנהליים

מ

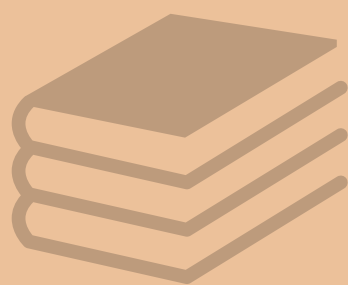
ערכת החינוך היא אחד הצירים המרכזיים שסביבם החברה החרדית מתארגנת ופועלת. היא משמשת כלי מרכזי לחינוך לערכים ולזהות חרדית, ומכינה את הצעירים והצעירות החרדים לקראת השתלבות כבוגרים בחברה החרדית ושמירה על המשכיותה בצורתה הנוכחית. בשל כך, במובנים רבים היא פועלת באופן עצמאי ובצורה שונה מאוד משאר מערכות החינוך בישראל.

בחינוך החרדי מתקיימת הפרדה מוחלטת מבחינה מגדרית, כך שלמעשה מתקיימות שתי מערכות חינוך שונות – לבנים ולבנות. ההפרדה המגדרית מלווה בהבדלים גדולים באופי החינוך. היעד המרכזי של מערכת החינוך לבנים הוא הקניית ידע ומיומנויות בעולם התורני והכנה לקראת לימודים תורניים ברמה גבוהה. מנגד, מערכת החינוך לבנות נועדה בין היתר להעניק לבוגרותיה כלים להשתלבות בעולם התעסוקה ולשמירת מקומן המרכזי במשק הבית החרדי.

קצב הגידול המהיר של החברה החרדית מתבטא ביתר שאת בחלקם ההולך ועולה של התלמידים החרדים מכלל מערכת החינוך בישראל. ב־20 השנים האחרונות צמח שיעורם מ־13% לכ־20%, והוא צפוי להמשיך לגדול בקצב מהיר גם בשנים הבאות.

מגמת התפרסותה הגאוגרפית של החברה החרדית אל מעבר לערים החרדיות, שהוצגה בפרק הדיור, מקבלת ביטוי גם בנוכחותם של התלמידים החרדים ביישובים שאינם חרדיים. בערים כמו בית שמש, ערד, אופקים ועוד זינק שיעור התלמידים החרדים מכלל התלמידים ביישוב בעשרות אחוזים בעשורים האחרונים.

תמונת מערכת החינוך החרדית נראית יציבה למדי באופייה בעשור האחרון, ומסגרות החינוך הוותיקות שומרות על גודלן ועל נוכחותן. עם זאת, בעומק הדברים אפשר לראות כי למרות נטייתה לשמרנות, לאורך השנים חלו שינויים ביכולת של מערכת זו להכין צעירים וצעירות חרדים להשתלבות בתעסוקה ובכלכלה הישראלית: שיעור מקבלי הבגרות בקרב התלמידים עלה בעשור האחרון וכמעט הכפיל עצמו בקרב הבנים החרדים, לצד צמיחת החינוך הממלכתי־חרדי.

חינוך

נתונים מרכזיים

40%

לומדים ברשת החינוך העצמאי.

חלק ניכר מהתלמידים החרדים בחינוך היסודי
לומדים ברשת החינוך העצמאי: 64% מכלל
הבנות החרדיות ו-16% מכלל הבנים החרדים

390,000

תלמידים

במערכת החינוך החרדית

שהם כ-20% מכלל תלמידי ישראל,
וכ-26% מהתלמידים היהודיים בישראל

22%

לומדים במוסדות הפטור. מוסדות הפטור

הם חלק ניכר בחינוך היסודי – 43% מכלל
הבנים החרדים ו-2% מכלל הבנות החרדיות

10,000

תלמידים

בחינוך הממלכתי-חרדי

שהם כ-4% מהחינוך החרדי היסודי

20%

לומדים ברשת מעיין החינוך התורני.

גם רשת מעיין החינוך התורני היא חלק
ניכר מהחינוך היסודי: 22% מכלל הבנים
החרדים ו-17% מכלל הבנות החרדיות

11%

מהתלמידים החרדים

זכאים לתעודת בגרות, לעומת 60%
בחינוך הלא יהודי, 71% בחינוך
הממלכתי ו-82% בחינוך הדתי

8%

לומדים
במודיעין עילית

8%

לומדים
בבית שמש

15%

לומדים
בבני ברק

23%

מהחרדים לומדים
בירושלים

מגמות מרכזיות

התלמידים החרדים

שיעור הילדים החרדים עלה מ-13% בשנת 2000 ל-20% מכלל מערכת החינוך בשנת 2023, ומצוי במגמת עלייה מתמשכת.

שיעור התלמידים החרדים הלומדים בחינוך הממלכתי-חרדי צמח

מכ-1% בשנת 2014 לכ-5% בשנת 2023.

מסגרות החינוך

מסגרות החינוך הוותיקות במגזר החרדי – החינוך העצמאי, מעיין החינוך התורני ומוסדות הפטור – שומרות בעשור האחרון על יציבות בשיעורי התלמידים בהן.

חרדים בערים מעורבות

שיעור התלמידים החרדים בערים מעורבות זינק בין 2000 ל-2023: בבית שמש מספר התלמידים החרדים עלה מ-27% ל-75% מכלל התלמידים בעיר; בערד – מ-10% ל-51%; באופקים – מ-24% ל-50%; ובקריית גת – מ-9% בשנת 2000 ל-32% ב-2023.

זכאות לתעודת בגרות

שיעור הזכאיות לתעודת בגרות מקרב התלמידות החרדיות עלה בין 2015 ל-2022 מ-21% ל-25%, ובקרב הבנים השיעור כמעט הכפיל עצמו: מ-2.6% ב-2015 לכ-4.7% ב-2022.

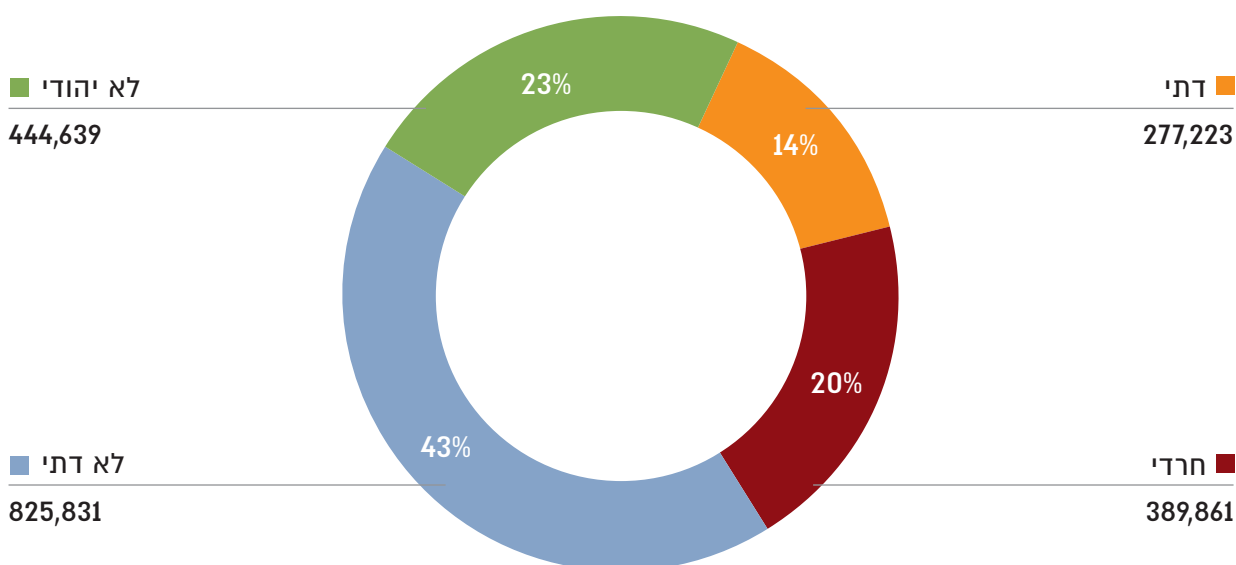
התפלגות התלמידים במערכת החינוך לפי מגזר

רוב מוסדות החינוך בישראל משתייכים לאחת משתי מערכות: חינוך עברי וחינוך ערבי. בחינוך עברי מתקיימות שלוש מערכות פיקוח שונות: ממלכתי, ממלכתי-דתי וממלכתי-חרדי.

נכון לשנת 2023 לומדים במערכת החינוך בישראל (כיתות א'–י"ב) כ-1,940,000 תלמידים, מתוכם כ-1,490,000 תלמידים בחינוך העברי. בבתי הספר החרדיים לומדים כ-390,000 תלמידים, כך ששיעור התלמידים החרדים הוא כ-20% מכלל התלמידים במערכת החינוך כולה, וכ-26% מכלל התלמידים במערכת החינוך היהודית. חלקו של החינוך הממלכתי הוא 43% ממערכת החינוך בישראל, של החינוך הממלכתי שאינו יהודי – 23%, ושל החינוך הממלכתי-דתי – 14%.

תרשים 68

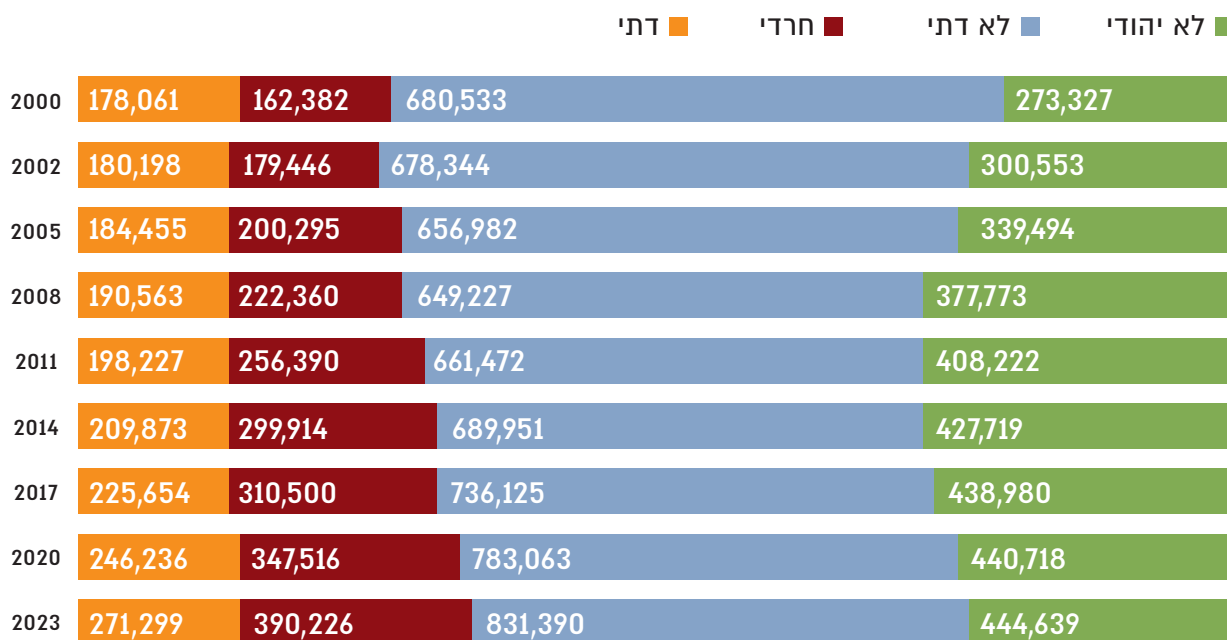
התפלגות התלמידים במערכת החינוך בישראל, לפי מגזר, 2023

מקור: עיבודי המכון החרדי למחקרי מדיניות לנתוני משרד החינוך

לאורך השנים חלו שינויים בהתפלגות התלמידים בין מערכות החינוך השונות. חלקם של התלמידים החרדים עלה מ-13% מכלל התלמידים בשנת 2000 ל-20% בשנת 2023. שיעור התלמידים במוסדות חינוך בפיקוח ממלכתי-דתי נותר יציב לאורך התקופה הנמדדת (14%), וחלקו של הפיקוח הממלכתי הצטמצם מ-53% מכלל התלמידים בשנת 2000 ל-43% בשנת 2023. משקלו של החינוך הערבי גדל מ-21% בשנת 2000 ל-27% בשנת 2011, אך החל משנת 2012 שיעורו נמצא במגמת ירידה והגיע ל-23% מכלל התלמידים בשנת 2023.

התפלגות הילדים בישראל במערכת החינוך, לפי מגזר, 2000-2023

מקור: עיבודי המכון החרדי למחקרי מדיניות לנתוני משרד החינוך

מעמד משפטי בחינוך היסודי

מערכת החינוך החרדית מתנהלת בהתאם לחוקים ולהוראות הנבדלים בהיבטים רבים מהמעטפת החוקתית של החינוך הממלכתי. מעמד זה משפיע על היקף הפיקוח מטעם משרד החינוך, על אופי תוכנית הלימודים ועל מידת התקצוב שהמוסדות זכאים לו.

בשלבי החינוך היסודי פועלים במערכת החינוך החרדית חמישה הסדרים משפטיים מרכזיים: (א) רשתות החינוך של החינוך העצמאי ומעיין החינוך התורני; (ב) מוסדות במעמד מוכר שאינו רשמי (מוכש"ר) שאינם ברשתות; (ג) מוסדות הפטור; (ד) החינוך הממלכתי-חרדי; (ה) חרדים הלומדים במסגרות השייכות לחינוך הממלכתי-דתי.

רשת החינוך העצמאי היא הוותיקה והמובילה בין רשתות החינוך החרדיות: בשנת 2023 היא מנתה כ-111,500 תלמידים, שהם כ-40% מסך התלמידים החרדים. רשת זו פונה לכמה אוכלוסיות יעד: המוסדות לבנות (ובהם בתי הספר מתנועת "בית יעקב") פונים לקהל החסידי והליטאי, ולמיעוט של חרדים ספרדים; והמוסדות לבנים מיועדים בעיקר לציבור החסידי והליטאי.

80% מתלמידי רשת החינוך העצמאי הן למעשה תלמידות: כ-89,000 בנות לומדות במסגרות חינוכיות השייכות לרשת, שהן כ-64% מסך התלמידות במוסדות החינוך החרדי היסודי. מספרם של הבנים ברשת נמוך בהרבה: כ-22,000 תלמידים, שהם כ-16% מסך התלמידים בחינוך החרדי.

מוסדות הפטור – הקבוצה השנייה בגודלה בחינוך החרדי. למסגרת זאת שייכים מוסדות העומדים בתנאי "חוק חינוך חובה", אך מפוקחים באופן חלקי בלבד מטעם משרד החינוך. מוסדות אלו זכאים לתקצוב מהמדינה בשיעור של 55%, וזהו גם שיעור לימודי הליבה שהם מחויבים לכלול בתוכניות הלימוד (אנגלית אינה נלמדת).

בשנת 2023 למדו במוסדות הפטור כ־61,000 תלמידים, שהם כ־22% מסך התלמידים החרדים. במסגרות אלו ההתפלגות המגדרית היא הפוכה מזאת המאפיינת את החינוך העצמאי: 95% מתלמידי מוסדות הפטור (כ־58,500 תלמידים) הם בנים, ושיעורם הוא כ־43% מסך התלמידים בחינוך החרדי. שיעור זניח מהבנות לומדות במוסדות הפטור: כ־2,700 בנות, שהן כ־2% מסך התלמידות בחינוך החרדי.

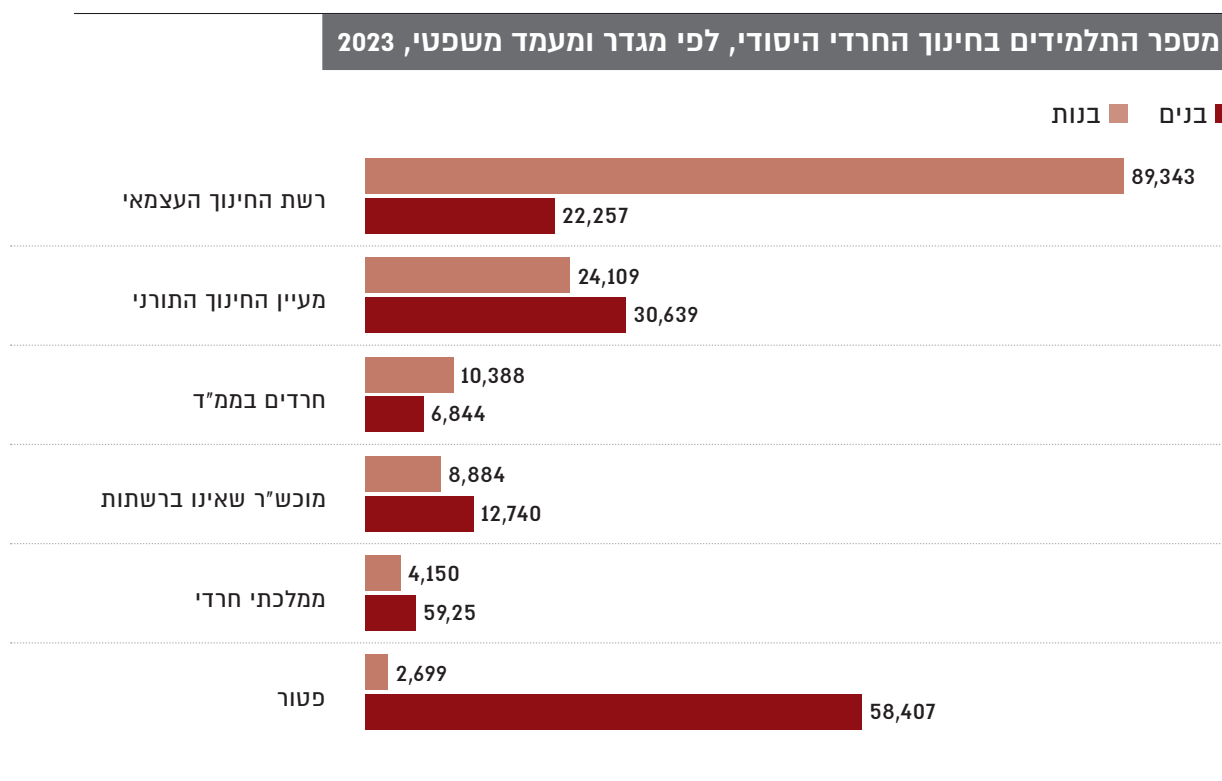
רשת מעיין החינוך התורני, המזוהה עם הזרם הספרדי, היא המסגרת החינוכית השלישית בגודלה בחינוך החרדי. לומדים בה קרוב ל־55,000 תלמידים, שהם כ־20% מסך תלמידי החינוך החרדי; מתוכם כ־31,000 הם בנים (22% מסך הבנים בחינוך החרדי), וכ־24,000 בנות (כ־17% מסך התלמידות בחינוך החרדי).

במסגרות חינוכיות במעמד מוכר שאינו רשמי שאינן שייכות לרשת החינוך העצמאי לומדים כ־21,600 תלמידים, שהם כ־8% מהתלמידים החרדים; מתוכם 12,700 בנים (9% מסך הבנים בחינוך החרדי) וכ־8,800 בנות (כ־6% מסך התלמידות בחינוך החרדי).

בבתי ספר הנמצאים בפיקוח ממלכתי-דתי לומדים כ־17,200 תלמידים, שהם כ־6% מסך התלמידים החרדים; מתוכם כ־6,800 בנים (כ־5% מסך הבנים בחינוך החרדי) וכ־10,300 בנות (כ־7% מסך התלמידות). רוב המוסדות החרדיים בפיקוח הממלכתי-דתי משתייכים לרשת חב"ד.

החינוך הממלכתי-חרדי הוא סוג הפיקוח הקטן ביותר במערכת החינוך החרדית, ולומדים בו בסך הכול כ־10,000 תלמידים, שהם כ־4% מתלמידי החינוך החרדי – כ־6,000 בנים (4% מכלל הבנים בחינוך החרדי) וכ־4,100 בנות (3% מכלל הבנות).

תרשים 70

מקור: עיבודי המכון החרדי למחקרי מדיניות לנתוני משרד החינוך

במשך השנים חלו שינויים קלים בהתפלגות הבנים החרדים בין סוגי הפיקוח השונים. מוסדות הפטור היו תמיד הנפוצים ביותר לבנים בחינוך החרדי. בשנים 2014-2023 צמח מספר התלמידים במוסדות אלו מ-46,700 ל-58,400, אך שיעורם מסך התלמידים החרדים נותר יציב למדי ולכל אורך התקופה נע סביב 43%-44%.

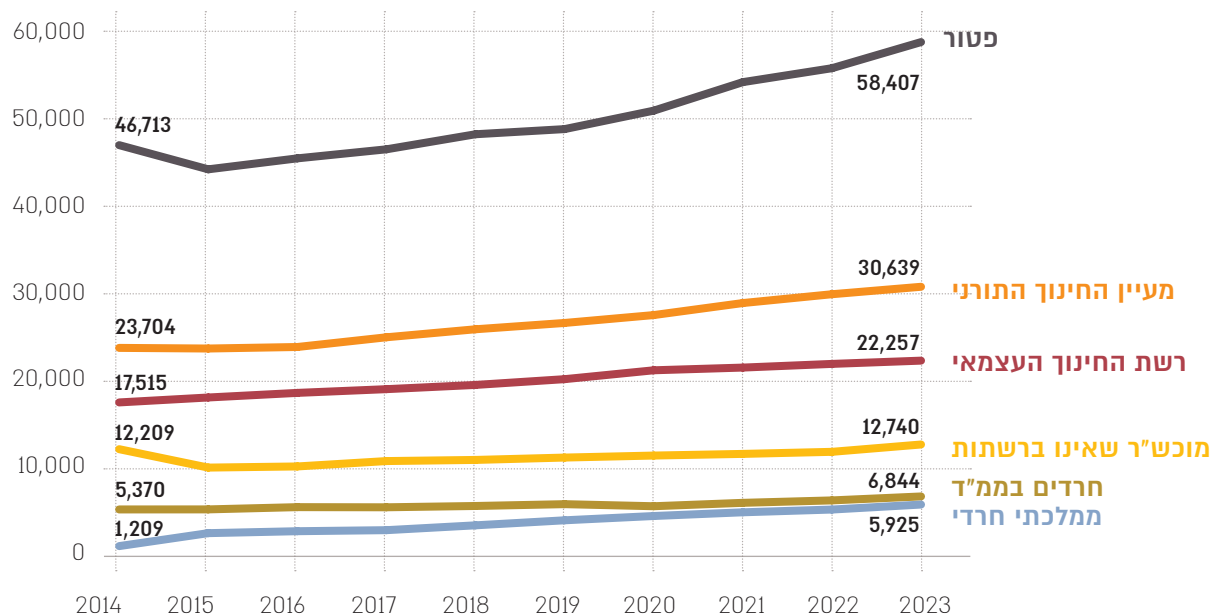
גם שיעור הבנים ברשתות של החינוך העצמאי ושל מעיין החינוך התורני לא השתנה בהרבה. מספר התלמידים החרדים ברשת החינוך העצמאי עלה מ-17,500 ב-2014 ל-22,200 ב-2023, ושיעורם מסך הבנים החרדים במערכת החינוך נותר יציב (כ-16%). גם במספר התלמידים במעיין החינוך התורני חלה עלייה בשנים אלו, מ-23,700 ל-31,000, אך שיעורם מסך הבנים נותר יציב (סביב כ-22%).

החינוך הממלכתי-חרדי (ממ"ח) הוקם ב-2014 ורשם הישגים משמעותיים עד שנת 2023: מספר הבנים הלומדים במוסדות הממלכתיים-חרדיים עלה מ-1,200 ל-6,000 תלמידים, ושיעורם גדל מ-1% ל-5% מסך התלמידים החרדים. בשל היציבות בשיעור הבנים החרדים במוסדות הפטור וברשתות החינוך העצמאי, אפשר להעריך כי מוסדות החינוך של הזרם הממלכתי-חרדי אינם שואבים את מרבית תלמידיהם ממסגרות אלו. כמו כן, נראה כי מוסדות החינוך של הזרם הממלכתי-חרדי אינם שואבים תלמידים ממסגרות חרדיות הנמצאות בפיקוח ממלכתי-דתי: בשנים הנמדדות עלה מספר התלמידים החרדים הלומדים בבתי ספר אלו מ-5,300 ל-6,800 תלמידים, ושיעורם נותר כ-5% מסך הבנים החרדים.

מנגד, משקלם של מוסדות החינוך המוכר שאינו רשמי שאינם שייכים לרשתות ירד בין השנים 2014 ל-2023; מספר הבנים הלומדים במסגרות אלו גדל רק במאות בודדות, מ-12,200 בנים ל-12,700, ושיעורם ירד מ-11% ל-9% מכלל התלמידים בחינוך היסודי החרדי.

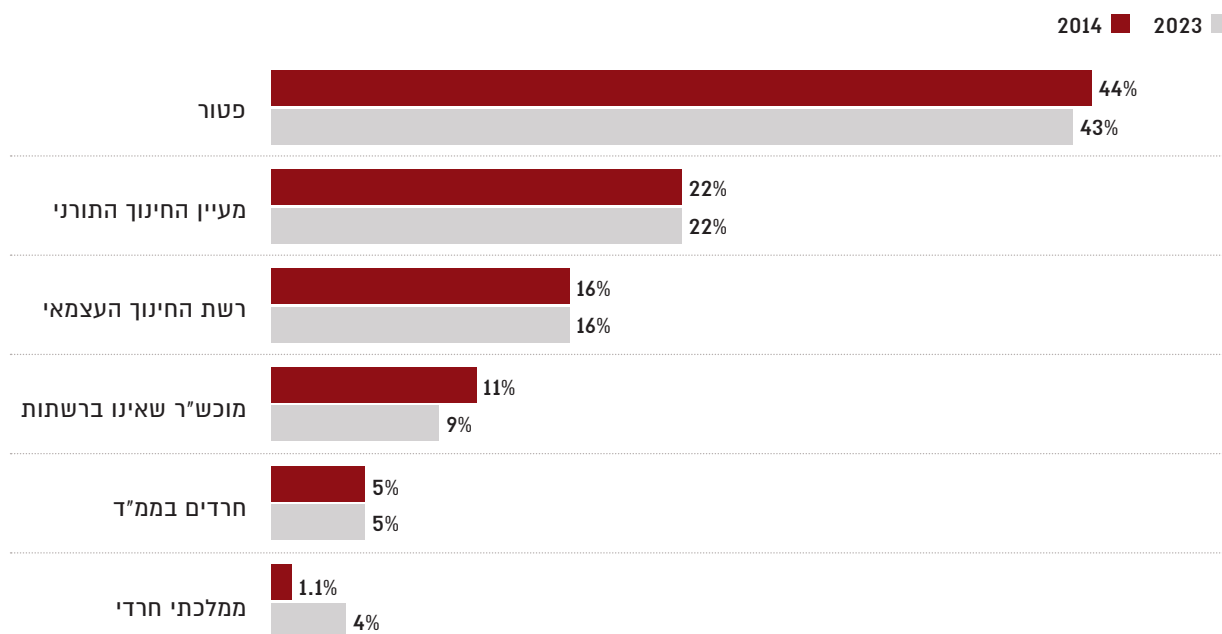
תרשים 71

מספר התלמידים בחינוך היסודי, לפי מעמד משפטי, 2014-2023

מקור: עיבודי המכון החרדי למחקרי מדיניות לנתוני משרד החינוך

התפלגות התלמידים בחינוך החרדי היסודי לפי מעמד משפטי, 2014 לעומת 2023

מקור: עיבודי המכון החרדי למחקרי מדיניות לנתוני משרד החינוך

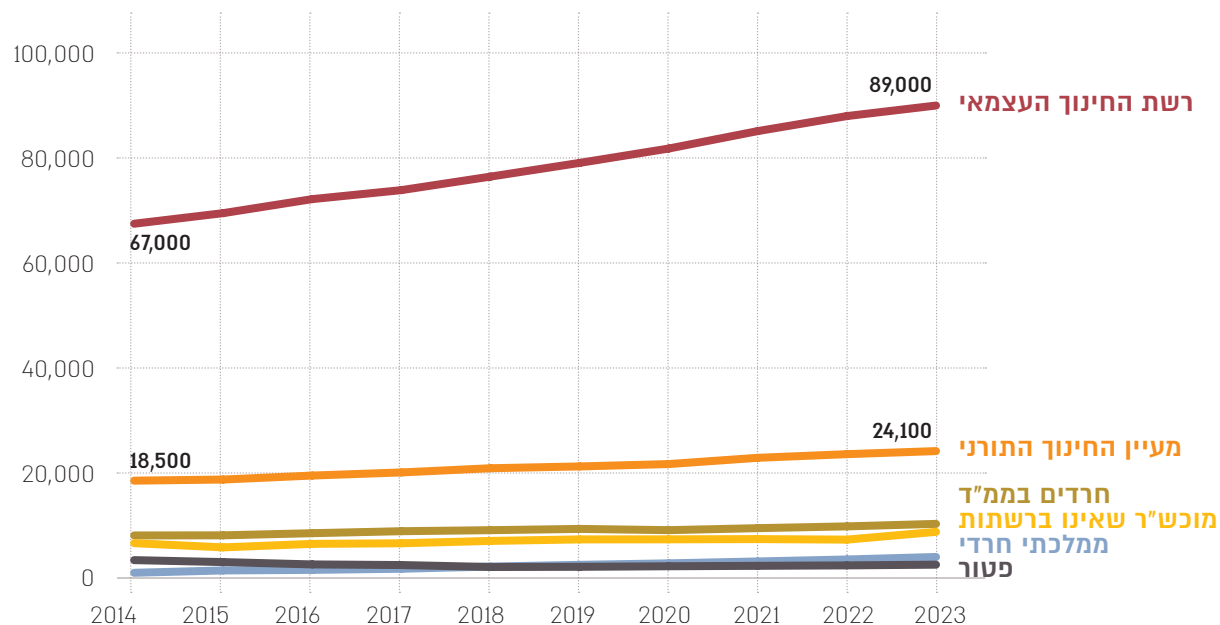
מגמות דומות נרשמו גם במערכת החינוך החרדי לבנות. בין 2014 ל-2023 שמרה רשת החינוך העצמאי על מעמדה כמובילה בחינוך החרדי לבנות. מספר התלמידות החרדיות בה עלה מ-67,000 ל-89,000, ושיעורן מסך התלמידות בחינוך החרדי נותר על 64%.

רשת מעיין החינוך התורני שמרה גם היא על יציבות. בשנים אלו עלה מספר התלמידות בה מ-18,500 ל-24,100, ושיעורן מכלל התלמידות החרדיות נותר יציב – כ-17%.

במסגרות החינוך המוכר שאינו רשמי שאינן שייכות לחינוך העצמאי עלה מספר התלמידות מ-6,700 בשנת 2014 ל-8,800 תלמידות בשנת 2023, שהן כ-6% מסך התלמידות החרדיות.

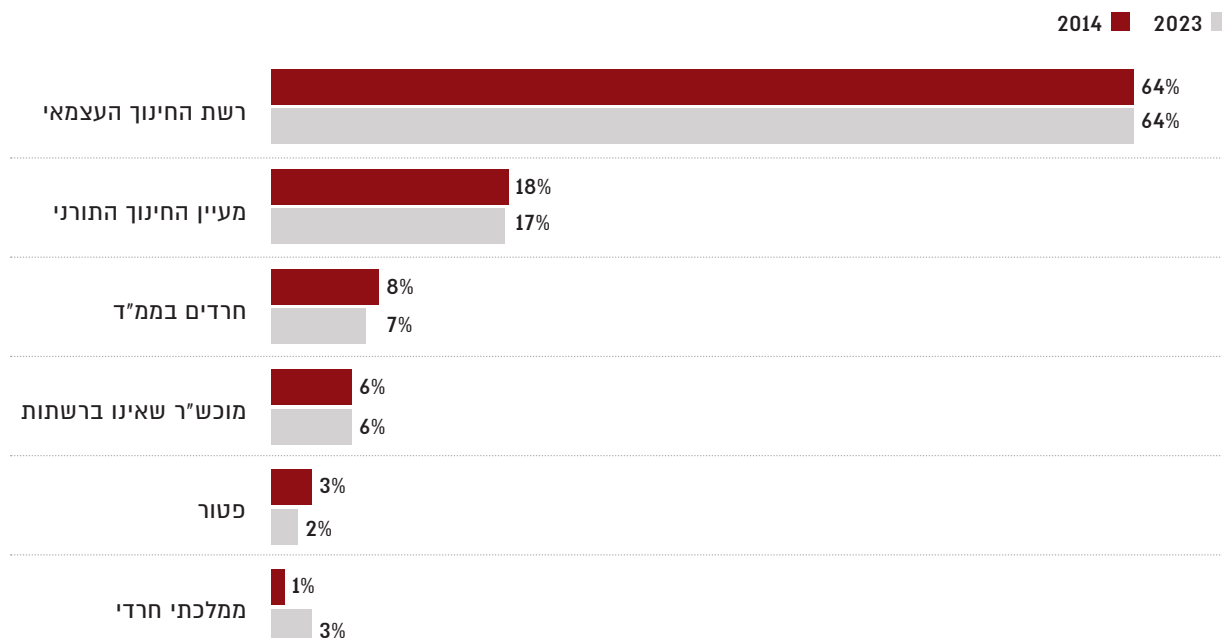
בחינוך הממלכתי-חרדי לבנות, כמו אצל הבנים, נרשמה עלייה קלה בין 2014 ל-2023: מספר התלמידות בפיקוח זה עלה מ-1,170 ל-4,150, ושיעורן מסך התלמידות החרדיות עלה מ-1% ל-3%. כמו אצל הבנים, צמיחת הזרם הממלכתי-חרדי אינה משפיעה רבות על מסגרות החינוך הקיימות, ואינה נובעת ממעברים רחבי היקף של תלמידות ממסגרות אחרות.

מספר התלמידות בחינוך החרדי היסודי, לפי מעמד משפטי, 2014-2023

מקור: עיבודי המכון החרדי למחקרי מדיניות לנתוני משרד החינוך

התפלגות התלמידות בחינוך החרדי היסודי לפי מעמד משפטי, 2014 לעומת 2023

מקור: עיבודי המכון החרדי למחקרי מדיניות לנתוני משרד החינוך

התפלגות התלמידים במערכת החינוך לפי יישוב מגורים

כפי שצוין בפרק בנושא דמוגרפיה, הילדים הם חלק הארי בחברה החרדית – כ־56% מסך האוכלוסייה החרדית הם צעירים בני 19 ומטה. אי לכך, אפשר ללמוד רבות על מאפייניה של האוכלוסייה החרדית בכל יישוב לפי התפלגות התלמידים החרדים בו.

בשנת 2023 למדו בירושלים כ־85,600 תלמידים חרדים, שהם כ־23% מתלמידי החינוך החרדי בארץ וכ־38% מסך התלמידים הלומדים בירושלים. בבני ברק למדו בשנה זו כ־57,600 תלמידים חרדים, דהיינו 15% מכלל תלמידי החינוך החרדי וכ־95% מסך התלמידים בעיר.

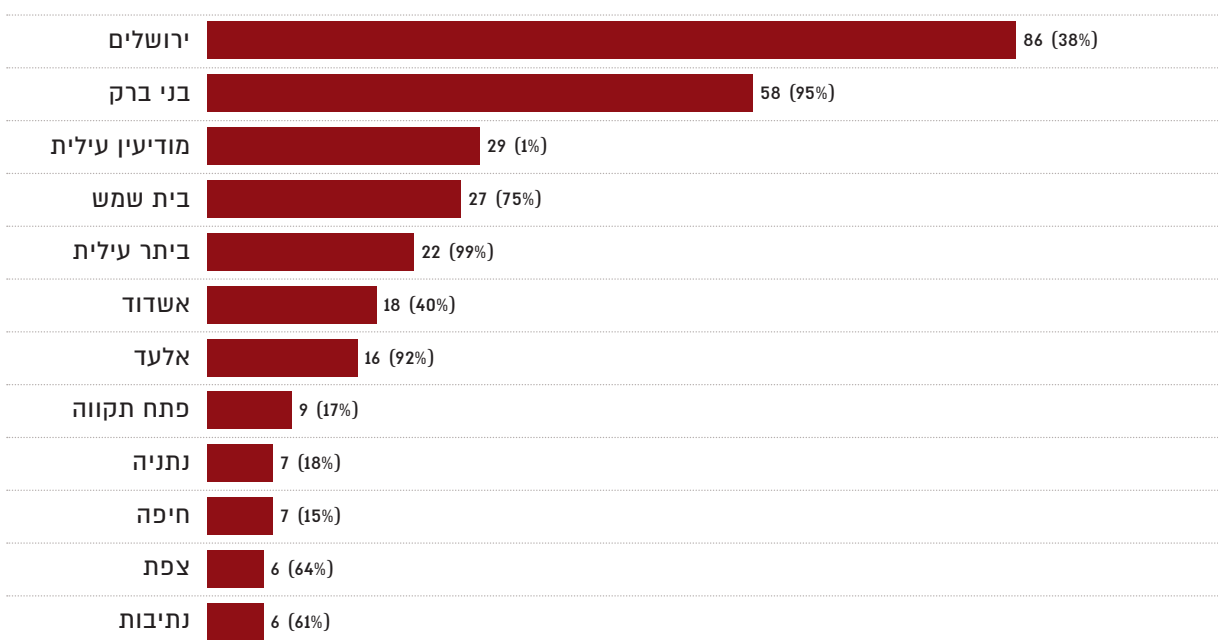
במודיעין עילית ובית שמש למדו בשנה זו מספר דומה של תלמידים חרדים – כ־28,600 וכ־27,400, בהתאמה – כך שבכל עיר לומדים כ־8% מכלל תלמידי החינוך החרדי, אך במודיעין עילית 100% מהתלמידים הלומדים בעיר הם חרדים, ובבית שמש – 75%.

ערים נוספות שיש בהן תלמידים חרדים רבים הן ביתר עילית (כ־22,500 תלמידים חרדים, שהם 6% מתלמידי החינוך החרדי, וכ־99% מתלמידי העיר); אשדוד (כ־18,100 תלמידים, שהם 5% מתלמידי החינוך החרדי וכ־40% מתלמידי העיר); ואלעד (כ־15,600 תלמידים, שהם 4% מתלמידי החינוך החרדי וכ־92% מתלמידי העיר).

בכל אחת מהערים פתח תקווה, נתניה וחיפה לומדים כ־2% מכלל תלמידי החינוך החרדי, ושיעורם הוא 15%-18% מתלמידי העיר. גם בצפת ובנתיבות לומדים כ־2% מכלל תלמידי החינוך החרדי, אך בערים אלו שיעורם הוא 64% וכ־61% מתלמידי העיר, בהתאמה.

מספר תלמידים חרדים ביישובים עם קהילות גדולות (אלפים), 2023

בסוגריים: שיעור החרדים מכלל התלמידים

מקור: עיבודי המכון החרדי למחקרי מדיניות לנתוני משרד החינוך

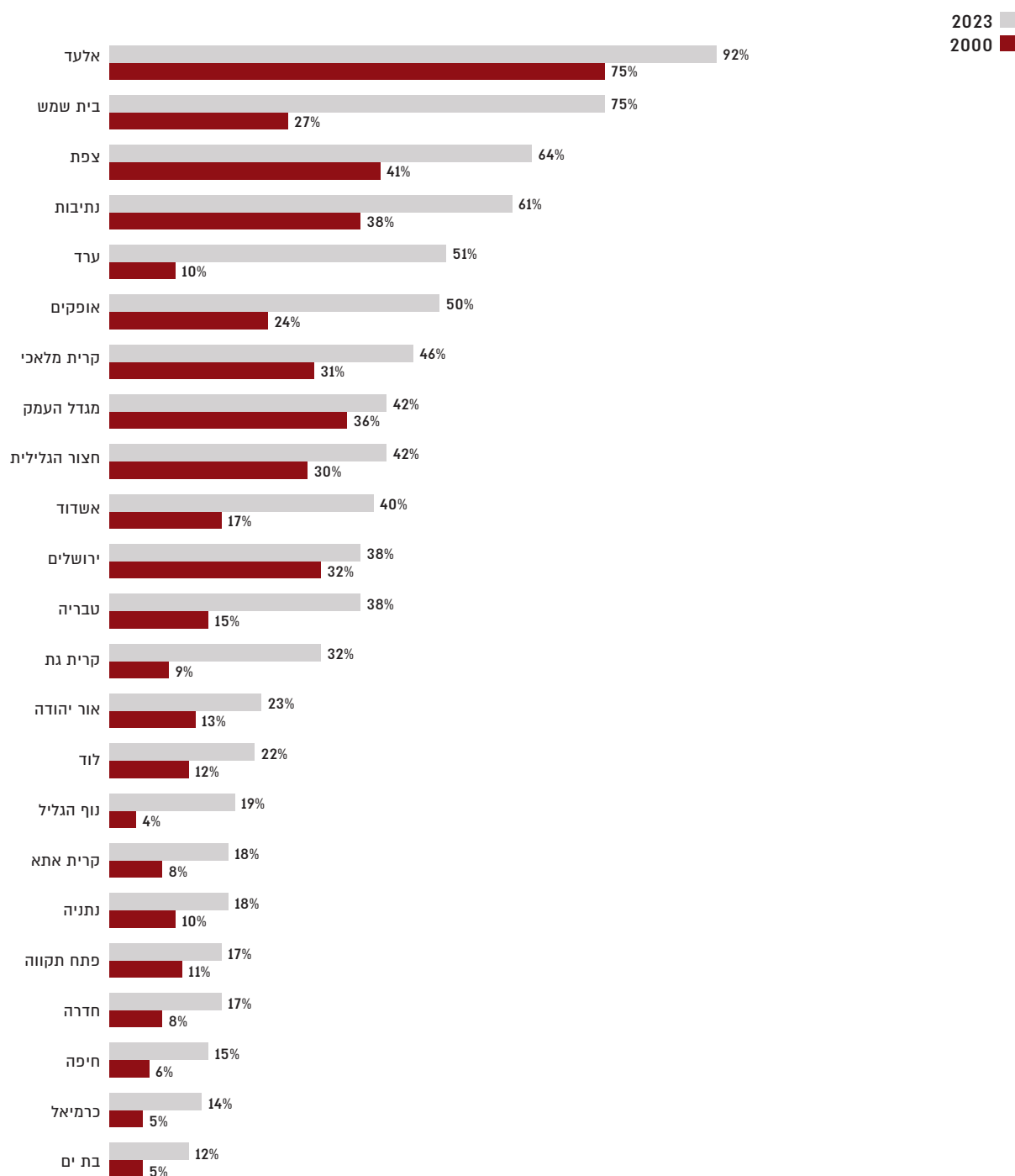
כפי שנסקרה בהרחבה בפרק הדיוור, חלו שינויים נרחבים במגמות רכישת הדירות בחברה החרדית מאז תחילת המאה, ונרשמה תנועה רבה בין יישובים בתקופה זו. תופעה זאת משתקפת גם בפריסה הגאוגרפית של תלמידים במערכת החינוך החרדית בין 2000 ל-2023.

הנתונים מראים כי בכמה וכמה ערים בישראל חלה עלייה חדה במספר התלמידים החרדים במערכת החינוך. בבית שמש זינק שיעור התלמידים החרדים מ-27% מסך התלמידים בעיר בשנת 2000 ל-75% ב-2023; בערד צמח שיעור התלמידים החרדים מ-10% בשנת 2000 ל-51%; באופקים – מ-24% ל-50%; ובקריית גת – מ-9% בלבד בשנת 2000 ל-32% מכלל התלמידים בעיר ב-2023. גידול נרחב מאוד בשיעור התלמידים החרדים נצפה גם בערים נוספות כמו צפת, טבריה ונתיבות.

העלייה הניכרת במספרם של תלמידי החינוך החרדי באשדוד הביאה לכך שנכון לשנת 2023, שיעור התלמידים החרדים ביישוב גבוה משיעורם בירושלים (38% לעומת 40%, בהתאמה). מגמה מעניינת נצפתה גם בעיר אלעד. בשנת 2000 כ-25% מהתלמידים ביישוב לא היו חרדים, ואילו ב-2023 הצטמצם שיעור התלמידים שאינם חרדים ל-8%. מגמה זו מצביעה על כך שהאוכלוסייה הדתית-לאומית שאכלסה את היישוב בשנותיו הראשונות נהפכת לאוכלוסייה שולית בו (נתונים דומים הוצגו גם בפרק הדמוגרפיה).

התמונה הנשקפת ממגמות השינוי בשיעור התלמידים החרדים ביישובים השונים מלמדת רבות גם על עתידם הדמוגרפי של יישובים אלו. בפרט, ביישובים לא חרדיים רבים אשר חל בהם זינוק בשיעור התלמידים החרדים, חלקה של האוכלוסייה החרדית צפוי להמשיך ולגדול בקצב מהיר – הן בגין הריבוי הטבעי והן בגין התבססות קהילות חרדיות משמעותיות ביישובים אלו, ואגב כך הפיכתם ליעד הגירה אטרקטיבי יותר עבור משפחות חרדיות נוספות. משמעות הדבר היא שבחלק ניכר מהיישובים הללו, הקהילה החרדית תהיה רוב בתוך שנים ספורות.

שיעור התלמידים החרדים מתוך כלל התלמידים הלומדים ביישוב, 2023 לעומת 2000

מקור: עיבודי המכון החרדי למחקרי מדיניות לנתוני משרד החינוך

הזינוק במספר התלמידים החרדים בכמה ערים בישראל ממחיש את השינוי שמתרחש במדינה בעשורים האחרונים. מעבר לעדות לצמיחה הדמוגרפית ולהתפרסות הגאוגרפית של האוכלוסייה החרדית, הוא מצביע על דינמיקות חברתיות מורכבות ומשמעותיות, שיש להיערך אליהן כבר כעת. היערכות זו צריכה לכלול, בין היתר, מענה לאתגרים חינוכיים, הן ברמה המקומית והן ברמה ארצית.

שיעור הזכאים לתעודת בגרות

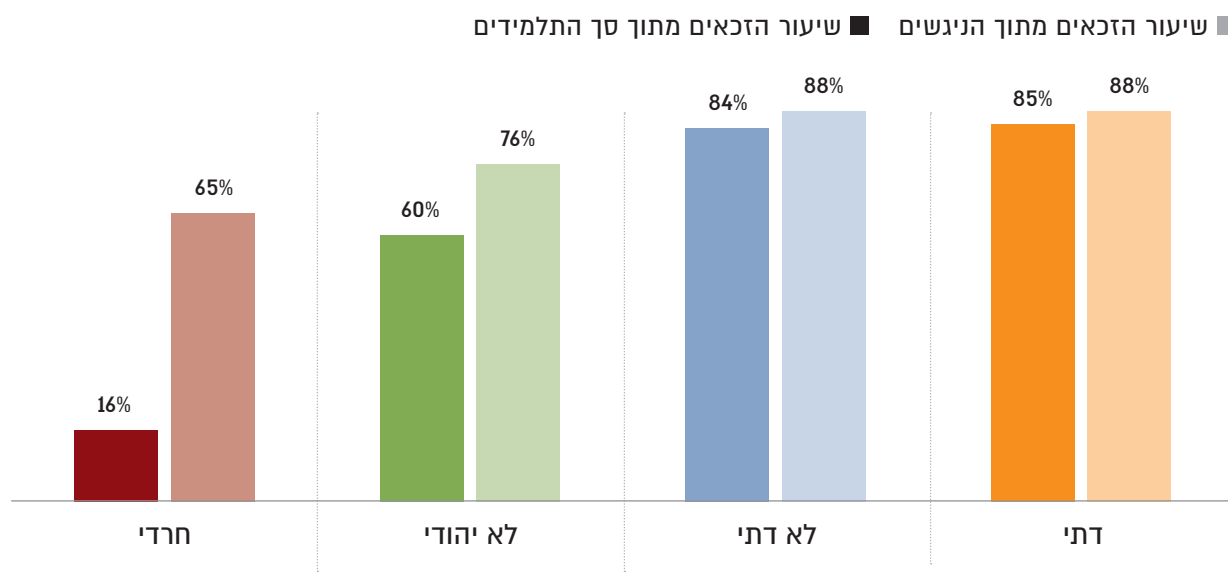
תעודת הבגרות היא אחד הכלים המרכזיים שמעניקה מערכת החינוך בישראל לבוגריה. היא משפיעה במידה רבה על רכישת השכלה גבוהה לאחר סיום הלימודים ועל אופי ההשתלבות בשוק העבודה. הבחינה גם משמשת מדד עיקרי להערכת התלמידים, בתי הספר ומערכת החינוך כולה.

במערכת החינוך החרדית מרבית מוסדות הלימוד אינם מכינים ומגישים לבחינות הבגרות. מוסדות החינוך לבנות מקיימים לרוב מבחנים חלופיים, המכונים "מבחני סאלד". עקב כך, בשנת 2022 רק 16% מסך התלמידים במערכת החינוך החרדית היו זכאים לתעודת בגרות, לעומת 60% מהתלמידים בחינוך הלא-יהודי, 71% בחינוך הלא דתי ו-82% בחינוך הדתי.

ההבדלים ניכרים גם בשיעור הזכאים מתוך סך הניגשים לבחינות: רק 65% מתוך החרדים הניגשים למבחני הבגרות זכאים לתעודת בגרות, לעומת 76% בחינוך הלא-יהודי, 88% בחינוך הממלכתי ובחינוך ממלכתי-דתי. השיעור הנמוך במיוחד נובע, ככל הנראה, מכך שחלק מהמסגרות החינוכיות מגישות את תלמידיהן למספר מצומצם של בחינות בגרות, כך שגם הניגשים לבחינות אלו אינם זכאים לתעודת בגרות מלאה.

תרשים 77

שיעור זכאים לתעודת בגרות לפי מגזר, 2022

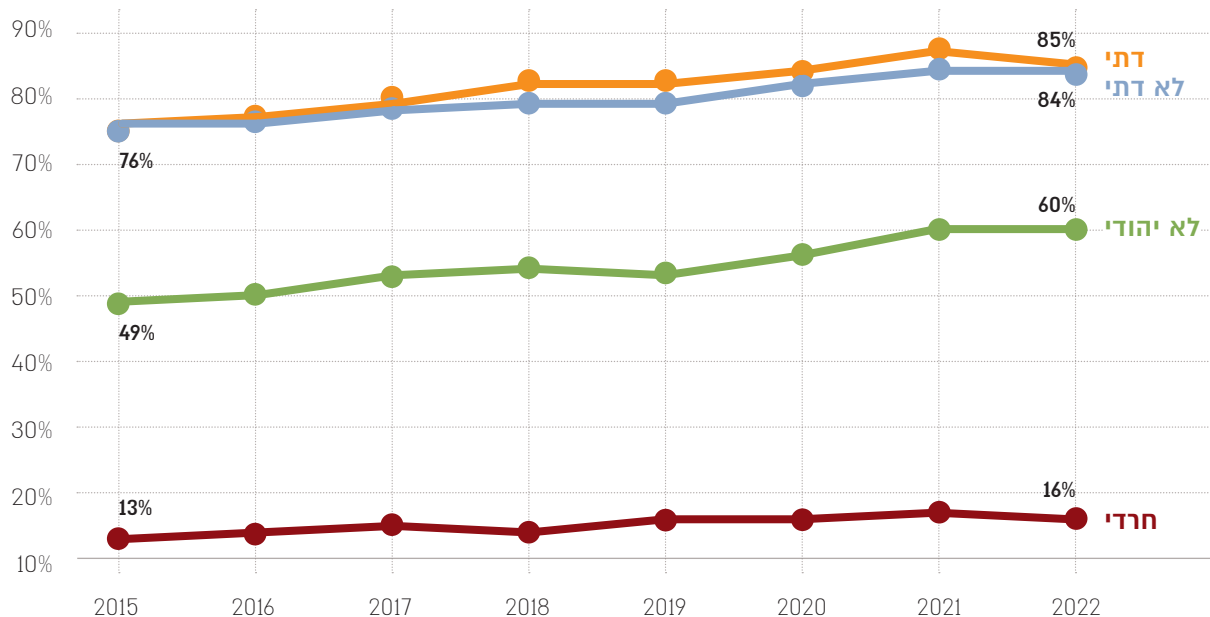

מקור: עיבודי המכון החרדי למחקרי מדיניות לנתוני משרד החינוך

בשנים האחרונות חלו שינויים בשיעור הזכאים לתעודת בגרות בכל המגזרים, ובכלל זה בחינוך החרדי. בין 2015 ל-2022 נרשמה עלייה בשיעור החרדים הזכאים לתעודת בגרות, מ-12% ל-16%. גם בשאר המגזרים נרשמה בשנים אלו עלייה עקבית ומתמשכת בשיעור הזכאים לתעודת בגרות, אך היא הייתה גדולה בהרבה: בחינוך ממלכתי-דתי השיעור הזכאים עלה מ-76% ב-2015 ל-85% ב-2022; בחינוך הממלכתי – מ-76% ל-84%; ובחינוך הערבי – מ-49% ל-60%.

תרשים 78

שיעור זכאים לתעודת בגרות מתוך סך תלמידים, לפי מגזר, 2015-2022

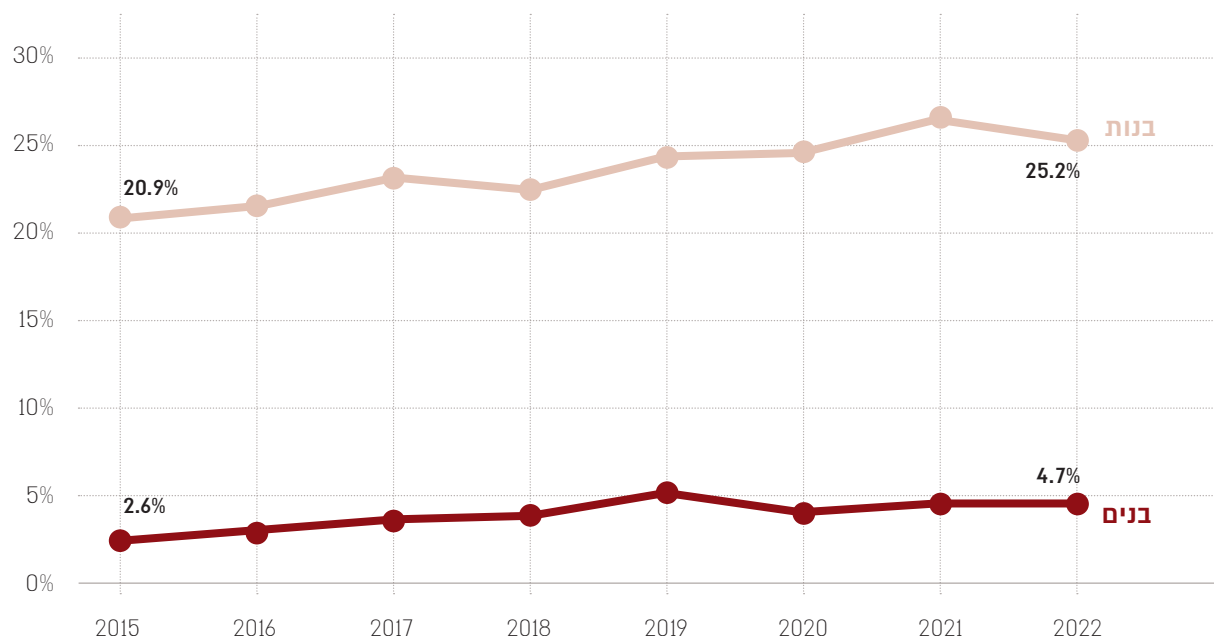
מקור: עיבודי המכון החרדי למחקרי מדיניות לנתוני משרד החינוך

ניתוח הנתונים לפי מגדר מגלה כי שיעור הבנות החרדיות שהיו זכאיות לתעודת בגרות בשנת 2022 גבוה בהרבה משיעור הבנים הזכאים: 25% מהבנות לעומת 5% בלבד מהבנים החרדים.

בין 2015 ל-2022 עלה שיעור הבנות החרדיות הזכאיות לתעודת בגרות מ-21% לכ-27%, ובקרב הבנים החרדים עלה השיעור מ-2.5% לכ-5%. מספר הבנות החרדיות הזכאיות לתעודת בגרות עלה בשנים אלו בכ-54%, מכ-1,940 לכ-3,000, ומספר הבנים החרדים הזכאים גדל ב-134%, מכ-205 לכ-480.

העלייה בשיעור החרדים הזכאים לתעודת בגרות יכולה לרמוז על התחלה של תהליכים הקשורים לאוריינטציה של מערכת החינוך החרדית בכלל, ושל הבנים בפרט. עם זאת, כאמור מדובר עדיין בשיעורים נמוכים מאוד, ו-95% מהבנים החרדים אינם זכאים לתעודת בגרות בתום לימודיהם. כפי שהוצג גם בפרקי התעסוקה וההשכלה, הדבר בא לידי ביטוי גם בשכרם הנמוך ובדשדוש בשיעור האקדמאים מקרב הגברים החרדים.

שיעור זכאים לתעודת בגרות מקרב התלמידים החרדים, לפי מגדר, 2015-2021

מקור: עיבודי המכון החרדי למחקרי מדיניות לנתוני משרד החינוך

וגיית השתלבותם של חרדים בלימודים אקדמיים הייתה בשנים האחרונות סלע מחלוקת בציבור החרדי ובמגזר הכללי כאחד. מן הצד החרדי, פנייתן של נשים חרדיות ללימודים אקדמיים נעשתה נפוצה ומקובלת יותר בקרב רוב הציבור, אולם העמדות בנוגע לכניסת הגברים החרדים ללימודים אלו נותרו מסויגות, והחשש כי מגמות אלו יובילו לשינוי מהותי באופייה ובצביונה של החברה החרדית עודנו נוכח. בד בבד, בציבור הכללי קיימת אמביוולנטיות לגבי מידת הגמישות וההתאמות שיש לבצע כדי להקל על חרדים להשתלב בלימודים אקדמיים – בייחוד בסוגיית ההפרדה המגדרית בלימודים.

מורכבות זו מתבטאת בשיעור נמוך יחסית של סטודנטים חרדים, בפער של עשרות אחוזים משיעורם בקרב יהודים לא חרדים – בעיקר בקרב גברים. שיעור הגברים החרדים בעלי התואר נותר נמוך כבר שנים רבות, ועלה רק במידה זניחה בשני העשורים האחרונים. לצד זאת, לאורך השנים חלו כמה התפתחויות המבשרות על רוחות שינוי, כמו עלייה בשיעור הצעירות החרדיות בעלות התואר – נתון שעוד צפוי להמשיך לעלות, לפי אומדנים המוצגים בפרק זה. בד בבד בהשכלה הטכנולוגית (מה"ט) חלה עלייה גדולה יחסית במספר הסטודנטים והסטודנטיות הפונים ללימודי מחשבים, שעשויים לפתוח את הדלת למשרות בפריון גבוה בתחומים מבוקשים בשוק העבודה.

עבור המדינה, השתלבות מוגברת של חרדים בלימודים אקדמיים הייתה ונותרה יעד חשוב – אשר השגתו יכולה להביא לשיפור גדול בפריון העבודה של העובדים החרדים. לפיכך הושקעו בעשור וחצי האחרונים משאבים ציבוריים רבים בניסיון להגדיל את מספרם של הסטודנטים ובעלי התארים החרדים – בין היתר, באמצעות תוכניות חומש ייעודיות שגיבשה המועצה להשכלה גבוהה. מאמצים אלו אכן נשאו פרי בכל הנוגע להגדלת מספר הסטודנטים החרדים, אשר שילש עצמו בין 2009 ל-2014 (רגב, 2016). עם זאת, כאמור מדובר עדיין במספרים נמוכים מאוד, ויש לנקוט מדיניות ממוקדת יותר כדי להגדיל את שיעור הפונים להשכלה גבוהה. בפרט יש לתת את הדעת להבדלים הגדולים בין הזרמים החרדיים, כפי שמוצגים בפרק: החסידיים, למשל, פונים ללימודים גבוהים בשיעור נמוך במיוחד ביחס לזרמים אחרים.

השכלה גבוהה

נתונים מרכזיים

32%

מהנשים החרדיות מזרם חב"ד אקדמאיות

שיעור האקדמאיות מזרם חב"ד הוא הגבוה ביותר – כ-32%; בקרב נשים חסידיות שיעור האקדמאיות הוא הנמוך ביותר – כ-5% בלבד

4.1%

מהגברים החרדים אקדמאים

שיעור האקדמאים בקרב גברים חרדים בגילי 25-49 עומד כיום על 4.1% בלבד, לעומת 30.9% בקרב יהודים שאינם חרדים

7%

מהגברים החרדים בגילאי 45-54 אקדמאים

שיעור האקדמאים הגבוה ביותר בקרב גברים חרדים הוא בקבוצת הגיל הזו

13.2%

מהנשים החרדיות אקדמאיות

שיעור האקדמאיות בקרב נשים חרדיות בגילי 25-49 עומד כיום על 13.2%, לעומת 44.2% בקרב יהודיות שאינן חרדיות

14%

מהנשים החרדיות בגילי 25-34 אקדמאיות

שיעור האקדמאיות הגבוה ביותר בקרב נשים חרדיות הוא בקבוצת הגיל הזו

42%

מהסטודנטים החרדים במכללות טכנולוגיות לומדים הנדסת בניין, לעומת כ-26% מהסטודנטים היהודים שאינם חרדים

62%

מהסטודנטיות החרדיות במכללות הטכנולוגיות לומדות מדעי המחשב, לעומת כ-9% מהסטודנטיות היהודיות שאינן חרדיות

28%

מהסטודנטים החרדים במכללות הטכנולוגיות לומדים מדעי המחשב, לעומת כ-10% מהסטודנטים היהודים שאינם חרדים

מגמות מרכזיות

גברים בעלי תארים

שיעור בעלי התארים מקרב הגברים החרדים בגילי 25-49 עלה רק ב-1.5 נקודות אחוז בעשורים האחרונים.

נשים בעלות תארים

שיעור בעלות התארים מקרב הנשים החרדיות בגילי 25-49 עלה בכ-9 נקודות אחוז בשני העשורים האחרונים.

אקדמאים

בשנים האחרונות נרשם זינוק בשיעור האקדמאים בקרב גברים חרדים מזרם חב"ד, והוא עומד כיום על כ-9%. לעומת זאת, בקרב גברים מן הזרם החסידי שיעור האקדמאים הוא כ-2% בלבד.

גברים במכללות טכנולוגיות

מספר הסטודנטים החרדים במכללות הטכנולוגיות גדל פי חמישה במהלך העשור האחרון, ועומד כיום על כ-1,100 סטודנטים.

נשים במכללות טכנולוגיות

מספר הסטודנטיות החרדיות במכללות הטכנולוגיות גדל פי 2.5 במהלך העשור האחרון, ועומד על כ-3,700 סטודנטיות.

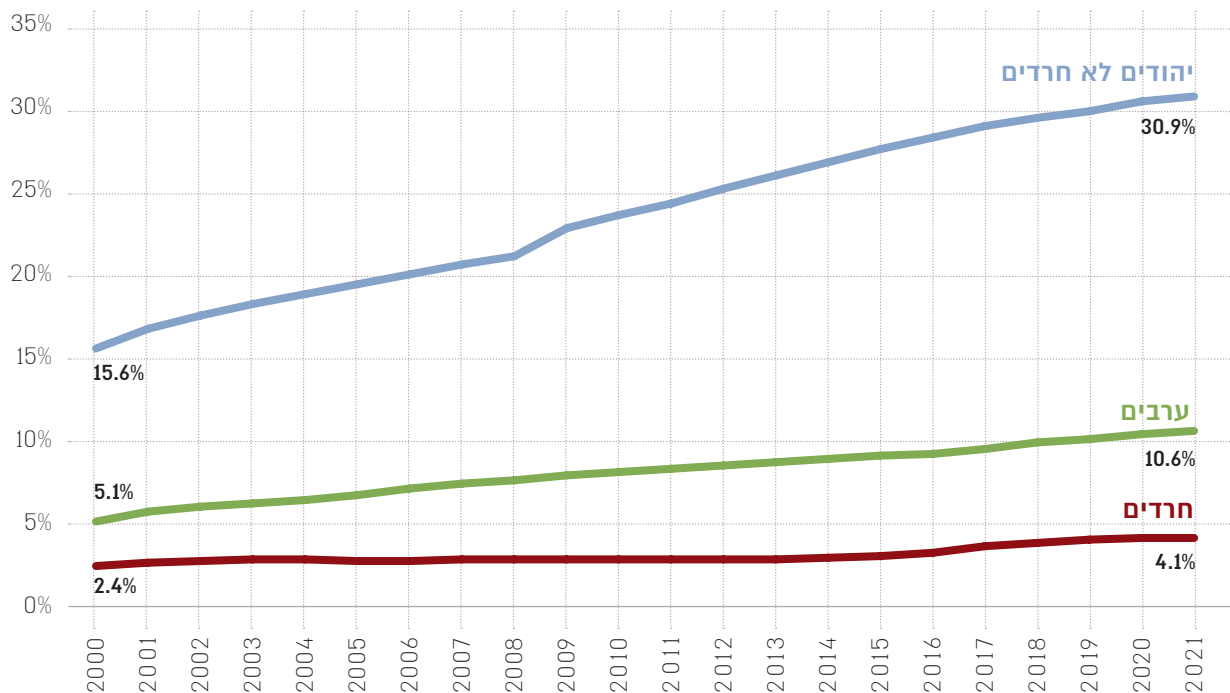
שיעור בעלי השכלה גבוהה

משאבים ומאמצים רבים הושקעו בעשור האחרון בשילובם של חרדים בלימודים אקדמיים והגדלת שיעור בעלי התארים במגזר. ברם, נראה כי עבור הגברים החרדים המאמצים הניבו רק עלייה צנועה בשיעור האקדמאים – והוא נותר נמוך מאוד בהשוואה למגזרים אחרים. נכון לשנת 2021, רק 4.1% מן הגברים החרדים בגילי 25-49 היו בעלי תואר אקדמי – עלייה של 1.5 נקודות אחוז בלבד ב־20 השנים האחרונות.

נתון זה משקף במידה רבה את הקושי שבו נתקלים גברים חרדים המנסים להשתלב בלימודים אקדמיים, הנובע מחסכים גדולים בהשכלה הפורמלית שלהם (בהשוואה למגזר הכללי). חסכים אלו יוצרים עבורם קושי מוגבר לעמוד בתנאי הקבלה ללימודים אקדמיים ולסיימם בהצלחה. הקיפאון בשיעור האקדמאים החרדים בולט במיוחד לאור הזינוק שחל בתקופה זו בשיעור האקדמאים היהודים שאינם חרדים, מכ־15.5% לכ־31%.

תרשים 80

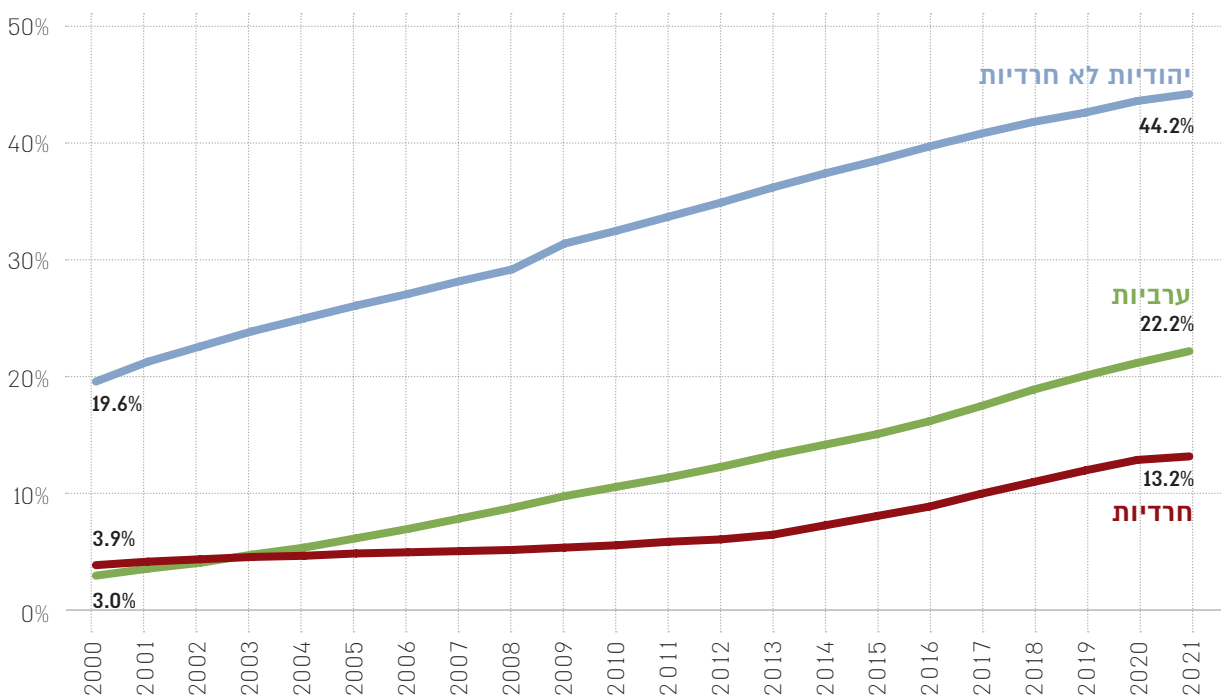
שיעור גברים בעלי תואר אקדמי לפי מגזר, 2000-2021, גילי 25-49

מקור: עיבודי המכון החרדי למחקרי מדיניות לנתונים מנהליים

בקרב נשים חרדיות המצב מעט טוב יותר. שיעור האקדמאיות בגילי 25-49 עומד על כ־13.2% – עלייה של כ־9 נקודות אחוז בשני העשורים האחרונים. למעשה מרבית העלייה בשיעור האקדמאיות החרדיות התחוללה בשמונה השנים האחרונות, ובמהלכן הוכפל שיעור זה. עם זאת, שיעורי ההשכלה בקרב נשים ערביות ונשים יהודיות שאינן חרדיות (22.2% ו־42.2%, בהתאמה) עודם גבוהים באופן ניכר מהשיעור בקרב חרדיות.

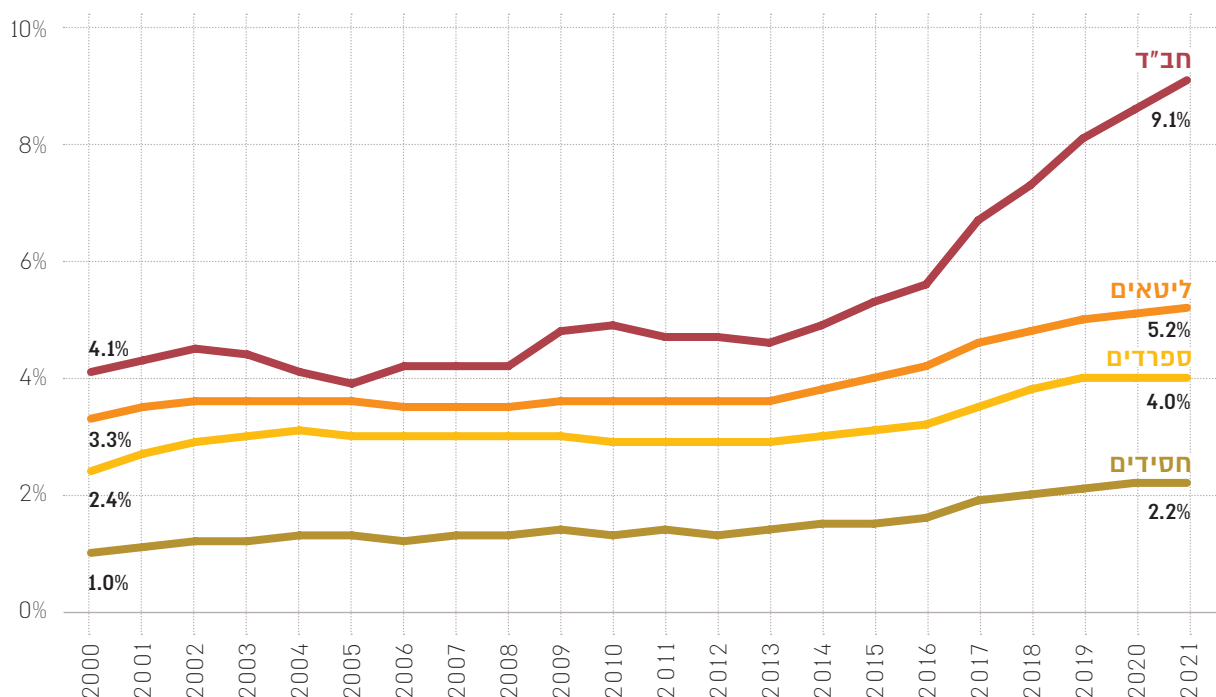
שיעור נשים בעלות תואר אקדמי לפי מגזר, 2000-2021, גילי 25-49

מקור: עיבודי המכון החרדי למחקרי מדיניות לנתונים מנהליים

בחינת המגמות לפי זרמי חרדיים מבליטה את ייחודיותה של חסידות חב"ד. בשלושת הזרמים הגדולים (חסידים, ליטאים וספרדים) חלה בשני העשורים האחרונים רק עלייה צנועה בשיעור הגברים האקדמאים (הנעה בין 1 ל-2 נקודות אחוז). לעומת זאת, בזרם חב"ד חלה עלייה של 5 נקודות אחוז בשיעור הגברים האקדמאים – רובה בשמונה השנים האחרונות. היות שכבר בתחילת התקופה היה שיעור האקדמאים המשתייכים לחב"ד גבוה יותר, בסוף התקופה כבר נפתח פער גדול בין הזרמים (בפרט, בזרם החסידי שיעור הגברים האקדמאים היה, ועודנו, כמעט זניח – כ-2% בלבד).

שיעור גברים חרדים בעלי תואר אקדמי לפי זרם, 2000-2021, גילי 25-49

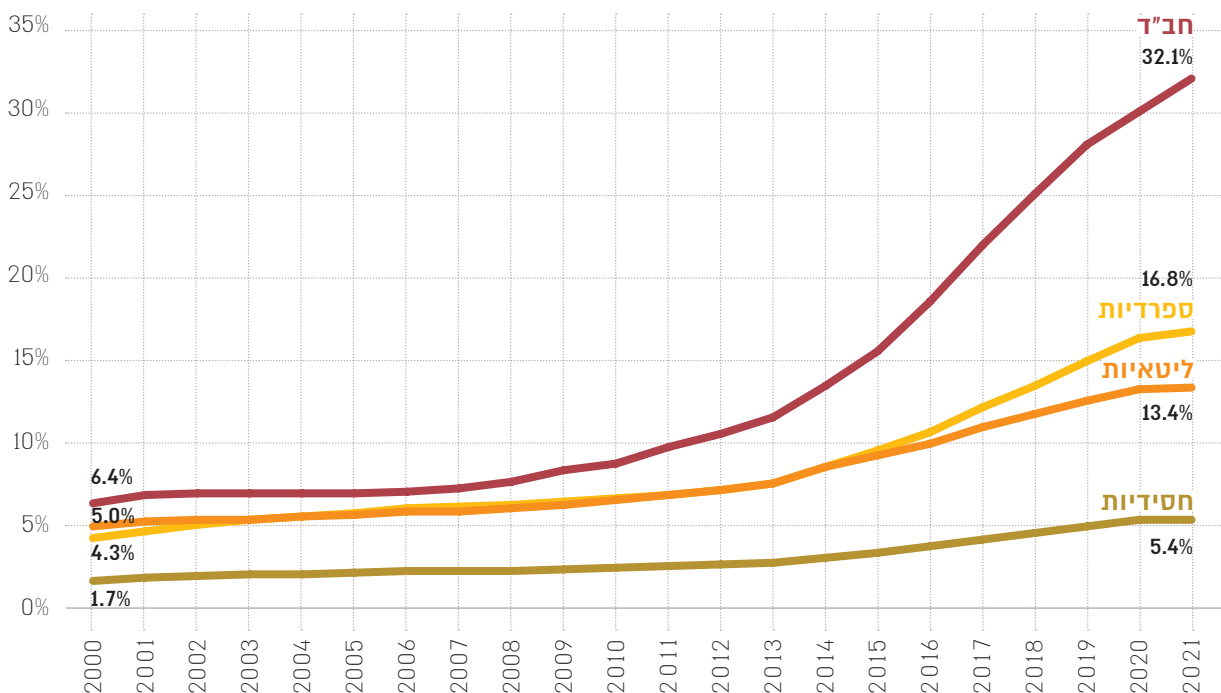

מקור: עיבודי המכון החרדי למחקרי מדיניות לנתונים מנהליים

בקרוב נשים חרדיות ההבדלים בין שיעור האקדמאיות בזרמים השונים גדולים הרבה יותר. בקרב נשים חסידיות שיעור האקדמאיות עודנו נמוך (כ-5.4%) – אף שהוכפל בשמונה השנים האחרונות. אצל הספרדיות והליטאיות שיעור בעלות התארים היה דומה במשך שנים רבות, אך בשנים האחרונות עלה שיעור האקדמאיות הספרדיות בקצב מהיר יותר, וכך נפתח בשנים האחרונות פער של כ-3.5% לטובתן.

הזינוק המרשים ביותר בשיעור האקדמאיות החרדיות נרשם בקרב נשות חב"ד – מ-6.4% בשנת 2000 ל-32.1% ב-2021. כלומר שיעור האקדמאיות מזרם חב"ד גדל פי חמישה בשני העשורים האחרונים, ועקף אפילו את שיעור האקדמאים בקרב גברים יהודים שאינם חרדים. מרבית העלייה, כ-22 נקודות אחוז, נרשמה בעשור האחרון.

שיעור נשים חרדיות בעלות תואר אקדמי לפי זרם, 2000-2021, גילי 25-49

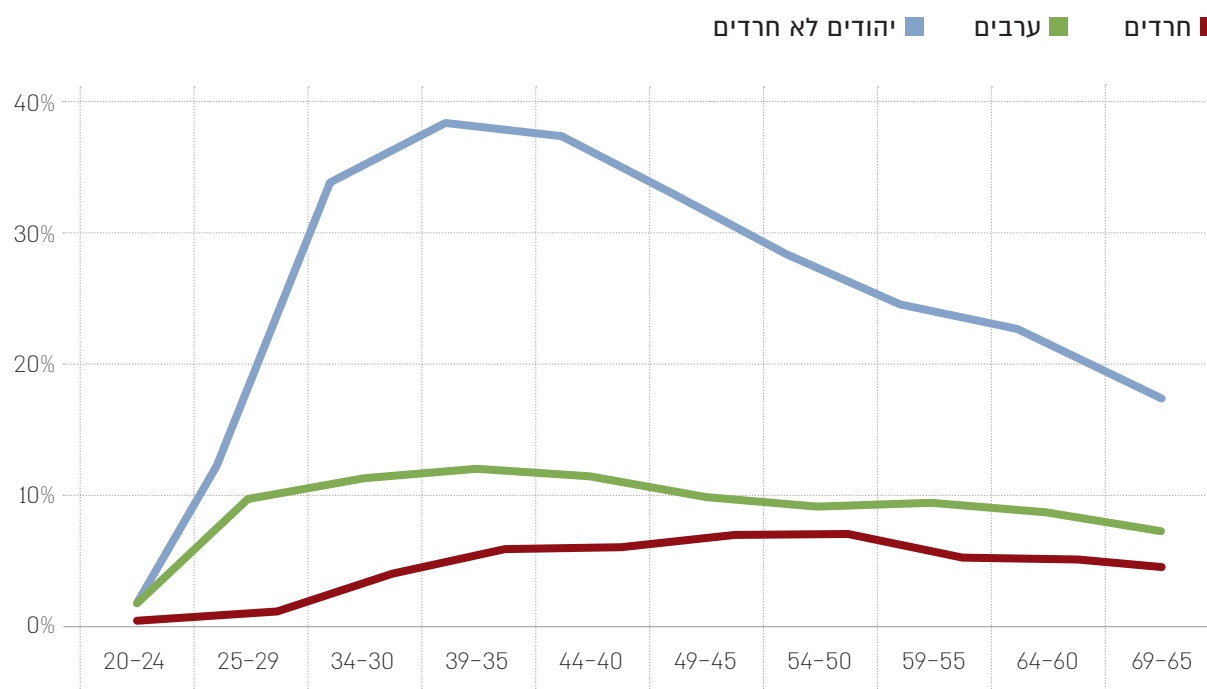

מקור: עיבודי המכון החרדי למחקרי מדיניות לנתונים מנהליים

כאשר בוחנים את שיעור הגברים האקדמאים לפי קבוצת גיל, ניכר כי אצל החרדים שיעור האקדמאים הגבוה ביותר בשנת 2021 היה בקרב בני 49-45 (כ־7%). לעומת זאת, בקרב ערבים ויהודים שאינם חרדים השיעור הגבוה ביותר היה בקרב בני 39-35 (11.8% ו־38.2%, בהתאמה). העובדה שבקרב גברים חרדים שיעור האקדמאים מגיע לשיאו בקבוצת גיל מבוגרת יחסית עשויה להצביע על ירידה מסוימת בשיעור הניגשים ללימודים אקדמיים בקבוצות הגיל הצעירות יותר. לחלופין, ייתכן ששיעור לא זניח מן הגברים החרדים משלימים תואר ראשון בגיל מאוחר למדי – בסוף העשור החמישי לחייהם.

הגם שנתונים אחרונים שפרסמה המועצה להשכלה גבוהה מבשרים על עלייה ניכרת בשיעור מקבלי התארים החרדים בשנת 2022, יש לבחון איזה שיעור מקרב מקבלי התארים הם אכן חרדים, ומה היה גילם הממוצע בעת קבלת התואר. כאמור, אצל יהודים שאינם חרדים ואצל ערבים הגיע שיעור האקדמאים לשיא בקבוצת גיל צעירה יותר – מה שמעיד על עלייה בשיעור האקדמאים בשנתונים הצעירים.

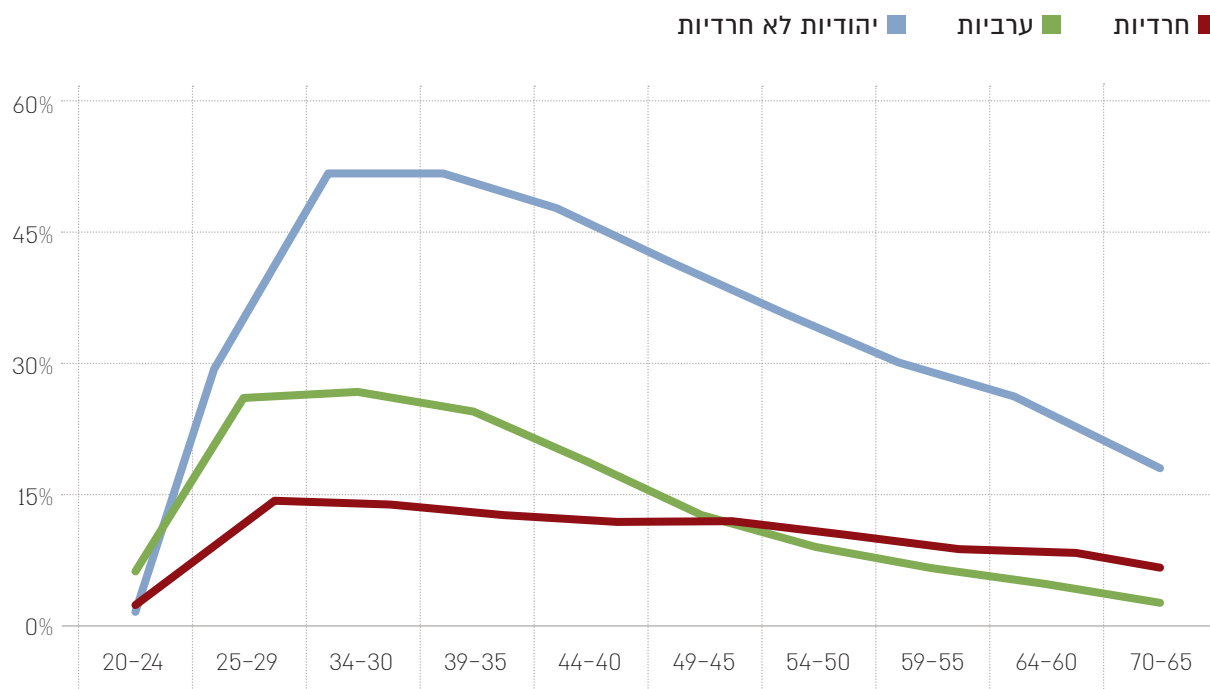
שיעור גברים בעלי תואר אקדמי, לפי מגזר וקבוצות גיל, 2021

מקור: עיבודי המכון החרדי למחקרי מדיניות לנתונים מנהליים

לעומת הגברים, אצל הנשים החרדיות אחוז האקדמאיות הגבוה ביותר (14.3%) נמדד בקבוצת גיל צעירה מאוד: בנות 29-25. לעומת זאת, אצל נשים ערביות ואצל יהודיות שאינן חרדיות נרשם שיעור האקדמאיות הגבוה ביותר בקבוצת הגיל 34-30 (26.6% ו-51.2%, בהתאמה). העובדה שאצל החרדיות שיעור השיא נרשם בגיל צעיר כל כך היא עדות לכך שיותר צעירות חרדיות פונות לאקדמיה מיד עם יציאתן לחיים בוגרים, ומסיימות את לימודיהן בהצלחה.

שיעור נשים בעלות תואר אקדמי, לפי מגזר וקבוצות גיל, 2021

מקור: עיבודי המכון החרדי למחקרי מדיניות לנתונים מנהליים

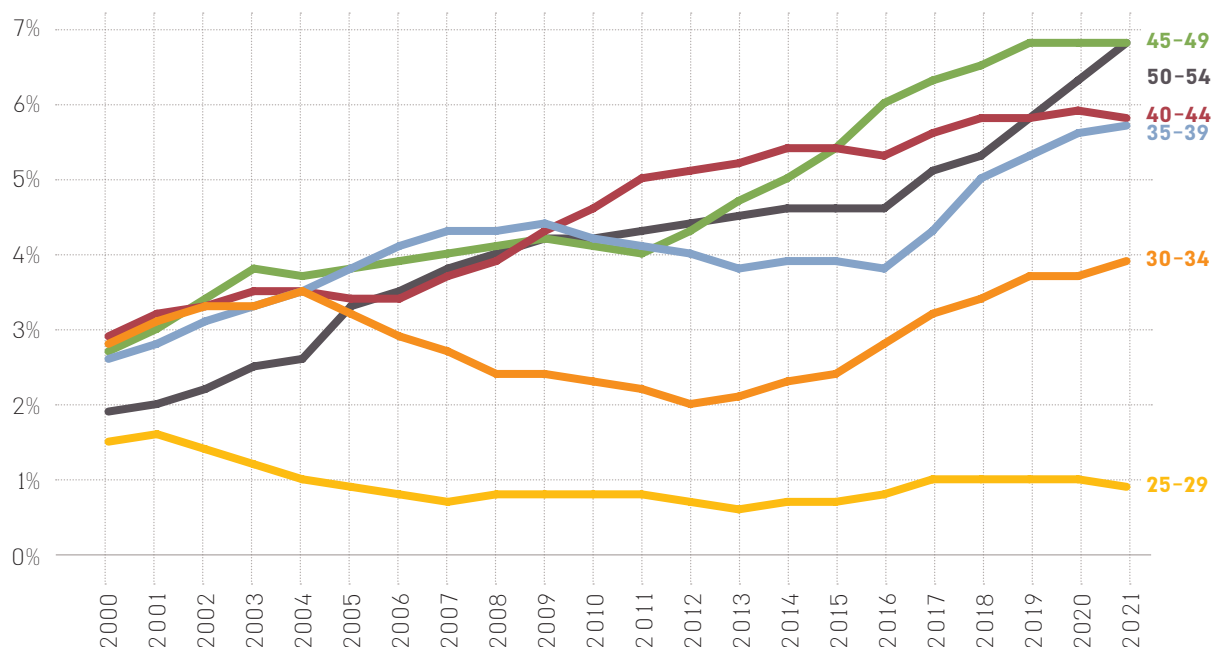
בחינת המגמות של אחוז האקדמאים בקרב גברים חרדים לפי קבוצות גיל עשויה להסביר מדוע שיעור השיא של האקדמאים מגיע בגיל מבוגר יחסית. העלייה החדה ביותר בשיעור האקדמאים במשך השנים חלה בקרב קבוצת הגיל המבוגרת ביותר (54-50), מכ-2% בשנת 2001 לכ-7% בשנת 2021. לעומת זאת, בקרב בני 34-30 חלה רק עלייה צנועה בתקופה זו, מכ-3% לכ-4%. בקבוצת הגיל הצעירה, 29-25, אף נרשמה בתקופה זו ירידה קלה בשיעור האקדמאים החרדים, מכ-1.5% לכ-1%.

משמעות הממצאים היא שרוב האקדמאים החרדים מקבלים את התואר בשלב מאוחר למדי בחייהם – מה שמקטין את התשואה להשכלה שיהיה ממנה בשוק העבודה בעקבות קבלת התואר.

בשונה מן הגברים, אצל הנשים החרדיות הזינוק הגדול ביותר בשיעור האקדמאיות חל דווקא בקבוצת הגיל הצעירה (25-29), מכ־3% בשנת 2000 לכ־15% בשנת 2021. עיקר הגידול (כ־10 נקודות אחוז) התרחש בין 2013 ל־2021. הגידול בשיעור האקדמאיות החרדיות הצעירות תואם את כניסתן המוקדמת לשוק העבודה, לרוב כמפרנסות עיקריות של משק הבית בשנות הנישואים הראשונות. הגיל המאוחר יחסית שבו הגברים החרדים רוכשים תואר אקדמי עולה בקנה אחד עם כניסתם המאוחרת יחסית אל שוק העבודה, לרוב כדי לפצות על הירידה ההדרגתית בהיקפי התעסוקה של נשותיהן בגילים אלו.

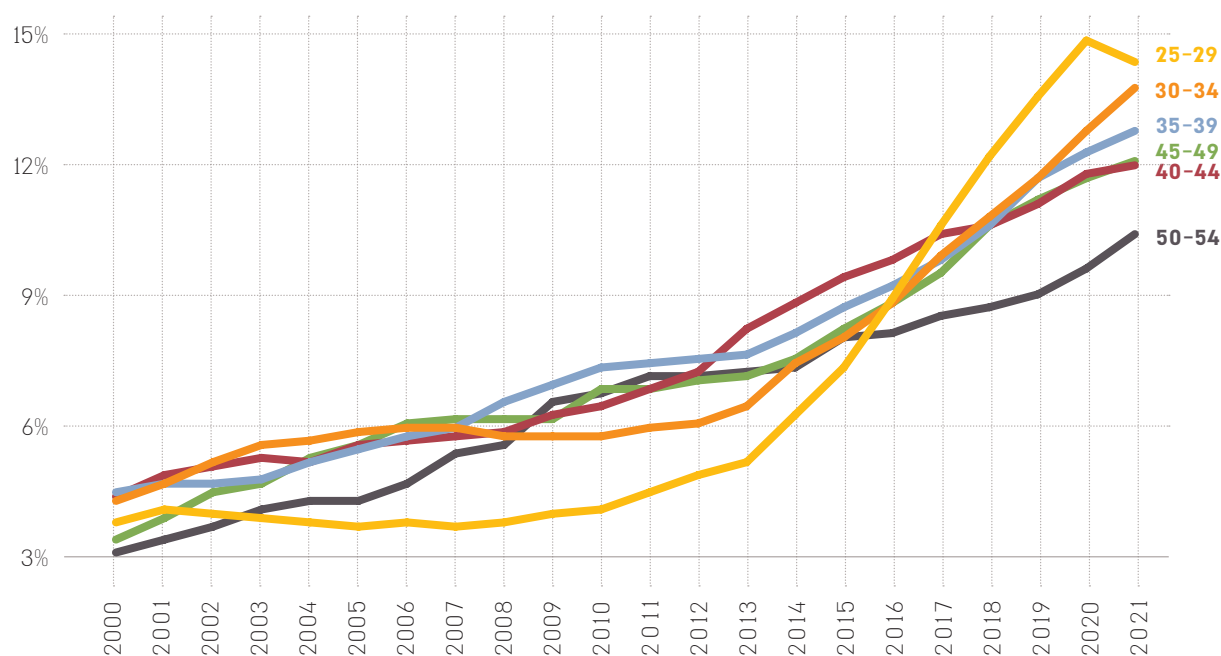
תרשים 86

שיעור גברים חרדים בעלי תואר אקדמי לפי קבוצות גיל, 2000-2021

מקור: עיבודי המכון החרדי למחקרי מדיניות לנתונים מנהליים

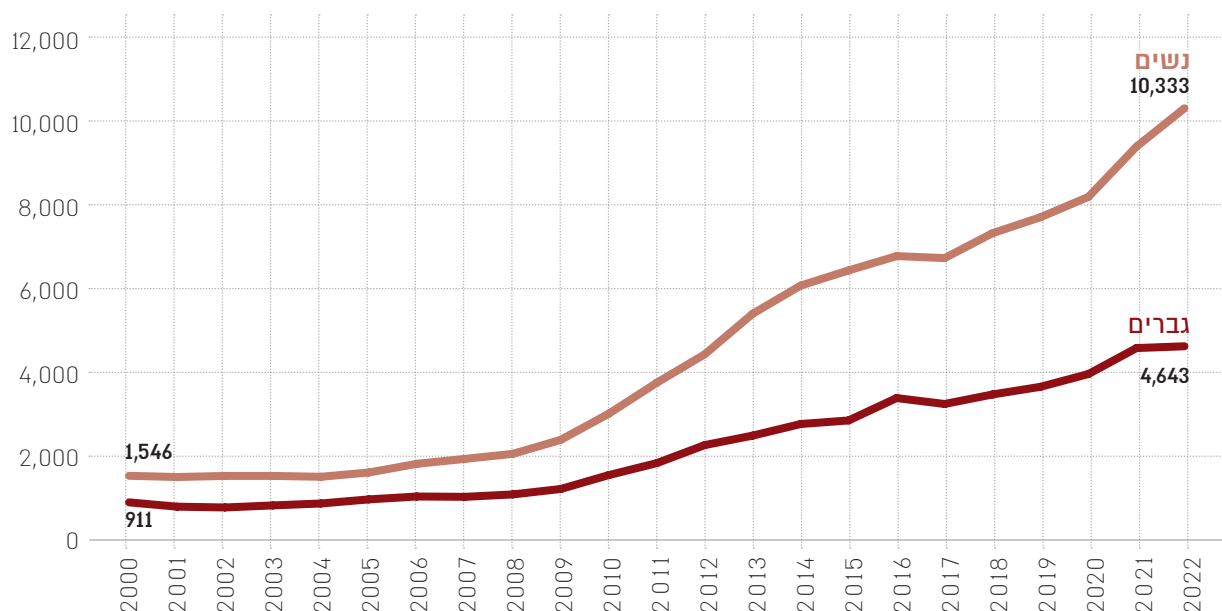
שיעור נשים חרדיות בעלות תואר אקדמי לפי קבוצות גיל, 2021-2000

מקור: עיבודי המכון החרדי למחקרי מדיניות לנתונים מנהליים

מגמת העלייה המהירה יחסית במספר הסטודנטים החרדים החלה כבר בשנת 2005, וקצב הגידול הוא מאוד משנת 2009 ואילך. קצב הגידול בקרב הנשים היה מהיר בהרבה מן הקצב בקרב הגברים – וכך הלך וגדל הפער בין מספר הסטודנטיות והסטודנטים החרדים, והגיע לכ-6,000 איש ב-2022.

סטודנטים חרדים, לפי מגדר, 2000-2022

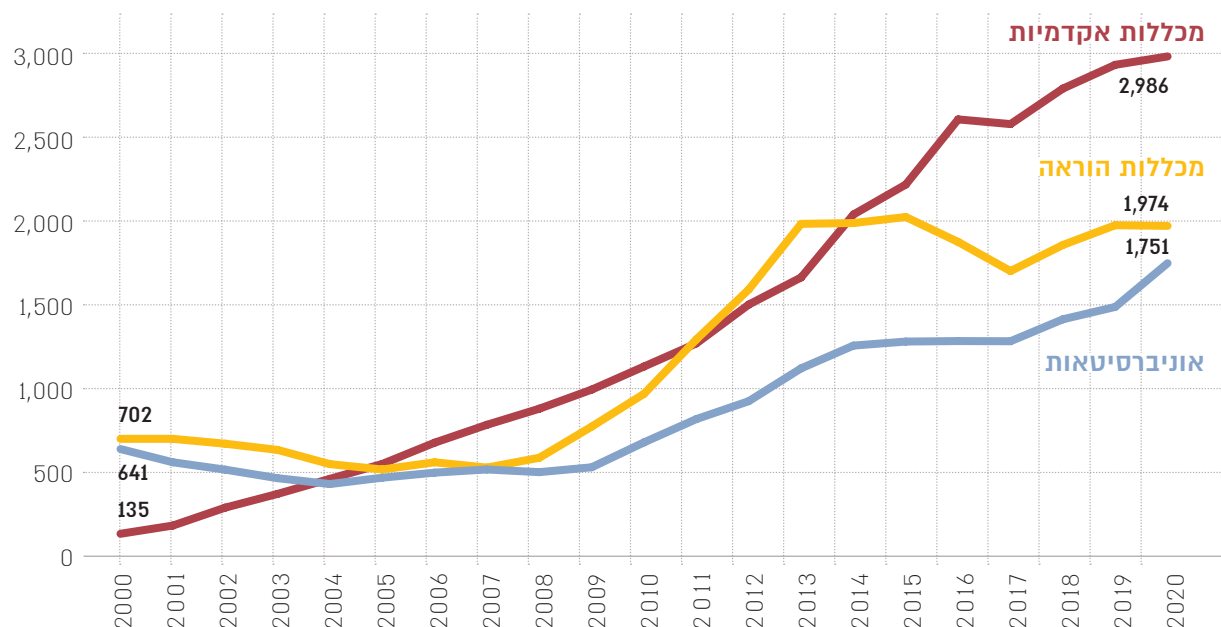

מקור: עיבודי המכון החרדי למחקרי מדיניות לנתונים מנהליים

לצד העלייה במספר הסטודנטים מאז תחילת המאה, בתקופה זו חלו תמורות גדולות בתמהיל תחומי הלימוד והמוסדות האקדמיים האופייניים לסטודנטים חרדים. בפרט אצל הנשים, תחום החינוך – שהניע את הגידול במספר הפונות להשכלה גבוהה בראשיתו – נעשה מבוקש פחות בעשור האחרון. מספר הסטודנטיות החרדיות לתואר ראשון במכללות ההוראה גדל פי ארבעה בין 2007 ל-2013, אולם מאז חלה עצירה בגידול במספרן ואף נרשמה ירידה קלה. לצד זאת מגמת הגידול של סטודנטיות הלומדות במכללות האקדמיות ובאוניברסיטאות (לרבות האוניברסיטה הפתוחה) נמשכה, והקצב אף הוא בשנים האחרונות.

מגמות אלו משקפות את פנייתן המודעת של הסטודנטיות החרדיות למקצועות שפוטנציאל ההשתכרות בהם גבוה יותר. עם זאת, מגמת הגידול במספר הסטודנטיות החרדיות לתארים מתקדמים במכללות להוראה נמשכה עד שנת 2019, ולעומת זאת במכללות האקדמיות כמעט לא חל שינוי במספרן בעשור האחרון. כלומר, בשנים האחרונות המכללות האקדמיות אחראיות לרוב הגידול במספר הסטודנטיות החרדיות לתואר ראשון, ואילו המכללות להוראה והאוניברסיטאות אחראיות לגידול במספר הסטודנטיות החרדיות לתארים מתקדמים.

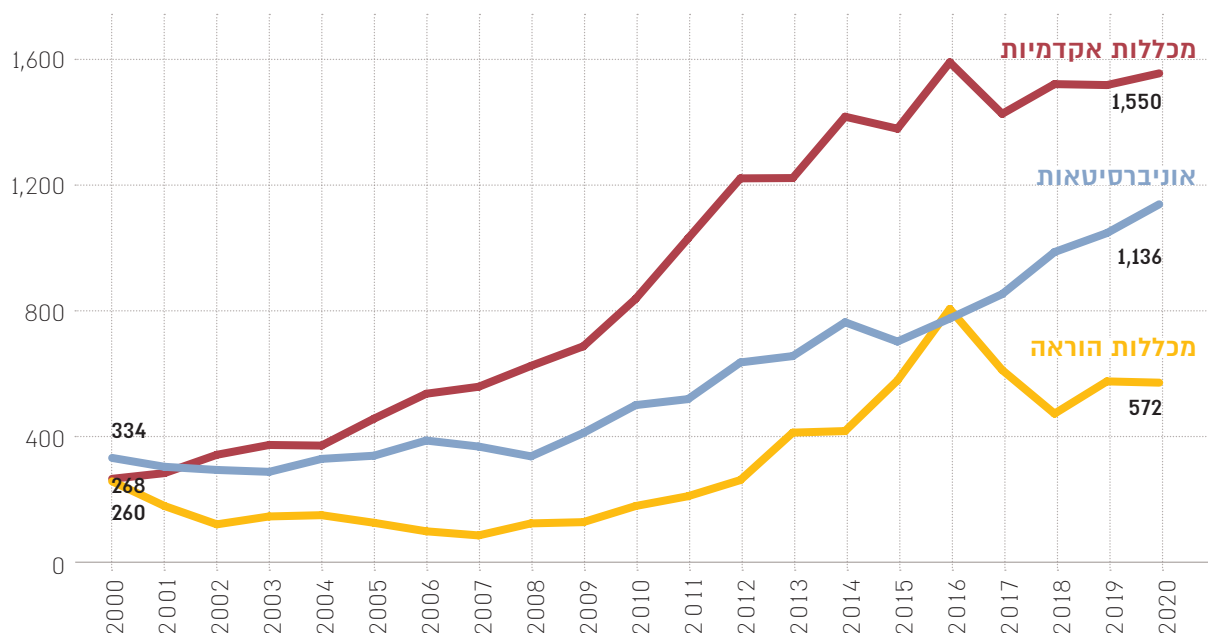
התפלגות סטודנטיות חרדיות לתואר ראשון לפי סוג מוסד, 2000-2020

מקור: עיבודי המכון החרדי למחקרי מדיניות לנתונים מנהליים

גם אצל הסטודנטים החרדים לתואר ראשון נכלמה בשנת 2016 מגמת הגידול במספר הלומדים במכללות להוראה, ואף נרשמה בשנים האחרונות ירידה לא זניחה במספרם. לעומת זאת, במכללות האקדמיות ובאוניברסיטאות נמשכה מגמת העלייה בסטודנטים החרדים, ובשנים האחרונות סטודנטים הלומדים באוניברסיטאות אחראים לרוב העלייה בשיעור הסטודנטים במגזר.

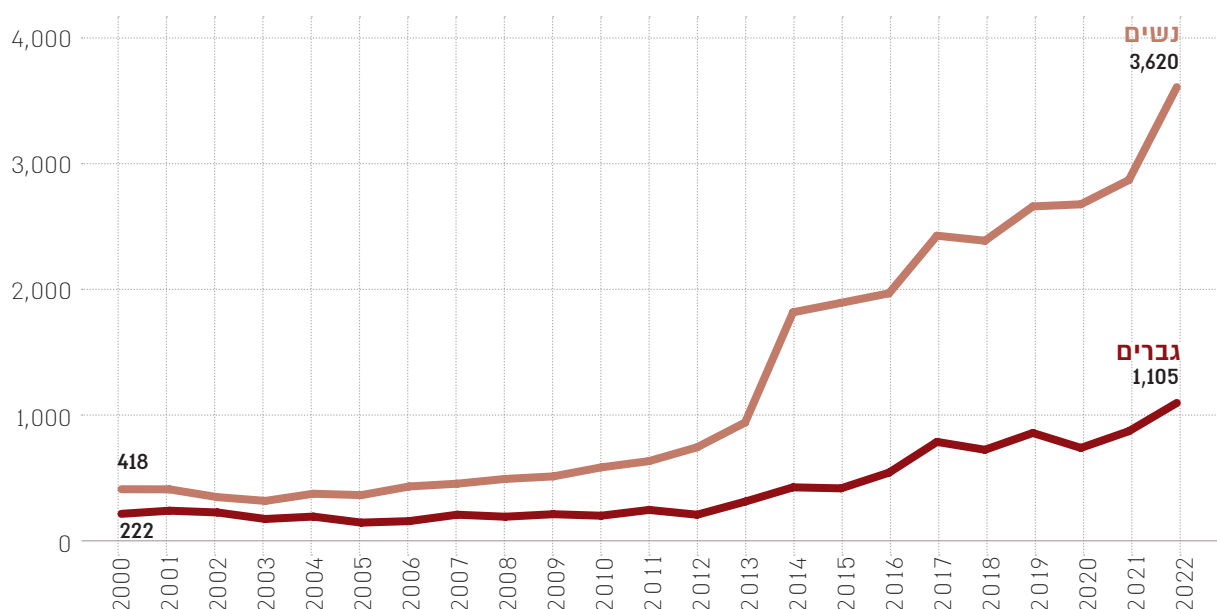
התפלגות סטודנטים חרדים לתואר ראשון לפי סוג מוסד, 2000-2020

מקור: עיבודי המכון החרדי למחקרי מדיניות לנתונים מנהליים

הזינוק במספר הצעירות החרדיות שפנו ללימודים אקדמיים בשנים האחרונות בא לידי ביטוי גם במספר מקבלות התארים השנתי, אשר גדל פי חמישה בעשור האחרון והגיע לכ־3,600 בשנת 2022. גם אצל הגברים החרדים נרשמה בשנים האחרונות עלייה ניכרת במספר מקבלי התארים, אשר הגיע לכ־1,100 בשנת 2022 – אך כאמור, מספר זה עודנו נמוך מאוד, והפער בין מספר מקבלות התארים למספר מקבלי התארים החרדים רק הולך ומתרחב עם השנים.

מספר מקבלי תארים חרדים לפי מגדר, 2000-2022

מקור: עיבודי המכון החרדי למחקרי מדיניות לנתונים מנהליים

כדי להבין טוב יותר מהו פוטנציאל הגידול בשיעור האקדמאים החרדים בתקופה הקרובה, חושב היחס בין מספר החרדים שקיבלו תואר ראשון בכל שנה לגודלו הממוצע של שנתון הלידה של כלל מקבלי התארים. למשל, בשנת 2022 היו 3,620 מקבלות תואר, ילידות שנתונים שונים – ולצורך החישוב נערך ממוצע (בקירוב) של מספר החרדיות שנולדו בכל אחד מהשנתונים הללו. בקרב הנשים החרדיות הזכאיות לתואר, השנתון הממוצע בכל שנה (לצורך החישוב) היה גדול בהרבה מן השנתון הממוצע של הגברים החרדים הזכאים לתואר – מכיוון שנשים מקבלות את התואר בגיל צעיר בהרבה מן הגיל הממוצע שגברים מקבלים בו תואר, וכאמור בחברה החרדית השנתונים הצעירים גדולים יותר. משמעות הדבר היא שהפער הגדול לטובת הנשים במספר מקבלי התארים השנתי אינו נובע רק מכך שאחוז הנשים הפונות לאקדמיה ומסיימות בהצלחה את התואר גבוה מן האחוז המקביל אצל הגברים – אלא גם מכך, שהגברים פונים לאקדמיה בגילים מבוגרים יותר, שהשנתונים בהם (ומכאן מספר הפונים הפוטנציאליים ללימודים) קטנים יותר.

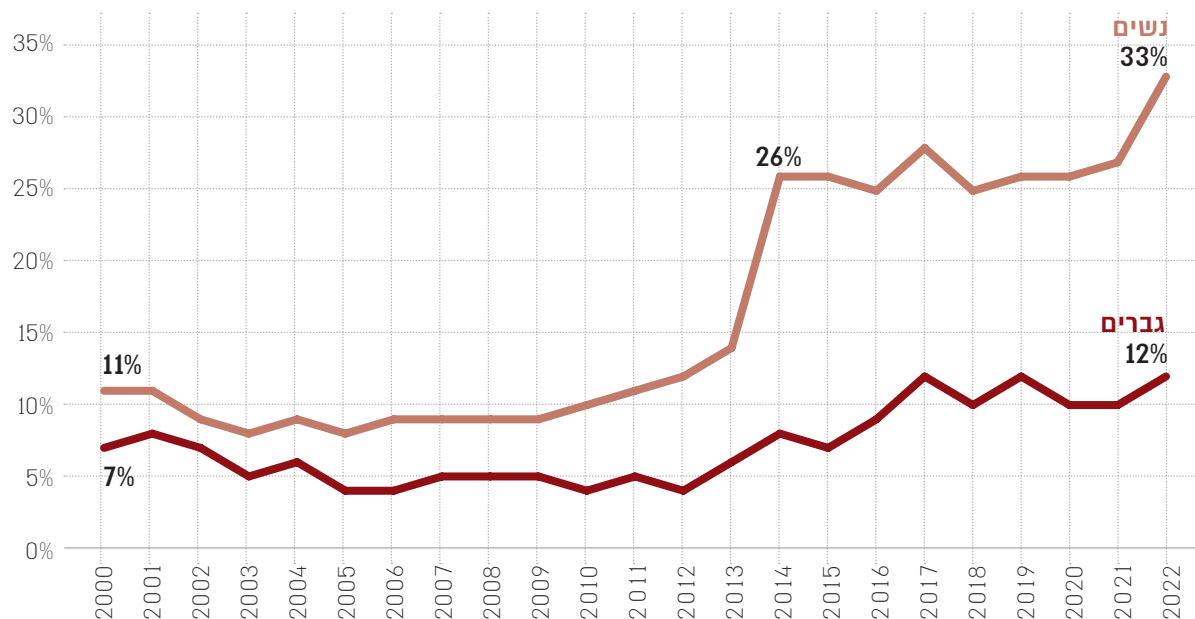
כאשר בוחנים את היחס בין מספר החרדיות המקבלות תארים ראשונים לגודל השנתון הממוצע של מקבלות התארים לאורך זמן, ניכר כי חלה בו עלייה דרמטית בשנת 2014 – מכ-14% לכ-26% – ועלייה גדולה נוספת ב-2022, מכ-27% לכ-33%. בשלב זה עדיין מוקדם לקבוע אם יחס זה יישאר יציב (או אפילו יגדל) – אך אם מגמה זו תימשך, וזרם מקבלות התארים יישאר גבוה ביחס לגודל השנתון, נראה בשנים הקרובות עלייה ניכרת במספר בעלות התארים ובשיעור האקדמאיות החרדיות, והוא יוכל להכפיל את עצמו במהלך העשור הקרוב.

לעומת זאת, אצל הגברים החרדים מגמת העלייה צנועה הרבה יותר. היחס בין מספר מקבלי תואר בוגר לגודל השנתון הממוצע של מקבלי התארים עלה רק ב-5 נקודות אחוז בשני העשורים האחרונים, ועומד כיום על כ-12%. יתר על כן, כאמור, מכיוון שהגברים מקבלים את התואר בגיל ממוצע מבוגר יחסית – לעלייה שחלה ביחס הנ"ל השפעה קטנה יחסית על שיעור האקדמאים החרדים בגילי העבודה העיקריים, שכן חלקם היחסי של הצעירים (בני גיל מוקדם יותר

מהממוצע לרכישת תואר) מקרב קבוצה זו גדול בהרבה מחלקם של המבוגרים (בני הגיל הממוצע לרכישת תואר או מבוגרים מכך). לפיכך, אם מגמות אלו יימשכו, שיעור האקדמאים מקרב הגברים החרדים צפוי לעלות רק עלייה צנועה במהלך העשור הקרוב ולהגיע לכ-6%-7% בלבד.

תרשים 92

חרדים מקבלי תואר ראשון כאחוז מגודל שנתון ממוצע של מקבלי התואר, לפי מגדר, 2000-2022

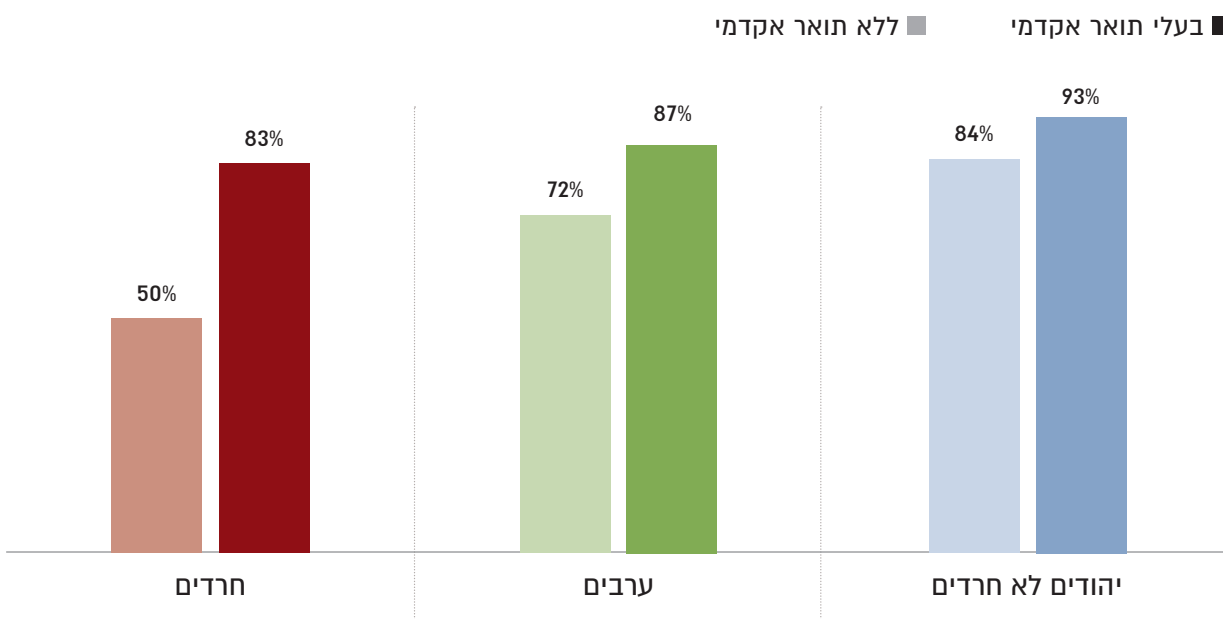

מקור: עיבודי המכון החרדי למחקרי מדיניות לנתונים מנהליים

השכלה אקדמית: תעסוקה ושכר

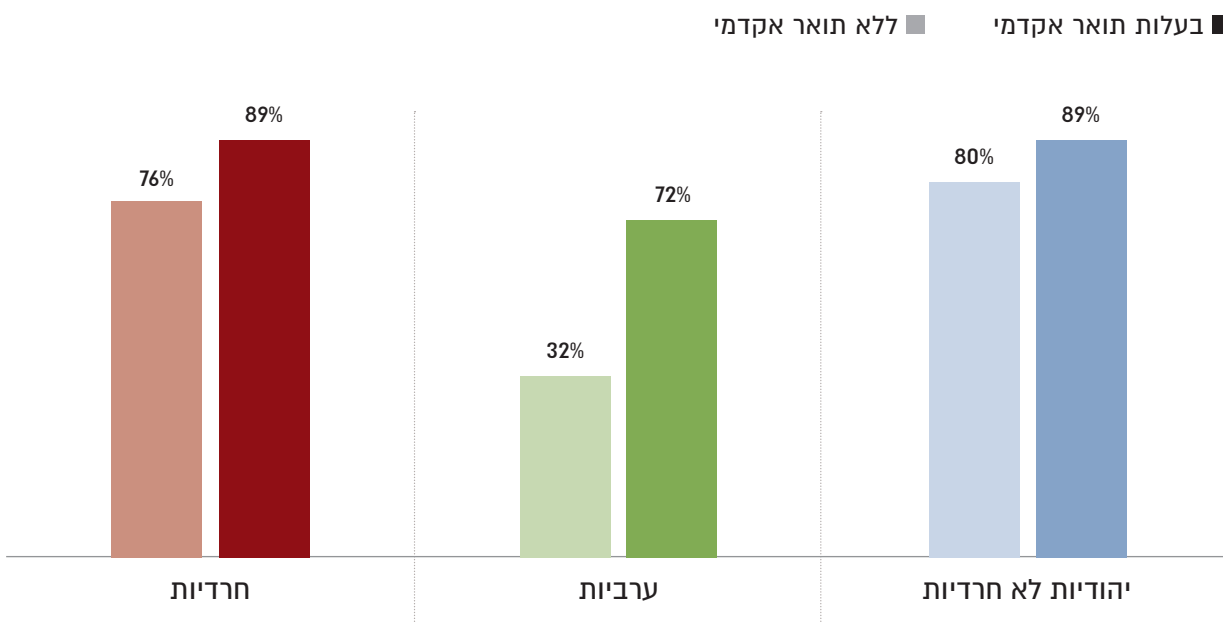
על רקע הקיפאון היחסי בשיעור הגברים האקדמאים החרדים מחד גיסא, והעלייה המהירה בשיעור האקדמאיות החרדיות מאידך גיסא, מתחדדת חשיבותה של השכלה אקדמית בהקשר של תעסוקה ושכר. בקרב גברים ונשים מכל המגזרים יש פער גדול בין שיעורי התעסוקה של בעלי תואר לאלו שאין להם תואר. אצל גברים חרדים הפער עומד על 33 נקודות אחוז, ואצל נשים חרדיות – על 13 נקודות אחוז. הפער הגדול ביותר בין שיעורי התעסוקה של אקדמאיות לנשים שאינן אקדמאיות נמדד בקרב נשים ערביות – 40 נקודות אחוז.

תעסוקת גברים לפי מגזר ורמת השכלה, 2022, גילי 64-25

מקור: עיבודי המכון החרדי לסקר כוח אדם

תעסוקת נשים לפי מגזר ורמת השכלה, 2022, גילי 64-25

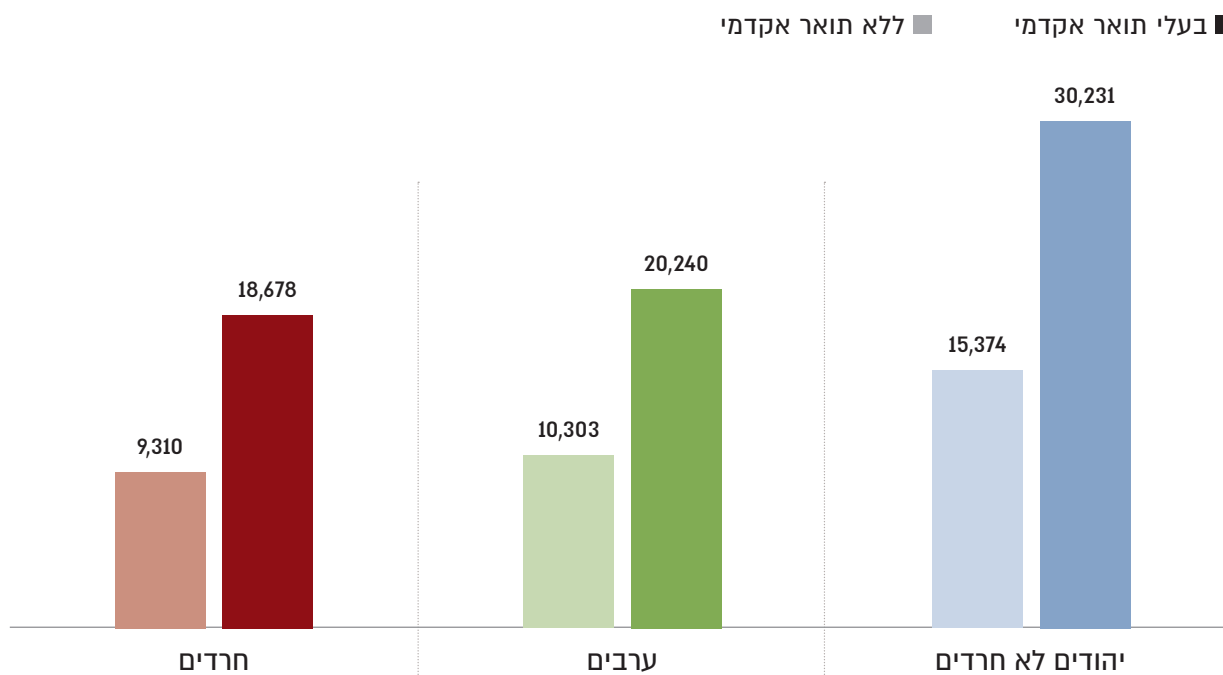
מקור: עיבודי המכון החרדי לסקר כוח אדם

גם בשכר ניכרים פערים גדולים מאוד בין עובדים בעלי תואר לעובדים מחוסרי תואר, בקרב גברים ונשים כאחד ובכל המגזרים. אצל גברים מכל המגזרים שכרם החודשי של שכירים בעלי תואר אקדמי הוא (בקירוב) כפול משכרם של שכירים ללא תואר. אצל הנשים פער השכר בין בעלות תואר לעובדות ללא תואר נע בין כ-57% בקרב השכירות החרדיות ללא פחות מ-110% בקרב השכירות הערביות.

לאור העלייה המהירה בשיעור האקדמאיות החרדיות, והקיפאון היחסי בשיעור האקדמאים החרדים, סביר כי שכן החודשי הממוצע של הנשים החרדיות יעלה בקרוב על זה של הגברים החרדים – כפי שכבר קרה בשכר השעתי.

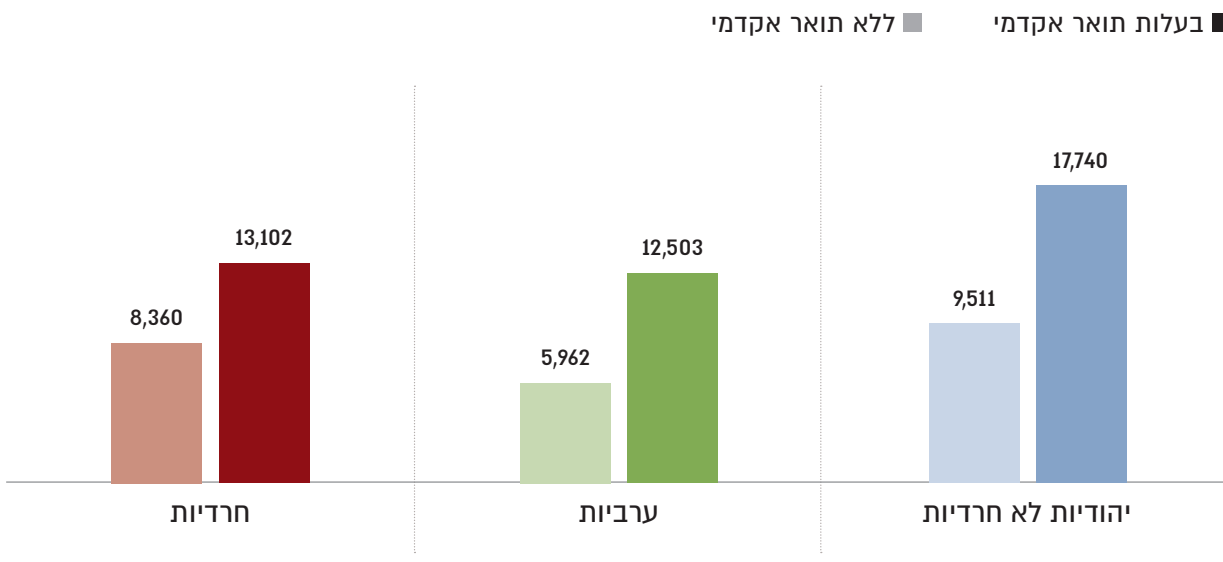
תרשים 95

שכר ממוצע של עובדים שכירים לפי מגזר ורמת השכלה, בשקלים (ברוטו), 2021, גילי 25-64

מקור: עיבודי המכון החרדי למחקרי מדיניות לנתונים מנהליים

שכר ממוצע של עובדות שכירות לפי מגזר ורמת השכלה, בשקלים (ברוטו), 2021, גילי 25-64

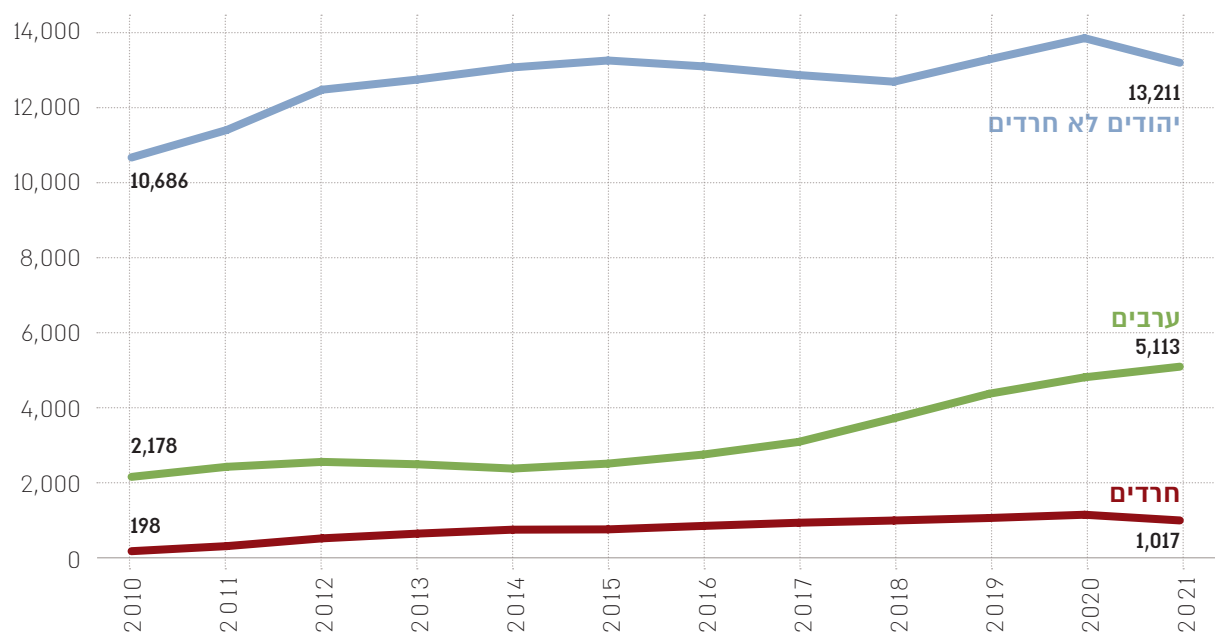
מקור: עיבודי המכון החרדי למחקרי מדיניות לנתונים מנהליים

השכלה טכנולוגית

הן עבור הציבור הכללי הן עבור החרדי, ההשכלה הטכנולוגית מסתמנת בשנים האחרונות כאפשרות טובה להשכלה מקצועית המקנה לבוגריה מקצועות בעלי אופק השתכרות גבוה. מחקרים עדכניים של משרד האוצר הראו כי התשואה להשכלה הטכנולוגית דומה לתשואה ללימודים אקדמיים, ובתחומים מסוימים אף גבוהה יותר. לאור זאת, יש הרואים במכללות הטכנולוגיות את אחד הערוצים המיטביים להגדלת פריון העבודה בציבור החרדי – הן בשל האוריינטציה היישומית ומוכוונת שוק העבודה של המקצועות הנלמדים בהן, הן בשל ההתנגדות הנמוכה יחסית במגזר החרדי להשתלבות במסלולים אלו, בהיותם "לא אקדמיים". לפיכך, מגמות ההשתלבות של הציבור החרדי בהשכלה הטכנולוגית יכולות ללמד רבות על התמורות המתרחשות בשנים האחרונות בשוק העבודה החרדי, ועל אלו שעתידות לבוא בשנים הקרובות.

מספר הסטודנטים החרדים במכללות הטכנולוגיות גדל פי חמישה ב־11 השנים האחרונות, מ־200 סטודנטים ב־2010 לכ־1,000 בשנת 2021. באותה תקופה גדל מספר הסטודנטים הערבים במכללות אלו פי 2.5, מ־2,200 לכ־5,100. מספרם של הסטודנטים היהודים שאינם חרדים במכללות גדל בכ־25%, מ־10,700 לכ־13,200. העלייה החדה במספר הסטודנטים החרדים במכללות הטכנולוגיות היא סימן מעודד, אך יש לזכור כי עדיין מדובר במספרים נמוכים למדי. כדי לראות שיפור משמעותי בפריון העבודה של הגברים החרדים, נחוצה המשכיות לאורך זמן של מגמות אלו והגעה למספרים גבוהים בהרבה – כפי שקורה אצל הנשים.

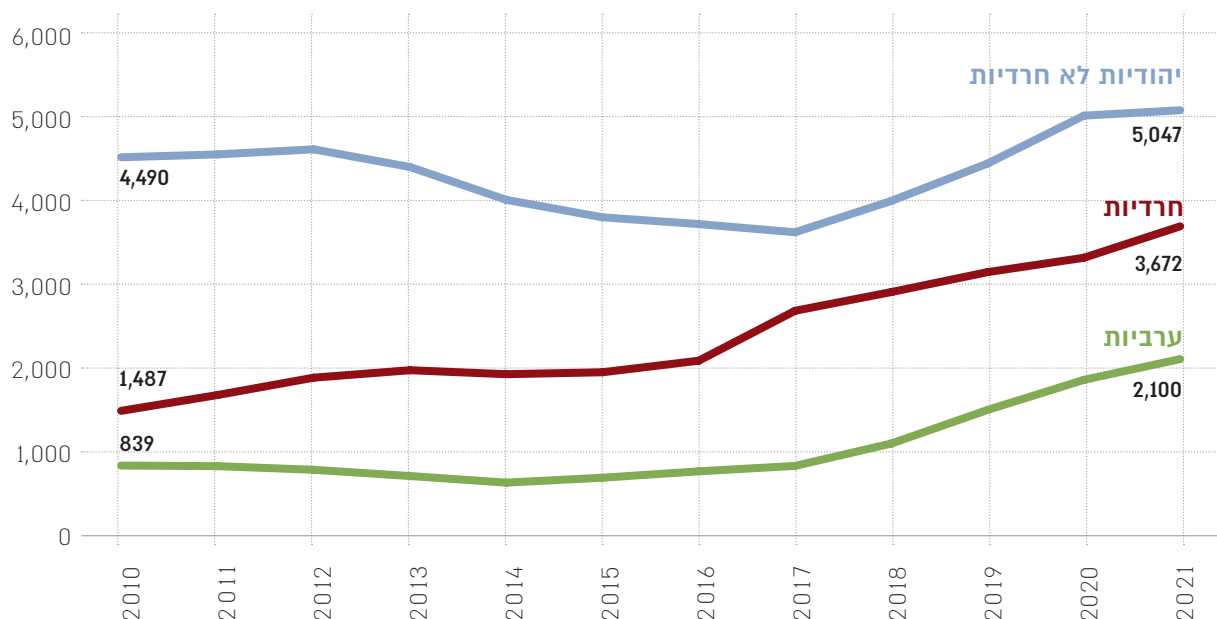
סטודנטים במה"ט לפי מגזר, 2010-2021

מקור: עיבודי המכון החרדי למחקרי מדיניות לנתונים מנהליים

בקרב נשים מגמות ההשתלבות בהשכלה הטכנולוגית נראות אחרת. מספרן של הסטודנטיות החרדיות במכללות אלו גדל בעשור האחרון פי 2.5, מכ-1,500 לכ-3,700, ומספרן של הסטודנטיות הערביות גדל בשיעור דומה: מכ-840 לכ-2,100. לעומת זאת, מספרן של הסטודנטיות היהודיות שאינן חרדיות במכללות הטכנולוגיות צנח בין 2010 ל-2017 מכ-4,500 לכ-3,600, אך לאחר מכן עלה שוב בהדרגה והגיע לכ-5,000 סטודנטיות ב-2021.

סטודנטיות במה"ט לפי מגזר, 2010-2021

מקור: עיבודי המכון החרדי למחקרי מדיניות לנתונים מנהליים

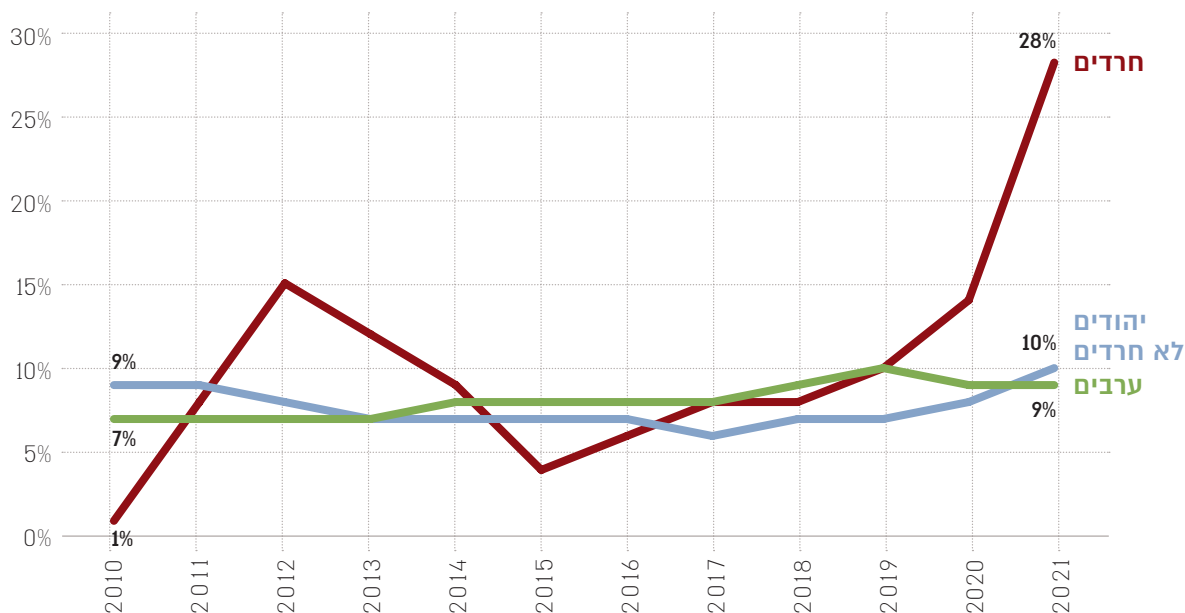
בקרב הסטודנטים החרדים במכללות הטכנולוגיות נרשמה בשנים האחרונות עלייה ניכרת בחלקם של הסטודנטים למחשבים – מכ־4% ב־2015 ל־28% ב־2021. עיקר הזינוק התרחש בין 2020 ל־2021. לעומת זאת, בקרב הסטודנטים הערבים והיהודים שאינם חרדים באותן מכללות נרשמה רק עלייה צנועה בחלקם של הסטודנטים למחשבים, והוא עומד כיום על כ־10%.

אפשר להעריך בזהירות כי העלייה בשיעור הסטודנטים למחשבים מקרב הסטודנטים החרדים מעידה על ביקוש גדל למשרות רווחיות יותר, בין היתר בשל התגברות הלחצים הכלכליים שעימם מתמודדים הצעירים החרדים, אשר החרפו בתקופת משבר הקורונה (2020-2021).

לצד העלייה בשיעור הסטודנטים למחשבים, ניכר כי בשנים 2019-2021 המקצוע המבוקש ביותר בקרב סטודנטים חרדים גברים במכללות הטכנולוגיות הוא הנדסת בניין. זהו ממצא מעניין, מכיוון שבתודעה הציבורית התחום אינו נתפס כטיפוסי לעובדים חרדים – אולם מבחינת התפלגות ענפי התעסוקה של העובדים החרדים עולה כי 5% מהם מועסקים בענף הבינוי (ראו גם בפרק התעסוקה). ייתכן שתחום זה, המתאפיין בשכר גבוה מחד גיסא, ומאידך גיסא במחסור חמור בעובדים – יכול להתפתח כערוך משמעותי להגדלת פריון העבודה של הגברים החרדים, ובמקביל לתת מענה לצורך גדול של המשק הישראלי.

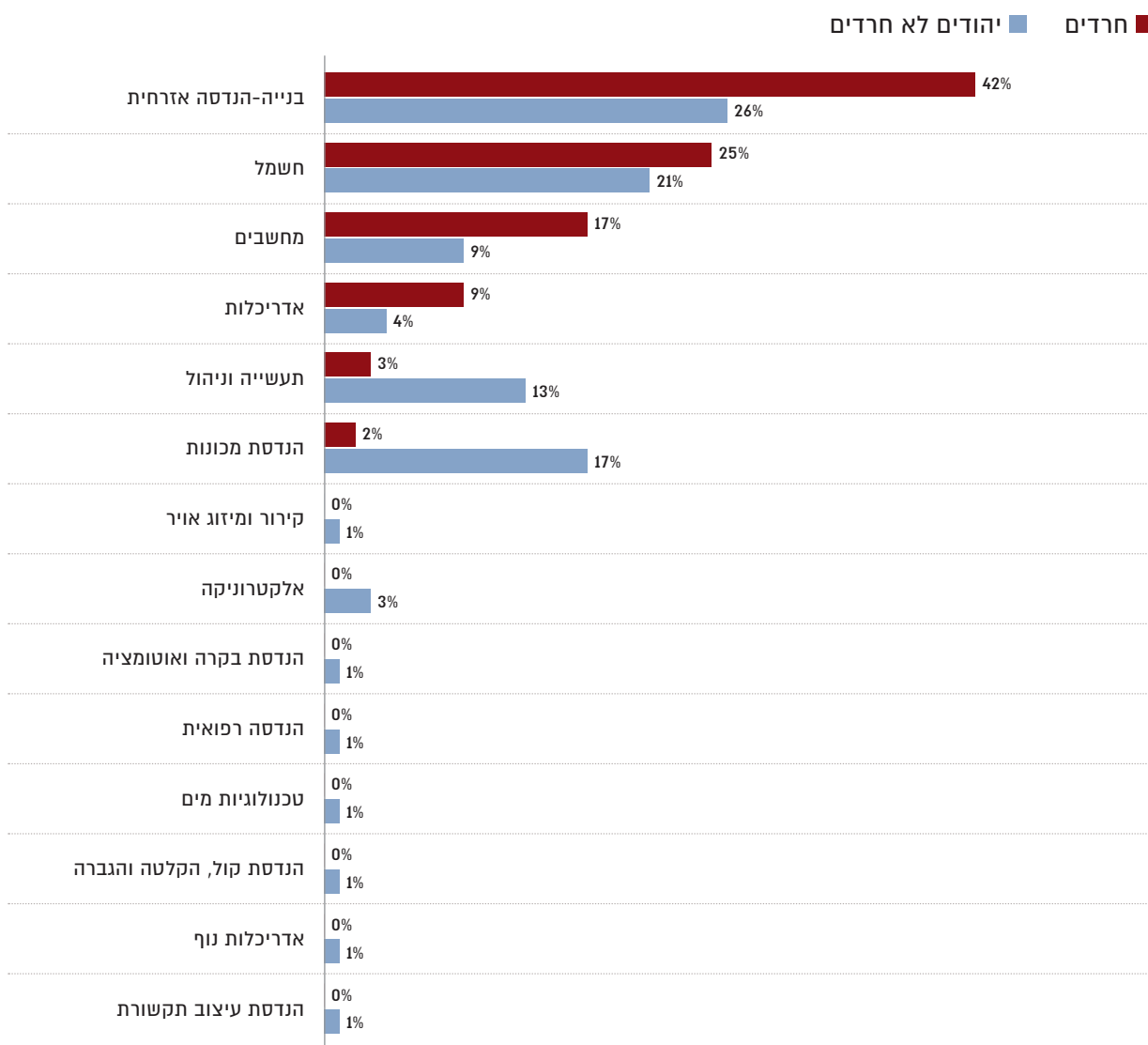
תרשים 99

שיעור הסטודנטים למחשבים מכלל הסטודנטים במה"ט לפי מגזר, 2010-2021

מקור: עיבודי המכון החרדי למחקרי מדיניות לנתונים מנהליים

התפלגות מקצועות של סטודנטים במה"ט לכי מגזר, 2019-2021

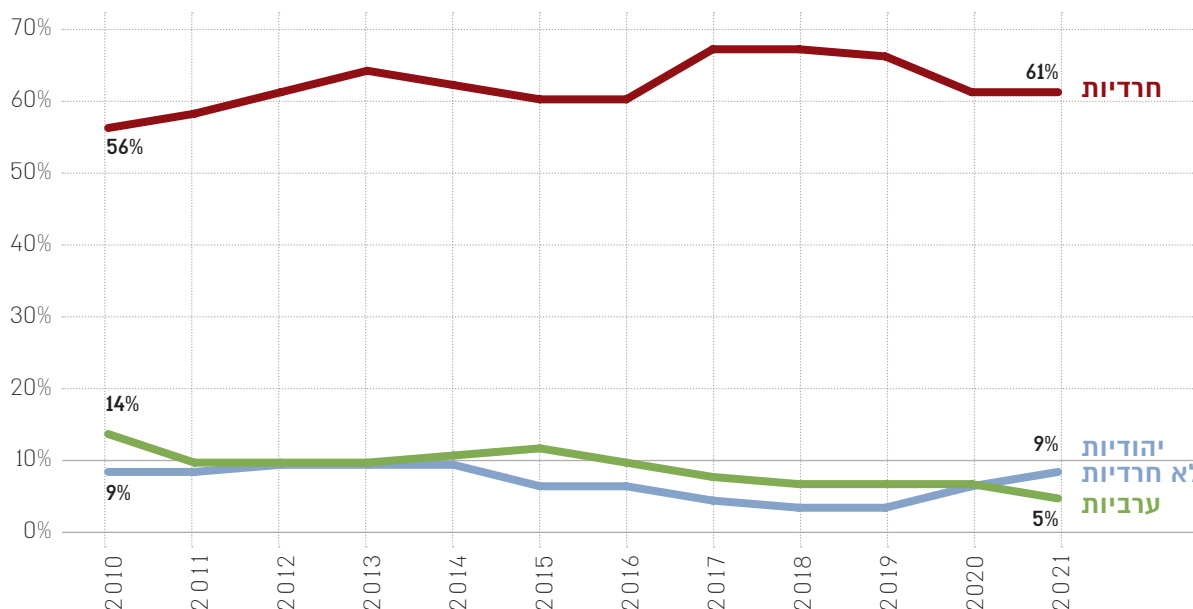

מקור: עיבודי המכון החרדי למחקרי מדיניות לנתונים מנהליים

חלקן של הסטודנטיות למחשבים מקרב הסטודנטיות החרדיות במכללות הטכנולוגיות נותר יציב וגבוה מאוד בעשור האחרון – כ־62%; פער עצום מהמקצוע השני הנלמד ביותר, אדריכלות (21% מהסטודנטיות החרדיות). לעומת זאת, חלקן של הסטודנטיות למחשבים מקרב הערביות והיהודיות שאינן חרדיות במכללות היה נותר נמוך (5% ו־9%, בהתאמה).

תרשים 101

שיעור הסטודנטיות למחשבים מכלל הסטודנטיות במה"ט לפי מגזר, 2010-2021

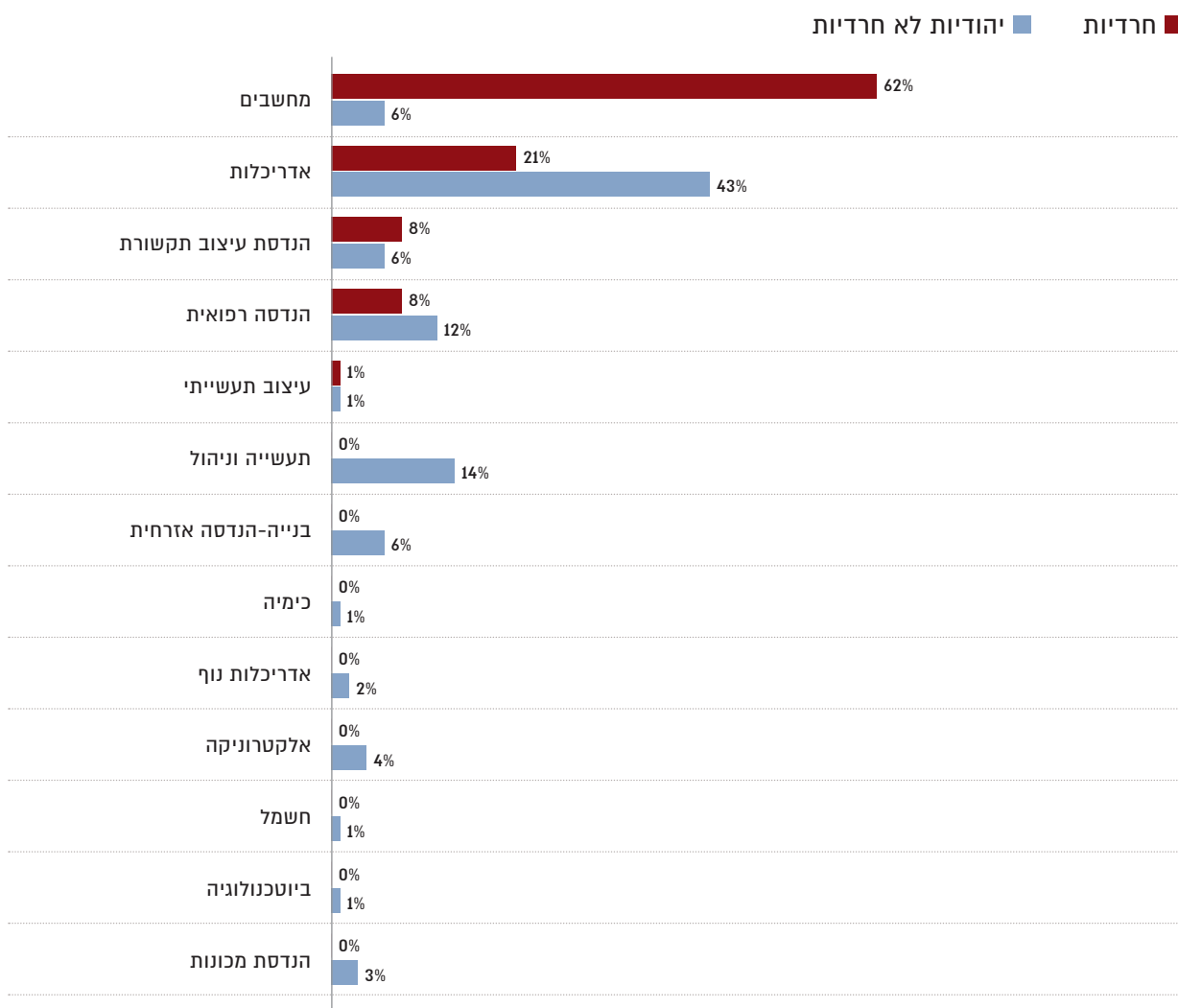

מקור: עיבודי המכון החרדי למחקרי מדיניות לנתונים מנהליים

מכך אפשר להסיק כי מרבית החרדיות הפונות להשכלה הטכנולוגית שואפות להשתלב בענפי ההיי-טק ולהשתכר שכר גבוה מהממוצע. הזינוק שנרשם לאחרונה במספרן (שכמעט הוכפל בחמש השנים האחרונות) מעיד אף הוא על הצורך הגובר של הנשים החרדיות למצוא אפיקי הכנסה רווחיים יותר מבעבר כדי להתמודד עם הלחצים הכלכליים המתגברים – בהיותן לרוב המפרנסות העיקריות של משפחותיהן.

המקצוע השני בשכיחותו בקרב סטודנטיות חרדיות במכללות הטכנולוגיות הוא כאמור אדריכלות – תחום הקשור אף הוא לענף הבינוי. כזכור, אצל הנשים מדובר במספרים לא זניחים (כ־700 סטודנטיות לאדריכלות ב־2021). אף שכיום רק מספר קטן של נשים חרדיות מועסקות בתחום, עם הגידול הצפוי במספר הבוגרות הוא עשוי להתפתח כאפיק חדש ומשמעותי להגדלת כושר ההשתכרות של העובדות החרדיות.

התפלגות מקצועות של סטודנטיות במה"ט, לפי מגזר, 2019-2021

מקור: עיבודי המכון החרדי למחקרי מדיניות לנתונים מנהליים

של מאפייניה הייחודיים של החברה החרדית, משק הבית החרדי נדרש להתמודד עם הכנסות נמוכות יחסית מעבודה (כפי שהוצג בפרק התעסוקה) לצד מספר נפשות גבוה מהממוצע בכל משק בית (כפי שהוצג בפרק הדמוגרפיה).

למשק הבית החרדי התנהלות כלכלית אופיינית, המגולמת במבנה הוצאות ייחודי לו – וזהו היבט מהותי בחוסן הכלכלי של החברה החרדית, ומבטא את סדר העדיפויות בה. בפרט, מרכזיות החינוך מקבלת ביטוי בהוצאות גבוהות יחסית מהתקציב על סעיף זה, והוצאה זו מאלצת את משק הבית החרדי לצמצם את ההוצאות בקטגוריות הצריכה האחרות, למשל על דיור (כפי שהודגם בפרק בנושא זה), כדי להתמודד עם האילוצים הכלכליים.

כלי נוסף המאפשר למשק הבית החרדי לאזן בין ההכנסות המעטות לצד הצורך בהוצאות צריכה מרובות הוא התמיכות והקצבאות, אשר שיעורן מסך ההכנסות במשק הבית החרדי כפול ביחס למשק הבית היהודי שאינו חרדי.

התמורות העוברות על החברה החרדית, בין היתר בכל הקשור להשתלבות המוגברת בשוק העבודה ובכלכלה הישראלית, מקבלות ביטוי בעלייה הניכרת בגובה ההכנסות מעבודה וכן בגובה תשלומי החובה שמשלמים חרדים כיום ביחס לעבר. בד בבד, בשנים האחרונות העלייה בגובה הקצבאות והתמיכות שמקבלים חרדים הייתה מתונה יותר מאשר בקבוצות אוכלוסייה אחרות.

התמורות הללו באות לידי ביטוי גם בירידה בשיעורי העוני בחברה החרדית. עם זאת, שיעור העוני בחברה החרדית עדיין גבוה בהרבה מהשיעור בחברה הכללית. כדי לצמצם פערים אלו נחוצה מדיניות הממוקדת בהגדלת פריון העבודה של העובדים החרדים, שתאפשר איזון ועצמאות בהתנהלות הכלכלית של משקי הבית החרדיים גם בטווח הארוך.

כלכלת משק הבית

נתונים מרכזיים

9,955
שקלים

הכנסות נטו מעבודה של משק בית חרדי.
כ-60% מההכנסות מעבודה של משק בית
יהודי שאינו חרדי, העומדות על 16,021 שקלים

14,978
שקלים

הכנסת משק בית חרדי: 68% מהכנסתו של משק
בית יהודי שאינו חרדי, העומדת על 22,047 שקלים

68%

חלקן היחסי של ההכנסות נטו מעבודה
במשק בית חרדי, לעומת 73% במשק בית
יהודי שאינו חרדי ו-78% במשק בית ערבי

כמעט בכל קטגוריות ההוצאה (למעט
חינוך) ההוצאה של משק הבית החרדי
נמוכה משאר המגזרים, אף שהוא
מונה מספר נפשות גדול בהרבה.

404
שקלים בחודש

תרומה ממוצעת במשק בית חרדי.
חרדים תורמים סכום כספי גבוה בהרבה
מאחרים: 86 שקלים במשק בית יהודי
שאינו חרדי ו-6 שקלים במשק בית ערבי

13,970
שקלים

ההוצאה הממוצעת לצריכה של משק
בית חרדי. במשק בית יהודי שאינו
חרדי – 15,610 שקלים, ובמשק
בית ערבי – 14,260 שקלים

14% מהוצאות הצריכה של משק הבית
החרדי הן לחינוך ותרבות, לעומת
11% במשק בית יהודי שאינו חרדי
ו-10% במשק בית הערבי

48% שיעור העוני של ילדים
בחברה החרדית. 48%
בחברה הערבית ו-9% בחברה
היהודית שאינה חרדית

ממשקי הבית
היהודיים שאינם חרדיים
11%

ממשקי
הבית
הערביים
43%

ממשקי הבית
החרדיים מתחת
קו העוני
40%^{כ-}

מגמות מרכזיות

ההכנסה הממוצעת מקצבאות ומתמיכות ממשלתיות של משק בית חרדי גדלה בשיעור הנמוך ביותר מבין קבוצות האוכלוסייה – עלייה של 38% בין 2014 ל-2021, לעומת 55% במשק בית יהודי שאינו חרדי ו-56% במשק בית ערבי.

קצבאות ותמיכות

בשנים אלו גדלה ההכנסה הממוצעת נטו מעבודה של משק הבית החרדי בשיעור הגדול ביותר: 24%, לעומת גידול של 13% בהכנסות מעבודה של משק בית ערבי ושל 2% בלבד במשק בית יהודי שאינו חרדי.

הכנסה ממוצעת

תשלומי החובה של משק בית חרדי גדלו בשיעור הגבוה מבין המגזרים: 30% בין 2014 ל-2021, לעומת עלייה של 5% בתשלומים של משק בית יהודי שאינו חרדי ושל 4% במשק בית ערבי.

תשלומי החובה

מבנה ההכנסות של משק הבית

הכנסתו החודשית נטו של משק בית חרדי בשנת 2021 עמדה בממוצע על 14,978 שקלים – כ־68% מההכנסה של משק בית יהודי שאינו חרדי, שעמדה על 22,047 שקלים. הכנסתו של משק בית ערבי ממוצע נמוכה יותר, ועמדה על 13,276 שקלים.

למשקי הבית יש ארבעה מקורות הכנסה עיקריים: (א) עבודה; (ב) תמיכות וקצבאות (למשל קצבת ילדים או השלמת הכנסה); (ג) רווחי הון; (ד) הכנסות מפנסיה מקרנות השתלמות ומקופות גמל. בין משקי הבית הממוצעים בכל קבוצת אוכלוסייה יש הבדלים הן בהתפלגות ההכנסות והן בסכומיה.

ההכנסות מעבודה של משק בית חרדי עומדות על כ־60% מאלו של משק בית יהודי שאינו חרדי: כ־10,000 שקלים בממוצע לעומת כ־16,000 שקלים בממוצע, בהתאמה. ההכנסות מעבודה של משק בית חרדי נמוכות מעט גם מאלו של משק בית ערבי, העומדות בממוצע על כ־10,300 שקלים בחודש.

משקלן של ההכנסות מעבודה מסך ההכנסות של משק הבית נמוך יותר בקרב חרדים מאשר במגזרים האחרים: במשק הבית החרדי ההכנסות מעבודה הן 68% מסך ההכנסות, במשק הבית היהודי שאינו חרדי – 73% מסך ההכנסות, ובמשק הבית הערבי הן 78% מסך ההכנסות.

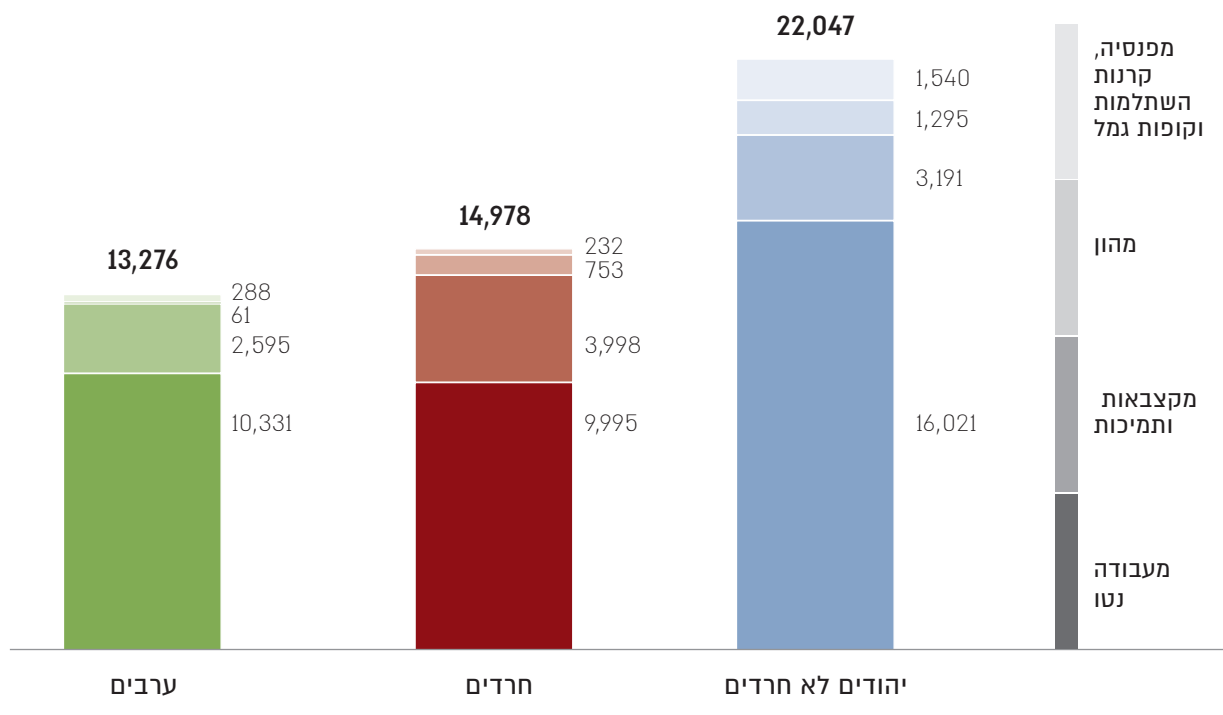
מנגד, סכום ההכנסות של משק הבית מקצבאות ומתמיכות, וכן משקלן בהכנסה הכוללת של משק הבית, גבוהים יותר במשק בית חרדי: סכום התמיכות עומד על 3,998 שקלים, שהם 27% מסך ההכנסות של משק בית חרדי, ואילו במשק בית יהודי שאינו חרדי ההכנסות ממקור זה עומדות על 3,191 שקלים בממוצע (14% מסך ההכנסות), ובמשק הבית הערבי – על 2,595 שקלים בממוצע (20% מסך ההכנסות). כלומר, משקל ההכנסות מקצבאות ומתמיכות בתקציבו של משק בית חרדי כפול במשק בית יהודי שאינו חרדי.

ההכנסות של משק הבית החרדי משאר הקטגוריות – הכנסות מהון והכנסות מפנסיות, קרנות השתלמות וקופות גמל – נמוכות בפער גדול מאלו של משק בית יהודי שאינו חרדי: במשק הבית החרדי ההכנסות מהון עומדות על כ־750 שקלים בממוצע, ובמשק הבית היהודי שאינו חרדי – על כ־1,300 שקלים. ההכנסות מפנסיות, מקרנות השתלמות ומקופות גמל של משק הבית החרדי עומדות על כ־230 שקלים בממוצע, ובמשק הבית היהודי שאינו חרדי הן גבוהות יותר מפי שישה: 1,540 שקלים.

היקף התמיכות והקצבאות המוענקות למשקי הבית השתנה לאורך השנים, בשל שינויים במדיניות ותהליכים חברתיים וכלכליים שונים, וכן בשל עדכון אוטומטי של הסכומים בגין האינפלציה. בשנים 2014-2019 נרשמה עלייה מתונה בהיקף ההכנסות של משקי הבית החרדיים מקצבאות ותמיכות – ואילו בקרב יהודים שאינם חרדים ובקרב ערבים נרשמה בתקופה זו יציבות בגובה ההכנסות ממקור זה (במונחים ריאליים).

בשנת 2020, בעקבות משבר הקורונה, חלה בכל המגזרים עלייה חדה בהיקפי התמיכה הממשלתית: במשק הבית החרדי עלתה בשנים אלו ההכנסה הממוצעת מקצבאות ותמיכות מכ־3,700 שקלים לכ־4,400 שקלים; במשק הבית היהודי שאינו חרדי חלה עלייה מכ־2,400 שקלים לכ־3,300 שקלים; ובמשק הבית הערבי – מכ־1,900 שקלים לכ־3,000 שקלים. עלייה זו נבעה ברובה ממענקים וקצבאות שחולקו לעובדים בחל"ת ולעצמאים שנפגעו בשל הקורונה. ב־2021 חלה בכל משקי הבית ירידה קלה בהכנסה הממוצעת מקצבאות ותמיכות, בעקבות חזרתם לעבודה של עובדים רבים שיצאו לחל"ת ב־2020.

מבנה הכנסות למשק בית לפי מגזר, 2021

מקור: עיבודי המכון החרדי למחקרי מדיניות לסקר הוצאות משקי הבית

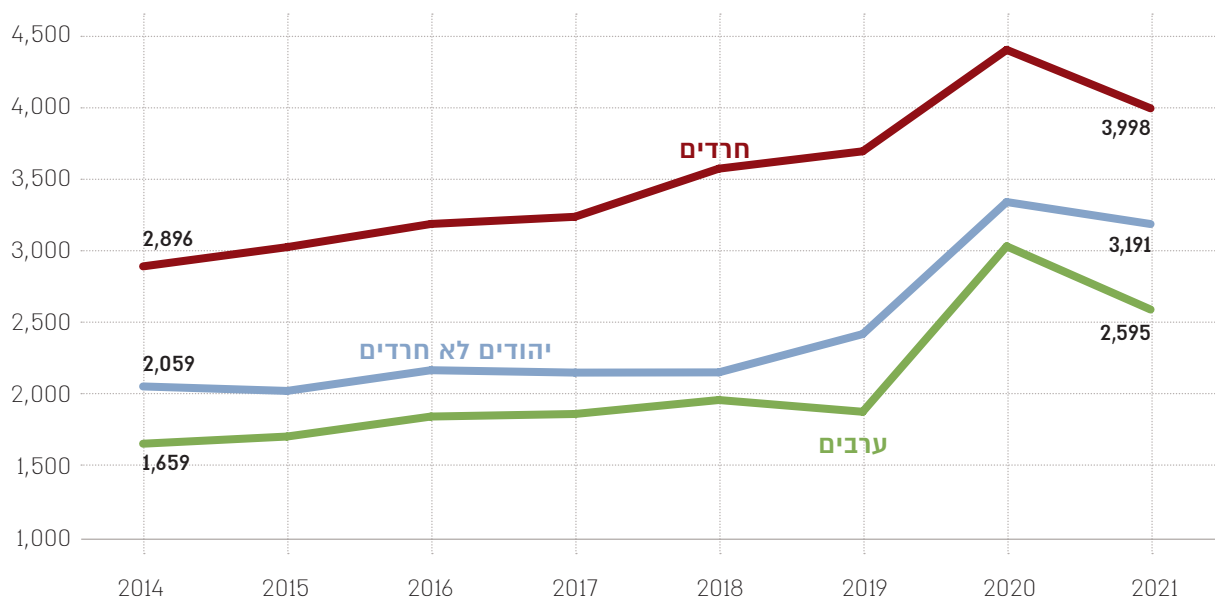
אף שבכל תקופת המדידה ההכנסה הממוצעת של משק בית חרדי מקצבאות ומתמיכות הייתה הגבוהה ביותר, הפער בין חרדים ובין יתר קבוצות האוכלוסייה בישראל הלך והצטמצם. ככלל, בין 2014 ל-2021 גדלה ההכנסה הממוצעת (הנומינלית) מקצבאות ומתמיכות של משק בית חרדי ב-38%, במשק בית יהודי שאינו חרדי – ב-55%, ובמשק בית ערבי – ב-56%.

האם לאורך תקופה זו חלו שינויים גם בהכנסות מעבודה של משקי הבית השונים? הנתונים מראים כי ההכנסה מעבודה של משק בית חרדי עלתה בהדרגה מכ-8,100 שקלים בממוצע בשנת 2014 לכ-10,700 שקלים בשנת 2017 – הכנסת השיא בתקופה הנמדדת. לאחר מכן ירדה ההכנסה עד לכ-8,300 שקלים בשנת 2020, ובשנת 2021 עלתה ההכנסה של משק בית חרדי מעבודה, לראשונה אחרי ארבע שנים, והגיעה לכ-10,000 שקלים.

במשקי בית יהודיים שאינו חרדיים חלה בשנים אלו מגמה דומה. בשנים 2014-2018 עלתה ההכנסה הממוצעת מעבודה מכ-15,600 שקלים עד לכ-18,200 שקלים. בשנים שלאחר מכן החלה מגמת ירידה בהכנסה נטו מעבודה; היא עמדה על כ-15,400 שקלים בשנת 2020, כנראה בשל מגפת הקורונה, ואז עלתה במקצת לכ-16,000 שקלים בשנת 2021. במשק בית ערבי הגיעה ההכנסה מעבודה לשיאה בשנת 2019, כ-11,500 שקלים בממוצע, ובשנים 2020 ו-2021 ירדה ההכנסה בהדרגה עד לכ-10,300 שקלים.

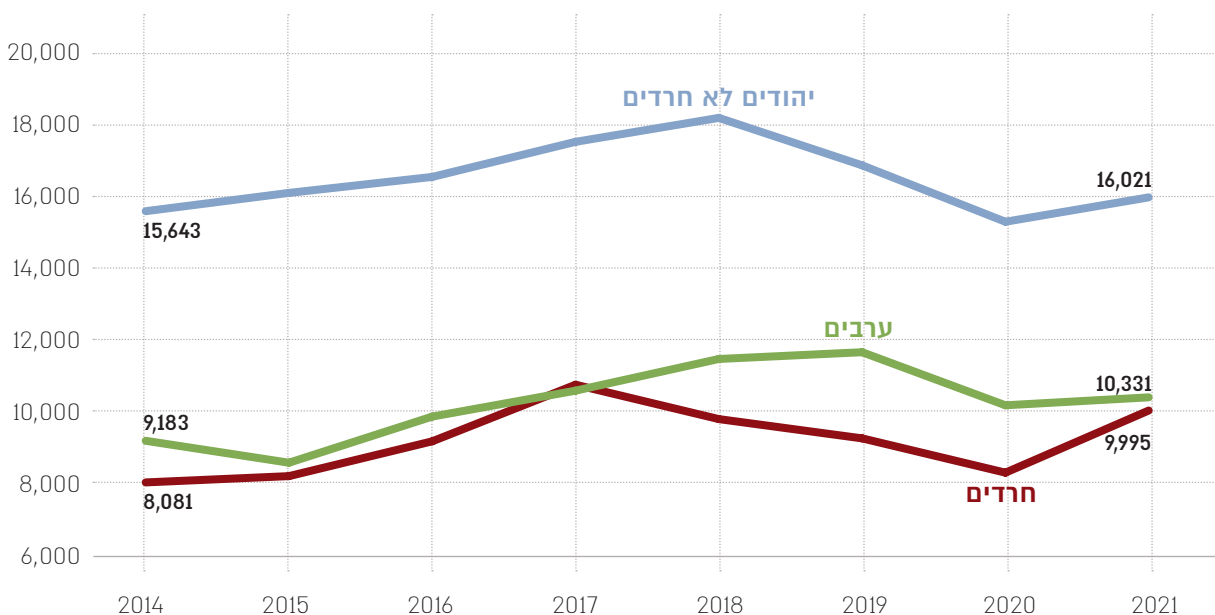
ככלל, בין 2014 ל-2021 עלתה ההכנסה הממוצעת (נטו) מעבודה במשקי הבית החרדיים בשיעור הגבוה ביותר – 24%, לעומת 13% במשק בית ערבי ו-2% בלבד במשק הבית יהודי שאינו חרדי.

הכנסה חודשית מקצבאות ותמיכות, לפי מגזר, בשקלים, 2021-2014

מקור: עיבודי המכון החרדי למחקרי מדיניות לסקר הוצאות משקי הבית

הכנסה חודשית נטו מעבודה, לפי מגזר, בשקלים, 2021-2014

מקור: עיבודי המכון החרדי למחקרי מדיניות לסקר הוצאות משקי הבית

מבנה ההוצאות

מהכנסותיהם של משקי הבית נגזר התקציב למימון הוצאותיהם. כמו ההכנסות, במשק הבית החרדי גם ההוצאות נמוכות בהרבה מאשר במשק בית יהודי שאינו חרדי. ההוצאה הממוצעת של משק בית חרדי על צריכה עמדה על כ־14,000 שקלים בשנת 2021, של משק בית יהודי שאינו חרדי – על כ־15,600 שקלים בממוצע, ושל משק בית ערבי – על כ־14,300 שקלים בממוצע.

יש שוני גדול בין המגזרים ביחס בין ההוצאות להכנסות של משקי הבית: משק בית חרדי מוציא בחודש כ־1,000 שקלים בממוצע פחות מאשר הכנסותיו נטו, ואילו משקי בית ערביים מוציאים על צריכה כ־1,000 שקלים יותר מהכנסתם נטו – אך ייתכן שתוצאה זו נובעת מתת־דיווח של המגזר הערבי על תעסוקתו והכנסותיו בסקרי הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, כפי שעולה גם ממחקרם של רגב ויכין (2024). לעומת זאת, במשקי בית יהודיים שאינם חרדיים ההוצאה הממוצעת לצריכה נמוכה ב־6,400 שקלים מההכנסה הממוצעת נטו.

בהקשר זה חשוב לציין כי ההוצאה הממוצעת לצריכה אינה כוללת את תשלומי המשכנתה, אשר מוגדרים כחיסכון בסקר הוצאות משקי הבית (שהניתוח מבוסס עליו). עם זאת, בפועל רק רכיב תשלומי הקרן במשכנתה (סכום ההלוואה המקורי) הוא אכן חיסכון, ואילו תשלומי הריבית הם למעשה הוצאה. לכן, בפועל הפער בין הכנסותיהם להוצאותיהם של משקי הבית שיש להם משכנתה קטן יותר מכפי שמשקף מן ההוצאות לצריכה בלבד – בייחוד כאשר הריבית גבוהה, כמו בעת הנוכחית.

תרשים 106

הוצאות משקי בית על תצרוכת, לפי מגזר, 2021

מקור: עיבודי המכון החרדי למחקרי מדיניות לסקר הוצאות משקי הבית

תשלומי מיסים

לצד הצריכה ניצבים בסעיף ההוצאות של משקי הבית תשלומי החובה. במשק בית חרדי עומד התשלום החודשי הממוצע למס הכנסה על 706 שקלים, לעומת 688 שקלים במשק בית ערבי ו־2,527 שקלים במשק הבית יהודי שאינו חרדי. במילים אחרות, משק בית חרדי משלם מס הכנסה בשיעור של כ־30% בלבד מזה של משק בית יהודי שאינו חרדי, אך יותר ממשק בית ערבי.

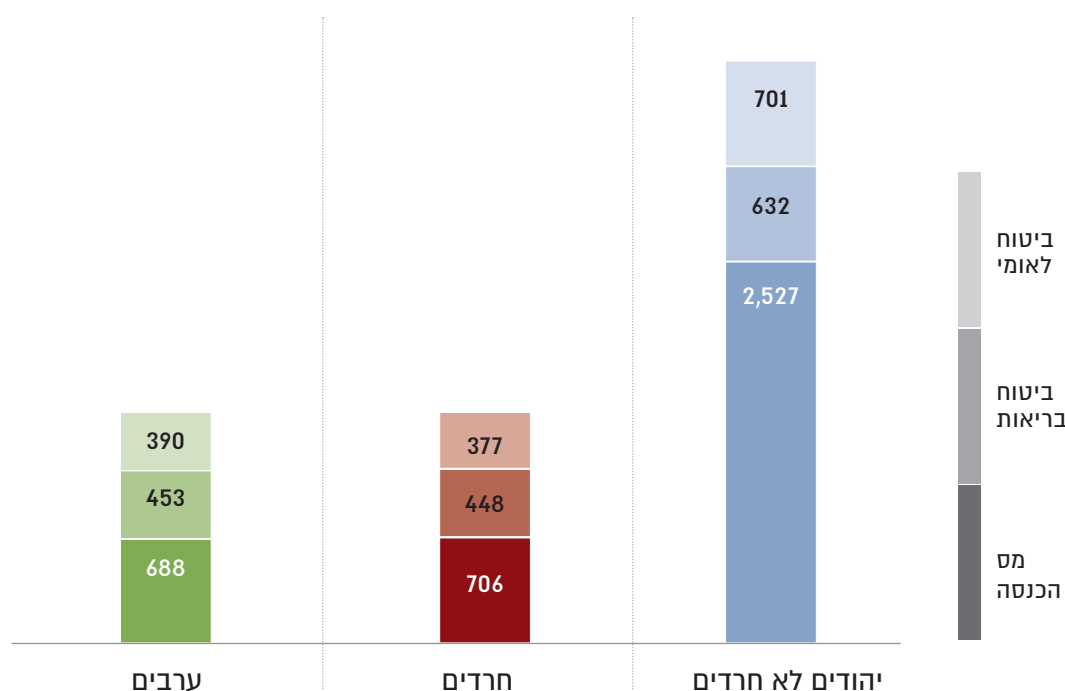
הפערים הגדולים בין גובה התשלומים למס ההכנסה שמשלמים יהודים שאינם חרדים לאלו שמשלמים חרדים וערבים נובעים מפערי התעסוקה, וביתר שאת מפערי השכר ברוטו המתקיימים בין מגזרים אלו. הכנסתם של עובדים רבים מן

המגזר החרדי והערבי אינה מגיעה לרף המס, או שנמצאת במדרגת מס נמוכה. גם הטבות מס, כגון נקודות זיכוי בגין כל ילד מתחת לגיל 12, מקטינות את חבות המס של משפחות חרדיות וערביות במידה רבה יותר מאשר בקרב משפחות יהודיות שאינן חרדיות.

ההוצאה הממוצעת על ביטוח בריאות עומדת על 448 שקלים במשק בית חרדי, על 453 שקלים במשק בית ערבי ועל 632 שקלים במשק בית יהודי שאינו חרדי. גם ההוצאה על תשלומי ביטוח לאומי במשק בית חרדי (377 שקלים בממוצע) דומה להוצאה במשק בית ערבי (390 שקלים), ונמוכה בהרבה מזו של במשק בית יהודי שאינו חרדי (701 שקלים). בסעיפים אלו פערי ההוצאה בין המגזרים קטנים יותר, מכיוון ששיעור התשלום מתוך שכרם של המועסקים הוא קבוע (בשונה ממס הכנסה, שבו שיעור המס הוא פרוגרסיבי) – וכן מכיוון שגם הבלתי מועסקים אינם פטורים מתשלום מס בריאות ודמי ביטוח לאומי.

תרשים 107

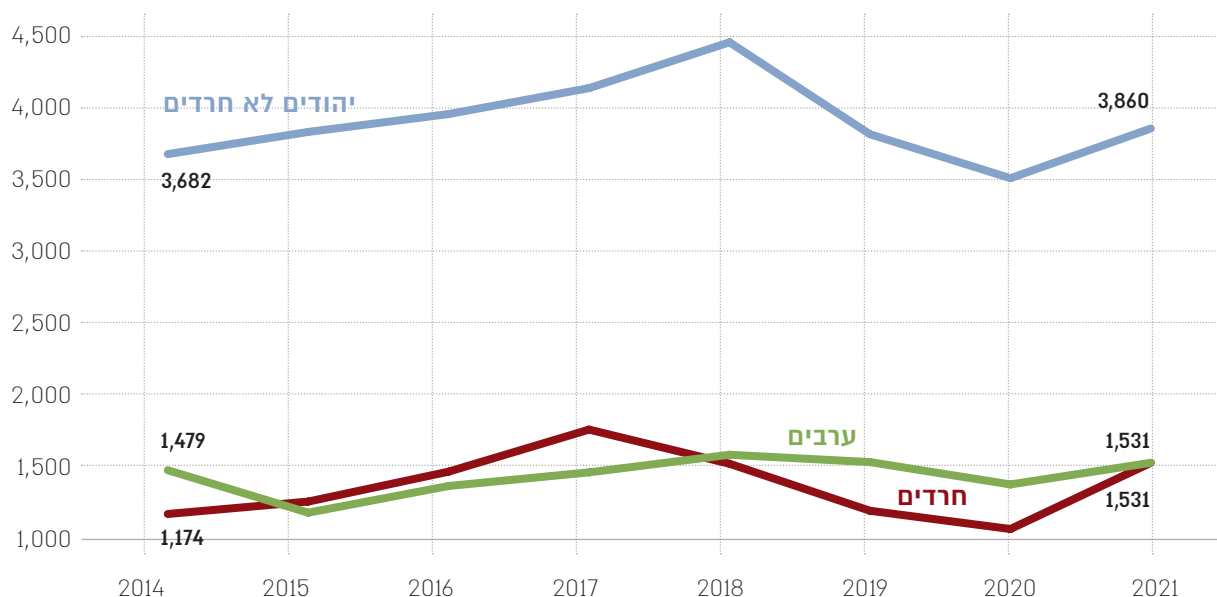
תשלומי חובה חודשיים, לפי מגזר וסוג תשלום, בשקלים, 2021

מקור: עיבודי המכון החרדי למחקרי מדיניות לסקר הוצאות משקי הבית

אף שההוצאה של משקי בית חרדיים על תשלומי חובה נמוכה יחסית, במשך השנים היא עלתה בשיעור הגבוה ביותר: מ-1,174 שקלים בשנת 2014 ל-1,531 בשנת 2021, עלייה של 30%. בשנים אלו עלו תשלומי החובה של משק בית ערבי מ-1,479 שקלים ל-1,531 שקלים, עלייה של 4% בלבד; וגם התשלומים של משק בית יהודי שאינו חרדי עלו רק מעט, מ-3,682 שקלים ל-3,860 שקלים – עלייה של 5%. את העלייה המהירה יותר בהיקף תשלומי החובה שמשלמות משפחות חרדיות אפשר לייחס לגידול בשיעורי התעסוקה במגזר זה, וכן לעלייה בשכר הממוצע, בעיקר בקרב הנשים החרדיות.

תשלומי חובה למשק בית, לפי מגזר, בשקלים, 2014-2021

מקור: עיבודי המכון החרדי למחקרי מדיניות לסקר הוצאות משקי הבית

התפלגות ההוצאות על צריכה

משק הבית החרדי הוא הגדול מבין כל קבוצות האוכלוסייה, ומונה 5.15 נפשות, לעומת 4.15 נפשות במשפחה ערבית ו-2.8 נפשות במשפחה יהודית שאינה חרדית. למרות זאת, ההוצאה על צריכה של משקי הבית החרדיים היא הנמוכה ביותר במרבית הקטגוריות – למעט הוצאותיהם על חינוך, שהן דווקא הגבוהות ביותר.

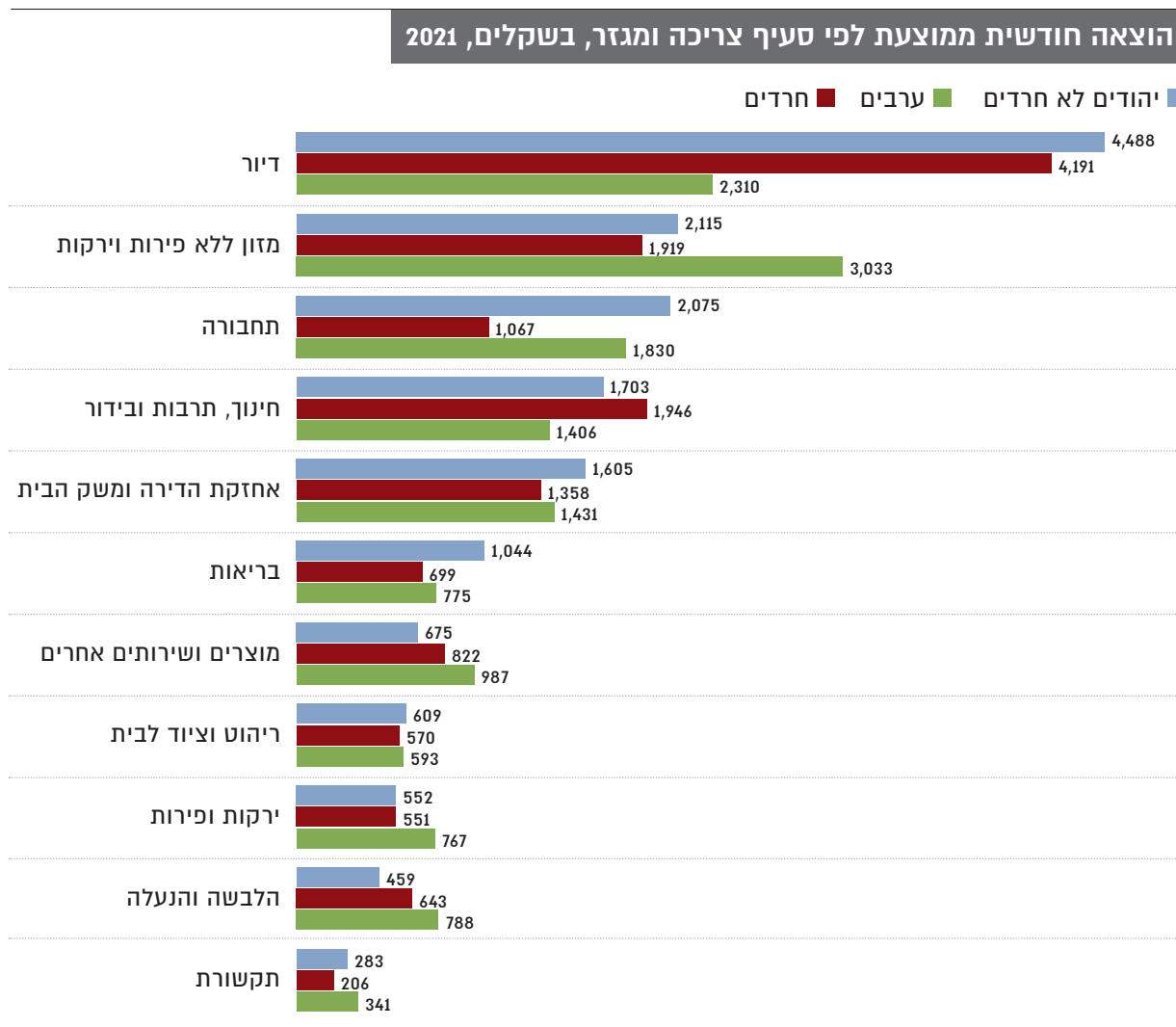
ההוצאה על דיור היא הגבוהה ביותר מבין כלל ההוצאות לצריכה במשקי בית מכל המגזרים. הוצאה זו מגלמת בחובה גם הוצאה בעין בגין בעלות על דירה – כלומר, למשקי בית בעלי דירה נזקפת בסקרי ההוצאות של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה הוצאה היפותטית השווה (בקירוב) לשכר הדירה שהיו נדרשים לשלם לו היו צריכים לשכור את הדירה שבבעלותם (כאמור, תשלומי המשכנתה המשולמים בפועל אינם נחשבים כהוצאה אלא כחיסכון). לכן משקי הבית החרדיים, ששיעור הבעלות על דירות בקרבם גבוה יחסית, מוציאים (בעין) על דיור סכום גבוה יחסית: כ-4,200 שקלים בממוצע. משקי בית יהודיים שאינם חרדיים מוציאים על דיור כ-4,500 שקלים, ומשקי בית ערביים – כ-2,300 שקלים. הוצאות גבוהות נוספות של משק הבית החרדי הן בתחום החינוך והתרבות: כ-1,950 שקלים בממוצע, שהם 14% מסך הוצאות הצריכה שלהם, לעומת כ-1,700 שקלים שמוציא משק בית יהודי שאינו חרדי (11% מסך הוצאותיו), וכ-1,400 שקלים שמוציא משק בית ערבי על חינוך ותרבות (10% מסך הוצאותיו).

הוצאה בהיקף דומה של משק בית חרדי מוקדשת למזון (ללא פירות וירקות). ההוצאה בסעיף זה עומדת על כ-1,900 שקלים בממוצע, 14% מסך ההוצאות של משק בית חרדי. משק בית יהודי שאינו חרדי מוציא בקטגוריה זו היקף דומה של 14% מסך הוצאותיו, שהם כ-2,150 שקלים בממוצע בחודש. משק בית ערבי מוציא על סעיף זה סכום גבוה בהרבה מדי חודש: כ-3,000 שקלים, שהם 21% מסך הוצאותיו לצריכה.

עוד סעיף הוצאה גדול של מרבית משקי הבית בישראל הוא תחבורה, אך במשק הבית החרדי ההוצאה נמוכה באופן ניכר:

כ־1,100 שקלים, 8% מסך הוצאותיו, לעומת הוצאה של כ־2,700 שקלים במשק בית יהודי שאינו חרדי (13% מהוצאותיו) ושל כ־1,850 שקלים במשק בית ערבי (גם כן 13% מהוצאות משק הבית). סכום ההוצאות הנמוך יחסית על תחבורה במשק הבית החרדי נובע ככל הנראה משיעור נמוך של בעלי כלי רכב פרטיים והישענות רבה יותר על תחבורה ציבורית, הזולה בהרבה מהחזקת רכב.

תרשים 109

מקור: עיבודי המכון החרדי למחקרי מדיניות לסקר הוצאות משקי הבית

תרומות

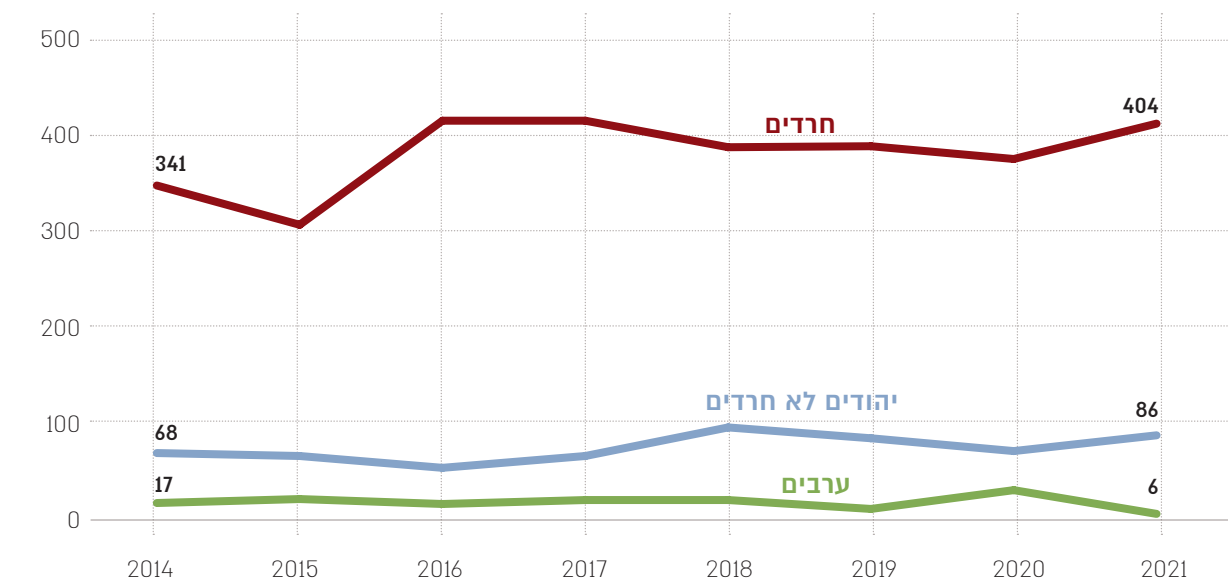
תרומות ותמיכה באחרים הם חלק משמעותי מאורח החיים החרדי. בחלק מהמקרים התרומה נעשית על בסיס אישי, כחלק מציווי דתי וקהילתי, ובמקרים אחרים התרומות מועברות למוסדות המאפשרים את קיומו של אורח החיים החרדי. לפיכך, לא מפתיע שמשקי הבית החרדיים מוציאים חלק גדול יותר מכספם משאר קבוצות האוכלוסייה על תרומות.

בשנת 2021 תרמו משקי הבית החרדיים 404 שקלים בחודש בממוצע, לעומת 86 שקלים שתרם משק בית יהודי שאינו חרדי, ו־6 שקלים שתרם משק בית ערבי.

כאשר בוחנים את מגמות שינוי בשיעורי התרומות במשך השנים מתקבלת תמונה מעט שונה. סכום התרומות הממוצע במשק בית חרדי היה הגבוה ביותר מאז 2014 (שעמד אז על 341 שקלים), אולם עלה בשיעור של 19%, לעומת עלייה של 27% בשיעור התרומות של במשק בית יהודי שאינו חרדי (מ־68 שקלים בשנת 2014 ל־86 ב־2021). רק במשקי בית ערביים חלה ירידה בסכום התרומות הממוצע, שעמד על 17 שקלים בשנת 2014.

תרשים 110

תרומה חודשית ממוצעת למשק בית, לפי מגזר, בשקלים, 2014-2021

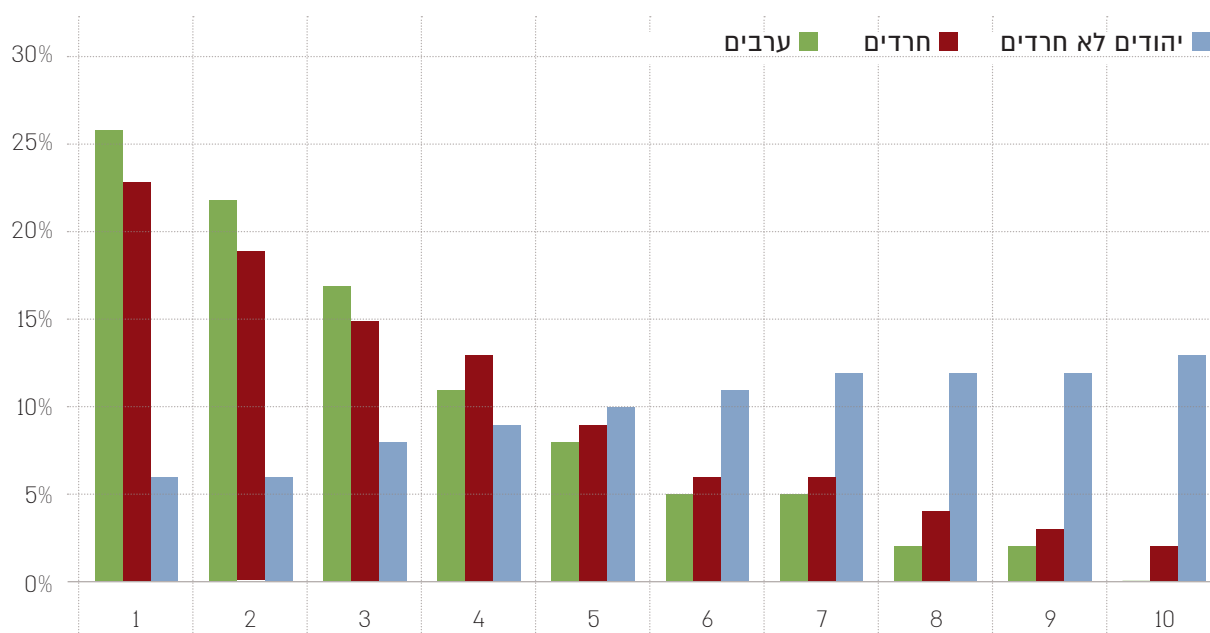

מקור: עיבודי המכון החרדי למחקרי מדיניות לסקר הוצאות משקי הבית

חלוקת משקי הבית לפי עשירוני הכנסה

שיטת עשירוני ההכנסה, המקובלת בישראל ובעולם, מדרגת את משקי הבית לפי עשר שכבות כלכליות: בעשירון 1 (התחתון) משקי הבית שהכנסתם היא הנמוכה ביותר, ובעשירון 10 (העליון) – משקי הבית בעלי ההכנסה הגבוהה ביותר. הייצוג של משקי הבית מהמגזרים השונים בכל עשירון איננו שוויוני כלל. משקי הבית החרדיים מרוכזים בעיקר בעשירונים התחתונים, וככל שעולים בעשירונים שכיחות משקי הבית החרדיים הולכת ויורדת. מרבית משקי הבית החרדיים (58%) נמצאים בשלושת העשירונים התחתונים; בעשירון 1 נמצאים 23% ממשקי הבית החרדיים, בעשירון 2 – 19%, וב־3 – 15%. בעשירונים 6 ומעלה נמצאים רק 20% ממשקי הבית החרדיים. במגזר הערבי ההתפלגות קיצונית אף יותר: 65% ממשקי הבית נמצאים בשלושת העשירונים התחתונים, ורק 15% ממשקי הבית נמצאים בעשירון 6 ומעלה. במשקי בית יהודיים שאינם חרדיים התמונה הפוכה: 19% ממשקי הבית בלבד נמצאים בעשירונים 1-3, ומרבית משקי הבית (61%) נמצאים בעשירון 6 ומעלה. הבדלים אלו מדגישים את פערי ההכנסה הגדולים, וכן את פערי התעסוקה, בין משפחות יהודיות שאינן חרדיות למשפחות חרדיות וערביות.

התפלגות משקי הבית בין עשירוני ההכנסה לפי מגזר, 2021

מקור: עיבודי המכון החרדי למחקרי מדיניות לסקר הוצאות משקי הבית

שיעור העוני

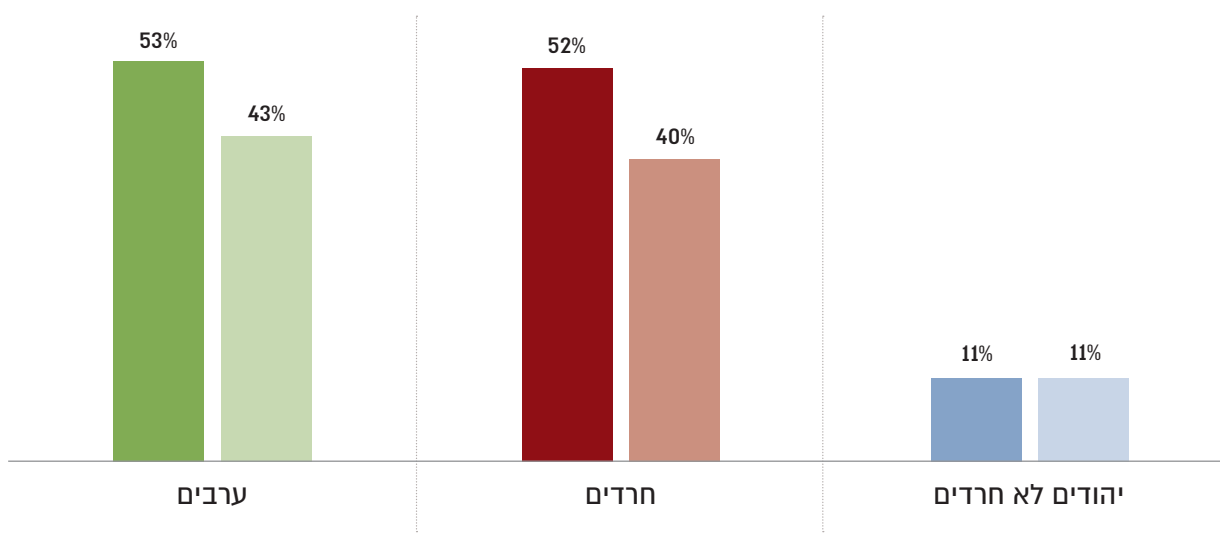
שיעורי העוני במגזרים השונים משלימים את התמונה שהוצגה בהתפלגות משקי הבית בין עשירוני ההכנסה. כ-40% ממשקי הבית החרדיים, ו-43% ממשקי הבית הערביים, נמצאים מתחת לקו העוני, לעומת 11% בלבד ממשקי הבית של יהודים שאינם חרדים. עם זאת, מהשוואת שיעורי העוני בשנת 2021 לשיעורים שהיו בשנת 2014 ניכר כי בקרב החרדים והערבים חלה בשנים האחרונות ירידה ניכרת בשיעור העוני, ואילו בחברה היהודית שאינה חרדית לא חל בהם שינוי.

גם שיעור העוני בקרב ילדים בחברה החרדית והערבית עדיין גבוה מאוד: בשנת 2021 עמד שיעור זה בחברה החרדית והערבית על 48%, לעומת 9% בלבד בחברה היהודית שאינה חרדית. אולם מגמת הירידה בשיעור העוני ניכרת גם בקרב ילדים: בשנת 2014 עמד שיעור העוני בחברה הערבית על 64%, ובחברה החרדית על 65% – כלומר, בשבע השנים האחרונות הוא הצטמצם בכ-17 נקודות אחוז.

כאמור, ירידה זו בשיעור העוני בשני מגזרים אלו נובעת במידה רבה מהשתתפותם המוגברת של חרדים בשוק העבודה, ומהעלייה בשיעור משקי הבית שיש בהם שני מפרנסים. כדי שמגמות אלו יימשכו ושיעורי העוני יוסיפו לרדת, נחוץ שיפור גדול גם בפריון העבודה של העובדים החרדים והערבים.

שיעור משקי הבית העניים לפי מגזר, 2014 לעומת 2021

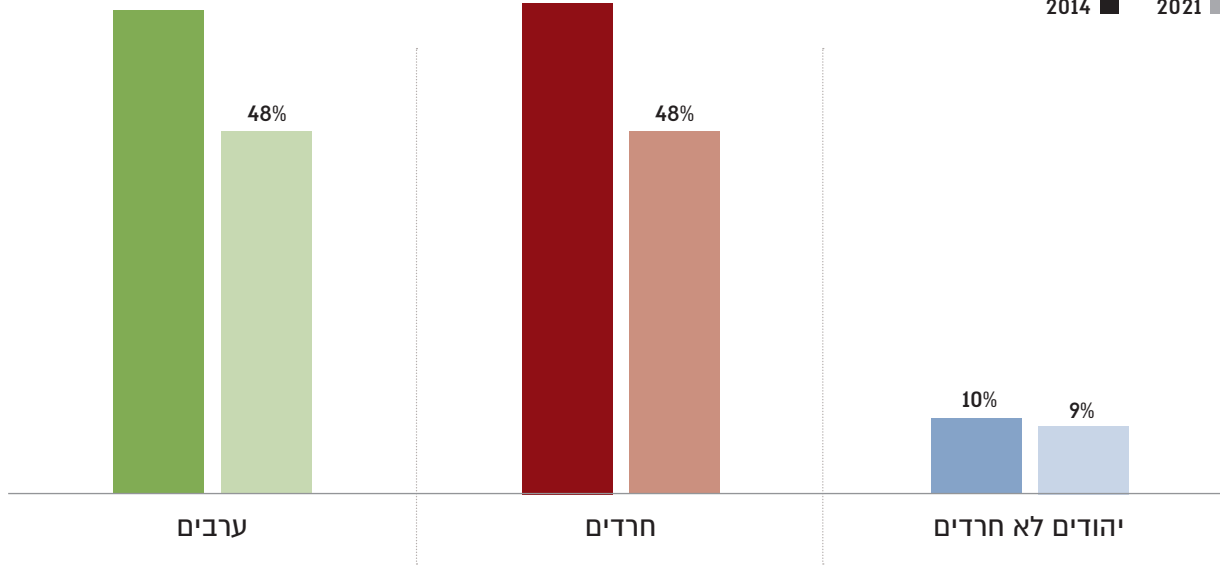
2014 ■ 2021 ■

מקור: עיבודי המכון החרדי למחקרי מדיניות לסקר הוצאות משקי הבית

שיעור העוני בקרב ילדים לפי מגזר, 2014 לעומת 2021

2014 ■ 2021 ■

מקור: עיבודי המכון החרדי למחקרי מדיניות לסקר הוצאות משקי הבית

חברה החרדית, בהיותה שמרנית ומתבדלת ככלל, גיבשה בעבר עמדה המתנגדת לחלוטין לשימוש ברשת האינטרנט, בשאיפה לשחזר את הצלחת המאבק שניהלה נגד הצפייה בטלוויזיה. אולם עם השנים הלכה והתבהרה חשיבות השימוש באינטרנט ונחיצותו הרבה,

בעיקר במסגרת שוק העבודה, והתמורות הובילו להתמתנות הממסד החרדי ולהתפתחות מענים דיגיטליים מותאמים לציבור החרדי.

מגמה זו התחזקה בתנאי הסגר והריחוק החברתי במשבר הקורונה. בנסיבות אלו נאלצה הקהילה החרדית להתמודד עם ההכרח להשתמש באינטרנט, ואכן חל גידול בהיקף השימוש ברשת, בד בבד עם לגיטימציה מוגבלת לשימוש מבוקר. המענים המותאמים שהתפתחו (למשל ספק אינטרנט המסנן תכנים לפי בחירה) אפשרו למרבית משקי הבית החרדיים להיות מחוברים לאינטרנט ולהשתמש במחשב בשיעורים גבוהים מבעבר. עם זאת, בהיבטים מסוימים החברה החרדית בוחרת להישאר מאחור. למשל שיעור החזקת הטלפון החכם נמוכה בהרבה מאשר בציבור הכללי (כשליש מהחרדים בלבד), וגם השימוש של רבים מהמשתמשים החרדים באינטרנט מוגבל לצרכים בסיסיים, כמו דואר אלקטרוני וחיפוש מידע.

כיום הדיגיטציה היא כלי משמעותי בשיפור איכות החיים, ונדרשת הן בתעסוקה והם בתחומים כמו פנאי וביטחון, לכן יש חשיבות גדולה לקידום תהליכי דיגיטציה אשר מותאמים לצרכים ולמאפיינים של המשתמשים החרדים.

דיגיטציה

נתונים מרכזיים

70%

**מבני 20-44
בחברה החרדית**

משתמשים במחשב, שיעור השימוש הגבוה ביותר במחשב בחברה החרדית הוא בקרב קבוצת גיל זו, לעומת 90% בקבוצת הגיל המקבילה בחברה היהודית שאינה חרדית

69%

ממשקי הבית החרדיים מחוברים לאינטרנט

שיעור נמוך ביחס למגזרים אחרים: 88% ממשקי הבית הערביים ו-95% ממשקי הבית היהודיים שאינם חרדיים

36%

מהחרדים מחזיקים טלפון חכם לעומת 87%

מהערבים ו-94% מהיהודים שאינם חרדים

השימושים הנפוצים ביותר באינטרנט בקרב חרדים

53%

חיפוש מידע

61%

שימוש בדואר אלקטרוני

השימושים הנדירים ביותר באינטרנט בקרב חרדים

6%

משחקים

17%

רשתות חברתיות

מגמות מרכזיות

שיעור משקי הבית החרדיים המחוברים לאינטרנט
זינק מ-39% ב-2014 ל-69% ב-2022

**גישת
לאינטרנט**

שיעור החרדים המחזיקים טלפון חכם הוכפל ב-8
השנים האחרונות: מ-18% ב-2014 ל-36% ב-2022

**החזקת
טלפון חכם**

שיעור החרדים המשתמשים בווטסאפ עלה מ-29%
ב-2020 ל-37% ב-2022

**שימוש
בווטסאפ**

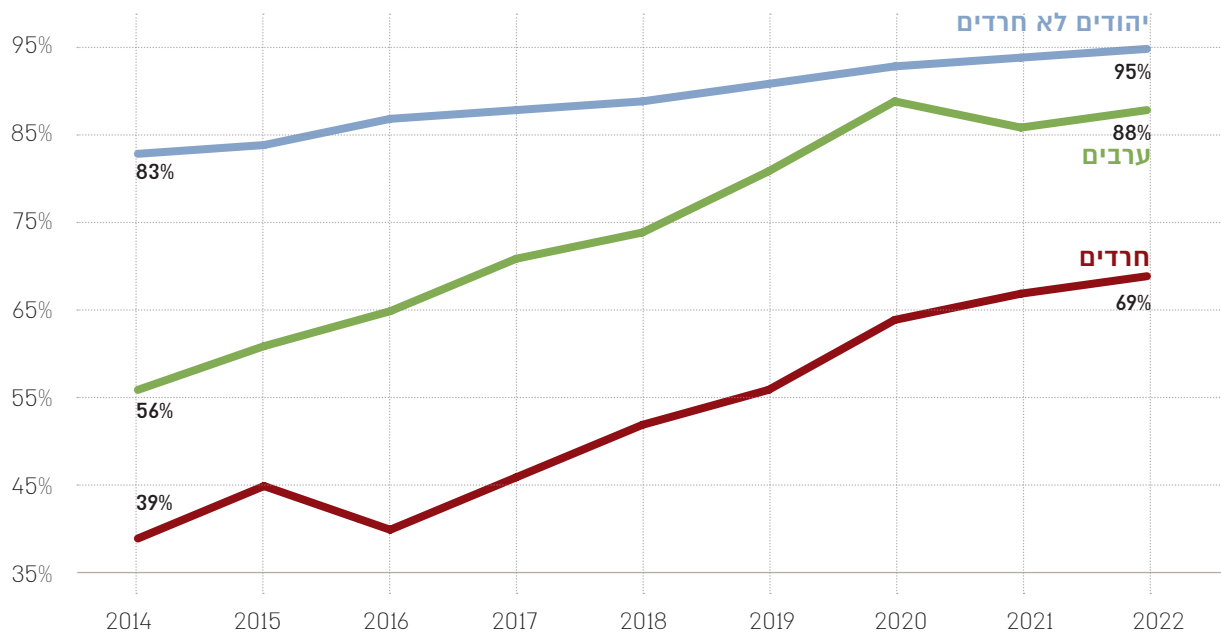
חיבור לאינטרנט בבית

החיבור הביתי לאינטרנט הוא כלי מרכזי המאפשר שימוש בשירותים דיגיטליים שונים. בשנת 2022 היו מרבית משקי הבית בישראל מחוברים לאינטרנט: 69% ממשקי הבית החרדיים, 88% ממשקי הבית הערביים ו-95% ממשקי הבית היהודיים שאינם חרדיים.

מגמות העלייה בחיבור לאינטרנט בבית לאורך השנים ניכרות בכל המגזרים, אולם העלייה גדולה במיוחד בקרב חרדים: בשנת 2014 רק 39% ממשקי הבית החרדיים ו-56% ממשקי הבית הערביים היו מחוברים לאינטרנט, לעומת 83% ממשקי הבית היהודיים שאינם חרדיים. בשמונה השנים האחרונות הפערים בין חרדים ליהודים שאינם חרדים בחיבור הביתי לאינטרנט הצטמצמו בחצי.

תרשים 114

שיעור הבתים המחוברים לאינטרנט, לפי מגזר, 2014-2022

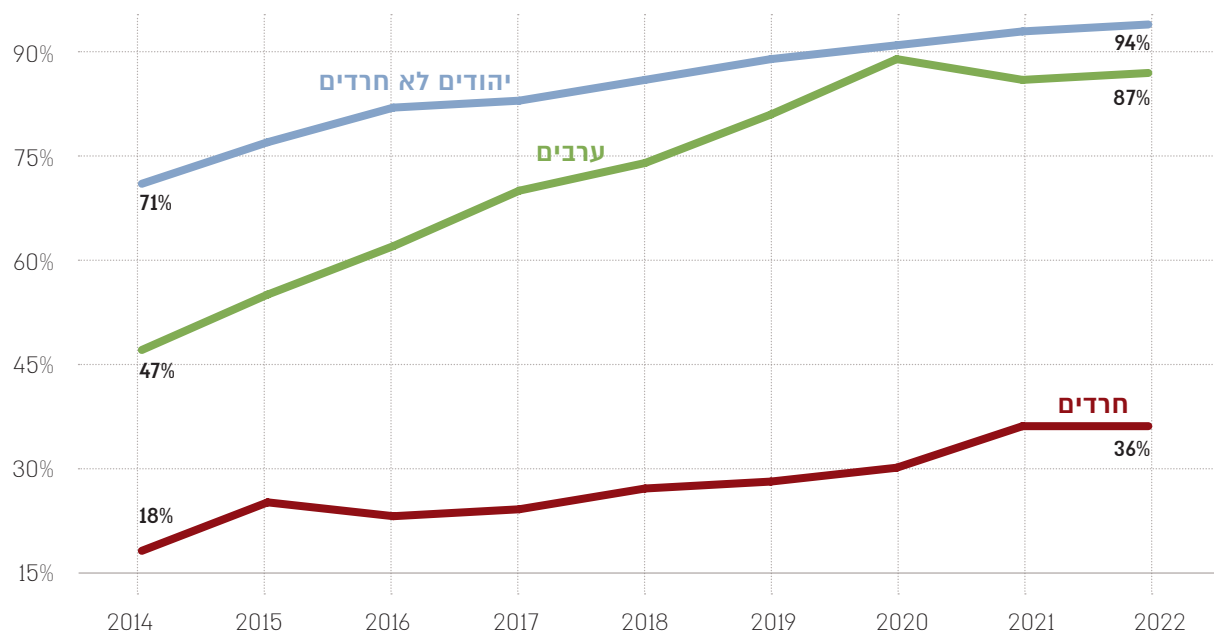
מקור: עיבודי המכון החרדי למחקרי מדיניות לנתוני הסקר החברתי

החזקת טלפון חכם

בניגוד לחיבור הביתי לאינטרנט, שיעורי הבעלות על טלפון חכם בחברה החרדית קטנים בהרבה מאשר בחברה היהודית שאינה חרדית. בשנת 2022 החזיקו רק 36% מהחרדים במכשיר טלפון חכם, לעומת 87% מהערבים ו-94% מהיהודים שאינם חרדים.

למרות השיעור הנמוך, בהשוואת המגמות לאורך זמן ניכר כי הנכונות להחזיק טלפון חכם הולכת ועולה: בשנת 2014 החזיקו רק 18% מהחרדים בטלפון חכם, לעומת 47% מהערבים ו-71% מהיהודים שאינם חרדים. כלומר, בחברה החרדית ובחברה הערבית שיעור המחזיקים בטלפון חכם הכפיל את עצמו בפחות מעשור.

שיעור המחזיקים טלפון חכם, לפי מגזר, 2014-2022

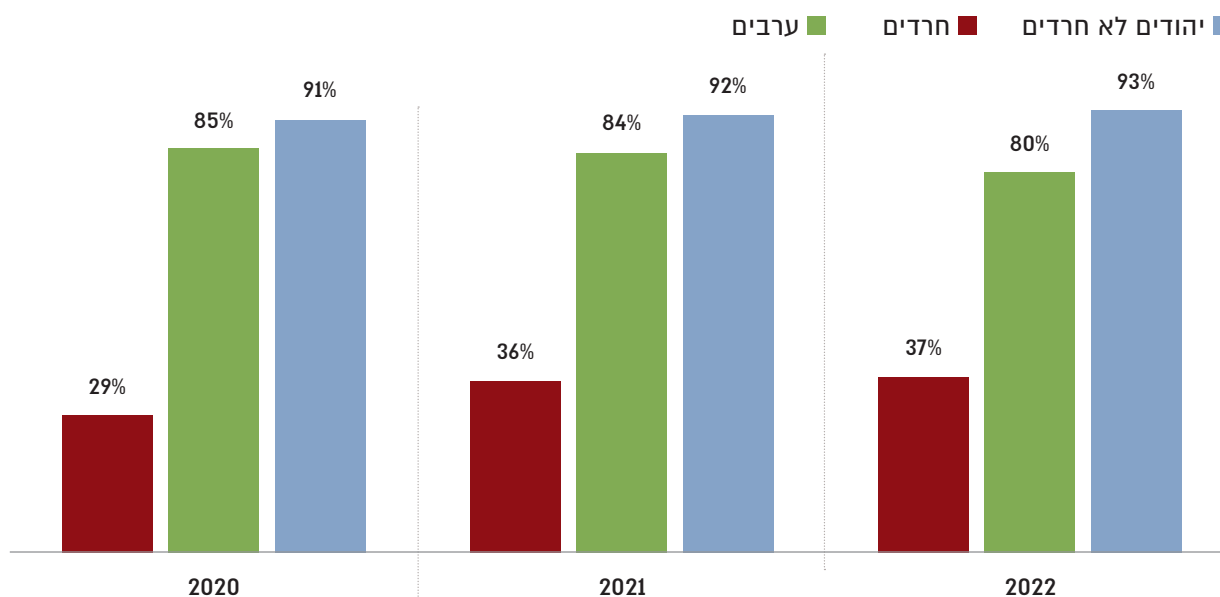
מקור: עיבודי המכון החרדי למחקרי מדיניות לנתוני הסקר החברתי

שימוש בווטסאפ

בהתאם לשיעורים הנמוכים של החזקת טלפון חכם בחברה החרדית, גם השימוש באפליקציית המסרים ווטסאפ הוא הנמוך ביותר. בשנת 2022 דיווחו 37% מהחרדים על שימוש בווטסאפ, שיעור דומה למחזיקי הטלפון החכם. בחברה הערבית שיעור השימוש בווטסאפ עומד על 80%, ובחברה היהודית שאינה חרדית – על 93%.

בשנת 2021 ניכר זינוק בשיעור השימוש באפליקציה זו בקרב חרדים, מ-29% ב-2020 ל-36%. ייתכן שעלייה זו קשורה אף היא למשבר הקורונה ולאילוצים התעסוקתיים והחברתיים שעימם התמודדה החברה החרדית בתקופה זו. מעניין לציין כי בחברה הערבית נרשמה בשנים אלו דווקא ירידה בשיעור המשתמשים בווטסאפ, מ-85% ל-80%, ואילו בחברה היהודית שאינה חרדית עלה השיעור רק במעט, מ-91% בשנת 2020 ל-93% בשנת 2022.

שיעור משתמשים בווטסאפ לפי מגזר, 2022-2020

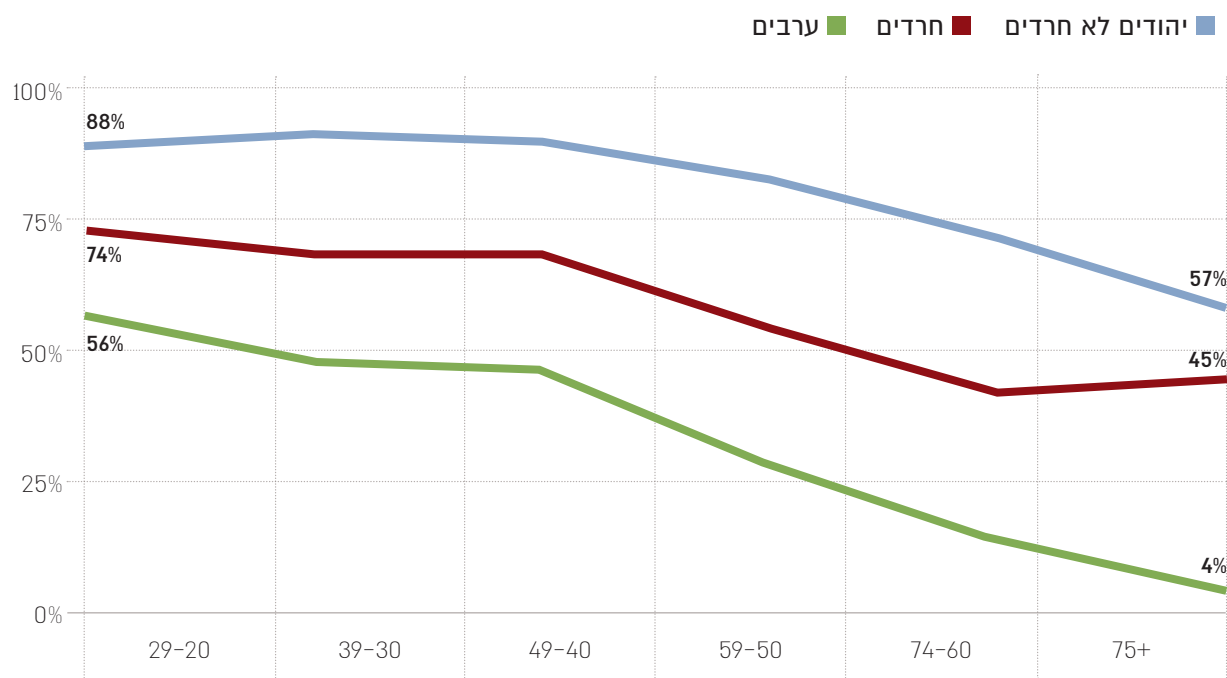
מקור: עיבודי המכון החרדי למחקרי מדיניות לנתוני הסקר החברתי

שימוש במחשב לפי קבוצות גיל

המחשב נדרש כיום לפעולות יום-יומיות רבות – החל מתעסוקה, דרך צריכת שירותים ממשלתיים וכלה בהשכלה ובחינוך. אולם לא כל המגזרים משתמשים בו באותו היקף. בכל קבוצות הגיל השימוש המועט ביותר במחשב הוא בחברה הערבית – בשונה מאינטרנט, טלפון חכם ואפליקציית ווטסאפ, שבהם שיעורי השימוש הנמוכים ביותר הם בקרב החברה החרדית.

כצפוי, בכל המגזרים שיעורי השימוש הגבוהים ביותר במחשב הם בגילים הצעירים. בחברה הערבית שיעור המשתמשים הגבוה ביותר במחשב הוא בקבוצה הצעירה ביותר (20-29): 56%. גם בחברה החרדית שיעור המשתמשים הגבוה ביותר נרשם בקרב בני 20-29 (74%), ואילו בקרב יהודים שאינם חרדים שיעור השימוש הגבוה ביותר נרשם בקבוצת הגיל 30-39 (91%). בקרב יהודים שאינם חרדים הממוצע נע באזור 90%, ובקרב חרדים – באזור 70%. בכל הקבוצות ניכרת ירידה גדולה בשיעור השימוש במחשב לאחר גיל 50.

שיעור השימוש במחשב לכי קבוצת גיל ומגזר, 2022

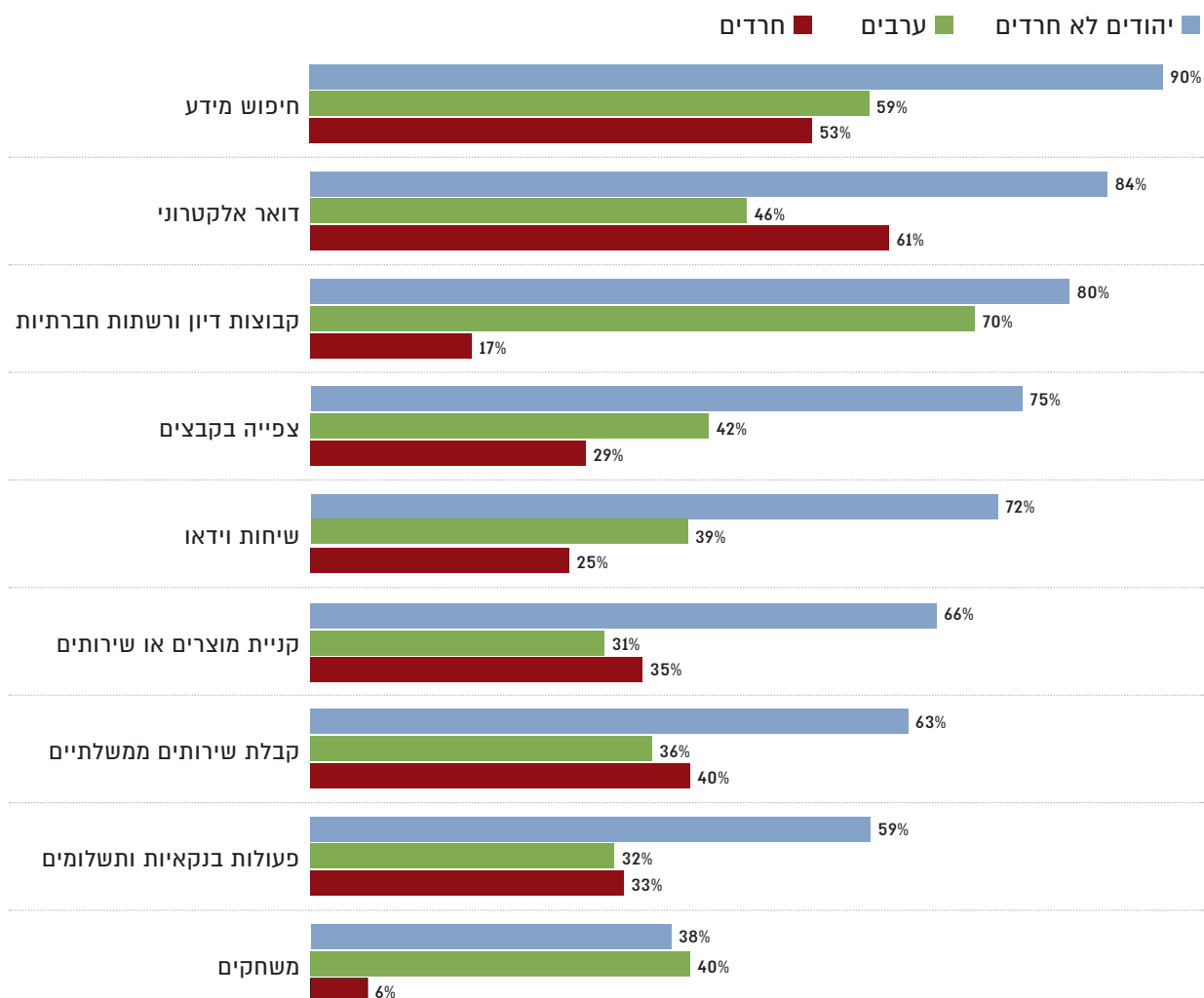

מקור: עיבודי המכון החרדי למחקרי מדיניות לנתוני הסקר החברתי

סוגי השימוש באינטרנט

כאמור, רשת האינטרנט היא פלטפורמה רחבה לשימושים רבים ומגוונים, כל אחד מהמגזרים מאופיין בשימושים מרכזיים אחרים: בחברה החרדית, השימושים הנפוצים ביותר באינטרנט הם דואר אלקטרוני (61% מהחרדים) וחיפוש מידע (53%). השימושים הכי פחות נפוצים בחברה זו הם משחקים (6% בלבד), ורשתות חברתיות או קבוצות דיון (17%). כפי שהראה הסעיף הקודם, השימוש באינטרנט גבוה בהרבה בקרב יהודים שאינם חרדים ובקרב ערבים. עם זאת, בפילוח לפי סוג השימוש נראה כי בשירותים מסוימים שיעורי השימוש בקרב חרדים גבוהים מזה של הערבים – לדוגמה דואר אלקטרוני, קניות ברשת וקבלת שירותים ממשלתיים. לעומת זאת, בשימושים כגון רשתות חברתיות, משחקי רשת ושיחות וידאו, שיעורי השימוש של הציבור החרדי הם הנמוכים ביותר, ובפער גדול: 80% מהיהודים שאינם חרדים ו-70% מהערבים הם משתמשים פעילים ברשתות החברתיות, לעומת 17% בלבד בקרב החרדים. כמו אצל החרדים, השימושים הנפוצים ביותר בקרב יהודים שאינם חרדים הם דואר אלקטרוני וחיפוש מידע – אך בשיעורים גבוהים בהרבה (84% ו-90%, בהתאמה). לעומת זאת, בקרב ערבים שיעורי השימוש הגבוהים ביותר הם בקבוצות הדיון וברשתות החברתיות.

שיעורי שימוש באינטרנט לפי סוג שימוש ומגזר, 2022

מקור: עיבודי המכון החרדי למחקרי מדיניות לנתוני הסקר החברתי

מקורות

קובץ נתונים מנהליים: הורכב ביחידה להנגשת מידע למחקר בלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, מורכב מאיחוד של הקבצים הבאים:

מרשם האוכלוסין 1990-2022

קובץ תלמידים (משרד החינוך) 1990-2021

קובץ הכנסות (רשות המיסים) 2000-2021

קובץ משרות (רשות המיסים) 2000-2021

קובץ עסקאות נדל"ן (רשות המיסים) 1997-2021

קובץ מקבלי תארים (המל"ג) 1980-2022

קובץ סטודנטים (מוסדות אקדמיים) 2000-2022

רשימת בתי הספר החרדיים לפי זרמים (המכון החרדי למחקרי מדיניות) 2012-2022

קובץ מזהה אוכלוסייה חרדית על בסיס למידת מכונה (המכון החרדי למחקרי מדיניות) 2023

סקרי כוח אדם (הלמ"ס) 2012-2021

סקרי הוצאות והכנסות משקי הבית (הלמ"ס) 2014-2022

הסקר החברתי (הלמ"ס) 2014-2022

קובץ יעדי ממשלה (הלמ"ס) 2023

קובץ תלמידים במכללות טכנולוגיות (מה"ט) 2010-2021

נתוני משרד החינוך - אתר "מבט רחב" 2014-2023

נתוני משרד החינוך - אתר "שקיפות בחינוך" 2014-2022

יכין, אליה ואיתן רגב (עתיד להתפרסם), **זיהוי אוכלוסייה חרדית בקבצים מנהליים באמצעות למידת מכונה**, המכון החרדי למחקרי מדיניות

רגב, איתן (2016), "אתגרים בהשתלבות חרדים בלימודים אקדמיים", **דוח מצב המדינה - חברה, כלכלה ומדיניות 2016**, מרכז טאוב לחקר המדיניות החברתית בישראל

רגב, איתן ואליה יכין (2024), **מדידה מהימנה של שיעורי תעסוקה באמצעות נתונים מנהליים**, המכון החרדי למחקרי מדיניות

דוח
מצב
החברה
החרדית
2023